B.N.C.F.
MAGL..5.6.199.

CF005270808

~~5. 6.199~~
Biogr. Sen[redacted]

5 L. 6
[redacted]ed by Google

VITAE
ITALORUM
DOCTRINA EXCELLENTIUM
QUI SAECULIS XVII. ET XVIII. FLORUERUNT.

VOLUMEN VIII.

AUCTORE

ANGELO FABRONIO

ACADEMIAE PISANAE CURATORE

PISIS MDCCLXXXI.
EXCUDEBAT JOSEPH GIOVANNELLIUS
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS

Digitized by Google

Digitized by Google

FERDINANDO
AUSTRIACO
LEOPOLDI MAGNI ETRURIAE
DUCIS F.

ANGELUS FABRONIUS.

GRatulor Etruriae & ſaeculo, quod omnes in illud conſenſerint elogium, nihil Te, CELSISSIME PRINCEPS REGIE, fieri poſſe amabilius,

Digitized by Google

nihil humanius, nihil ingeniosius, Teque ad omnem virtutem & bonas artes non modo provehendas, verum etiam excolendas natum factumque videri. Porro vererer, ne mihi verba deessent, si isthaec laudandi materies deesset. Nam praecipere qualis debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed difficile ac prope superbum: laudare vero optimum Principem, quamvis e pueritia minime excesserit, ac per hoc ei stimulos addere ad iter, quod gloriose instituit, conficiendum, ceterisque adolescentibus veluti e specula lumen, quod sequantur, ostendere, plurimum utilitatis habere potest, arrogantiae nihil. Quod vero facile ac benigne annueris hunc qualemcumque librum Tibi inscribi, mihi ne tributum hono-

rem putem an litteris ? Litteris malo, quod hae patrocinio Tuo dignae videantur, & quod nihil magis earum interſit, quam inveniri ſcriptores, qui hiſtoriae monumentis commendent hominum doctorum praeclara facta, & Principes extare, qui eorum induſtriae gloriaeque ſaveant.

Digitized by Google

INDEX VITARUM

QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR

Digitized by Google

VITAE ITALORUM

DOCTRINA EXCELLENTIUM

QUI SAECULIS XVII. ET XVIII. FLORUERUNT.

ANGELUS FABRONIUS
JOANNI BOTTARIO
S. P. D.

Quoniam ingressi sumus litteris mandare Latinis doctorum Italorum facta, juvat, clarissime Bottari, institutum iter prosequi ea libertate, quae historicum decet, qui nihil temere narrare, nihil astute atque assentatorie praeterire debet. At non satis est consulere diligentiae ac veritati: sunt enim quidam ingenio adeo delicati ut ne honestam quidem, & quasi propriam historici libertatem ferre possint; quorum ego fastidium atque insulsitatem adeo non moror, ut vel eorum vocibus in suscepto consilio confirmer. Nam si illae valerent quam auctoritatem, aut quam fidem habere possent historica

monumenta, quis amplius vereretur historiam ut humanarum actionum judicem, quis ab ea requireret exempla virtutum, quis ipsam amplius praedicare auderet uti veritatis lucem, magistram vitae, omnisque vetustatis incorruptam nuntiam? Bene hercle faciunt (atque illorum exemplum nos sequi gloriamur) qui nulli diligentiae parcunt in inveniendo vero, inventumque sic exponunt, ut dum veritati unice serviunt, ab omni tamen absint arrogantia atque contumelia. Itaque ii, quos obtrectandi maledicendique libido tenet, quorum hominum genus ne summis quidem defuit scriptoribus, accusent me licet ut rudem, ut impolitum, certe ut mendacem, ut adulationis sordibus infuscatum, ut injuriosum nunquam accusabunt. Tantum porro absumus ab impedienda inelegantis scriptoris accusatione ut ingenue fateri minime dubitemus saepe evenire ut cum haec nostra in manus sumimus nobis ipsis displiceamus. Quam ob rem non semel consilium suscepimus hujusce operis abjiciendi, nosque ad aliud studium (nunquam enim mens fuit socordia atque desidia bonum otium conterere) transferendi. Sed ab incepto ne desisterem fecit non tam amicorum cohortatio, quam publicae utilitatis amor, cum

Digitized by Google

plurimum intersit scire clarorum hominum facta, quibus tanquam stimulis laboris & industriae utamur ad eadem vel assequenda vel superanda. Memoriae proditum est Thucydidem collacrimasse cum adolescentulus mirabilia praedicari de Herodoto, huncque ipsum historiam a se scriptam recitantem audisset; tantoque studio atque ardore inflammatum fuisse, ut non prius conquieverit, quam majorem aut saltem parem in scribendo gloriam sibi comparaverit. Pergam igitur, mi Bottari, nudo & simplici orationis genere, quale veritatis proprium esse ait Euripides, illustrium Italorum vitas exponere, & ex fastis Academiae Pisanae eos nunc potissimum seligam, qui eloquentiae laude floruerunt. Sunt ii quidem immortalitate dignissimi, & quod omne studium industriamque ad adolescentium utilitatem contulerunt, & quod artem excoluerunt, quae ingenii lumen, & omnium rerum regina jure meritoque appellatur. Nihil enim praestabilius videtur quam posse dicendo tenere hominum coetus, mentes allicere, voluntates impellere quo volumus, unde etiam velimus deducere. Praeter quam quod quid tam proprium hominis, quid tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis, gra-

vibus elegantibusque verbis ornata oratio & perpolita? Scio equidem remoto foro, concionibus, judiciis, senatu, vix locum eloquentiae relictum esse videri; sed habet nunc etiam illa suos campos, angustiores quidem, in quibus triumphare possit; quare nulli fere laudis cupidi adolescentes non sibi ad dicendum studio omni enitendum putant. Hi fortasse in eo errant quod aut praeceptis, aut magistris, aut exercitationibus, quibus utuntur omnes, se id, quod expetunt, consequi posse confidunt. Nam quamvis artem ab eloquentia sejungere minime debeamus, in eaque multum valeat, maxima tamen vis erit ingenii & naturae ad dicendum; ex quo fit ut vel homines omnis doctrinae expertes interdum sic eloquentia polleant, ut ad illam non nati, sed a Deo facti videantur. Requirit enim haec ars celeres quosdam animi & ingenii motus, qui & ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumque sint uberes, & ad memoriam firmi, quique subditis veluti ignibus & effervescant per se, ceterosque valeant inflammare. Mitto alia naturae bona, quae ad actionem pertinent, quae adeo in dicendo potest, ut non sine caussa huic Demosthenes & primas, & secundas, & tertias

tribuerit. Omnino ea nobis fingenda est eloquentiae imago, quae sit plena ornamentorum magis natura quam arte quaesitorum; & cum hujus unius sit tractare animos omnique ratione permovere, hujus modo perfringere, modo irrepere in sensus, hujus inserere novas opiniones, evellere insitas, illam quidem suspicient omnes, omnes admirabuntur, pauci se assequi posse confident. Qui nihil potest nisi tranquille, nihil nisi leniter, qui omnia partite, definite, distincte, callide dicit, omnesque ancipites incertosque dicendi casus extimescit, qui de omni verbo sollicitus est, nec novit quid interdum etiam possit quaedam diligens negligentia, nec maximus, nec magnus unquam erit orator. E philosophorum scholis tales fere evadunt, qui cum mentis acie polleant ad intelligendum, cor tamen non habere videntur, nullaque posse animi vehementi affectione commoveri. Non prius conatus sum, ajebat Cicero, misericordiam aliis commovere, quam misericordia sum ipse captus, quare saepe non modo lacrimulas, sed multas lacrimas & fletum cum singultu videre in auditoribus suis ipse potuit. O sane spectaculum oratori jucundum, cum L. Flacci puerum infantem in manibus tenens, vel cum in alia caussa, excitato reo nobili, sublato etiam filio parvo,

Digitized by Google

tanto plangore & lamentatione complevit forum, ut orationem abrumpere coactus fuerit! Sed qui haec possunt nulla eos ingenii, sed magna vis animi inflammat, vix ut se ipsos teneant. Verum haec vis, quam quaerimus, quanta sit suspicemur, quoniam exempla ante oculos habere non possumus, aut si exempla a veteribus sumimus, meminisse debemus carere libros spiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur videri solent. Ad rem haec pertinere puto cum de Averanio sim dicturus, qui cum conceptam animo & comprehensam haberet formam perfectae eloquentiae, non satis hanc cognosci & excoli ab Italis ingeniis vehementer dolebat, ejusque caussam cum ageret, non dubitabat offensionem & invidiam suscipere, cum eos deserendos affirmaret, qui ad nobilissimam artem fautricem naturam minime attulissent. Utinam vero ipse, qua fuit mentis acie parem suae virtuti campum invenisset, & excitasset eumdem ad eloquentiam, ut priscos illos viros, magnitudo, & varietas multitudoque caussarum, & illustria praemia vel ad gratiam, vel ad opes, vel ad dignitatem. Par enim summis oratoribns esse potuisset. Non me fugit vitio illi verti quod non omnia semper expenderet & seligeret, uteretur que inter-

dum imprudenter copia argumentorum, atque eruditionis. Nihil enim est feracius ingeniis, quae plurimis disciplinis exculta sunt, & quemadmodum segetes foecundae & uberes non solum fruges, verum etiam herbas effundunt inimicissimas frugibus, sic interdum ex illis locis aut levia quaedam, aut rei aliena, aut non utilia gignuntur, quorum ab oratoris judicio delectus magnus est adhibendus. Sed ad exponendam ipsius Averanii vitam veniamus, quam sic leges, ut tuo judicio permulta & addenda, & demenda, & mutanda, & corrigenda a nobis sint. Quod si pictores olim, & ii qui signa fabricabantur, quamvis in sua arte perfecti, suum tamen opus a vulgo considerari volebant, ut si quid reprehensum esset a pluribus, id corrigerent, eo magis nos, qui ne mediocriter quidem docti sumus, exquirere debemus ab intelligentibus viris quid ipsi sentiant, qua in re peccavimus, quidque deceat. Non dubito autem, quin te facilem, mi Bottari, praebiturus sis in accipiendis postulatis meis non tam mea, quam Averanii caussa, qui te adolescentulum ad summa quaeque properantem adeo suspexit, adeoque dilexit, ut in te uno conquiescere videretur. Vale.

Pisis Kal. Decemb. MDCCLXX.

Digitized by Google

BENEDICTUS AVERANIUS.

TRes e Joanne Francifco Averanio & Margarita Sacchettinia civibus Florentinis nati funt filii Benedictus, Jofephus & Nicolaus, qui adeo doctrina & virtute praeftiterunt, ut ex ipfius Sapientiae ftirpe generati effe viderentur. Horum natu maximus Benedictus, de quo nunc fcribendum fufcepimus, poftquam Jofephi vitam fuperiori in volumine explicavimus, lucem afpexit Florentiae an. reparatae falutis MDCXLV. XIV. Kal. Sextiles. Multa is vel a prima pueritia indicia praebuit probitatis & ingenii, difcendique amor ipfi cum aetate crefcebat. Nemo illum vidiffet in eo aetatis flore nifi aut cum caftiffimis parentibus, aut cum libris verfantem, videbaturque horrere omnia oblectamenta puerorum. In rhetorica praeceptorem habuit Vincentium Glaream e S. J. hominem, ut illis temporibus, fatis Latinis litteris doctum; fed brevi eo pervenit, ut fine cortice in hac mitiorum litterarum aquula nare poffet, & ipfe fibi confulere. In quo

quidem tanta felicitate usus est, ut non solum aequalium nemo ei par poneretur, sed vel ipse Praeceptor ab illo se fuisse superatum ingenue profiteretur. Nec quidquam Benedictus habuit antiquius quam ut optimos scriptores tum Italicos tum Latinos nunquam de manibus deponeret; quodque initio non mediocre tempus consumpserat in poetis praesertim epicis evolvendis, totum jam se dandum Ciceronis & Historicorum lectioni existimavit. A rhetorum spatiis ad philosophorum campos traductus adiit statim fontes illos, unde universum sapientiae flumen erumpit; nec quidquam erat retrusum adeo atque abditum in Platonis & Aristotelis, eorumque interpretum & sectatorum libris, quo ipse, suo acerrimo ingenio duce, non penetraret. Platonem praesertim sequebatur, quod longe omnibus ingenio & doctrinae copia illum praestare dicebat; quapropter minime esse mirandum omnes eos, qui in aliqua disciplina principatum tenuissent, quorum in numero Ciceronem, Virgilium, & S. Augustinum ponebat, Platonicos fuisse. Eadem mentis acie, qua rerum omnium vim, naturam caussasque

videre satagebat Benedictus in philosophorum scriptis, illa quoque aspiciebat quae ad eloquentiam, cujus incredibili quodam studio flagrabat, quoquo modo pertinebant. Saepe enim memoria repetebat illa Ciceronis: *fateor me oratorem, si modo sim, aut etiam quicumque sim, non ex Rhetorum officinis, sed ex Academiae spatiis extitisse: illa enim sunt curricula multiplicium variorumque sermonum, in quibus Platonis primum impressa sunt vestigia; sed & hujus & aliorum philosophorum disputationibus & exagitatus maxime Orator est & adjutus: omnis enim ubertas, & quasi silva dicendi ducta ab illis est*. In his occupationibus Benedictus renovabat interdum exercitationes poeticas, & quod finitima eloquentiae poesis est, illamque non parum adjuvat, quodque ad hanc factus a natura esset. Composuit autem, ut patri obsequeretur, Latinum poema de S. Thomae Aquinatis laudibus, in quo omnes admirabantur adolescentuli singulare ingenium, qui cum ne primoribus quidem labris rerum divinarum scientiam attigisset, de Trinitatis mysterio ita distincte, eleganter & illuminate versibus dixisset, ut fortasse melius a summo

theologo, solutaque oratione id fieri minime potuisset. Periit autem hoc poema cum multis aliis Auctoris carminibus, quod ea negligentissime (non enim is erat, ut sua eum maxime delectarent) asservabat. Ceterum quae sunt in manibus hominum Benedicti carmina, quorum pleraque in pueritia condidit, satis ostendunt potuisse illum ad summi poetae laudem pervenire, si omissis gravioribus studiis huic arti sedulam operam navare voluisset. Sunt enim ita ingenii luminibus, & naturali venustate atque lepore condita. Sed praesertim in elegia excelluit, in qua Tibullum sibi ad imitandum proposuit. His ille rebus instructus a patre missus est ad Academiam Pisanam ea mente, ut sibi juris prudentiae unice studeret. *Quoniam vero*, ut ait ille, *minime interdictum est aut a rerum natura, aut a lege aliqua atque more, ut singulis hominibus ne amplius quam singulas artes nosse liceat*, ita Averanius, postquam diligentissime satisfecisset juris praeceptoribus, alias facultates sibi assumebat, in quibus industriam suam collocaret. Veterum philosophia minime contentus curiose investigabat quidquid recentiores phi-

Digitized by Google

losophi inveniſſent , cum prius geometriae ſubſidium ipſe ſibi comparaſſet. Plurimum quoque ſe exercuit in mechanica & aſtronomia, aliaſque attigit diſciplinas, quas conducere putavit ad dicendi facultatem, quae niſi aſperſa atque diſtincta ſit multarum doctrinarum jucunda varietate, vix eloquentiae nomen meretur. Graecam vero linguam, Graecaſque litteras avide arripuit, quaſi ardentem ſitim explere optaſſet. Multi etiam ſudoris erant quotidianae ſcriptiones ad acuendum ſtilum, qui vere perfector dicendi & magiſter appellatur. Nec Latine ſolum, ſed etiam Graece ſcribebat, cum convertiſſet in Graecum Saluſtium, & Celſum, aliaque Latina. Extant & ejus Graecae elegiae, quarum una, quae laudes celebrat formoſae cujuſdam puellae, cum in manus perveniſſet hominis Galli, qui ſane teretes aures habebat intelligenſque judicium, ab antiquo poeta ipſam ſcriptam judicavit. Ut vero Averanii eſſe audivit, mirari non ceſſabat hunc poſſe tantum in Graeca poeſi, eumdemque tanta negligentia eſſe in adnotandis, ut vocant, ſpiritibus & accentibus, aliiſque orthographiae legibus obſervandis, quaſi haec

nullius essent momenti. Is quidem erat Averanius, ut hujusmodi quaesitores vituperaret, & in eo quodammodo gloriari videretur, se, dum grandia spectaret unice, minuta contemnere. Quidquid eidem vacabat temporis, ab academicis studiis solitus erat in patria consumere, ubi ne otium quidem illi erat otiosum. Creatus Princeps Academiae *Apathistarum* veniebat in illam frequens: solebat vero ex instituto ejusdem Academiae ea ponere in percunctando, tantaque eruditionis copia quaesita ab aliis tractare, ut nihil ei esse novum, nihil non cognitum videretur. Quae cum audisset communi fama atque sermone Leopoldus Mediceus Cardinalis, cui nihil tam cordi erat quam favere litteris, & laudi honorique Academiae Pisanae patrocinio suo commendatae, affirmavit Benedicto si pergeret porro tenere illam viam, quam instituerat, se ei munus delaturum docendi humaniores litteras in eadem Academia. Qua spe erectus, decoratusque jam laurea ceterisque doctrinae insignibus, totum se in easdem litteras abdidit. At priusquam Leopoldus datam fidem liberaret, e vivis excessit; cui cum

essent justa persolvenda in Florentina Basilica S. Laurentii, Benedictus mandatum accepit componendi Latina epigrammata (fecerat hoc idem paullo ante in exequiis Claudiae Augustae) quae appendi debebant in eadem Basilica ad mortui laudem atque memoriam. Plausisse homines his epigrammatibus ex eo conjici potest, quod renovata postea hujusmodi mandata fuerunt in funeribus Victoriae Roboreae Magni Ducis Ferdinandi conjugis, & Leopoldi Caesaris. Cum Leopoldi Cardinalis vita omnes spes suas extinctas putabat Benedictus; sed illas brevi reviviscere vidit, quod ejus doctrina Cosmo III. Magno Duci satis cognita erat. Nam omnes mirabiliter de illo & sentiebant & loquebantur. Itaque anno MDCLXXVI. munus longo tempore vacuum tradendi in Pisano Lyceo Graecas litteras illi assignatum fuit, quod auspicatus est a splendida sane & magnifica oratione, qua probavit Graecas litteras magno esse ad omnem sapientiam comparandam adjumento. Cum inflammati jam essent eloquentissimis Averanii vocibus plures adolescentes ad eas discendas litteras, ex quibus omnis humanitas;

omnisque doctrina profluxit, illi se se informandos dederunt. Domi is tradebat elementa Graecae linguae, Graecosque scriptores ita interpretabatur, ut singulorum verborum vim, naturam, originem explicare, & verbum pro verbo reddere curaret. In scholae autem luce magno opere sibi enitendum putabat, ut omnem exemplorum copiam, omnemque antiquitatis memoriam auditorum oculis ornate eleganterque subjiceret. Ad quam rem obtinendam Anthologiam illustrandam suscepit, quod, cum haec multa millia epigrammatum elegantissimorum contineat, sperabat inde posse decerpere non flores modo, sed & fructus uberrimos multiplicis eruditionis. Consumpsit in Anthologia Dissertationes sex supra octoginta, quas memoriter dicere solebat. Ad Thucydidem & Euripidem deinde se convertit, quibus totidem fere concessit Dissertationes, in quibus omnibus inest quidem silva atque infinita propemodum materies eruditionis, sed ea saepe confusa seque nimium profundens. Si acri, quo pollebat judicio, uti voluisset Averanius, fortasse in his ceterisque illius Dissertationibus haberemus aut plures

auctorum locos castigatos suppletosque, aut celebriores tum historicas, tum chronologicas controversias diremptas, aut rariores inscriptiones atque numismata explicata, aut nonnulla, quae antea jacebant in antiquitatis tenebris, ad lucem revocata. Sed haec ille visus est neglexisse, satis gloriae putans se posse colligere, si memoriae suae, in qua quidquid legebat firmissime haerebat, immensos thesauros reserasset. Et quidem ejus schola floruit semper studiosorum adolescentium celebritate; nec deerant quoque docti viri, & in his Henricus Norisius, qui illam frequentarent. Habebat etiam Benedictus domesticos convictores Josephum & Nicolaum fratres suos carissimos, quos erudiret non in litteris solum Graecis, sed & in geometria, aliisque reconditioribus facultatibus. Quam longe ii processerint in omni pene libero homine digna doctrina, intelligi potest ex oratione, quam Benedictus habuit, dum eos jurisconsultorum ornamentis insigniret. In multis scholae occupationibus satis tamen Benedictus reperiebat temporis (nemo enim & studio acriore, & labore & industria superiore quam ille fuit) quod

quod operi prorſus magno & arduo concederet. Noverat eam eſſe Almageſti obſcuritatem, ut ab eo legendo omnes fere rejicerentur: quare ne hujus libri utilitas aſtronomiae ſtudioſis deeſſet, transferre in Latinum aggreſſus eſt non tam illum, quod minus recte factum fuerat a Trapezuntio propter aſtronomiae inſcitiam, quam Theonis in illum ipſum luculentiſſimos commentarios. Ad hanc autem Theonis interpretationem conficiendam mirificum ei uſum afferebat ſingularis prorſus illius ſcriptoris codex, qui in bibliotheca Laurentiana aſſervatur. Etenim illius ope non ſolum corrigi poterant plurima menda, quae in editos libros irrepſerant, ſed etiam multa, quae deerant, ſuppleri, cum idem codex habeat tertium Theonis librum a quodam Nicolao Cabaſilla, & quintum & ſextum a Pappo Alexandrino additos. In hoc labore cum dies ac noctes ſe exerceret, idque aeſtivis praeſertim temporibus, quibus Florentiae eſſe ſolebat, audiit a Vincentio Vivianio ſe quondam dono accepiſſe a Leopoldo Cardinali eoſdem Theonis commentarios Latinos factos a quodam Theophilo Urbinate, hoſque ami-

co in Galliam redeunti ea lege dediſſe, ut typis committeret. Queſtus eſt graviter Benedictus, & quidem jure, haec antea ſibi occultaſſe Vivianium; & ne actum ageret, quod vetamur veteri proverbio, ab incepto opere deſtitit. Verum ſi paſſus fuiſſet apud ſe valere voces Joſephi fratris, perrexiſſet quidem conficere iter reliquum; ſicque minime doleremus utraque nos carere interpretatione, cum Gallus ille datam amico fidem edendi Theophilianam interpretationem nunquam ſolverit. Sexennium tradiderat Averanius Graecas litteras, probata omnibus, maximeque Feranti Capponio Academiae Piſanae Curatori doctrina induſtriaque ſua, cum ad altiorem gradum aſcendit doctoris humaniorum litterarum. Audacter ingreſſus eſt ad hoc munus, quod ſuccedebat Jacobo Gronovio homini multis ſane litteris praedito, ſed in eloquentia & in Latine ſcribendi elegantia parum exercitato, ac pene rudi; qui cum non minus moribus, quam oratione durus & aſper eſſet, tantum in ſe odium collegarum concitavit, ut Academia cedere, poſtquam illi non integrum annum operam ſuam praeſtitiſſet, coactus fue-

rit. Sed ad Benedictum revertor, cui gloriosissimum erat, quod ejus schola & domus tanquam officina eloquentiae, omnisque politioris humanitatis celebrarentur. Certe quidem nemo Academicorum iis temporibus scribendi barbariem, quae passim & foede dominabatur, exuit, nemo mansuetiores musas amplexus est, qui hoc, Averanio auctore, hortatore & adjutore, non fecerit. Principio illustrandum suscepit T. Livium, mox Virgilium, ac denique libros Ciceronis de Oratore. In Livium unam & triginta, in Virgilium quadraginta quinque, in Ciceronem duas supra nonaginta Dissertationes reliquit, quae omnes sunt in manibus hominum. Quoniam vero annotare praetermiserat aut auctores, aut horum locos, quibus non modo ornaverat, sed & referserat easdem Dissertationes, Antonius Maria Salvinius, Nicolaus Averanius, & praeter ceteros Joannes Bottarius hanc rem incredibili labore perfecerunt. Nec mediocrem in eo afferebat Benedictus utilitatem discipulis suis, quod ad confirmandos illorum animos ne a Latinis unquam Graeca sejungerent, solitus erat sic comparare inter

Digitized by Google

ſe Homerum & Virgilium, Demoſthenem & Ciceronem, Thucydidem & Salluſtium, Herodotum & Livium, Xenophontem & Caeſarem, ut ſingulorum virtutes non enumeraret modo, ſed prope in conſpectu poneret. Quotannis etiam ex inſtituto Academiae in ſolemni ſtudiorum inſtauratione Latinam habebat orationem ad acuendam Academicorum induſtriam, accendendumque magis illorum amorem in liberales diſciplinas. Harum orationum triginta extant, in quibus ſunt profecto verborum & ſententiarum lumina, mirabilis exemplorum omniumque rerum copia, dicendique genus fuſum, nitidum & ſanum. Omnino tria illa, quae efficere debet orator, ut doceat, ut delectet, ut moveat, conſecutus eſſe videtur Benedictus. Si is vero cuipiam nimis redundans, &, ut de illo dicere ſolebat Alexander Politus, pampinoſus interdum videbitur, circumcidat hic & amputet quantum libet; illud tamen tenebo non omnes modo illius aetatis, ſed pleroſque etiam ſuperioris, qui Latinae eloquentiae gloria floruerunt, Benedictum ſuperaſſe. In vita Joſephi Averanii judicium graviſſimum protulimus Jo. Vincentii Gravinae,

qui M. Antonio Mureto Benedictum praeferre non dubitabat. Quam laudem sibi quoque Benedictus tribuebat, minime extimescens in veritate crimen arrogantiae. Ex omnibus ejusdem orationibus duae illae omnium optimae nobis videntur, quae sunt de laudibus Mediceorum Principum, & de victoriis Christianorum. Quam postremam si quis conferet cum Muretiana illa omnium nobilissima, quae in simili versatur argumento, facile apparebit quantum Mureto Averanius antistet rerum copia, sententiarum varietate, & magnifico quodam & splendido eloquentiae genere, aliisque oratoriis ornamentis, non tamen ordine & perpetuo dicendi lepore & venustate, in quibus virtutibus profecto malim me Mureto, quam Averanio similem esse. Nec minus quam polleret Averanius eloquentia ex ceteris illius orationibus perspici potest. Quam singularia illa de Livio in secunda oratione! Quam magnifica illa, quibus in fortunae inconstantiam alibi invehitur! Sed non est necesse illustriores Averanii orationum locos singillatim commemorare, cum in universum omnia in iis splendeant eloquentiae luminibus. Haud scio an

idem Italicam eloquentiam unquam tractaverit, in qua non secus ac in Latina excellens esse potuisset. Optime enim Italice scribebat, ut indicant plures editae jam illius *Lectiones* (libet usitato vocabulo uti) quas recitavit tum in Academia Etrusci sermonis custode & moderatrice, tum in illa, quae *Apathistarum* nominatur; quanquam in his scriptionibus non multum ille elaboravit. Nihil enim aliud afferre voluisse videtur nisi elegans & aequabile orationis genus, & ornamenta multorum sapienter dictorum factorumque ex antiquitatis monumentis conquisita. Est quidem haec res praeclara, si modo & ordine fiat, quod interdum in Averanio desiderari posse videtur. Idem in adolescentia Italicam excoluit poesim, dignusque existimatus est a Mario Crescimbenio, qui inter illius restitutores (vix enim esse potuit poesis in tanta superioris saeculi barbarie) adnumeraretur. Plura Averanii Italica carmina Romae asservantur in tabulario Arcadum, quorum invitatu eadem condidit. Nam illorum Academiae vel a prima hujus origine Corilaei Nassii nomine adscriptus fuerat. Ex iis autem carminibus unum

elegit Crescimbenius, retulitque in III. volumen suorum *Commentariorum de Italicae Poesis historia*, ut esset indicium ceterorum & exemplum ad imitandum. Profecto nunquam satis laudari possunt sapientes illi viri, qui poesim, ut castam virginem, ab impudentium procorum impetu liberandam susceperunt: sed plerique eorum dum illam nimis verecundantem, nimis paventem esse voluerunt, tenuem fortasse & inopem effecere. Haec, quae retulimus, Averanii opera famam ei conciliarunt litteratissimi viri, ut vere de illo praedicatum esse videatur ab Auctore *Bibliothceae Italicae* (*) ipsum inter ornamenta & lumina saeculi XVII. adnumerandum, omninoque fuisse eruditionis thesaurum: quae vero de ejusdem moribus proferemus, sic ei omnium benevolentiam conciliarunt, ut principibus & infimis, senibus adolescentibusque aeque esset carissimus. Fuit ille vir, si quis unquam alius, religiosus, integer, fide summa, & constantia prope singulari; in eoque nihil erat nisi simplex, sincerum & apertum. Hoc esse sapientis maxime

(*) Vol. VIII. pag 133.

proprium dicebat, ſe gerere ſimpliciter, fideliter, ſocietatique hominum amice. Nec in moribus ſolum ſimplicitatem amavit, ſed etiam in victu cultuque uſque eo ut munditiam negligeret. Delectabatur amicitiis doctorum praeſertim hominum, iiſque magis quam ſibi ſervire videbatur. Ad eaſdem vero conciliandas plurimum poterat opinio probitatis, prudentiae & doctrinae, quam apud omnes vel in malevola & invida civitate habebat. Extant nonnullae ejus familiares epiſtolae Latine ſcriptae, ex quibus ejuſdem benignitas & comitas perlucet, minime vero feſtivum quoddam & dulce ſcribendi genus. Si forte res non ſuppetebat qua opis ſuae indigenti ſubveniret, benefica ſaltem voluntate illum demereri ſtudebat. Tanta naturae bonitas, qua Benedictus praeditus erat, horrere illum cogebat vel minimum ingrati animi crimen, habebatque ſaepe in ore illud P. Syri:

Dixeris maledicta cuncta ingratum cum hominem dixeris.

Congreſſus, ſocietatemque amicorum, qua una re feſſum animum ſtudiis relaxare videbatur,

cupide requirebat, feminarum vero cane pejus & angue fugiebat. Tantum tribuebat amicitiae Benedictus, ut saepe quereretur illam posthaberi propinquitati: malle se facultates suas optimis & benemeritis amicis relinquere, quam non probis & immerentibus propinquis. Summa gravitas conjungebatur ab eo cum singulari comitate, ejusque sermo, quamvis rarus, concinnus tamen & festivus erat, ac saepe etiam urbanis salibus aspersus. Omnino non audiendos illos esse dicebat, qui virtutem duram, rigidamque, & quasi ferream esse volunt: quapropter quod ipse sibi non concessisset, aliis facile indulgebat. Proclivis ad iram in disputando (& frequentes quidem erant iis temporibus in Academia Pisana plenae concertationum disputationes) facile excandescebat. Sed ubi primus ille impetus defervuisset, placide sedateque colloquebatur. Patriae & Academiae Pisanae amans adeo fuit, ut ne amplissimis quidem propositis praemiis, maximaque spe, divelli ab iis potuerit. Nam mortuo an. MDCLXXXII. Octavio Ferrario, Academiae Patavinae Moderatores ad profitendas in hac humanas litteras illum invita-

runt, idque ipſum praeſtitit etiam non multo poſt Summus Pontifex Innocentius XI., cupiens tantum virum Archigymnaſio Romano adjungere. Abſuit ſemper ab oſtentatione glorioſa; neque hoc mediocre modeſti animi ſignum fuit, quod vix diuturnis & quotidianis amicorum expoſtulationibus adduci potuit ad edendum (effecit hoc an. MDCLXXXVIII.) primum ſuarum orationum librum; quodque editum exteris nationibus ad eloquentiae ſuae famam propagandam deferri minime curavit. Profecto ſi gloriae ſtimulus acriter illum pupugiſſet, praeclara multa, quae latuerunt in theſauris ſuis, excudere potuiſſet. Quis enim illo in veterum Scriptorum lectione exercitatior, quis ingenio, memoria & induſtria ſuperior? Nihil illi erat incognitum, quod in litteris Graecis & Latinis eſſet incluſum; Platonem, Ciceronem, & Livium ſaepius legerat; Virgilium & Tibullum omnino, alios vero Latinos poetas magna ex parte memoria tenebat; in rebus divinis, in communi civium hominum, & gentium jure, in omni re, quae ad geometriam pertineret, in aſtronomia, in recentiori philoſophia, aliiſque reconditis

in doctrinis erat versatus. Erat & intelligens existimator picturae, architecturae, & sculpturae, aliarumque minorum artium. Adeo vero industrius, ut ab opere cessare non posse videretur, suoque exemplo confirmaret praeclarum illud Aristotelis dictum; *hominem ad duas res, intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum*. Cum autem & legeret & meditaretur, adeo animum defigebat atque intendebat, ut non modo rerum, quae extra se essent, sed sui ipsius oblivisceretur. Accidit aliquando, ut, cum adesset sacro cuidam Oratori non multum quidem & eloquentia & rerum delectu auditores attentos facienti, coeperit elata voce Homericos versus recitare cum omnium risu, suique ipsius maximo rubore. Ne in infirma quidem valetudine sibi temperabat a libris; qua de re cum saepe a medicis reprehensus fuisset, respondere solebat, se minus animum defatigare lectione, quam meditatione, a qua otiosus & solus, tantum consuetudo valet, se abstinere non poterat. Ex vehementissima & continua animi contentione gravissimae ortae sunt capitis offensiones. Vere an. MDCCVII. rheumatismus non

ſolum caput, ſed & pectus miſere oppreſſit; ex eoque tempore Benedictus nunquam priſtinas vires & colorem recuperavit, ut omen impendentis mortis videretur. Sed hujus calamitatis praenuntia maxime fuit apoplexis, quae illum XVIII. Kal. Septembris, dum rebus divinis in templo intererat, invaſit. Multa ſunt adhibita remedia, ut convaleſceret; ſed medicina imbecillior fuit quam morbus. Nihilo tamen minus exeunte Octobre Piſas concedere voluit, quo non multo poſt quam venerat, tuſſis levem febriculam excitavit, & rheumatiſmus magis magiſque pectus oppreſſit. Breve vitae reliquum totum ferme in Chriſtianae religionis officiis obeundis conſumpſit; cumque interrogatus fuiſſet quid de bonis ſcriptiſque ſuis fieri vellet, caduca haec ſe prorſus negligere, immortalia vero unice curare reſpondit. Mors, quam V. Kal. Jan. ſub ſolis occaſum obivit, fuit pacata, tranquilla, nullo comitata dolore mentiſque defectu, & placido ſimillima ſomno. Morti proximus auditus fuit identidem iterare verba illa ſolemnia: ἅγιος ὁ θεὸς: ἅγιος ἰσχυρὸς: ἅγιος ἀθάνατος, quae cum non intelligeret, qui ei ade-

rat Sacerdos Graecae linguae ignarus, illum delirare putavit. Nihil non factum, ut mortuo honores haberentur, qui essent testimonium illius virtutis & doctrinae, dolorisque quem omnes, & Academia praesertim Pisana, ex ejus interitu susceperunt. Pompa exequiarum, quae celebratae fuerunt in S. Fridiani, fuit illustris & splendida; hancque non parum auxit nobilis sane oratio, quam de mortui laudibus habuit Laurentius Giannius decus & ornamentum Florentinae juventutis. Cadaver tumulatum fuit in magnificentissimo Pisano sepulcreto, quod *Campum Sanctum* vocant, in monumento familiae Pontaderiae, non concedente solum, sed etiam invitante Equite Vincentio Aulla, ad quem illud hereditate pervenerat. Hic Averanii etiam imaginem ex marmore, opus insignis sculptoris Josephi Piamontinii, prope idem monumentum collocavit cum hoc elogio.

D. O. M.

BENEDICTO AVERANIO FLORENTINO INGENII DOCTRINAE ELOQUENTIAE PRINCIPI . QUI MAGNARUM RERUM ATQUE ARTIUM NIHIL IGNORAVIT NIHIL AB ALIIS DIDICIT. NULLO DOCTORE DOCTRINIS OMNIBUS INSTRUCTISSIMUS. IN PATRIA GRAECAS LITTERAS ADOLESCENTULUS AB INTERITU VINDICAVIT . LATINI SERMONIS INTEGRITATEM ET ROMANAE ELOQUENTIAE MAJESTATEM RESTITUIT. ETRUSCAE LINGUAE SPLENDOREM AC DECUS ATTULIT. IN GEOMETRIA ASTRONOMIA ET OMNIUM ARTIUM OPTIMARUM SCIENTIA PLANE PERFECTUS. CUNCTIS PHILOSOPHORUM DISCIPLINIS ERUDITUS IN ALTISSIMAM PLATONIS DOCTRINAM PROFUNDA MENTE SE INGURGITAVIT . DIVINI PHILOSOPHI SAPIENTIAM NON TAM INTELLIGENDI QUAM BENE VIVENDI DISCIPLINA ET EXCELLENTIA VIRTUTIS EXPRESSIT. GRAECAS LATINASQUE LITTERAS XXX. ET AMPLIUS ANNOS PROFESSUS SUMMUS ORATOR POETA SUMMUS PISANAM ACADEMIAM INGENII LUCE ET NOMINIS CELEBRITATE NOBILITAVIT ELOQUENTISSIMIS ORATIONIBUS DOCTISSIMIS PRAELECTIONIBUS QUIBUS THUCYDIDEM EURIPIDEM ANTHOLOGIAM VIRGILIUM CICERONEM LIVIUM ILLUSTRAVIT EJUS DIGNITATEM ET GLORIAM AMPLIFICAVIT. EQUES VINCENTIUS AULLA PRAECEPTORI OPTI-

MO ET AMICO INCOMPARABILI QUEM EXCEPIT HEREDITARIO SEPULCRO MOESTISSIMUS POSUIT. OBIIT V. KALD. JANUAR. ANNO SAL. MDCCVII. AETAT. LXIII.

Nec minus ſtuduit Romanus Arcadum coetus carminibus, vita, aliiſque monumentis Averanii nomen decorare; & Florentina Academia Furfureorum ne in honorando tanto viro exteris eſſet inferior, tum carminibus, tum eloquentiſſima oratione habita ab Antonio Maria Salvinio, qui debere maxime Averanii praeceptis ſuam in Graecis, Latiniſque litteris praeſtantiam gloriabatur, defuncti laudes publice celebravit, ejuſdemque pictam effigiem inter illas clariſſimorum Academicorum collocavit. Donatus etiam fuit Averanius honore numiſmatis; juſſuque Ferdinandi Etruriae Principis ejus imago condita in Pinacotheca Medicea; quae quidem bene & ſapienter inſtituta ſunt non ſolum ad renovandam doctorum hominum, qui e vita exceſſerunt memoriam, ſed etiam ad excitandam ſpe gloriae eorum, qui ſuperſunt, induſtriam.

OPERA EDITA.

Benedicti Averanii Florentini Dissertationes habitae in Pisana Academia, in quibus Graecae, Latinaeque eloquentiae principes explicantur & illustrantur, Anthologia, Thucydides, Euripides, Livius, Virgilius, Cicero. Opus posthumum Graeca Latinaque omnis generis eruditione, doctrinaque refertissimum. Accesserunt ejusdem orationes & carmina omnia iterum edita, nec non epistolae, quae nunc primum in lucem prodeunt. Florentiae typis R. C. apud Jacobum de Guiduccis & Sanctem Franchi 1716. & 1717. Tom. III. in fol. *Plerasque Orationum, quae III. in volumine continentur, ediderat Benedictus an. 1688. in. 4. Florentiae apud Petrum Matini, reliquas vero cum carminibus nonnullis ejusdem Benedicti edidit Joseph Averanius illius frater Florentiae an.* 1709. *in* 4.

Dieci Lezioni composte sopra il IV. Sonetto della I. Parte del Canzoniere del Petrarca, e recitate nell' Accademia della Crusca dal Dott. Benedetto Averani Fiorentino &c. In Ravenna per Antonio Maria Landi ec. 1707. in 4.

Lezioni XI. dette nell' Accademia degli Apatisti. *Extant* nella Raccolta di Prose Fiorentine Parte II. Vol. III. & IV. Firenze 1728. e 1729.

Sonetto. *Extat in Volum. III.* de' Commentarj del Can. Gio. Mario Crescimbeni Custode d' Arcadia intorno alla sua Istoria della volgar Poesia ec. Roma 1711. in 4.

Inscriptiones Latinae variae. *Tales sunt quae appositae visuntur Pisanis thermis, sepulcro* Vincentii *a* Filicaja, *&* *imagini Guidonis Grandii, quae ornat illius opus* de infinitis infinitorum.

ANGELUS FABRONIUS

LEOPOLDO GUADAGNIO

S. P. D.

Induxi te ad legendum: ſincerum mihi
Candore noto reddas judicium peto.

Si vero accuſator alius exiſtet, qui me dignum reprehenſione judicet, quod in Polito non omnia laudaverim, ſciat mihi propoſitum eſſe vitam & mores hominum oſtendere, minime vero alienos affectus mea in ſcripta transferre. Verum, inquies, tanti non eſt ingenium tuum, ut audeas naſute doctorum hominum facta diſtringere. Quid tibi videtur? Nonne bellum eſt & ſua & aliena vitia noſſe; & ſi quid in te aliiſque reprehenderis ita ad veritatem loqui, ut nulla calliditate, ſolertia, invidia atque odio te adductum id feciſſe homines ſentiant? Quaeſo num quemquam improbo dente unquam appetivi? Non vereor ne quid mihi excidat ſummis viris injurioſum, cum ingenio meo nihil ſit tam alienum.

quam acerbitas atque calumnia. Ceterum ii, qui nefas esse putant verbum proferre quod non jucundum & honorificum ad aures eorum accedat, qui vinculis aut familiae, aut amicitiae, aut cognationis, conjungebantur cum iis, de quibus scribendum suscepisti, minime audiendi sunt, quin immo contemnendi ut homines adulationis sordibus infuscati; & ii qui omnia referunt ad decus & ornamentum propriae familiae, eique student unice (vides jam me de religiosis familiis loqui) si homines alienae reprehenderis, non modo te excusabunt, sed multis etiam extollent laudibus, quod veritatem fortiter retinueris, quamvis ex ea odium nasci debuerit. Atque id ipsum saepissime in me experiri potui, ut nihil nunc minus velim quam consulere sensus hominum, qui alicujus partis studio ducuntur. Ex his unus cum Posonii anno MDCCLXXIV. ederet Politi orationes, hisque praemittendum duxisset commentariolum de ejus vita a me exaratum, ex eo omnia illa dempsit, quae minus favere ejusdem oratoris laudi videbantur, sic ut non pauca in eo offendas, quae male inter se apta, colligataque appareant. Tua etiam auctoritate nobis opus fuit, doctissime Guadagni, ad coercendas voces illorum, qui me non satis laudasse Politi

eloquentiam dictitabant, quasi quidquid ille protulit perfectum expletumque esset omnibus suis numeris & partibus. Ea quidem tribui viro & ingenio peracri, & eruditione eximia, & memoria singulari, ut etiam eloquentia eumdem praestitisse judicaverim. Artem porro noverat faciendae atque ornandae orationis, & cum distincte, explicate, abundanter, illuminate & rebus & verbis diceret, adhuc magno in pretio esse videntur illius Latinae orationes. Quamvis ei esset persuasum praecipua illa esse, & tanquam animi instar in corpore, invenire & judicare, neminemque in oratorum numero habendum, qui non esset omnibus iis ferme artibus, quae sunt libero dignae, perpolitus; & sensus praesertim animorum atque motus vel inflammari vel etiam extingui non posse sine diligentissima pervestigatione earum rerum, quae a philosophis traduntur, plurimum tamen studii in verbis eligendis disponendisque ponendum arbitrabatur, & quae de elocutione oratoria tradebat discipulis suis, non erant sumpta de medio, sed ex interiori aliquo genere litterarum quaesita. Dictionem a stilo distinguebat, & cum illam emendatam & perspicuam esse debere praeciperet, ea stilo tribuebat, ob quae proprie

in verbis, cum dignitate, apta compositione, numero & modo & politiori elegantia nos eloqui dicimur. Duplex est ornatus verborum, unus simplicium, alter collocatorum. Simplex probatur in propriis usitatisque verbis, quod aut optime sonant, aut rem maxime explanant, in alienis aut translata, aut facta aliunde ut mutuo. Qui sermone puro utitur, & dilucide dicit, & quid deceat circumspicit, neque in faciendis verbis est audax, & in transferendis verecundus, studetque ne quid in circuitu & conglutinatione verborum sit contortum, humile, demissum, & illud grave, amplum, copiosum, & pro rei natura ornatum dicendi genus, in quo profecto maxima semper vis fuit, persequitur, is ad eloquentiae laudem poterit aspirare. Delectat nunc maxime a Gallis praesertim usitatum quoddam orationis genus, in quo multae sunt translationes, antithefes, multa veluti fucati medicamenta candoris & ruboris; & cum in omni genere amplificationis exardescat orator, is furere apud sanos, & quasi inter sobrios bacchari vinolentus videtur: acutae crebraeque sententiae ponuntur, & saepe nescias unde ex abdito erutae; singulo quoque momento ab inferis mortui excitantur; populi, provinciae, respubli-

oae loquentes inducuntur; & cum hujusmodi oratorum sententia omnes orationis partes luminosae & quasi actuosae esse debeant, declarant quidem minime comprehensam ipsos animo habere formam perfectae eloquentiae, quae similis picturae debet habere varietates colorum, & umbras etiam & recessus, ubi spectantium oculi quodammodo conquiescant. Videat igitur orator in primis quid deceat, studeatque ut rebus ipsis sit par & aequalis oratio: dicat ad popularem intelligentiam & commune judicium accommodate, non acervatim uno circuitu multas sententias complectatur, & dum elegantiae servit, caveat ne nimium elaborata concinnitas, quasi quoddam aucupium delectationis manifesto deprehensum appareat. Hinc poetica ornamenta, quamvis poesis plurimum eloquentiam adjuvare possit, parce & timide usurpabit, & magnorum exemplis poetarum commonefactus (quis enim e nostratibus Danti, Tasso, Guidio, Filicajae, quis e Gallis Cornelio, Racinio, Despreauxio, Fontainio in soluta oratione similis esse velit?) naturalem non fucatum nitorem persequetur, & illa verborum sententiarumque lumina assumet, quae non erunt nimium vehementer illustria, aut quae nimium longe quaesita videan-

Digitized by Google

tur. Grandis &, ut ita dicam, pudica oratio naturali pulchritudine, *ajebat ille*, exurgit, *& quocumque ingreditur, eodem est instructu, ornatuque comitata. Nam quamvis pene innumerabiles sint quasi formae figuraeque dicendi specie dispares, & plurimi sint scriptores qui in dissimili prorsus scribendi genere laudantur, iisdem tamen ex fontibus omnis elegantia deduci videtur, in quibus ita natura dominatur, ut nullum sit artificium, quod illam non imitetur & exprimat: Adde quod ars cum e natura profecta sit, nisi naturam moveat atque delectet, nihil sane egisse videtur. Itaque qui ea attingunt quibus oratio ornatur atque illuminatur, iisdem ferme praeceptis atque una institutione erudire discipulos suos possunt; sed a plerisque loquacitatis magis quam perfectae elocutionis praecepta traduntur; quare minime est mirandum si multorum oratio, quae lumen adhibere rebus deberet, ita confusa & perturbata sit, tantaque insolentia ac turba verborum contaminata, ut ea obscuritatem & tenebras afferat, atque ut quodammodo ipsi sibi in dicendo obstrepere videantur. Non equidem dubito, quin melius ageretur cum eloquentia, si non esset tanta magistrorum turba; doleoque elapsa*

illa tempora, quibus omnes prope praeclare loquebantur & ſcribebant, quamvis nulla fere praecepta ornandae orationis traderentur: nunc vero cum abundemus inſtitutoribus, nihil proferre audemus, quod non ſonet atque oleat peregrinum, ſic ut melius loquantur ii, in quibus minimum eſt litterarum, & feminae ipſae, quamvis rhetorices prorſus ignarae, eloquentius & clarius valeant, quod ſentiunt, exprimere. Miramur etiam cum ſit quaedam elegantia Florentini populi, urbiſque propria, in qua nihil offendi, nihil diſplicere poteſt, pleroſque peregrinam magis inſolentiam quam illam ſequi. Sed non eſt hujus loci praecepta tradere rectae elocutionis, quam qui contemneret Politus vix hominem, nedum oratorem, eſſe putabat. Saepe vero illa auribus diſcipulorum ſuorum inculcabat, ut ſive Latine ſive Etruſce ſcriberent, verba adhiberent uſitata & proprie demonſtrantia illud quod ſignificare & declarare volebant; vitarent ambigua; ne valde producerent ea, quae ſimilitudinis cauſſa ex aliis rebus trasferuntur; ne diſcerperent ſententias; ne nimis longe verba continuarent; numerorum rationem tenerent; & ſi quando carpenda membris minutioribus more Gallorum eſſet oratio, ipſa membra

Digitized by Google

numeris quibusdam vincirent, sic ut semper varie distincteque ipsa consideret. Prorsus optasset Politus ut utilitatem ac prope necessitatem suavitas quaedam & lepos consequeretur, sic ut omnes quod esset aptum perfectumque facile cernere possent, & ad illud in scriptis suis exprimendum incendi. Ipse quidem illustria hujus rei exempla dedit, laetabaturque plurimum cum te intueretur sic eloquentiae studere, ut idem esses, quod de Scaevola praedicatum est, jurisperitorum eloquentissimus, & eloquentium jurisperitissimus. Quod si a viro optimo & istis rebus instructissimo, dum viveret, plura mutuatus es ad id, quod cupiebas, adipiscendum prope necessaria, non dubito equidem quin tibi grata futura sit recordatio praeteritorum temporum, quam dabit tibi simplex & dilucida expositio illarum rerum, quas idem gessit ad litterarum incrementum. Vale, vir humanissime atque doctissime, sicque accipe hoc commentariolum, quod auctum secundo prodit in lucem, ut quamvis nulla sit caussa manibus id tangi tuis, quod occupatis auribus non convenit, intelligant tamen omnes me meaque maxime tibi cordi esse.

Pisis Kal. Mart. MDCCLXXXI.

Digitized by Google

Alexander Politus.

Alexander Politus Florentiae natus est vi. Id. Quint. an. MDCLXXIX. Joanne Polito, & Victoria Manellia civibus Florentinis. In iis studiis, quae ab humanitate nomen habent, imbutus est a Jesuitis. Philosophiae vero praeceptores habuit homines, ut vocant, Scholarum Piarum. Dici non potest quantum vel a prima pueritia litterarum amore flagraverit, ut prae illarum dulcedine non solum omnia alia oblectamenta abjiceret, sed etiam parum valetudini parceret. Studiosus audiendi ea loca frequentabat, quo convenire soliti erant docti homines, a quibus si quando sermo aliquis de litteris haberetur, attentas ille aures praebebat, neque prius discedebat, quam ad finem sermo esset deductus. Quo vero expleret cupiditatem, quam habebat, notitiae clarorum doctrina hominum, scriptorumque ab iis librorum, saepe erat in bibliothecis; & quantum illius ineuntis aetatis patiebatur pudor, multa ex iis, qui illis praeerant, quaerebat. Dederat eidem natura inge-

nii vim & quosdam igniculos, quibus totus incendebatur ad gloriam, ad quam ut certius ac brevius perveniret, plurimum studii Graeca in lingua, usus praeceptore Jacobo Maria Ayrolo e S. J. viro non modo Graecis, sed etiam Latinis & Hebraicis litteris docto, consumpsit. Intelligebat enim, qui Graece nesciret, aditum ad veram solidamque eruditionem patere nemini. Sunt haec quidem in omni aetate laudanda, sed in puero admirationem quamdam habent. Tali modo exacto aetatis anno quinto & decimo, sodalitatem Scholarum Piarum ingressus est. Eo tempore, quo tyrocinium posuit, huic rei studuit in primis, ut aliquos veterum Latinorum poetarum illustraret, confecitque volumen observationum, quod dicavit Sigismundo Coccapanio, qui inter suos magnam auctoritatem habebat (praeerat enim Etruscae Provinciae) & a quo non diligebatur solum, sed etiam amabatur. Absoluto tyrocinio, renovavit studia philosophiae: sed haud ita multo post ab iis discessit, ut Romae operam rerum divinarum scientiae daret. In hac cum profecisset non mediocriter, doctrinae atque ingenii periculum

fecit an. MDCC. plaudentibus primariis Familiae viris, qui ad generalia comitia Romam accesserant. Hoc peracto, Moderatores ei munus detulerunt publice docendi artem rhetoricam; sicque eam docuit aliquot in Etruriae Collegiis, ut omnibus se probaverit. Nam non modo discipulis suis commonstrabat viam, & ut fieri solet, digitum ad fontes intendebat, sed ipsos manu prehendebat, ponebatque vestigia quae persequerentur. Optasset ille quidem, ut omnes Latina cum Graecis conjungerent, utque pares evaderent in utriusque orationis facultate, sed cavebat ne plus exigeret, quam se assequi posse speraret. Hinc venit haud multos post annos ad philosophiam explicandam, sectatusque est, ut temporibus illis, Peripateticos, aliquo tamen rerum delectu habito, ut videretur ea, quae dictabat, e fontibus eorum judicio arbitrioque suo hausisse, non a doctore aliquo sumpsisse. Interim arbitratus est utile fore studiosae juventuti, si contraheret & in angustum deduceret totam pene formam philosophiae Peripateticae. Itaque anno MDCCVIII. librum edidit his verbis inscriptum: *Philosophia Peripa-*

tetica ex mente S. Thomae Aquinatis per breves Theses ad Aristotelicam methodum explicata ab Alexandro a S. Sigismundo Florentino Scholarum Piarum. Sed quae hic coarctaverat dilatare postea aggressus est; eratque ei propositum, non solum nihil praetermittere eorum, quae ad illustrandum illum Peripateticorum parentem Aristotelem pertinerent, sed etiam omnia persequi, quae ab illustrioribus hujus disciplinae sectatoribus, ne Scholasticis quidem exceptis, scripto mandata fuerant. Arduum sane opus vastumque, ut ipse appellabat, quod brevi e manibus deposuit, seu quod eum voluntas, aut spes absolvendi defecerit, seu ut diligentius satisfaceret muneri tradendae rerum divinarum scientiae, quod ei anno MDCCXII. demandatum est. Atque haec facultas si non summa, haud vulgaris tamen erat in eo. Nam, ut docuimus, adolescens haud parum studii in ea posuerat, nec ullo unquam tempore removerat se a SS. Patrum lectione; fungebaturque jam tum munere Theologi Cardinalis Medicei. In hoc quoque, non secus ac praestitit in philosophia, sibi elaborandum putavit, ut totius theolo-

giae ſummam uno volumine explicaret, quod volumen manu ſua ſcriptum cum cuidam ex diſcipulis ſuis commodaſſet, hic reddere amplius noluit, impudentiſſime negans ſe accepiſſe. Profecto Politus tanta erat induſtria, tantumque evigilabat in ſtudio, ut quo tempore totus erat occupatus in aliquo opere, non jam quaereret quibus rebus relaxaret ac remitteret animum, ſed quibus aliis intenderet. Cum illi igitur nullum a legendo ſcribendoque vacuum tempus relinqueretur, potuit haud multorum annorum ſpatio meliora facere, quae pene puer notaverat in Lucretium & Martialem, quem poſtremum ad incorruptorum quoque codicum veritatem exegit; multa ſcribere in Etymologicum magnum Andromachi, in Ethnica Stephani Byzantini, in Dionyſium Halicarnaſſeum, praeſertim corrigens interpretationem, quam ejus fecerat Huſonius, & in Herodotum, quem etiam in Latinum convertit. Atque haec inedita. In vulgus vero anno MDCCIX. Latinam Orationem emiſit, qua probabat breviorem longe eſſe optimarum omnium artium, quam humanae vitae curſum; ac triennio poſt librum *de Patria in teſtamentis conden-*

dis potestate quem conscripsit rogatu cujusdam nobilis viri, quemque instituit ad Salvinum Salvinium virum optimis artibus eruditissimum ac secum familiaritate conjunctum. Materies haec tota erat propria Jurisconsultorum, quorum arti cum ille nunquam studuisset, evenit quod accidere debebat, ut ejusdem artis antistites quidam ipsum male habuerint, & ex jure manu consertum vocaverint, quod in alienas possessiones tam temere irruisset. Sed ajebat ille, hanc scientiam omnibus patere; tuebaturque se testimonio Antonii, qui quanquam juris prudentiae minus se studuisse fateretur, tamen se non vereri dicebat, ne iis caussis, quae sibi in jure defendendae essent, satisfacere non posset, cum juris utilitas ad quamcumque caussam, quamvis repente vel a peritis, vel de libris depromi possit. Verum hoc erat leve & infirmum. Cujus enim ponderis esse potest sententia hominis de jure civili, qui se illud nescire confessus est? Adde, quod Antonius, ut idem postea testatus est, ea aliaque similia pronunciavit, ut refelleret (in quo nemo ei unquam praestitit) Crassum, qui non dubitaverat impudentiae singularis eos con-

demnare, qui hac juris scientia nudati ad forum accederent, non ut ea exponeret, quae ipse sentiret. Sed illuc redeo. Cum videret Politus a plerisque ita hanc artem tractari, ut eam indotatam atque incomitatam & incomptam esse finerent, voluit ipsam in hoc libro verborum dote & infinita pene eruditione locupletare & ornare. Sed in hoc peccavit, quod non senserit quid esset satis. Sin igitur in hoc libro praeclara multa, nec levis est illa conjectura, quod insertus fuit in *Thesaurum* operum illustrium Jurisconsultorum, qui apud Batavos impressus est; sunt tamen haud pauca redundantia, nec sua quoque ei desunt absurda. Quare minime mirum esse debet, si in epistola quadam ad Ludovicum Bertrandum, in qua plura persequitur de ratione studiorum suorum, illum sibi excidisse conquestus est. Magnum jamdudum ceperat Politum desiderium conficiendae sibi bibliothecae, quam non modo utilem, sed necessariam existimabat ad eas res, quas apparabat. Igitur cum omnes vendemiolas suas eo conferret, festivam jam hoc tempore habebat librorum copiam, praesertim Graecorum; comparave-

ratque etiam quosdam raros manu scriptos codices, quorum erat quam qui maxime intelligens. Ad hanc copiam augendam omni ferebatur cogitatione, quo factum est, ut omni studio suos reddiderit Joannem Gibsonium & Georgium Jachsonium Britannos, homines honestissimos, divitiis affluentes, ac litteratorum studiosos & fautores. Quae quidem res ei salutaris fuit. Nam ab iis multa adjumenta habuit non modo ad emendos libros, sed ad instituendam quoque editionem Eustathii, de quo nunc dicemus. Constat inter omnes ex multis veterum, qui in Homero explicando, emendandoque operam suam collocarunt, unum excellere Eustathium Archiepiscopum Thessalonicensem, qui saeculo XII. floruit. Hic enim admirabili judicio ac eruditione instructus, cum in unum locum collegisset eximia quaeque ac praeclara, quae in omni aetate notata fuerant in illum epicorum poetarum principem, descriptiones temporum, sacrorum jura, sacerdotum, domesticam & bellicam disciplinam, sedem regionum, locorum, omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, caussas aperuit, plu-

rimumque non solum Homero, omninoque & Graecis litteris luminis attulit & verbis. Sumpserat hunc Auctorem in manus Politus, nec satiari poterat illo legendo. Qua de re cum sermonem aliquando contulisset cum amicissimo collega suo Juliano Sabbatinio, docto viro, qui postea Mutinae Episcopus factus fuit; *quin tu*, hic inquit, *suscipis cogitationem curamque dignam virtute tua, ut, quod multi tentarunt, nemo perfecit, celeberrimum hunc interpretem in Latinum convertas, suisque locis illustres?* Huic ille: *Vellem equidem*, inquit, *praesertim te auctore, si mihi ullum tribueretur vacuum & liberum tempus; neque enim, occupata opera, res tanta suscipi potest*. Nihilo tamen minus Politus, qui magna semper spectavit, sibi experiendum censuit; & quantum sibi tribuebat otii docendi munus ad Eustathium potissimum conferebat. Instituto jam opere, ecce Genuam mittitur (id fuit anno MDCCXVI.) ad tradendam e superiori loco rerum divinarum scientiam, totoque biennio, quo in illa civitate fuit, nullum diem abire sivit, quin aliquid laboris in Eustathium impenderet. Post hoc tempus reversus in patriam, cum sibi ini-

tium requiescendi, atque animum plane vacuum ad sua studia conferendi concessum esse arbitraretur, casus molesti quidam intervenerunt, qui licet illum non removerint a persequendo Eustathiano opere, multum tamen celeritatem illius absolvendi retardarunt. Id erat propositum Polito (& sane praestitit intelligentium judicio) ut non modo verbis plane Latinis sententias Eustathii converteret, sed quantum fieri poterat verbum pro verbo redderet, & genus omnium verborum, vimque servaret; quod eo difficilius fuit, quod habet Graecus iste sua verba & genera loquendi, quae vix aut profecto aegre quisquam intelligat, nisi sit in eo legendo studiose & multum volutatus. Illa igitur Politus se non solum tanquam appendere lectori putavit oportere, sed etiam, quantum res patiebatur, adnumerare. Quod vero attinet ad illustrandum opus, id ille spectavit, ut omnia obscura, quaeque in aliqua parte difficiles explicatus habere possent, patefaceret. Quae dum praestitit, instituto suo vagatus est latius. Nam multa & varia tum Graecorum, tum etiam Latinorum scriptorum loca examinat atque

judicat, & agendo partes modo theologi, modo geographi, modo oratoris ac poetae, saepius philosophi, saepissime vero grammatici voluit omnibus ostendere lumen ingenii sui. Huc quoque corollarium intulit quorumdam animadversionum, quas inter legendum fecerat Antonius Maria Salvinius, homo Graecis litteris adeo eruditus, ut nullius rei, quae quidem esset in his litteris, ignarus esse videretur. Cum hujus praeclari operis fama non solum, sed etiam specimen quoddam ad publicum pervenisset, avide illud exspectabatur. Verum seu quod pecunia deesset Polito ad sumptus faciendos in impressionem primi voluminis, quam ipse sibi assumpserat, cum ceterorum imprimendorum onus suscepisset typographus Bernardus Paperinius, seu aliud caussae fuerit, habuit sane longam moram haec primi voluminis editio. Prodiit tandem anno MDCCXXX. deditque illi Politus patronum Joannem Gastonem Magnum Etruriae Ducem. Biennio post vulgavit secundum volumen, quod inscripsit CLEMENTI XII., secutumque est tertium anno MDCCXXXV. Ludovico XV. Galliarum Regi dicatum. Hic

haesit res cum querelae ortae fuissent inter Politum & Typographum. Ille vero doluit semper haud sibi dari facultatem absolvendi opus, quod certe immortalitas consecuta esset. Nihilo tamen secius magnam ingenii famam collegit, & hic suus labor, ut in lucem venire coepit, late illico dimanavit ad existimationem hominum commendatione & judicio intelligentium. Quo factum est, ut ei anno MDCCXXXIII. delatum fuerit munus tradendarum litterarum Graecarum in Pisano Gymnasio. In hoc ita se gessit, ut omnes magis magisque sint admirati in eo excellentem Graecae linguae cognitionem. Sed optandum erat, ne se adeo in litteras abderet, seque paullo faciliorem praeberet in admittendis domum, audiendisque doctrinae cupidis adolescentibus. Anno, qui secutus est, rogatu Senatoris Ferrantis Capponii, vitam scripsit feminae sanctitate eximia Mariae Angelae Giniae Florentinae, quae inter eas virgines fuerat, quae suburbanum Monasterium incolunt, quod dicunt *S. Matteo in Arcetri*. Post neque ita multo ad docendam eloquentiam in eodem Gymnasio electus est, quod

munus nemo poſt mortem Benedicti Averanii obtinuerat, ut glorioſum fuerit Polito ei viro ſucceſſiſſe, qui magna eloquentiae atque eruditionis laude non ſolum in Etruria, ſed prope cuncta in Europa enituerat. Hanc provinciam ita ille ſuſtinuit, ut ſtudioſi dicendi adoleſcentes, qui ad eum audiendum frequentes conveniebant, non jam inanem quamdam & nudam eloquentiae ſpeciem intuerentur, ſed plenam & perfectam. Homo enim abundanti doctrina, & quadam incredibili varietate rerum & copia inſtructus poterat facile eos fontes aperire unde non aliqua aquula ſcateret, ſed univerſum flumen erumperet; qui quidem ita abditi ſunt & retruſi, ut pauci doceant & teneant. Mos eſt a majoribus traditus, ut qui huic muneri praeſunt in anniverſaria ſtudiorum inſtauratione Latinam habeant orationem ad excitandos inflammandoſque adoleſcentes ad laborem & laudem, cui quidem ſic ſatisfecit Politus, ut nomen diſertiſſimi oratoris ſit conſecutus. Harum orationum quaſdam ſeparatim edidit, duas in tertium volumen Euſtathii retulit, eaſdem octo numero in unum volumen collegit, quod Ro-

mae anno MDCCXLII. edidit, ac BENEDICTO XIV. dicavit; atque has ipſas iterum cum aliis quatuor anno MDCCXLVI. Lucae vulgavit. Sed cum ille videret a ſe tractata argumenta eſſe communia & pervagata, novum quoddam & inuſitatum in medium proferendum putavit; ſumpſitque hoc ſibi, ut ſingulis orationibus aliquam Etruriae urbem laudaret. Harum ſex fecit, quae laudationes continent Piſarum, Volaterrarum, Aretii, Cortonae, Samminiati ac Liburni; in quibus admonendi ſunt Lectores, ne, ut ab hiſtorico, veritatem omnium laudatarum rerum exigant. Ut noſtrum vero de eloquentia Politi judicium proferamus, dico perbene illum Latine locutum, quamvis ſemper uſus non ſit Ciceronianis dicendi modis, numeroſum oratorem & volubilem, atque eumdem vehementem, & magna eruditionis copia inſtructum, qua non ad pompam utebatur, ſed ad illud apte & decore probandum, quod ſibi propoſuerat. Nec minus callebat alterum illum quaſi corporis ſermonem, id eſt actionem, quam licet ſemper ad id, de quo dicebat, cum quadam dignitate accommodaret, dicens tamen a-

liquando Pisis de ludis Pisanis sibi visus est posse ab armis aut a palestra mutuari. De reliquo totum corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonabant, ut a motu animi quoque sunt impulsae. Nemo autem ignorat ita hanc rem unam dominari in dicendo, ut sine ea summus orator esse in numero nullo possit, mediocris eadem instructus summos saepe superare. Si quis vero quaesierit quae ex ejus orationibus nobis maxime arrideat, ceteris praeferre non dubitamus illam, qua probatur multorum optimorumque librorum lectionem non modo utilem, sed etiam necessariam esse ad eloquentiam omneque sapientiae genus adipiscendum. In ea enim imaginem exprimere & effingere sui ipsius homo, quem vere helluonem librorum dixisses, voluisse videtur. Atque eo libentius vacabat eloquentiae Politus, quod ei erat persuasum reliquas artes sine ea perfecte suum munus praestare non posse, quare scriptores inopes elegantiae *remiges aut bajulos cujusdam operis*, ut Caecilius (*), appellabat. Interea dum co-

(*) Apud Cic. de orat. l. 2. c. 10.

gitabat quibus aliis rebus posset &. suae famae, atque publicae utilitati prospicere, consilium cepit edendi omnia veterum scripta copiosis a se commentariis illustrata, quibus Christianae religionis propugnatio atque defensio adversus Gentes suscepta ab iis fuit, a qua mente postea discessit non alia credo de caussa, nisi quia facillime in eo vel ardentissima studia defervescebant. Idem dicito de commentariis, quae parabat in Herodotum, quaeque cum inedita Matthaei Palmerii hominis Pisani interpretatione vulgare sibi proposuerat. Quoniam vero ipse vehementer delectabatur in eo genere eruditionis, quod ad antiquitatem pertinet, multa collegerat quae sibi, & iis, qui de his rebus judicare poterant, recondita videbantur. Itaque de iisdem edendis saepe & multum rogabatur. Edidit quidem longiorem epistolam ad litteratissimum virum Jo. Lamium de usu quadrigarum apud veteres, quae relata fuit in I. volumen operum Jo. Meursii, quorum imprimendorum idem non solum auctor, sed etiam adjutor fuit. In his quoque Meursianis operibus locus esse debebat epistolae, quam ipse instituit ad Georgium Iachsonium, quaque defensio-

nem suscepit Gregorii Nazianzeni adversus eumdem Meursium. Hic enim sanctissimum illum virum calumniae condemnaverat quod ad ἀπληστίαν, seu ut ipse explicat, ad quamdam inexplebilem avaritiam traxerit, quae ex veterum, ac praesertim Herodoti & Plutarchi testimonio in contemptum divitiarum fecisse & dixisse videtur Solon. Sed cum sero, perfecta jam impressione, venisset, latuit ad annum usque MDCCLIV. quo tempore eam Franciscus Gorius vulgavit. Nam locum ei dedit septimo in volumine *Symbolarum litterariarum*. Maxime vero Politum amore flagrasse in Eustathium haec erunt indicio. Anno MDCCXXXIX. in lucem emisit sane longam epistolam Latinam ad clarissimum virum Cajetanum Moneliam, in qua diligenter & erudite examinat locum Eustathii ex commentario Periegesis, ubi dicit ex quorumdam sententia Tarsum non significare in sacra Scriptura urbem illam caput Ciliciae, sed Carthaginem. Ostendit ille multis exemplis hoc verbum utramque habere significationem, sed trahi ad Carthaginem non posse, nisi aut res, aut tempus, aut alia similis ratio suadeat. Strenue defendit S. Hierony-

Digitized by Google

mum, & Septuaginta Interpretes a nota erroris, quam iis inusserat Samuel Bochartus. Sibi tamen in extrema epistola non temperavit a vellicando doctissimo hoc viro, ut & mordet eo loco Natalem Alexandrum, vocans illum alienorum scriniorum expilatorem. Ceterum Politus ex eo tempore quo ad Eustathium interpretandum accessit, plurimum studii sibi ponendum esse existimavit in geographicis rebus; & sane dum ad examen revocat veteres scriptores Eustathiumque ipsum, haud parum lucis veteri geographiae attulisse videtur. Non poterat vero non admirari magnopere ita diligenter & accurate Homerum geographiae & chorographiae satisfecisse, ut ex eo conjici posset ipsum dum viveret, quod a nonnullis quoque memoriae proditum est, permagnam terrarum partem peragrasse, & tum mediterranea, tum maritima loca, atque insulas oculis suis perlustrasse, & de singulis rebus uniuscujusque regionis propriis, quas explorasset, commentarios confecisse, unde poesin suam locupletaret. Biennio postquam illa ediderat, rediit Politus ad Eustathium suum, ut ejus commentaria in Dionysium

Periegetam in Latinum converteret. Qui in hac re antea elaboraverant, opus adeo inscite atque impolite perfecerant, ut peregrinos atque hospites in lingua tum Graeca, tum Latina plane se esse ostenderint. E contrario Politus cum utramque perfecte calleret, potuit famam optimi interpretis sustinere. Vix agnoveris in hac interpretatione Graecum scriptorem, sed Latine opus suum ad usum Latinorum hominum condidisse ipsum existimaveris. Neque hac re contentus Politus duos libros confecit animadversionum in eumdem Eustathium, & ipsum Dionysium, in quibus antiquitatis, scriptorumque veterum se litterate peritum ostendit; hosque retulit in illud volumen Orationum, quod, ut supra docuimus, Romae an. MDCCXLII. in lucem emisit. Has easdem animadversiones postea multo copiosiores elucubravit, eo consilio, ut ipsa ederet cum ipsis Graecis scriptoribus, neque cum suis modo, sed etiam cum interpretationibus, quas Dionysii fecerant Rufus, Festus, Avienus & Priscianus. Parata erant omnia, coeptaque jam erat impressio, cum repente rem abjecit Politus, caussatus sibi pecuniam deesse, neque,

quo manus porrigeret, ſuppetere. Meliorem exitum habuit opus ſane magnum & arduum, quod de Martyrologio Romano edere inſtituit. Jamdiu Politus in ea cogitatione curaque verſabatur, ut corrigeret quae continebat menda Martyrologium Romanum; & huic rei in maximis ſuis occupationibus aliquid ſemper temporis impertierat. Hujus ſui laboris fecit ipſe mentionem, cum aliquando loqueretur de toto genere ſtudiorum ſuorum cum S. P. BENEDICTO XIV. Romam enim anno MDCCXLII. venerat. Re audita, Pontifex eum hortatur, *ne cui rei parcat ad ea perficienda, quae inſtituerat; utique fore magnae laudi ſibi, utilitatique Chriſtianae reipublicae*. Hujus Politus voluntate cognita, alacrior ad rem gerendam factus, totum ſe & animo & corpore ad illam convertit. Anno igitur MDCCLI. primum operis volumen, quod Januarium menſem continet, in lucem edidit. In hoc multa induſtria & diligentia comparet, multa & doctrina. Reliqua contento curſu in vulgus proferrre ſibi propoſuerat, in quo cum eſſet acerrime occupatus, accidit perincommode, ut ex caſu ſic ei laederentur brachium & manus

dextra, ut iis uti non poſſet. Hac accepta plaga, non eſt credibile quam afflictum & fractum animum omnibus oſtenderit. Homo enim, qui nil magis optabat, quam omnem vitae curſum in labore & contentione traducere, maxime dolebat ereptam ſibi eſſe ſcribendi facultatem. Vehemens hic animi angor maxime concitaſſe creditur apoplexin; quae eum XV. Kal. Sextiles anno MDCCLII. corripuit, paucis poſt diebus quam Piſis Florentiam venerat, ut impreſſionem ſecundi voluminis Martyrologii urgeret. Ex vi morbi mortuus eſt VI. Kal. ejuſdem menſis veſpere, cum compleſſet annos LXXII. dies tredecim, e quibus in Sodalitate annos LVII. dies XVIII. exegit. Sic ei a ſuis Collegis juſta facta ſunt, ut omnes intelligerent magno apud illos in honore fuiſſe. Convenerunt quoque ad has exequias cohoneſtandas non pauci docti homines, qui cum Polito conjungebantur aut amicitia, aut muneris ſocietate, quod erant in Piſana Academia liberalium artium Magiſtri. Mediocri fuit ſtatura, corpore paullo pinguiori, viribus ad laborem ferendum firmis, facie rotunda, in qua ſuavis inerat color, a-

cuta voce, oculis eminentibus & acribus, fulvoque ante canitiem pilo. Induſtria & ſolitudine videbatur ali, quare cum hominibus raro ſe conſociabat, & adeuntes ad ſe licet admitteret, cito tamen iis ſe expediebat, quod in more quoque Petavio fuiſſe narrat Huetius. Mirum tamen, quod in ſenectute factus ſit paullo facilior, adeo ut ſeveriorum ora interdum erubuerit. In proſpiciendo rationibus ſuis nemo illo ſolertior, & cum omnes ferme vias pecuniae honeſte acquirendae noſſet, ardebat acerrime, ſi quis improborum ſpes ſuas fefelliſſet. Sic bonus erat cuſtos & ſervator librorum ſuorum, quorum augendorum nunquam finem fecit, ut ab eorum uſu quemlibet excluderet. Nae facilis, ac multus erat in conquerendo adverſam fortunam, quod minime ſibi darentur facultates, quibus ſtudiis ſuis conſulere, ſcriptaque ſua edere poſſet: nemo vero ignorat omnes, quibus ſunt res minus ſecundae, plerumque ſuſpicioſos eſſe. Idem a contentionibus, quae ſaepe Litteratorum rempublicam turbant, averſus fuit: ſua tamen ſcripta notari aequo non ferebat animo. Cum exiſtimatione doctrinae

non solum apud Italos, sed etiam apud exteros magnopere floreret, potuit facile multorum doctorum virorum familiaritates sibi conciliare; inter quos honoris caussa nomino Antonium Mariam Salvinium, Josephum Averanium, & Henricum Newtonium. Nec non a Principibus viris gratiam iniit. Siquidem CLEMENS XII. multis eum honoribus decoravit; FRANCISCUS III. Magnus Dux Etruriae, quem nobilissima Latina oratione laudavit, munera satis larga ei dedit; BENEDICTUS vero XIV. post plurimas amoris ac beneficentiae declarationes, illum eodem gradu esse voluit, quo ii sunt, qui supremum Ordinis Magistratum obtinuere. In hac tamen gloria, nominisque celebritate modestiam semper servavit. Idem instituta Christianae Religionis, Sodalitatisque suae non solum pure & caste, sed etiam diligenter & studiose coluit. Quae quidem laus ceteras omnes vincit. Nam non aliud putare debemus esse sapientiam, quam meminisse unumquemque quid sui officii & muneris sit, idque cum fide & integritate praestare.

Digitized by Google

OPERA EDITA

PHILOSOPHIA PERIPATETICA ex mente S. Thomae Aquinatis per breves Theses ad Aristotelicam methodum explicata ab Alexandro a S. Sigismundo Scholarum Piarum . Florentiae an. 1708. *in* 12.

ORATIO ad Academicos Cruscanos habita in Collegio Florentino Scholarum Piarum ab Alexandro Polito ec., qua probatur, breviorem longe esse optimarum omnium artium quam humanae vitae cursum . Florentiae 1709. *in* 4. Hanc orationem secundo typis commisit Politus anno 1723., ut eam sociam daret alterius argumenti orationi, quam conscripserat collega suus. Ubaldus Mignonius.

DE PATRIA IN TESTAMENTIS CONDENDIS POTESTATE Alexandri Politi a S. Sigismundo Scholarum Piarum Theologi ad illustrissimum Dominum D. Salvinum Salvinium Patritium Florentinum, Florentinae Academiae Consulem amplissimum, Libri quatuor . Florentiae 1712. *typis Regiae Celsitudinis apud Jacobum de Guiduceis & Sanctem Franchi . in* 8.

EUSTATHII Diaconi a supplicibus libellis & Oratorum Magistri, postea Archiepiscopi Thessalonicensis Commentarii in Homeri Iliadem . Alexander Politus Florentinus de Cl. Reg. Scholarum Piarum nunc primum Latine vertit, recensuit, notis perpetuis illustravit . Accedunt notae Antonii M. Salvini V. Cl. Florentiae an. 1730. *apud Bernardum Paperinium In fol. Tom. I. Tom. II. an* 1732. *Tom. III. an.* 1735.

VITA della Serva di Dio Suor Maria Angiola Gini, Firenze 1738. *in fol.*

ALEXANDRI POLITI de Clericis Regularibus Scholarum

strum Piarum epistola ad Cajetanum Menilium virum Clarissimum Florentiae 1739. Edita iterum fuit an. 1740. hunc titulum prae se ferens :

CONFRONTO della Lettera Latina del P. Alessandro Politi col ristretto della medesima stampato nelle Novelle Letterarie di Firenze n. 10. 4. *Marzo* 1740. *In Firenze* 1740. *nella Stamperia di Pietro Gaetano Viviani.*

EUSTATHII Diaconi a Supplicibus libellis & Oratorum Magistri, postea Archiepiscopi Thessalonicensis Commentarii in Dionysium Periegetam, Alexandro Polito de Cler. Reg. Schol. Piar. Interprete. Coloniae Allobrogum apud heredes Cramer & Fratres Philibert 1741. *in* 8. *magno.*

ORATIONES octo Alexandri Politi &c. ad Academiam Pisanam. Ejusdem animadversionum in Eustathium ad Dionysium Periegetam libri duo. Romae ex Typographio Palleariniano 1741. *in* 4.

ORATIONES duodecim Alexandri Politi &c. ad Academiam Pisanam. Lucae 1746 *ex Typographia Philippi Mariae Benedini.* Sunt hae de multis, quas in eadem Academia dixit, orationibus veluti eximiae ac selectae, quae ad rem praecipuae Academicam, instaurationemque ejus anniversariam pertinebant. En singularum argumentum.

---- I. *De litterarum Graecarum necessitate.*

---- II. *De liberalium omnium artium ac doctrinarum ad eloquentiam necessitate.*

---- III. *De litteris humanioribus.*

---- IV. *De universo disciplinarum orbe.*

---- V. *De laudibus Lotharingiciis & Mediceis.*

---- VI. *De optimorum studiorum assiduitate.*

---- VII. *De lectionis assiduitate.*

—— VIII. *De recto ordine studiorum*;

—— IX. *De humanarum disciplinarum ad Religionis Christianae usum opportunitate*.

—— X. *De laudibus Academiae Pisanae*.

—— XI. *De laudibus Urbis Pisanae*.

—— XII. *De nobilitate litterarum*.

In hoc orationum volumen relata est ejusdem Politi

EPISTOLA de tribus Martyribus Bononiensibus ad virum cl. Ubaldum Mignonium.

PANEGYRICUS Imperatori Caesari Francisco I. &c. Academiae Pisanae nomine consecratus. *Florentiae* 1746. *ex Typogr. Petri Cajetani Viviani in* 4.

PANEGYRICUS Volaterrarum Senatui Populoque Volaterrano consecratus. *Pisis ex Typogr. Evangelistae Pugli* 1748. *in* 4.

PANEGYRICUS Liburni Senatui Populoque Liburnensi consecratus. *Pisis ex eadem typographia* 1749. *in* 4.

PANEGYRICUS Samminiati Senatui Populoque Samminiatensi consecratus. *Pisis ex Typograph. Joan. Dominici Carotti* 1751. *in* 4.

ORATIONES PANEGYRICAE geminae de laudibus Aretinis & Cortonensibus Alexandri Politi &c. opus posthumum, utriusque Urbis Senatui Populoque consecratum. *Liburni* 1752. *in* 4.

MARTYROLOGIUM ROMANUM Gregori XIII. jussu restitutum, Urbani VIII. Clementis X., & Innocentii XI. auctoritate recensitum, a Benedicto XIV. P. M. auctum & castigatum, Alexander Politus de Cl. Reg. Sch. Piar. commentariis suis post Caesarem Baronium ad veterum librorum, historiaeque fidem, Pontificio jussu illustravit, &

Digitized by Google

denuo recensendum atque castigandum Benedicti Papae XIV. judicio ac censurae subjecit. Florentiae an. 1751. apud Petrum Cajetanum Vivianum. in fol.

EPISTOLA de curribus Antiquorum ad virum clarissimum Joannem Lamium, extat in praefatione ad I. volumen operum Joannis Meursii, quae Florentiae impressa sunt.

EPISTOLA in loca quaedam Joannis Meursii: extat in libro cui titulus: *Symbolae litterariae, opuscula varia philologica, scientifica, antiquaria, signa, lapides, numismata, gemmas, & monumenta medii aevi nunc primum edita complectens, Volum. VII. Romae ex Typographio Palladis* 1754.

ANGELUS FABRONIUS

CAROLO ANTONIOLIO

S. D.

Quoniam Eduardus Corsinius te suarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habere voluit, deesse porro immortali illi viro viderer, si alium judicem hujusce commentarioli praeter te ipsum requirerem. Colere autem omni studio memoriam debemus hominis non modo virtute eximia, sed etiam ingenio singulari, qui editis scriptis & optimis institutionibus plurimum gloriae addidit non Academiae solum Pisanae, sed universae etiam Etruriae. Is vero nunc etiam vivere mihi videtur, quod te veluti heredem suorum munerum & meritorum reliqueris; cumque ei par sis ingenii facultate, nequeo non mirari quod adeo publicam lucem reformides, ut nihil te modestius, nihil timidius unquam viderim. Erueres saltem e tenebris atque illustrares, imitatus Politum tuum, quae nonnulli Graeci scrip-

tores litteris mandarunt, ad quam rem saepe te excitabant Corsinii voces, qui sane noverat praestantiam tuam in Graecis litteris, omnique recondita eruditione. Sed jam quasi voto quodam & promisso te puto teneri, ut tandem in lucem emittas, quae de Graecorum ritibus exarasti, quo in opere multum & temporis & laboris te insumpsisse audio, perficiasque quae inchoasti de fortuna litterarum apud Athenienses ceterosque Graeciae populos. Nescio equidem an tibi probetur sententia eorum, qui non verisimile solum, sed etiam verum esse censent, perinde utcumque temperatus sit aer, ita pueros orientes animari atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, & vel ipsas pene vitae actiones, casus cujusque eventusque fingi. Athenis quidem caelum tenue erat, & idcirco Attici acutiores putabantur; & constans temperatio & serenitas conducere maxime poterat ad exhilarandos animos, & dulces celeresque eorum motus exciendos. In ipsa fortasse caeli natura aliqua etiam reperiri caussa potest suavitatis sermonis Atticorum; & cum nihil apud eos esset rude, invenustum & inornatum, nihil insolens & ineptum, & quilibet e populo, & feminae ip-

sae teretes aures & religiosas, ut Theophrastus expertus est, haberent, adeo vigere apud eos debebant artes, quae orationis elegantia indigent & quae ad oblectandum sunt inventae, ut ex iis hominum ingenia, honos, fama maxime elucerent. Quis tamen credat illas & temporum & fortunae vicissitudines passas fuisse, & ex amplissimo in humilem statum decidisse? Jam ante Periclem, & illos praesertim, qui non adultis, sed nascentibus Athenis vixerunt, littera nulla extitit, quae quidem ornatum habuerit. Pericles vero ipse cum floreret omni genere virtutis, dicendi quoque laude fuit clarissimus, poteratque, ut de eo scripsit Eupolis, cum delectatione aculeos etiam relinquere in animis eorum, a quibus audiebatur. Nata vero semel eloquentia, habuit magnam vim dignitatemque oratio, & vel ii, qui mentem exercebant in reconditis abstrusisque rebus, tantum vacabant eloquentiae, ut non subtilitate magis disputandi, quam verborum ornamentis sua dogmata proponere & contraria refellere solerent. Quot doctissimi eloquentissimique viri ex unius Socratis uberrimis sermonibus extiterunt! Infinitum esset illustriores nominare; & consequentes aetates tantam copiam optimo-

Digitized by Google

rum oratorum effuderunt, ut hac praesertim gloria Athenae clarescere (nam hoc studium non erat commune universae Graeciae) velle viderentur. Sed pacis est comes, otiique socia, & jam bene constitutae civitatis quasi alumna quaedam eloquentia. Nec enim, *ut ait Cicero*, in constituentibus rempublicam, nec in bella gerentibus, nec in impeditis ac regum dominatione devinctis nasci cupiditas dicendi solet. *Itaque postquam Alexander in servitutem Graeciam adduxit, non mores solum, sed etiam oratio labi coepit ad mollitiem, & succus ille & sanguis incorruptus, qui manserat usque ad Phalerei aetatem, ut & naturalis non fucatus nitor sensim emarcuit evanuitque. Nam qui nimium delectare volunt, nec satis a ratione retinentur, hi adeo finem & modum transeunt, ut quo propius ad venustatem accedere se putant, ab ea longius digrediantur. Jam Phalereus ipse traditur primus omnium ausus fuisse inflectere orationem, & eam mollem teneramque reddere, & suavem maluisse videri, quam gravem, eaque suavitate, qua perfunderet, non qua perfringeret animos. Sed tum Atheniensium animi, qui solem & pulverem & militaria taberna-*

cula formidare videbantur, facile quidem poterant delectari, minime vero inflammari, ex eorumque variis moribus pro varia Reipublicae fortuna cujusque aetatis quae dicendi ratio voluntasque fuerit intelligi potest. Eadem ferme quae devictis dominisque ab Alexandro Atheniensibus accidere, evenisse putare debemus Romanis post Actiacam pugnam. Nam cum omnis potestas ad unum tum collata fuisset, magna illa ingenia, ut ait Tacitus, quae Rempublicam adeo nobilitarant, cessere; nihil amplius prisci & integri moris; veritas pluribus modis infracta aut libidine assentandi, aut maledicendi studio; & cum nulla amplius esset res gloriosa populi Romani, quae ut antea pari eloquentia ac libertate memoraretur, foedo crimine servitutis, id est adulatione contaminari debuit eloquentia, sic ut cum quosdam ornare vellet, non illos honestaret, sed pene ipsa turpare videretur. Hinc Romana lingua plurimum pristinae majestatis dignitatisque amisit, cumque novi dicendi modi inventi fuissent, qui mirifice blandiebantur corruptis imperantium auribus, brevi eo perventum est, ut aeque esset desperandum de recuperanda pristina libertate atque eloquentia. Quis profecto audeat

Digitized by Google

comparare cum Isocrate & Demosthene, qui consecuti sunt, Sophistas, quis cum Cicerone turbam illam Panegyristarum, si unum excipias Plinium optimi Principis laudatorem, qui non tam Caesarum quam vitiorum laudatores, omnisque elegantiae atque eloquentiae corruptores jure meritoque appellari possunt? Sit philosophia mater omnium bene factorum, contineatque recte gubernandi populos disciplinam; & cum tota frugifera & fructuosa sit, vincat praestantia utilitateque ceteras omnes artes atque disciplinas. Verum si humaniores litterae ad tantam minime aspirare possunt gloriam, valent tamen & ipsae temperare ac mansuefacere hominum mores, & hac praesertim laude gloriantur, quod non vigeant ubi tyrannis & servitus exiflit, aversenturque animos timiditate debilitatos, humiles & fractos. Quis igitur non videt magnam vim esse in fortuna imperiorum ad provehendas litteras, & ex iis rebus, ex quibus populorum felicitas pendet, ipsarum quoque sortem maxima ex parte pendere? Qui nimium caeli naturae tribuere videntur conferant nunc miserandum Graeciae statum cum florentissimo praeteritorum temporum, mirabunturque eadem loca, quae olim

Digitized by Google

summos oratores, poetas, philosophos, ac strenuissimos duces pepererunt, nunc habitari ab hominibus, inter quos & stipites Aethiopes nihil crederes interesse; cujus differentiae caussas facile est in dissimili rerum publicarum fortuna reperire. Scio cum in haec inquireret Corsinius pro suo singulari studio in Graecas litteras illum collacrimare solitum, & vehementer optasse, ut aliquis exurgeret, qui regionibus illis, excussa caligine tetrisque tenebris inscitiae, pristinam dignitatem redderet, & postquam per tot saecula indignissimae servitutis jugum pertulerunt, ad adspiciendam aliquam libertatis lucem easdem revocaret. Ipse quodammodo classicum cecinisse visus est, cum multa ad veterum Athenienfium historiam pertinentia in vulgus emisisset, ostendissetque per quos, quibusque legibus institutisque il populi olim regebantur, sicque cum quilibet conferre posset veterem illam Graeciam, quondam opibus, litteris, imperio, gloria florentem cum recenti non solum omnibus reliquiis pristinae dignitatis spoliata, sed omni calamitatis genere fracta atque afflicta ad hanc sublevandam commoveretur. Nos quidem libentissime excipimus (quid enim aliud praestare possumus ?) in Acade-

miam Pisanam profugos Graecos, qui ad nos interdum confugiunt, ut in litteris instruantur, cumque aliquando spes fuisset redactum iri illas gentes in potestatem ejus Heroinae, quae ad magna suscipienda perficiendaque nata videtur, inhaerebat quodammodo in mentibus omnium quasi saeculorum quoddam augurium futurorum, quae praeterita omnis virtutis gloria essent aequatura. Sed jam ad Corsinium ipsum veniamus explicaturi, quantam res Atticae occasionem ei obtulerint scribendi, nominisque celebritatem scriptis suis, sane cedro dignis, consequendi. Vale.

Pisis VI. Kal. Aprilis MDCCLXXXI.

Digitized by Google

Eduardus Corsinius.

Fanani, quod est oppidum provinciae Frinianae in ditione Ducum Atestinorum, III. Non. Octobris anno MDCCII. natus est Eduardus Corsinius optimis quidem parentibus, honestissimaque familia, quippe quae jamdiu civitate Mutinensi donata fuerat. Is ubi primum adolevit Sodalitatem hominum Scholarum Piarum, quos praeceptores puer in patria habuerat, ingressus est. Multa diligentia, multoque labore in humaniorum litterarum, philosophiae ac theologiae studiis Florentiae se exercuit apud suos; & cum omnes condiscipulos gloria anteiret, ab omnibus tamen in deliciis habebatur. Erat enim bonitate suavitateque morum prope singulari; & cum plurimum faceret non solum in excolendis studiis, sed etiam in officiis omnibus religiosi hominis obeundis, minimum tamen ipse de se loquebatur. Vix ferre poterat Eduardus Peripateticos quosdam horridos, durosque oratione & mori-

bus, quibuscum versari cogebatur; intellexeratque jam falsos hujusmodi sapientiae magistros de veritate jugulanda potius, quam defendenda assidue certantes, pilosophiam artem fecisse subtiliter & laboriose insaniendi. Relictis igitur disputandi spinis, ad Academiam se convertit, cujus ratio inquirendi verum libero solutoque judicio, & sine ulla contentione & pertinacia non poterat non magnopere probari homini natura lenissimo. Nec solum in philosophorum libris eorum dogmata, quae disputationibus huc & illuc trahuntur, ut ipse per se perpenderet, investigavit Eduardus, sed etiam philosophiae adminicula & ansas, qualem Xenocrates geometriam appellabat, in Euclide, Apollonio & Archimede quaesivit. Quo in itinere felicem adeo habuit exitum, ut fervore quodam aetatis impulsus, brevi condere potuerit libellum de circulo quadrando, quem ad Guidum Grandium misit. Novit in eo Grandius eximium & admirabile adolescentis ingenium, eumdemque hortatus est, ut pergeret porro in eo studio, quod ceteris & studiis & artibus antecederet, & in quo ipse futurus esset excellens.

At Eduardus praefertim trahebatur ad humaniores litteras, quibus a puero mirifice deditus fuerat, quafque vel in fublimiorum difciplinarum occupationibus, ne obfolefcerent, legendo renovaverat. Itaque molefte tulit demandatam fibi a majoribus fuiffe an. MDCCXXIII. provinciam tradendi publice Florentiae philofophiam, quafi ad ea detruderetur, quae fui non effent ingenii. Principio fequi coactus eft Goudinium, cui brevi fubftituit Hamelium. Atque hos auctores fic interpretatus eft, ut facile intelligeretur non effe ex illorum doctorum numero, apud quos tantum opinio praejudicata poteft, ut etiam fine ratione valeat auctoritas eorum, quos fequi fe profitentur. Poftremo ad fcholae fuae utilitatem & ornamentum maxime pertinere exiftimavit, fi e multis, quae funt in philofophia & gravia & utilia a recentioribus praefertim philofophis tractata, quantum quoque modo videretur deligeret, in quo adolefcentes exerceret. Sapienter etiam faciebat, quod ipfos non folum quibus luminibus ab illa omnium laudandarum artium procreatrice Philofophia petitis

mentem illuſtrare, ſed etiam quibus virtutibus omnem vitam tueri deberent ſedulo erudiebat. Quare minime eſt mirandum ſi in tantam claritudinem brevi pervenerit, ut ſuis & Florentinis vehementer carus, quibuſdam vero hominibus nudari ſubſellia ſua, & cornicum oculos configi dolentibus eſſet invidioſiſſimus. Fuerunt & nonnulli (tantum invidia, aut inſcitia potuit) qui apud eos, quorum munus eſt providere, ne quid erroris in religionem moreſque irrepat, Corſinium accuſarunt, multa illum tradere, in exponendis praeſertim Gaſſendi & Carteſii ſententiis, a recta religione abhorrentia. Stomachatus eſt homo religioſiſſimus, caſtiſſimuſque obtrectatorum temeritatem. Hos vero ut falſae & iniquae inſimulationis publice convinceret, utque ab omni metu diſcipulos ſuos liberaret, ſtatuit in lucem proferre, quae in ſchola & domi iiſdem expoſuerat. Quod cum praeſtitiſſet, id evenit, ut alteros reprehendiſſe poeniteret, alteri ſe didiciſſe gauderent. Inſcripſit opus: *Inſtitutiones philoſophicae ad uſum Scholarum Piarum*, & illud in quinque volumina diſtribuit. Pri-

mum continet hiſtoriam philoſophiae & logicam; ſecundum verſatur in indagandis principiis, & tanquam ſeminibus unde corpora ſunt orta & concreta, horumque proprietatibus & qualitatibus; agit tertium de corporibus inanimatis, quae caelo, aere, mari & terra continentur; examinat quartum animata corpora, multiplicesque eorum ſpecies, & elementa metaphyſicae tradit; quintum denique morum doctrinam complectitur. Nec ſolum in conficiendis his libris res novas inveſtigavit Corſinius, ſed etiam eas, quae ſunt ab antiquis traditae, quarum cognitionem eo utiliorem putavit, quod ſaepe philoſophos nova proferre judicamus, cum pervetera proferant. Praeter quam quod in ea erat opinione Corſinius, illi, cui propoſitum eſt veritatem invenire, ſingulas noſcendas eſſe diſciplinas, ut ex omnibus, quod probabile videri poſſit, eliciat, praeſertim cum doceamur a ſapientiſſimis viris, nullam ſectam fuiſſe tam deviam, neque philoſophorum quemquam tam delirantem, qui non viderit aliquid ex vero. Nec modo quid ſibi probaretur, ſed aliorum etiam ſententias, &

quid

quid in quamque sententiam dici posset, persecutus est, quod ea modestia praestitit, ut non vincere maluisse, quam vinci ostenderit. Hanc opinionum varietatem ex suis fontibus sincere deductam, ut potentius in discipulorum animos influeret, non modo ordine dispofuit, sed etiam claritate & nitore Latini sermonis illustravit. Praeclare enim Cicero: *mandare quemquam litteris cogitationes suas, qui eas nec disponere possit, nec illustrare, nec delectatione aliqua lectorem allicere, hominis est intemperanter abutentis otio & litteris*. Sunt nonnulli qui in hisce *Institutionibus* dum pleniffimo ore laudant immensam prope eruditionis copiam, politioremque elegantiam, quibus ornantur, desiderare videntur abditiorem reconditioremque tractationem earum rerum, quae primum in physica tenent locum, quales ex. gr. sunt motus, Newtoniana attractio, harumque leges, non tam ut ceteros, quam ut se ipsum, qui nunquam adduci potuit, ut Newtoni sententiae assentiretur, convinceret. Sed ii meminisse debent quibus scripserit Corsinius, quibusque temporibus scripserit. Quoniam ve-

ro plurima ſunt in phyſica, quae ſine geometriae ope tractari non poſſunt, hoc quoque adjumentum a ſe afferri oportere diſcipulis ſuis putavit. Itaque *Philoſophicis Mathematicas Institutiones* adjecit, in quibus ſi ordinem excipias (initium enim facit a proportionibus, quas nemo ignorat difficillimam eſſe geometriae partem) cetera ſatis belle procedunt. Neque multo poſt retexuit hoc ipſum opus, in quo eo elaboravit attentius, quod ſperabat aditum ſibi facturum ad munus tradendi mathematicas diſciplinas in Lyceo Florentino. Acceptum illud cum plauſu fuit propter dilucidam brevitatem atque elegantiam, licet in eo acutiores peritioreſque geometrae pauca quaedam jure ac merito reprehenderint. Praeſtantiam, quam conſecutus fuerat Corſinius in rebus geometricis, voluit ad hydroſtaticam transferre; cumque ſedulo evolviſſet quae in ea facultate ſcriptis mandaverant poſt Galilaeum Torricellius, Michelinius, Guglielminius, Grandius, aliique pauci, in ſcenam prodire non dubitavit ſuſtinens perſonam non modo conſiliarii & arbitri de dirigendis avertendiſque aquis, ſed

etiam ſcriptoris. Etenim ex ejus officina prodiit liber, qui inſcriptus eſt: *Ragionamenti intorno allo stato del Fiume Arno e dell' acque della Valdinievole*, quique editus fuit ſumptibus Marchionis Ferronii, cujus cauſſam praeſertim defendebat. Spe dejectus Eduardus perveniendi in Lycei Florentini doctorum numerum, qui praeter modum iis temporibus creverat, animum ad Academiam Piſanam convertit, petiitque dari ſibi vacuum eo tempore logicae interpretis locum. Celeriter quod optabat impetravit, propterea quod Joannes Gaſto Magnus Etruriae Dux eximiam illius ſcientiam in omni re philoſophica cognoverat. Vir non tam doctrina praeſtans, quam docendo prudens (etenim quaedam etiam ars eſt docendi) magno erat emolumento ſtudioſis adoleſcentibus, qui non uſitata frequentia ſcholam illius celebrabant. Cum vero de ſchola in otium ſolitudinemque ſe conferret, tempus potiſſimum conſumebat in augendis perficiendiſque ſuis *Philoſophicis Institutionibus*, abſolvendoque, quod inſtituerat, opere *de Practica Geometria*. Inter haec magna fuit amnis Arni inundatio,

ut si inundationes excipias, quae annis MCCCXXXIII. & MDLVII. acciderunt, nullam unquam majorem fuisse constaret. Pervaserat opinio per animos Florentinorum huic luctuosae calamitati caussam praesertim dedisse Clanis aquas in Arnum deductas, & quae ad easdem moderandas aquas facta fuerant opera. Hunc errorem ut eriperet Eduardus, utque persuaderet eadem opera fuisse utilissima ac saluberrima, libro exposuit qualis fuisset, & quis esset status Claniae vallis, quidque consultum & actum ab anno MDXXV. ad sua usque tempora, ut pestilentissima regio convalescere aliquando & sanari posset, utque controversiae inter finitimos Principes de dirigendis aquis ejusdem regionis tollerentur. Pisis erat Corsinio contubernium cum Alexandro Polito, qui humaniores litteras profitebatur, cujusque vitam supra explicavimus. Hominis Graecis & Latinis litteris eruditissimi exemplum & voces, selectissimorumque librorum copia, qua is abundabat, Corsinium per se jam flagrantem vehementissime incenderunt ad eas artes, quibus ab ineunte aetate deditus fue-

rat, celebrandas. Sciebat Graece, cujus sermonis elementa juvenis Florentiae acceperat a sodali suo Francisco Maria Baleſtrio, sed non luculenter. Itaque multo sudore ac labore in arte grammatica primum se exercuit, postea Graeca multa convertit in Latinum, Graecorumque libros & eos praesertim, qui res gestas & orationes scripserunt, utilitatem aliquam ad dicendum aucupans, studiosissime legebat. Cum vero ei esset persuasum ingentes ac prope immensos campos illi proponi, qui eloquentiae ceterisque humanioribus litteris vacare cupit, amico hac de re aliquando sciscitanti respondit: *percipiendam ei esse omnem antiquitatem, cognoscendam historiam, omnium bonarum artium scriptores & doctores & legendos & pervolutandos, & exercitationis caussa laudandos, interpretandos, corrigendos, refellendos; disputandumque de omni re in contrarias partes, & quidquid erit in quaque re, quod probabile videri possit, eliciendum atque dicendum.* Hujusmodi exercitationes, quas diu inclusas habuit, Corsinius in veritatis lucem tandem proferre se posse putavit, cum Fastos Atticos illustran-

dos ſuſcepiſſet; magnum ſane opus & praeclarum, quod omnem fere Athenienſium hiſtoriam complecti debebat, cum qua philoſophiae, omniumque laudatarum artium hiſtoria arctiſſime eſt conjuncta. Diviſit illud ipſum opus in partes duas, quarum priorem veluti apparatum Faſtorum eſſe voluit, quod in illa fuſe lateque ea exponerentur, quae commode in ipſis Faſtis, ad quos tamen pertinebant, exponi haud poſſe videbantur. Agit itaque de Archontum inſtitutione, numero, varietate, muneribus & ſerie, de Archontico anno, atque ordine menſium Athenienſium. Cum vero Archonticus annus non in menſes ſolum, ſed in Prytanias etiam diviſus eſſet, ac Tribuum Athenienſium ſingulae aequali temporis, annique parte Prytaniae munere fungerentur, de ipſarum Tribuum ac Prytaniarum numero, ordine ac ſerie, deque Atticae populis, ex quibus illae conſtabant, eruditiſſime diſſerit. Neque ab his ſeparandam putavit tractationem de Athenienſium Senatu & Eccleſiis, deque Proedrorum, ac Epiſtatum numero, diſtinctione & officiis. Tranſit inde ad con-

texendam Archontum seriem distinguens Eponymos a Pseudeponymis. Quam distinctionem licet nonnulli agnoverint, nemo tamen exstitit, qui Pseudeponymorum Archontum seriem illustrandae Atticae historiae maxime necessariam recensere tentaverit. Agit demum de civilibus Graecarum gentium annis, ipsarumque mensibus, cyclis atque periodo, cum antea declarasset tempus, verumque diem, quo varia Atheniensium festa peragi & redire consueverant. Id facere necesse fuit propterea quod eadem festa, veluti perspicuae certaeque temporis notae, rerum gestarum memoriae saepissime a scriptoribus adjiciuntur. Haec quidem in priori operis parte. In secunda vero Fasti exponuntur a prima Olympiade, qua Coroebus palmam retulit, usque ad Olympiadem CCCXVI. Caussa fuit justa Corsinio praetereundi antiquiora tempora, quod ista laterent crassis occultata tenebris, & circumfusa fabulis. Ne tamen primam Atheniensis imperii formam despicere videretur (nam Athenis initio Reges, inde perpetui Archontes, mox decennales, tandemque annui imperarunt) qui Reges,

& Archontes perpetui, & qua aetate fuerint in Prolegomenis persecutus est. Ceterum Fastos sic contexuit Corsinius, ut nullum ad nos pervenerit nomen Archontum, Olympionicarum & Pythionicarum, nulla lex, neque pax, neque bellum, neque casus, neque res illustris & memoranda populi Atheniensis, quae in iis suo tempore non sit notata. Interdum etiam attigit Spartanorum, Phocensium, Thebanorum, aliorumque Graecorum gesta, consilia, pugnas, discrimina, quod ea maxime sint Atticae historiae conjuncta. Graecos vero philosophos, poetas, oratores, ceterosque tum pacis, tum militiae artibus claros viros ita commemoravit, ut quibus Olympicis annis, & quo loco in lucem sint editi, vitamque finierint intelligi possit. Atque haec omnia capitulatim sunt dicta. Etenim nimis longus essem si praecipua, & nova vellem describere, quae in his Fastis continentur. Nihil posuit in iis Corsinius sine locuplete auctoritate & teste, aut saltem sine probabili conjectura; quodque difficillimum fuit, scriptorum Graecorum loca aut vitiata aut minime intellecta, aut mutilata sic restituit, illustravit, sup-

plevitque, ut dubitari posse videatur plus ne iis reddiderit luminis, quam ab iisdem acceperit. Neque minori perspicientia Atheniensium nummos vidit, ex quibus non pauca quidem in rem suam hausit; sed multo plura e marmoreis monumentis sumpsit, tali modo dirimens controversiam, quae exsuscitata fuerat a summis viris Spanhemio, & Gudio, nummis ne, an inscriptionibus princeps locus dandus esset in explicandis ritibus, festis, Numinibus, ludis, magistratibus, rebusque gestis Atheniensium. Inter nobiliores inscriptiones, quas refert Corsinius, & miro prorsus acumine atque eruditione explicat, & interdum etiam supplet, est Florentina quaedam apud Riccardios illustrandis Atheniensium Tribubus maxime idonea. Sed haec mirifice corrupta erat, augebatque corruptelam collocatio. Etenim cum ex tribus fragmentis constaret, imperitus artifex sic illa in pariete disposuerat, ut media pars primae, sinistra mediae, dextera vero omnium postremae partis locum occuparet. Vidit haec mala Corsinius, qui acutissime indagabat omnia, iisque remedia

adhibuit. At puduit Joannem Lamium se non adeo lynceum fuiſſe, cum uſus eſſet eadem inſcriptione in ſuis ad Meurſium ſcholiis, & ex pudore orta eſt invidia. Ex quo intelligi poteſt quare is debitas nunquam tribuerit laudes operi, quod omnium judicio longe multumque ſuperat quidquid in hoc rerum Atticarum genere ſcripſerunt Sigonius, Scaliger, Petavius, Petitus, Sponius, & vel ipſi Meurſius, & Dodwellus, quorum errores dum ſaepe corrigit Corſinius, & dum minime ab iis animadverſa profert, ſatis declarat iiſdem detrahere voluiſſe

Haerentem capiti multa cum laude coronam.

Rumor erat ea parare Lamium, quibus ſperabat hominibus ſe probaturum, Corſinium in emendanda illuſtrandaque Riccardiana inſcriptione ſurripuiſſe ſibi ſegetem & materiem gloriae ſuae. Porro Lamius poſt editas Corſinii emendationes ſupponere cogitaverat in locum impreſſae jam paginae in I. Meurſii operum volumine, quae prae ſe ferebat inſcriptionem corruptam, aliam paginam, in qua emendatior inſcriptio legebatur;

hancque mutationem, omnibus occultari posse putaverat, quod Meursii liber nondum esset in vulgus editus. Non latuit certe Corsinium, in cujus manus pervenit etiam primum impressa pagina, qua omnem a se propulsare poterat injuriam. Id ut audivit Lamius aliam rationem iniit perficiendi consilii sui. Dedit ad Angelum Bandinium litteras plenas iracundiae ac minarum, specie quidem ut ea, quae jamdiu sepofuerat ad Riccardianum marmor explanandum, aliquando proferret; re autem ipsa ut quae a Corsinio didicerat, perpaucis additis aut mutatis, lectori aut occupato aut indiligenti venditaret pro suis. Atque id utrumque scriptorem conferenti luce clarius est. Quare mirari satis non possum hominis frontem, qui furti Corsinium insimulet in eo loco, in quo ipse cum re aliena, atque etiam cum telo est deprehensus. Atque haec an. MDCCXLV. sunt gesta, cum Fasti Attici anno superiori lucem vidissent. Sed tamen res defensionem apud multitudinem potuit habere usque ad eum annum, quo Meursii opera cum Lamii animadversionibus vulgata sunt simul uni-

versa. Is fuit an. MDCCLXIII. Tum enim primum jejuna illa marmoris interpretatio, quam ante annos XXII. Lamius in I. operum volumen intulerat, lecta est pag. 258. : ad calcem vero ejus voluminis secundae Auctoris curae in eum lapidem, & quasi retractatio quaedam ante dictorum edita est. Qua in mantissa bina extant indicia Corsinii caussam mire tuentia, alterum quod nihil hoc in loco proponatur, quod non ille in Fastorum libro occupaverit; alterum quod mantissae characteres ab ejusdem voluminis characteribus forma et figura longe absunt, testanturque non nisi post annos multos quam liber fuerat impressus, distractis jam aut obsoletis formis illis prioribus, additam esse appendicem, de qua meminimus. Sed jam satis multa de homine meo quidem judicio paucis comparando, nisi regnum in litteris, quod Florentiae perdiu tenuit, malis interdum artibus & clarorum virorum vexatione confirmandum putasset (*). Quamvis in *Fa-*

(*) Hujus rei narrationem pluribus etiam verbis expositam vide in libello cujus est inscriptio: *Passatempo Autunnale*, quo in libello

— *Si quis est qui dictum in se inclementius*

Exi-

ſtis Atticis elaborare Corſinio maxime glorioſum fuerit, non minorem tamen laudem reportavit ex *Agoniſticis Diſſertationibus*, de quibus Ludovicus Muratorius, intelligens ſane judex, dicere ſolebat, poſſe eas per ſe ſolas aeternum nomen Auctori comparare. His Diſſertationibus oſtendere voluit Eduardus, quo tempore Graeci celebrare conſueverunt ludos Olympicos, Pythicos, Nemeaeos, & Iſthmiacos, quod tempus eatenus fuerat vel incompertum, vel ſaltem obſcurum. In hoc autem non mediocrem utilitatem chronologiae & hiſtoriae ſe allaturum putavit, quod iiſdem ludis ſcriptores uterentur ad notanda deſignandaque rerum geſtarum tempora. Ab Olympicis exordiens, qui ceteros omnes ſplendore & frequentia ſuperabant, breviter eos percurrit, quos ab Hercule primum inſtitutos Trojano bello deſiiſſe, moxque ab Iphito reſtitutos iterum intermiſſos fuiſſe ſcriptores narrant. Etenim illud caput eſſe videbatur, ut de Olympiade illa quaereret, qua Coroebus palmam accepit, & quae prima dicitur,

Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet
Reſponſum, non dictum eſſe, quia laeſit prior,

Digitized by Google

quod ab illa ceterarum Olympiadum ordo & feries incipiat. Hanc celebratam fuiffe putat an. periodi Julianae MMMDCCCCXXXVIII, circiter folftitium aeftivum, plenilunii tempore, qui mos femper manfit non folum antiquioribus, quibus civiles Graecorum anni lunares erant, fed recentioribus etiam, quibus folares anni a Romanis ad Graecos tranfierunt. Primus is erat anni menfis, in quem incidiffent Olympici ludi. Quinque diebus eorum certamina abfolvebantur, inter quae curfus, quo uno certatum eft ad Olympiadem ufque XVIII. primas tenebat. Neque in Aelide folum, fed & in aliis Graeciae urbibus fumma cum populi frequentia ac facrorum caeremonia Olympici celebrabantur, donec V. ineunte reparatae falutis faeculo, iidem cum Pyticis fublati fuerunt. Pyticos primum inftituit Apollo, eofque jamdiu intermiffos, confecto Criffenfi bello, Olympiade XXXXVIII. Amphictyones revocarunt. Iidem Olympicorum inftar pentaeterici erant; neque fecundis annis aut quartis, ut Petavius & Dodwellus exiftimarunt, fed tertiis, hifque exeuntibus circa Elaphebalionis men-

sis finem, tum Delphis, tum in aliis Graeciae urbibus peragi consueverunt. Proxime post Pythia Olympiade scilicet LIII. instaurata fuerunt Nemea, quorum origo repetitur a septem Argivis ducibus, qui ad leniendum desiderium pueruli Archemori a serpente occisi funebres hosce agones CCCCLXXV. annis ante Olympiadem primam prope Nemeaeum nemus instituerunt. At Nemeadem illam, ex qua veluti cardine ceterae insequentes numerari coeperunt, in annum IV. Olympiadis LXXII. post Marathoniam pugnam incidisse satis probabiliter Eduardus affirmat. Nemeades aestivae aliae, aliae hibernae, omnes vero trietericae fuerunt; eaeque alternis annis ita peragebantur, ut hibernae quidem in medios secundos, aestivae vero in quartos ineuntes Olympiadum annos incurrerent. Cum Nemeis ludis quaedam erat Isthmicis a Theseo, ut fertur, constitutis similitudo. Funebres erant ambo, ambo trieterici, & qui utrolibet in certamine vicissent apio coronabantur. Isthmici quoque alii erant aestivi, non tamen alii hiberni, ut quidem Dodwellus putabat, sed verni. Cele-

Digitized by Google

brabantur illi primis Olympiadum annis Hecatombeone menſe, hi Thargelione, exeunte fere tertio Olympico anno. Sic definivit Corſinius tempora quatuor illuſtrium Graeciae ludorum, patefaciens obſcura & ignota vel ipſis chronologiae luminibus Scaligero, Petavio, & Dodwello, quorum auctoritate abreptus ipſe in primo Faſtorum Atticorum libro Pythiades ſecundis Olympicis annis conceſſerat. Agoniſticis hiſce Diſſertationibus, veluti faſtigium operis, idem adjecit ſeriem Hieronicarum alphabetico, ut dicitur, ordine diſpoſitam, & Dodwelliana longe uberiorem accuratioremque. Nam ſeptuaginta ſupra centum victores recenſuit, qui Dodwellum prorſus fugerant; fonteſque indicavit (in quo Dodwelli diligentia saepiſſime deſiderabatur) unde uniuſcujuſque victoris nomen, aut patria, aut aetas, aut certaminis genus, quo viciſſet, hauriebatur. Hoc opus vehementer adeo Auctori ſuo probatum erat, ut vir modeſtiſſimus in eo quodammodo gloriari videretur. Etenim, ut Attico ſcripſit Cicero, *ſua cuique ſponſa*, *ſuus cuique amor*. Quoniam autem tum in his Ago–

Agonisticis Dissertationibus, tum in Fastis scribendis saepe usus est Corsinius subsidio marmoreorum monumentorum, in quibus multae occurrunt notae, quarum neque facilis, neque prompta fuit explicatio, separatum opus a se expectare putavit Graecarum antiquitatum studiosos; quo in opere non solum ex marmoreis, sed etiam ex aereis Graecorum tabulis varias eorum notas colligeret, hasque explicaret, atque illustraret. Quae dum animo versaret, scriptionique jam manum admovisset, ecce in lucem prodit Scipionis Maffeii liber *de Graecorum siglis, lapidariis*, in quo trecenta fere vocum compendia ingeniose feliciterque enodantur. Cum Eduardus ab amico librum accepisset, ei epistolam scripsit (relata haec fuit in IV. volumen diarii Litteratorum Florentiae editi) in qua summas tribuit Maffejo laudes, quod primus ex omnibus materiem hanc seorsim tractandam susceperit; magnam in illam conferens eruditionis copiam, & acre prudensque judicium. Non propterea tamen spartam, quam sibi sumpserat, ille deseruit, quia, ut ait Ausonius, *is erat campus, in*

quo alius alio plura invenire poteſt, nemo omnia. Et plura certe Corſinius invenit, cum mille fere notas, aut numerorum vocumque compendia uno volumine colligere potuerit & explicare illo ſuo acutiſſimo ingenio, cui inquirenti & contemplanti omnia occurrere ſe ſeque oſtendere videbantur. Ut vero delectatione aliqua alliceret adoleſcentes, quibus inſuavis fortaſſe & aſperior videri poterat ſiglarum inveſtigatio, poſtquam multa eruditiſſime praefatus eſſet de notarum origine, vi, utilitateque, opportune ſparſit in toto libro non pauca ad hiſtoriam, geographiam, chronologiam, ac mythologiam ſpectantia. Ex quibus aliiſque diſciplinis uberiora etiam hauſit, ut ornaret Diſſertationes ſex, quas, abſoluta univerſa notarum ſerie, confecit, ut eſſent operis corollarium. Explicant illae inſignes quaſdam Chriſtianae & profanae antiquitatis inſcriptiones, ſicque explicant, ut facile exiſtimari queat, eum qui non comprehenderit rerum plurimarum ſcientiam, quique judicio certo & ſubtili non ſit praeditus, in his antiquitatis ſtudiis ſatis callide verſari & perite non poſſe. Inſcripſit

Corsinius hoc suum opus: *Notae Graecorum; sive vocum & numerorum compendia, quae in aereis atque marmoreis Graecorum tabulis observantur*, dedicavitque Cardinali Quirinio, a quo pecuniam ad illud ipsum evulgandum dono accepit. Etenim his temporibus haud illi magna res erat, quae vix satis esse videbatur ad vitam sustentandam, necessariosque libros emendos. Praepositus an. MDCCXXXV. dialecticae scholae nihil aliud annui stipendii obtinuit nisi octingentos denarios. Hoc esse fatum videtur nobilissimae quidem disciplinae, ut pote quae per omnes disciplinas manat ac funditur, ut qui illam profitentur mediocribus afficiantur praemiis. Vel ipsi Graeci, quamvis essent aequi liberalium artium aestimatores, minam esse voluerunt mercedem Dialecticorum. Commodiori in statu res Corsinii esse coeperunt, cum traductus fuit (id accidit an. MDCCXLVI.) ad metaphysicam atque ethicam docendam. Tunc enim ipsius stipendium erat his millenorum & amplius denariorum, posteaque illud ipsum ad quatuor mille ducentos quinquaginta usque pervenit, cum prosperae res multae confer-

cutae fuissent. Satis superque id erat homini temperato ad vitam beatissimam; videbaturque sibi superare Crassum divitiis. Quantum vero sorte sua contentus, quantisque amoris vinculis Academiae Pisanae obstrictus esset, ex eo conjici potest, quod mortuo Ludovico Muratorio Mutinensis Ducis bibliothecae praefecto in illius locum succedere recusavit, quamvis liberalissime ipsius Ducis verbis invitaretur. Quo cognito ab Emmanuele Comite Richecourtio, qui Francisci I. Caesaris nomine res Etruriae administrabat, ipse singularibus verbis ei gratias agendas censuit, eidemque prolixe de sua non modo, sed & Caesaris voluntate pollicitus est. Id non potuit Corsinio non summe esse jucundum; utque viro de se & de Sodalitate sua bene semper merito gratum se ostenderet dedicavit illi Plutarchi opus *de Placitis Philosophorum* a se Latinum factum, vitaque Scriptoris, scholiis, & dissertationibus ornatum. Caussam suscipiendae novae interpretationis eidem dederunt naevi quidam, quibus maculantur Budaei, Xylandri, & Cruserii hominum ceteroquin doctissimorum interpretatio-

nes; susceptam vero ita perfecit, ut verbum pro verbo reddiderit, multaque etiam attulerit de suo, quae sunt diverso charactere notata, ne attenuata nimis diligentia perspicuitati officeret, & ne res ipsa omni Latinae orationis dignitate cultuque destituta sordesceret. In limine operis Plutarchi vitam ex illius aliorumque veterum scriptis a se diligentissime collectam, & seriem philosophorum, quorum placita a Plutarcho proferuntur, aetatemque, in qua vixerunt, exposuit. Singulis vero operis capitibus brevia adjecit commentaria, quae aut mutilos & hiulcos Plutarchi locos supplent, aut depravatos emendant, aut obscuros atque perplexos, opportune allatis aliorum philosophorum sententiis, illustrant. Siquando autem longioris esse orationis putavit Corsinius lucem aliquam afferre rebus obscurissimis, cum non Heraclitus solum, sed & quisque fere antiquitatis philosophorum, quorum sententias coarctavit & peranguste retulit Plutarchus, Σκοτεινὸς cognomen mereatur, hujusmodi illustrationes ad finem libri rejecit. Quo in loco voluit etiam recen-

ſere illuſtriores ſententias, quae propriae dicuntur recentiorum philoſophorum, cum earum tamen manifeſta appareant veſtigia in Plutarchi libro, quod profecto ad veterum gloriam amplificandam plurimum valet. Tales ſunt attractionis leges, vireſque, ut dicuntur, centripeta & centrifuga, Charteſianı vortices, lunae phaſes, maculae, quodque haec ſit terra multarum urbium & montium, converſio ſolis, planetarum, ſiderumque certa quadam celeritate ac periodo circa axes ſuos, natura, coſtans motus, reverſioque cometarum, telluris motus, quodque ex eo cauſſa maris aeſtus repetenda ſit, μεθεω'ρων explicatio, aliaque hujuſmodi multa tum ad corporum, tum ad animi naturam pertinentia. Profecto nihil dulcius erat Corſinio quam per abdita remotioris antiquitatis permeare, & inde nova & inexpectata deferre, quae hominibus contemplanda bono in lumine exhiberet. Nam, ut Ariſtoteles inquit, ſuo quiſque artifex ſtudio atque opera impenſius delectatur. Cum igitur accepiſſet ab Antonio Franciſco Gorio amiciſſimo ſuo graphidem eximii cujuſdam

anaglyphi, quod Romae visitur in Aedibus Farnesianis, non magnopere hortandus fuit, ut in illo exponendo elaboraret. Exhibet hoc superiori in parte Herculem cum Europa, Hebe, Satyrisque quieti, voluptatique post exantlatos labores indulgentem, in inferiori vero tripodem Apollini sacrum, Argivae Junonis Sacerdotem, atque alatam Virginem, & Herculem demum ipsum se se expiantem, ut purus ad Deorum concilium ascenderet. Hinc & illinc anaglyphum ornant binae columnae cum Graeca inscriptione, quae multis versuum decadibus Herculis gesta commemorat: in supremo tandem anaglyphi loco octodecim hexametra carmina exculpta sunt, quibus Herculis labores & certamina declarantur. Praeclarissimi hujus monumenti explicationem Eduardus libello, quem ad Scipionem Maffejum instituit, complexus est; ex eoque judicari potest, vehemens assiduumque studium ipsi copiam eruditionis dedisse, naturam vero tribuisse ingenium ad conjiciendum divinandumque factum. Et sane divinationis cujusdam videtur, illum potuisse laceras ac depravatas

multorum versuum lacinias feliciſſime corrigere atque ſupplere. Magnae antiquitatis argumentum praebere ſuſpicatus eſt Doricam dialectum, qua exarata eſt inſcriptio, neque ipſe affirmare dubitat opus paullo poſt Alexandri tempora, antequam Q. Flaminius priſtinam Graecis libertatem redderet, perfectum fuiſſe. Sed aliter alii ſentiunt (1) quibus nunc plerique aſſentiri videntur. Hoc ipſo ferme tempore Corſinius ejuſdem Gorii poſtulationibus Diſſertationes quatuor conceſſit, quae impreſſae ſunt ab illo in VI. volumine *Symbolarum litterariarum*. Extricat prima epigraphen ſculptam in labro interiori cujuſdam crateris ahenei Mithridatis Eupatoris (2), qui crater in muſeo Capitolino

(1) Vide Winkelman: *Monumenti antichi inediti Trat. Prelim.* p. LXXIX. Idem quaedam alia notat in quibus deceptum fuiſſe Corſinium arbitratur p. 89.

(2) Sic interpretatur Corſinius mire involutam inſcriptionem: *Regis Mithridatis Eupatoris Regni anno* 54. *Eupatoriſtis Gymnaſii* (hoc eſt civibus Eupatoriae, qui in Gymnaſio certarunt) *ſenectutem conſervat*, quod erat ad laudem vini, quo plenus crater victori concedebatur. Alii aliter interpretanda extrema praeſertim inſcriptionis verba exiſtimarunt, quorum ſententiam plerique nunc ſequuntur.

Digitized by Google

asservatur. Secunda patefacit obscuros ignoratosque dies natalem & supremum Platonis, qua occasione aliorum etiam virorum illustrium Archytae, Philolai, Isocratis, Lysiae, Dionis, & Socratis aetates & tempora persequitur. Explicat tertia adversam partem numismatis Antonini Caesaris, in qua Prometheus humanum corpus ex luto fingens, & Pallas capiti mentem, papilionis imagine expressam, inserens conspiciuntur. Curiosa sunt quae excogitavit Corsinius, ut persuaderet hominibus morem repraesentandi humanam mentem sub papilionis imagine non ex miris hujus volucris affectionibus & natura, non ex ipsa animi immortalitate, circuitu, aut transmigratione, non ex Chaldaicae, Graecaeque sapientiae fontibus, non ex arcanis amoris mysteriis, sed ex sola artificum imperitia profluxisse. Cum enim unum idemque nomen *psyches* papilionem & animum designet, rudis artifex, qui primus animum exprimendum suscepit, non putavit hujus ideam posse melius excitari, quam objecta imagine illius rei, quacum is commune nomen habet. Quarta Dissertatio demum in

eo versatur, ut ostendat mentitam & falsam esse Latinam quamdam inscriptionem, quae Pisis visitur in Scortianis aedibus. Summi labores, quos Corsinius impendit in conficiendis, quos retulimus, libris, magna compensati fuerunt gloria, ut unus e multis, qui illustrandae Graecae praesertim antiquitati se se dederunt, excellere judicaretur. Cujus de praestanti in hoc rerum genere doctrina tanta etiam judicia fecit Scipio Maffejus, quanta de nullo; cujus testimonii auctoritas maxima reputari debet non solum quod ab homine prudentissimo proficiscitur, sed etiam quia figulus invidens figulo, faber fabro, ut est Hesiodi dictum, alterius laudi & gloriae minime favere soleat. Ex mutua opinione doctrinae, similitudineque studiorum orta est inter eos jucundissima amicitia, cujus tanta vis fuit, ut Corsinius aestate an. MDCCLI. quamvis non bene valens, Veronam venerit aliquot menses commoraturus apud amicum. Quo tempore inter eos fuit familiarissima societas, & communicatio studiorum. Dono accepit Corsinius a Maffejo tercentum fere Graecas inscriptiones (has Edmundus Chi-

shullius collegerat, & secundae *Asiaticarum antiquitatum* parti reservaverat) ea conditione, ut eas Latine redderet atque illustraret. Satisfecit ille aliqua ex parte promisso suo, cum anno insequenti edidisset eas inscriptiones, quae ad Athenas spectabant; easdemque iterum cum commentariis edidit quadriennio post, ut essent ornamento quarto Fastorum volumini. Nono mense postquam in Etruriam rediit Eduardus, moritur Alexander Politus, quocum ille ita vixit, ut quem pauci ferre poterant propter difficillimam naturam, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Mortuo autem Polito neque inquirendum, neque consultandum fuit quis illi successor in Academia Pisana daretur, cum omnium oculi statim in Corsinium conjecti fuissent. Ita hic exeunte anno MDCCLII. postquam octodecim fere annos philosophiam tradidisset, munus docendi humaniores litteras libentissimo animo suscepit. Initio proposuit sibi (nam muneris ratio, & adolescentium utilitas ab eo postulabant, ut cum Graecis Latina conjungeret) explanare Plutarchi pa-

rallelas Graecorum, Romanorumque vitas; ut inde occasionem sumeret utriusque populi leges inter se conferendi. Memoriter dicebat e superiori loco, quod ad praeceptoris & scholae dignitatem plurimum tum conferre putabatur; & quae tradebat insignita erant luminibus ingenii, & conspersa eruditionis sententiarumque flore. Genus dicendi erat quietum & lene, purum & elegans, ut maxime teneret eos qui audiebant, & non solum delectaret, sed etiam sine satietate delectaret. Nulli discipulorum aditum, sermonem, congressumque suum denegabat, quin immo eos bis in hebdomada domum suam invitabat, ut in studiis exerceret Graecarum, Romanarumque antiquitatum. Domi etiam tradebat metaphysicam, quo onere non placuit Academiae Moderatoribus illum liberare nisi anno MDCCLIV. quo quidem tempore Venetiis evulgavit suas *Institutiones Metaphysicas*. In his adornandis illud unum propositum sibi fuit, ut in animis adolescentium rectas de animae immortalitate, arbitrii libertate, Dei existentia, ceterisque naturalis theologiae dogmatibus notiones insereret,

quibus in gravioribus aliis disciplinis veluti praesidiis uti possent, quibusque caverent a peste quadam hominum non tam religioni, quam reipublicae infesta, quae rationem pervertendo ubique venenatas opiniones disseminare non veretur. Subaccusent aliqui, si lubet, Corsinium, quod nimis parcus fuerit in pertractandis quibusdam rebus, quae in ea, in qua nunc sumus, luce ignorari minime posse videntur; omnes profecto uno ore fateri debent tales esse hasce Institutiones, ut cupidi metaphysicae nullibi possint refrigerari salubrius atque jucundius. Postremum hoc operum fuit, quae Corsinius Philosophiae dicavit, nisi dicere velimus, etiam cum minime videretur tum maxime illum philosophari consuevisse. Quod declarant ejus Latinae orationes ad Academicos Pisanos refertae Philosophorum sententiis, saluberrima praecepta, quibus adolescentes ad omne officii munus instruebat, doctissimorum Philosophorum familiaritates, quibus semper floruit, & ars illa distinguendi vera a falsis, colligendi sparsa, eaque inter se conferendi, diligenter examinandi omnium rerum verbo-

tumque pondera, nihilque asserendi sine evidenti ratione, aut saltem probabili conjectura, in qua arte quantum inter omnes unus excelleret, praesertim ostendebat, cum in vetustatis monumenta inquireret. Hujus inquisitionis uber sane fructus fuit Dissertatio illa *de Minnisari, aliorumque Armeniae Regum nummis, & Arsacidarum epocha*, quam idem in lucem extulit an. MDCCLIV. Difficultatis maximae fuit ostendere Minnisari nummum, quem praecipue illustrandum Corsinius susceperat, ad illum spectare Manisarum Armeniae & Mesopotamiae Regem, de quo Dio Cassius in libro Romanae historiae LXVIII. mentionem fecit, & Arsacidarum epocham non in Parthiae solum, sed etiam in Armeniae regum nummis inscriptam fuisse, eamque ab anno Urbis conditae DXXV. initium duxisse. Antea quidem doctissimorum virorum Usserii, Petavii, Norisii, Spanhemii, Vaillantii, & Froelichii sententia fuerat, serius Arsacidarum imperium incepisse, adversus quam sententiam Eduardus ita pugnavit, ut veritas non minus quam modestia eluxerit. Quoniam vero in antiquitatis studio

multae res inter se ita nexae & jugatae sunt, ut, inventa una, aliae, quae prius latebant, se se contemplandas offerant, eam ob rem Corsinius in Minnisari regis nummo explicando varia scriptorum loca corrigere & supplere, verum Darii genus exponere, Tiridatem alterum, Arsamem, aliosque Armeniae Reges Vaillantio prorsus incognitos proferre potuit. Res in hac Dissertatione contentae, non sine laude oppugnatae fuerunt a Jesuitis Froelichio & Zacharia, respondetque ad ea, quae objecta fuerunt, sine iracundia Corsinius. Etenim veritatis unice amans alios a se dissentire haud inique ferebat animo, semperque detestatus est eos, qui suis sententiis quasi addicti & consecrati etiam ea, quae plane probare non possent, constantiae, non veritatis caussa defenderent. Propugnationem quoque Corsinii libello (*) suscepit ejus convictor & sodalis

(*) Huic titulus est: *Lettere critiche di un Pastore Arcade ad un Accademico Etrusco nelle quali si sciolgono le difficoltà fatte contro un' opera del Reverendissimo Padre Corsini nel Tom. IX. della Storia letteraria d' Italia &c. in Pisa 1757. in 8.*

Carolus Antoniolius, qui quidem non mediocria adjumenta illi praebuit, cum plurimum valeret in omni genere studiorum, quae ipse excolebat. Magni quoque Academiae fuit Antoniolii opera in Graecis litteris tradendis toto illo sexennio, quo Corsinius, coactus capessere summum Sodalitatis suae magistratum, bona Principis cum venia, & sine ulla stipendiorum jactura Pisis abfuit. Hic Romam venit mense Aprili an. MDCCLIV. ardens desiderio indicia veteris memoriae, quibus mirabiliter urbs illa abundat (quacumque enim quis ingreditur in aliquam historiam vestigium ponit) cognoscendi. Sed raro ei potestas dabatur huic suo desiderio satisfaciendi, cum podagrae doloribus saepissime vexaretur, & munus suum diligentissime exequi vellet. Quanta vero prudentia ac dexteritate fuerit in tractandis negotiis, quanta aequitate in constituendis, temperandisque, si res poscebat, constitutis jam legibus, quanta humanitate erga omnes, quantaque vigilantia ac providentia in consulendo rebus praesentibus, praecavendoque futuras, satis praedicari non potest. Cum

autem

Digitized by Google

autem nihil sine aliorum consilio agere eo-
mos esset, & facilitate summa uteretur in
suos adjutores procuratoresque, inde non-
nulli materiem sumpserunt falsae criminatio-
nis, quod ad aliorum magis quam ad suum
arbitrium res Familiae administraret. Omnino
totum se tradidit Eduardus Sodalitati, to-
tamque sic rexit, ut oblitus commodorum
suorum omnibus prospexerit. Non est credi-
bile quanto animi dolore angeretur, si ali-
quis suorum in crimen vocabatur. Horrebat
enim homo innocentissimus vel ipsam pecca-
ti suspicionem. Sed non propterea sontibus
irascebatur, hosque clementia magis atque
mansuetudine, quam animadversione & ca-
stigatione ad frugem revocare studebat. Cum
vero severitatem, sine qua respublica admi-
nistrari non potest, adhibere cogebatur, si-
milis, ut praeclare admonet Cicero, legum
erat, quae ad puniendum non iracundia,
sed aequitate ducuntur. In his occupationi-
bus muneris sui, ne plane cessare a scriben-
do videretur, extare voluit explicationem
duarum Graecarum inscriptionum, quae mu-
seum ornant Bernardi Nanii Veneti Senatoris.

Quam feliciter id praestiterit, perscrutata prius litterarum priscarum, quibus illae conscriptae sunt, forma atque vi, facile judicabunt ii, qui sunt harum deliciarum amatores. Tentaverat eamdem rem Franciscus Zanettus, sed longissime aberravit a vero ejus interpretatio. Ipse Eduardus cum Anconae esset ineunte anno MDCCLVI. eoque praesente cum multis aliis detecta fuissent atque agnita corpora Sanctorum Cyriaci, Marcellini & Liberii, quos singulari obsequio eadem civitas veneratur, incitatus fuit, ut aliquid laboris impertiret illorum Sanctorum illustrandae historiae, definiendoque praesertim tempori, quo translata eorumdem corpora fuerunt in eum, ubi nunc jacent, locum, & quo Anconae coli coeperunt. Haec Corsinius, edito commentariolo, accidisse ostendit exeunte saeculo XI., & ex ipsis antiquitatis monumentis, quibus sententiam suam confirmavit, quatuor Anconitanorum Episcoporum nomina in lucem protulit, quae usque ad id tempus fuerant incognita. Perpauca in hoc commentariolo attigit de S. Liberio, quod ejus historiam involutam te-

nebris & fabulis existimabat. Mox cum ei aliquid luminis affulsisset, & monumentorum ope, & mirabili illa sua conjiciendi arte patefacere potuit Liberium fuisse unum ex sociis S. Gaudentii Absarensis Episcopi, qui circiter an. MXXXX. Anconam venit, solitariam vitam acturus in suburbano monasterio Portus Novi. Harum rerum inventio multis laudibus celebrata fuit a Scriptoribus annalium Camaldulensium (*): pergrata quoque fuit Benedicto XIV. pro ejus singulari studio in Anconitanam Ecclesiam. Hic cum saepe ad congressum colloquiumque suum invitaret Eduardum, quod ejus summum ingenium, suavissimos mores atque eximiam probitatem & nosset & diligeret, saepe quoque ipsum hortabatur, ut ea pergeret mandare litteris, quae abdita Christianae antiquitatis patefacerent. Sed fuerunt justae caussae quare Corsinius amantissimis Pontificis M. consiliis minime obtemperavit; & quidquid subcisivorum temporum incurrebat, quae perire non patiebatur, libentissime concede-

(*) Vid. Tom. III.

bat suis pristinis studiis. Rusticabar cum eo in Tusculano, quando epistolam scripsit ad Paullum Mariam Paciaudium, in qua plura de Gotarzis eximio nummo, ejusque, Bardanis, & Artabani Parthiae Regum historia persecutus est, & pro jure nostrae amicitiae ab ipso postulabam, ut in otio, quod raro dabatur, & peroptato illi dabatur, cessaret a libris & a stilo. Verum cum is esset ut sine his studiis vitam insuavem duceret, dicere solebat hujusmodi scriptiones non premere, sed relaxare animum. Et relaxatione certe aliqua ille indigebat, cui grave adeo erat, quod multi appetunt, ceteros regendi munus, ut onus Aetna majus sibi sustinere videretur. Poterat quidem illi esse levamento recordatio multorum benefactorum, inter quae maximum illud reputari debet, quod eo sexennio, quo ad Sodalitatis gubernaculum sedit, viginti domus, sive collegia constituta sunt. Interim advenit tempus, quo magistratu se abdicare, & extremos auctoritatis suae fructus capere debebat in provehendo digno viro, qui sibi succederet. Verum minime illi contigit, ut

ſunt ancipites variique caſus comitiorum, quem optabat, exitus. Peractis comitiis, ſine mora rediit ad Academiam Piſanam & ad illam quietam in rerum contemplatione & cognitione maxime poſitam degendae vitae rationem, qua qui frueretur, negabat ei aliquid deeſſe ad beate vivendum. Liber de Praefectis Urbis ei erat in manibus; Graecas inſcriptiones in Aſia repertas, quas, ut ſupra retulimus, a Scipione Maffejo dono acceperat, quaſque jampridem Latinas fecerat, copioſis commentariis explicabat; aderat diſcipulis ſuis; veniebat frequens in Academiam, afferebat res multum & diu cogitatas, faciebatque ſibi audientiam hominis erudita, compta & mitis oratio. Idem efflagitatu & coactu amicorum inſtituta hoc tempore opera abrupit, ut explicationem lucubraret cujuſdam nummi recens in Auſtria reperti, in quo erat nomen & imago Sulpiciae Dryantillae Auguſtae. Conjecit ille feminam hanc libertam fuiſſe, libertatemque accepiſſe a Sulpicio quodam, ab eoque in Sulpiciam gentem receptam; nupſiſſe demum Carino ſceleſtiſſimo Imperatori. Haec porro incerta,

Illud unum ſine ulla dubitatione colligi poſſe videtur ex nummi fabrica, characterum forma, feminaeque ornatu, illum ipſum nummum cuſum fuiſſe inter Elagabali & Diocletiani imperium, proptereaque Dryantillam ad aliquem Imperatorum, qui illo intervallo regnarunt, pertinere. Neque his contentus Eduardus voluit etiam excutere hiſtoricorum & rei nummariae interpretum mire inter ſe diſſidentes opiniones de Aureliani ac Vaballathi imperio atque aetate, ac poſtremo ſuam ſententiam proferre. Fuit haec, Aurelianum exeunte Julio, vel ineunte Auguſto anno CCLXX. imperium ſuſcepiſſe, eaque multis & gravibus confirmatur argumentis. Ad ea vero diluenda, quae contra dici poterant ex illorum ſententia, qui praeſertim niti videbantur lege quadam data a Claudio VII. Kal. Novembris Antiochiano & Orfito Conſulibus, ut ſerius Aurelianum inchoaſſe imperium perſuaderent, diſtinguit Conſules ordinarios a ſuffectis. Hac autem conſtabilita diſtinctione, quae maxime apta erat non ſolum ad id, quod requirebat, ſed etiam ad expediendos alios, quos vel ipſe Scaliger in-

Digitized by Google

dissolubiles in Chronologia existimaverat nodos, concludit eamdem legem editam fuisse anno CCLXIX. vel CCLXVIII. quando Antiochianus & Orsitus suffecti Consules erant, minime vero anno CCLXX. iisdem Consulibus ordinariis. Nec minor difficultas erat ostendere, qui fieri potuerit, ut Aurelianus ad VII. Imperii annum pervenisse dicatur, & explicare locum Eusebii, qui tradit in ejusdem tempora incidisse III. Antiochenam Synodum: exploratum est enim hanc Synodum anno CCLXIX. incoeptam & absolutam fuisse. Feliciter haec praestitit Corsinius, cum probasset Aurelianum anno & ultra antequam a legionibus post mortem Claudii Imperator fieret, ab ipso Claudio destinatum sibi fuisse successorem, adeoque ampla potestate donatum, ut ab hoc tempore nonnulli ejus Imperii initium sumere potuerint. Quae vero de Vaballatho disseruit Corsinius haec ferme sunt. Illum Zenobia procreavit ex Athena priori viro, ejusdemque nomine ab anno CCLXXVI. usque dum Claudius in Gothicum bellum unice intentus vixit, Orientis imperium te-

nuit. Ex quo factum est, ut quae hoc tempore cusa sunt Vaballathi numismata, *Imperatorem Caesarem Augustum* illum nominent. Postquam vero ille desciviſſet a matre, ut Aureliano adhaereret, huic quidem conjunctus in nummis repraesentari voluit, minime vero paludamento, radiata corona, splendidoque Augusti nomine decoratus, solo Imperatoris contentus. Praetereo alia multa scitu digniſſima in hac Diſſertatione contenta, ne, cum nimis longus in recensendis scriptis operibus fuerim, videar oblitus consuetudinis & instituti mei. Hujus libelli cura liberatus Corsinius totus in eo fuit, ut absolveret *seriem Praefectorum Urbis ab Urbe condita ad annum usque* MCCCLIII. *sive a Christo nato* DC. Etenim posteriora tempora minime inquirenda putavit, quibus, penitus fere exstincto Urbanae Praefecturae splendore ac dignitate, nonnisi tenue nomen, ac leviſſima pristinae majestatis umbra superfuit; ex quo fiebat, ut nihil inde lucis sacra & profana sperare poſſet historia, cum contra uberrimam splendidiſſimamque utraque acciperet ex veterum Praefectorum serie, ho-

rumque aetate rite constituta. Ut vero non utilitate solum, sed etiam jucunditate lectores invitaret Corsinius, operi varia opportune admiscuit, quae marmora & scriptores, quorum testimoniis ubique fere utitur, corrigunt & illustrant, interpretumque falsas opiniones atque errores emendant. Non ego sum nescius multos antecessisse Corsinium in hujusmodi pertractando argumento; ex quibus omnibus, ac praesertim Jacobo Gothofredo ac Tillemontio plurima in rem suam transtulit. Sed ii exiguis finibus operam suam continuerunt, si unum excipias Felicem Contelorium, qui contextam a Panvinio Praefectorum seriem ad annum usque MDCXXXI. traduxit. Tale tamen non fuit Contelorii opus, quin eadem de re aliquid politius, copiosius, perfectiusque proferri a Corsinio potuerit. Et protulisse certe ipsum oportet, cum magna suorum laborum praeconia ab intelligentibus viris reportaverit. Mirari hi tantummodo visi sunt quod aut is ignoraverit hac ipsa in re plurimum quoque elaborasse Almeloveenium, aut quod hujus scripta consulere praetermiserit. Id profecto

si praestitisset abundantius & copiosius propositae sibi rei satisfacere potuisset, neque postea ventosissimi homines tristem sustinuissent notam calumniatorum, qui nullo in pretio ob pauca quaedam a Corsinio praetermissa hujus opus habendum inflatis buccis clamitarunt. Ne hi verbosis sibi famam adquirerent strophis vel apud imperitam multitudinem, factum est diligentia Cajetani Marinii, qui librum (*) Bononiae an. MDCCLXXII. edidit, quo non solum eorum obstitit injuriis, verum etiam nova a se inscriptionum ope detecta Praefectorum Urbis nomina in lucem protulit. Sed ad Corsinium revertor, qui dum sine intermissione obsequebatur studiis suis & adolescentium utilitati, oblitus videbatur se jam senem factum (quando enim typis mandavit librum de Praefectis Urbanis sexagesimum primum aetatis annum agebat) & infirma aegraque valetudine esse. Sed ac-

(*) Hujus est inscriptio: *Difesa per la serie de' Prefetti di Roma del Ch. P. Corsini contro la censure fatte nelle osservazioni sul Giornale Pisano, in cui la detta serie si supplisce anche in assai luoghi e si emenda. In Bologna a S. Tommaso d' Aquino* in 4. Vide Pisanas Ephemerides vol. VIII. p. 179.

cidit miserabilis casus, qui repente ipsi omnem spem non solum litteris, sed etiam naturae vivendi praecidit. Erat haec consuetudo Academiae Pisanae, ut qui humaniores litteras profitebantur, Kalendis Novembris, quo tempore instaurari studia solebant, Latinam orationem haberent ad vehementius inflammandam cupidam doctrinarum juventutem. Dicebat eo ipso die Eduardus (vertebat tunc annus tertius supra sexagesimum hujus saeculi) de viris, qui & scriptis editis, inventisque rebus in Academia maxime floruerunt, eaque erat oratio, ut nunquam is dixisse melius judicaretur. Cum eo pervenisset, ut exultaret in immenso Galilaei laudum campo, repente apoplexis ipsum perculit, ac semivivum reliquit. Dolore hujus casus ostensum est quantum ille Academiae esset acceptus. Aegre domum deductus, ibi quatriduo cum morte conflictatus est. Quinto die, multis adhibitis remediis, levari coepit, ac praeter spem paullatim convaluit. Ut ardenter desideraret pristinas recuperare vires, efficiebat ille suus singularis amor in Academiam, cui majus se non posse munus af-

ferre videbat, quam si institutum jussu Principis biennio fere ante opus de ejusdem Academiae ortu, progressu ac vicibus ad umbilicum perduceret. Plurima collegerat atque vulgaverat ad hanc historiam pertinentia vir diligentissimus Stephanus Maria Fabruccius Juris civilis in eadem Academia doctor, quae quidem ampla & bella materies esse poterant ad novum aedificandum opus. Hoc igitur subsidio instructus Eduardus, alacer se se ad rem accinxit. Et primo quidem illustrium Italicorum Gymnasiorum originem subtexuit, differensque quatuor prioribus capitibus de prima Gymnasii Pisani institutione, neque ab XI. neque a XIV. Christi saeculo, ut multi scripserunt, sed ab ineunte XIII. vel exeunte XII. illam repetendam esse existimavit. Ex hoc tempore ad annum usque MCCCXXXIX., quo anno Fabruccius contendit coepisse Academiam Pisanam, hanc si nullam dicere nolumus, minimam certe fuisse oportet. Consecutae deinceps vices multae, ut ipsa modo languescere, modo ad interitum properare, vires vitamque modo recuperare, ac saepe etiam

veluti extorris sedem mutare visa fuerit. Quae omnia octo consequentibus capitibus persecutus est Eduardus. Cum vero Academiae res, imperante Cosmo I. ceterisque non solum Mediceis, sed etiam Lotharingis Principibus, felicissime processissent, quibus ab his beneficiis, splendore atque gloria aucta, quibusque gubernata legibus consuetudinibusque, variis interdum pro temporum varietate, exposuit in quatuordecim capitibus, quorum nonnulla adumbrata magis quam descripta videntur. Haec omnia primam operis partem conficere debebant, cum reservasset alteram, quam tamen minime attigit, Doctorum vitis. Dum haec scripta legebam videbatur mihi posse ab Auctore desiderari major rerum copia, magisque apta ac pressa oratio. Inest quidem in omnibus Corsinii scriptis luxuries quaedam, quae, ut in herbis rustici solent, depascenda erat; quod si est vitium in omni oratione, maximum tamen est in historia, in qua pura & illustris brevitas expetitur. Eodem tempore, quo Eduardus in Academiae historiam incumbebat, ne plane superioris aetatis studia de-

feruiffe videretur, epiftolam fcripfit ad amicum & collegam fuum Francifcum Albizium, in qua *de Aufonii Burdigalenfi confulatu* egit. Defperaverant vel ipfi chronologiae Patres Panvinius & Pagius computationem quamdam annorum ab Aufonio factam in epigrammate ad Proculum, in quo ab Urbe condita ad confulatum fuum MCXVIII. annos enumeravit, conciliari poffe cum Varroniana epocha, ideoque novam excogitarunt epocham XIII. annis Varroniana pofteriorem, qua non folum Aufonium, fed etiam Arnobium ufos fuiffe fcripferunt. Horum aliorumque Aufonii interpretum errorem ut corrigeret Eduardus, probare debuit Aufonium non Romanum modo, fed & Burdigalenfem geffiffe confulatum, & Romanorum & Burdigalenfium Confulum faftos confcripfiffe. Qua diftinctione conftabilita, facile fuit oftendere eumdem Aufonium in epigrammate, quod ad Hefperium filium mifit cum Romanis faftis de Romano a fe gefto confulatu, in epigrammate autem illo, quod eft ad Proculum, de patrio, municipali, quinquennali (etenim in municipiis

omnibus majores magiſtratus quinquennales eſſe ſolebant) de Burdigalenſi nimirum conſulatu locutum fuiſſe. Hanc epiſtolam ſecuta eſt altera ad Joannem Chryſoſtomum Trombellium *Canonicum Regularem*, in qua de nummo quodam ab Athenienſibus Liviae Auguſtae dicato, illiuſque aetate differens, feminam illam non ſupremis tabulis, ſed matrimonii jure a marito nomen Auguſtae accepiſſe pluribus monumentis comprobat. Quae quidem aliaque ex abditiſſima antiquitate deprompta, quae ſparſit Corſinius in hac epiſtola, ut jucunda lectoribus, ita iiſdem plena moeroris fore arbitror, quae in extrema pagina ejuſdem epiſtolae Trombellius adnotavit. Scribit enim ille: *Dum extremam hujus epiſtolae partem edimus, monemur, eodem fere tempore, quo Brixiae egregius Mazzuchellius, inclytum Corſinium noſtrum Piſis apoplexi repente ereptum. Eheu litterae afflictae! o amicos incomparabiles! o annum vere calamitoſum & peſſimum!* Dies, quo illum apoplexis iterum invaſit, fuit v. ante Kal. Decemb. anno MDCCLXV. poſt quem caſum tribus ferme diebus vixit ſine ſenſu. Sepul-

tus eſt in Aede S. Euphraſiae totius Academiae luctu, quae hanc calamitatem acerbiſſime doluit, doletque adhuc reminiſcens ſe orbatam homine, in quo plurimae erant litterae eaeque interiores, divinum ingenium, ac induſtria ſumma; fruebatur vero tanta nominis celebritate, ut hac ſola muneris ſui ſplendorem tueri potuiſſet. Atque haec vitae decorabat dignitas & integritas. Quanta gravitas mixta comitati in vultu & moribus! quantum pondus in verbis! ut nihil inconſideratum exibat ex ore! quam diligenter inquirebat in ſe ſe, atque ipſe ſe ſe obſervabat! Omnino tantus erat in ipſo ordo, conſtantia, & moderatio dictorum omnium atque factorum, ut probitatem & religionem prae ſe ferret, & ad omne virtutis decus natus videretur.

Quidquid come loquens, & omnia dulcia dicens

mirabiliter ad ſe diligendum omnium animos alliciebat; ſi vero in familiari ſermone a quopiam diſſentiret, contentiones diſputationeſque vitabat, quod non tam naturae quam virtutis erat. Etenim iracun-

diae

diae aculeos aliquando ſentiebat, ſed hos perpetuus cupiditatum domitor frangebat, planeque occultabat. Secum ipſe vivens animi triſtitiam frequenter patiebatur, praeſertim ſi contemplaretur miſera, in quae incidimus, tempora, quibus corrumpere & corrumpi ſaeculum vocatur. Quod vero nonnulli perverſe adeo abuterentur philoſophia, ac praeſertim metaphyſica, ut ea animos a religione avocarent, tanto illum perfundebat horrore, ut vehementer poenitere eum nonnunquam videretur induſtriae ſuae, quam in erudienda juventute ad recentiorum philoſophorum dogmata inſumpſerat. Quae quidem poenitentia injurioſa mihi videtur omnium artium parenti Philoſophiae, quaſi ejus culpa, quae deflebat mala Eduardus, accidiſſent. Etenim ſunt unicuique ſcientiae certi fines ac termini ab omnium rerum moderatore Deo conſtituti, quos qui tranſilit, nae ille devius in praecipitem locum ruat neceſſe eſt. Sed ad Corſinium revertor, de cujus laudibus non eſt tacendum ſummae illum bonitati ingenuitatique ſummam dexteritatem, ſi oportuiſſet, conjūxiſſe. Liberalis mi-

nimeque cupidus pecuniae hanc facile a se extorqueri patiebatur. Virorum litteris illustrium amicitias studiosissime coluit, amavitque in primis Trombellium & Paciaudium, quorum mentionem supra fecimus, quorumque consuetudinis magnum cepit fructum eo praesertim tempore, quo Romae fuit. Dolui ipsum combussisse, quas ab amicis accipere solebat, epistolas, quia sciebam in iis erudita multa contineri: eae quidem mihi non mediocri subsidio futurae fuissent huic explicandae vitae. De qua satis erit dictum, si hoc unum addam, eumdem ineditas reliquisse binas Dissertationes de S. Petro Igneo, & B. Joanne *delle Celle*; librum de civitatibus, quarum mentio fit in Graecis nummis, sexque Latinas orationes habitas in Academia Pisana, ex quibus lenitas ejus sine nervis cognosci potest.

Digitized by Google

OPERA EDITA.

Institutiones Philosophicae, ac Mathematicae ad usum Scholarum Piarum: *Tomus I. Florentiae typis Bernardi Paperini* 1731. *in* 8.

—— *Tom. II. continens physicam generalem* 1732.

—— *Tom. III. continens libros de coelo & mundo* 1732.

—— *Tom. IV. continens tractatum de anima, & metaphysicam* 1733.

—— *Tom. V. continens ethicam vel moralem* 1734.

—— *Tom. VI. continens institutiones mathematicas* 1731.

Editae iterum fuerunt hae Institutiones in V. tomos distributae anno 1741. & 1742. Bononiae ex typographia Laelii a Vulpe cum hoc titulo: *Eduardi Corsini Cl. Reg. Scholarum Piarum, & in Pisana Academia Philosophiae Professoris Institutiones Philosophicae ad usum Scholarum Piarum editio altera auctior & emendatior*.

Ragionamenti intorno allo stato del Fiume Arno, e dell' acque della Valdinievole: *In Colonia appresso Hans Westergroot*. 1732. *in* 4.

Elementi di Mattematica, ne' quali sono con miglior ordine e nuovo metodo dimostrate le più nobili e necessarie proposizioni di Euclide, Apollonio, e Archimede di Eduardo Corsini Ch. Reg. delle Scuole Pie: *in Firenze l' anno* 1735. *nella Stamperia di S. A. R. per li Tartini, e Franchi in* 8.

Haec elementa mathematica edita secundo fuerunt Ve-

Digitized by Google

netiis anno 1765. apud Antonium Perlinum, in qua editione quaedam mutata sunt, emendatusque error, quo captus fuerat Auctor, dum in priori editione exposuit Propositionem XXXV. Libri XI. Venetae huic editioni adjectus est ejusdem Auctoris liber *della Geometria Pratica*.

Ragionamento Istorico sopra la Valdichiana, in cui si descrive l' antico e presente suo stato: in Firenze 1742. nella Stamperia di Francesco Moucke in 4.

Fasti Attici, in quibus Archontum Atheniensium series, Philosophorum, aliorumque illustrium Virorum aetas, atque praecipua Atticae historiae capita per Olympicos annos disposita describuntur, novisque observationibus illustrantur: Auctore Eduardo Corsino Cl. Reg. Scholarum Piarum in Pisana Academia Philosophiae Professore. Florentiae 1744. ex typographia Jo. Pauli Giovannelli ad insigne Palmae in Platea S. *Elisabeth*.

--- *Tom. II.* prodiit anno 1747. ex eadem typographia.

--- *Tom. III.* prodiit anno 1751. ex eadem typographia.

--- *Tom. IV.* prodiit anno 1756. ex Imperiali typographia.

Eduardi Corsini Cl. Reg. Scholarum Piarum in Academia Pisana Philosophiae Professoris Dissertationes IV. Agonisticae, quibus Olympiorum, Phythiorum, Nemeorum, atque Isthmiorum tempus inquiritur ac demonstratur: Accedit Hieronicarum catalogus editus longe uberior, & accuratior: Florentiae anno 1747. ex typographia Imperiali. In extrema pagina hujus libri exhibetur integra series mensium Macedonicorum, Atticorum, & Romanorum ad demonstrandum verum eorum situm ac connexionem; quam

feriem hoc quoque in loco nos exponemus, quia rem gratam antiquitatis ſtudioſis facturos arbitramur. Series enim a Corſinio contexta differt nonnullis in menſibus ab ea quam Scaliger, Uſſerius, Petavius, Dodwellus, aliique deſcripſerunt.

Macedonici	Attici	Romani
Lous	*Hecatombaeon*	*Julius*
Gorpiaeus	*Metagirnion*	*Auguſtus*
Hyperberetaeus	*Boedromion*	*September*
Dius	*Pyanepſion*	*October*
Apellaeus	*Maemacterion*	*November*
Audynaeus	*Poſideon*	*December*
Peritius	*Gamelion*	*Januarius*
Dyſtrus	*Antheſterion*	*Februarius*
Xanthicus	*Elaphebolion*	*Martius*
Artemiſius	*Munychion*	*Aprilis*
Daeſius	*Thargelion*	*Majus*
Panemus	*Scirrhophorion*	*Junius*

Lettera intorno all' opera del Marcheſe Scipione Maffei intitolata: Graecorum Siglae lapidariae. Extat in tom. 4. par. 3. *del Giornale de' Letterati pubblicato in Firenze* 1747.

Notae Graecorum, ſive vocum & numerorum compendia, quae in aereis atque marmoreis Graecorum tabulis obſervantur. Collegit, recenſuit, explicavit, eaſdemque tabulas opportune illuſtravit Eduardus Corſinus Cl. Reg. Scholarum Piarum in Academia Piſana Philoſophiae Profeſſor. Accedunt Diſſertationes ſex, quibus marmora quaedam tum

Digitized by Google

facra tum profana exponuntur ae emendantur. Florentiae anno 1749. e typographio Imperiali in fol.

Plutarchi de Placitis Philofophorum libri V. Latine reddidit, recenfuit, adnotationibus, variantibus lectionibus, differtationibus illuftravit Eduardus Corfinius Cl. Reg. Scholarum Piarum in Pifana Acad. Philofophiae Profeffor. Florentiae 1750. ex Imp. typographio in 4.

Differtationes IV. quibus antiqua quaedam infignia monumenta illuftrantur. Vide eas in Tom. VI. *Symbolarum litterariarum Antonii Francifci Gorii.*

Herculis quies & Expiatio in eximio Farnefiano marmore expreffa: in fol.

Infcriptiones Atticae nunc primum ex Cl. Maffeii Schedis in lucem editae Latina interpretatione brevibufque obfervationibus illuftratae ab Eduardo Corfino Cler. Regul. Scholarum Piarum in Academia Pifana Philofophiae Profeffore. Florentiae anno 1752. ex typographio Jo. Pauli Giovannelli in 4.

Selecta ex Graeciae Scriptoribus in ufum ftudiofae Juventutis. Florentiae anno 1753. ex Imperiali typographio in 8.

Inftitutiones Metaphyficae in ufus Academicos, auctore Eduardo Corfino Clericorum Regularium Scholarum Piarum in Academia Pifana Philofophiae Profeffore. Venetiis ex Typographia Balleoniana 1754. in 12.

Eduardi Corfini Cl. Reg. Scholarum Piarum in Academia Pifana humaniorum litterarum Profefforis de Minuifari aliorumque Armeniae Regum nummis, & Arfacidarum Epocha Differtatio. Liburni 1754. typis Antonii Santini & Sociorum in 4.

Spiegazione di due antichiffime infcrizioni Greche indirizzata al Reverendiffimo Padre Anton Francefco Vezzofi

Preposto Generale de' Cherici Regolari, Lettore nella Sapienza Romana, ed Esaminatore de' Vescovi da Edoardo Corsini Ch. Reg. delle Scuole Pie. In Roma 1756. nella Stamperia di Giovanni Zempel in 4.

Relazione dello scuoprimento e ricognizione fatta in Ancona dei Sacri Corpi di S. Ciriaco, Marcellino, e Liberio Protettori della Città; e Riflessioni sopra la translazione, ed il culto di questi Santi. In Roma 1756 nella Stamperia di Giovanni Zempel in 4.

Eduardi Corsini Cler. Regul. Scholarum Piarum, & in Academia Pisana humaniorum litterarum Professoris Dissertatio, in qua dubia adversus Minnisari Regis nummum, & novam Arsacidarum epocham a Cl. Erasmo Froelichio S. J. proposita diluuntur. Romae 1757. ex typographio Palladis in 4.

Eduardi Corsini Cler. Regul. Scholarum Piarum & in Academia Pisana humaniorum litterarum Professoris ad Clarissimum virum Paulum Mariam Paciaudium Epistola, in qua Gotarzis Parthiae Regis nummus hactenus ineditus explicatur, & plura Parthicae historiae capita illustrantur. Romae 1757. in Typographio Palladis. Excudebant Nicolaus & Marcus Palearini in 4.

Eduardi Corsini Cl. Reg. Scholarum Piarum in Pisana Academia humaniorum litterarum Professoris Epistolae tres, quibus Sulpiciae, Dryantillae, Aureliani ac Vaballathi Augustorum nummi explicantur & illustrantur. Liburni 1761. apud Jo. Paullum Fanthechium ad signum Verit. in 4.

Series Praefectorum Urbis ab Urbe condita ad annum usque MCCCLIII. sive a Christo nato DC. collegit, recensuit, illustravit Eduardus Corsinus Cler. Reg. Scholarum Piarum in Academia Pisana humaniorum litterarum Pro-

Digitized by Google

fessor. Pisis A. D. 1763. excudebat Joh. Paulus Giovannellius Academiae Pisanae Typographus cum Sociis in 4.

Notizie Istoriche intorno a S. Liberio sepolto e venerato nella Cattedrale della città di Ancona all' Eminentissimo Signor Cardinale Acciajuoli Vescovo di detta città. In Ancona 1764. nella Stamperia Bellelli in 4.

Eduardi Corsini Cl. Reg Scholarum Piarum, & in Academia Pisana humaniorum litterarum Professoris Epistola de Burdigalensi Ausonii Consulatu. Pisis A. D. 1764. Excudebat Joh. Paulus Giovannellius Academiae Pisanae typographus cum Sociis in 4.

Eduardi Corsini Clericor. Regular. Scholarum Piarum Ex-generalis, & in Pisana Universitate Primarii Lectoris ad Joannem Chrysostomum Trombellium Canonicorum Regularium Congregationis S. Salvatoris Ex-generalem & S. Salvatoris Bononiae Abbatem Epistola. Bononiae 1766. ex typographia Longhi in 4.

OPERA INEDITA.

Dissertazione sopra S. Pietro Igneo.
---- sopra il B. Giovanni delle Celle.
De Civitatibus, quarum mentio fit in Graecis nummis.
Pars I. Historiae Academiae Pisanae.
Latinae Orationes VI. ad Academicos Pisanos.

Digitized by Google

ANGELUS FABRONIUS

PAULLO FRISIO SUO

S. P. D.

NON *me poenitet, sapientibus viris approbantibus, suscepisse consilium admiscendi meis scriptis aliena, ut in iis habeant Lectores veluti peropportunum aliquod diversorium, ubi defatigati requiescant. Diu anceps fui, quid potissimum eligerem ad hoc ornandum volumen, convertique tandem animum ad Ramiri Rampinellii vitam, quod ea scripta sit diligentissime a Francisco Turriceno, quodque res gestas contineat hominis, cui sane Italia, mathematicae omnes disciplinae, ac praesertim analysis non mediocriter debent. Mirabantur porro multi majorum nostrorum memoria perpaucos apud nos extitisse, qui scientiam tum ad geometricas, tum ad physicas explicandas quaestiones utilissimam excoluissent; & eo magis mirabantur, quod ejus prima vestigia, ac prope incunabula in ipsa Italia reperirent. Constat enim primum omnium,*

Digitized by Google

qui de eadem in vulgus libros edidere, fuisse Lucam Pacciolium e Burgo S. Sepulcri Franciscanae Familiae alumnum, qui cum varia a variis, & praesertim a Leonardo Pisano sumpsisset, fecit ut usus communis vulgarisque esset aequationum quadraticarum, quarum duas esse radices ostendit (1). *Tali modo jactis scientiae fundamentis, excitasse videtur Hieronymum Cardanum Mediolanensem, ut rationem doceret resolvendi non solum quadraticas, sed etiam cubicas aequationes* (2). *Haec gloriosa sane Ita-*

(1) Ejus liber inscribitur: *Summa Arithmeticae & Geometriae, proportionumque, & proportionalitatum*. Venetiis, ut affirmat Vallisius, editus est anno 1494. iterumque prodiit 1523. in Tusculano pago apud Benaci oras.

(2) Prodiit in lucem *Ars magna* Hieronymi Cardani anno 1545. Cardanus tamen ipse fassus est ingenue, primum omnium Ferreum Bononiensem aequationes cubicas resolvisse. Nemini ipse mirum hoc inventum aperuit, praeter quam Antonio Florido Veneto ejus auditori. Cum porro isti fuisset disputatio & certamen cum Nicolao Tartalea, huic nonnulla proposuit problemata, quae resolutionem aequationum tertii gradus postulabant. Tartalea ne primas illi concederet, adeo elaboravit, ut ad optatam resolutionem perveniret. Qua de re certiorem primum fecit Cardanum, postea ei efflagitanti te-

liae reminiscentes ineunte hoc saeculo Guido Grandius & Gabriel Manfredius, cernentesque animo, quae Galilaei vestigia persequens de methodo indivisibilium tradiderat Bonaventura Cavalerius ad investigandam superficierum, solidorumque curvilineorum mensuram ac proportionem, nihil non tentandum esse statuerunt, quo ad Italiam veluti postliminio analysis rediret. Quid ii summi viri gesserint ad nobilissimae scientiae cum faciliorem usum, tum incrementum, nemo te melius novit, doctissime Frisi, qui aliorum inventa perfecte teneas, & in clarissimis ipse harum rerum inventoribus numereris. Sed non satis erat ad Italiae gloriam prodiisse ex ea viros, qui vel sublimioris analysis quasi semina sparserint; & extitisse, qui ea mirum in modum coluerint, ac permagnos ex ipsis fructus perceperint. Etenim necesse erat reperiri, qui omnia, quae in alienis ac praesertim exterorum scriptis erant inclusa ac disseminata, colligerent, disponerent, ac bono in lu-

gulam indicavit, celata demonstratione. Cardanus his subsidiis instructus cuncta invenit atque perfecit, ac primus typis mandavit. Hinc factum ut formula, in qua resolvitur aequatio tertii gradus, Cardanica nuncupetur. V. Ricat. in *praef. Inst. Analyt.*

Digitized by Google

mine collocarent, ſicque ſtudioſis vias artis tradendo conſulerent. Perfecit id feliciſſime Cajetana Maria Agneſia, duobus editis voluminibus an. MDCCXLVIII. *quorum ope incredibile eſt, quantum analyſeos ſtudium in Italia fuerit provectum. Nec fateri dubitavit ingenua femina operis ſui gloriam cum laude Rampinellii conjunctam eſſe debere, quod ab eo non ſolum ſcientiae praecepta, ſed etiam induſtriae ſubſidia habuerit. Quod vero Rampinellius talis eſſet vir, ut quam conſecutus erat praeſtantiam doctrinae, eam diſcipulis libentiſſime impertiret, communicaretque cum amicis, merito laudatus eſt ab omnibus & a te praeſertim, qui nobiliſſimum virtutibus, interioribuſque ipſius litteris teſtimonium dediſti in ea, quam an.* MDCCLXIV. *Mediolani habuiſti, Praelectione. Ais enim*: quantum eſſet (*Ramirus Rampinellius*) in re analytica, manuſcriptae ipſius inſtitutiones mechanicae ac ſtaticae teſtantur, quantuſque eſſet geometra, opus poſthumum Lectionum Opticarum ſatis oſtendit: ego autem per me ipſum utrumque, Ticini biennio cum eſſem, peculiari ſtudiorum fructu exploratum habui, quam in utraque arte excelleret, quam

haberet naturalem perſpicuitatem, elegantiam, nitorem ac rerum ordinem. Rampinellio apud nos degente eouſque litterariae gloriae perventum eſt, ut AUGUSTAE FEMINAE auſpiciis maximum femineum opus prodierit, analyticae ſcilicet Inſtitutiones omnium judicio abſolutiſſimae. *Omnino aſſentio tibi, amicorum ſuaviſſime, maximam jacturam feciſſe litteras, quod tanta femina nuncium mathematicis diſciplinis remiſerit, ut liberius religioni ac pietati ſerviret. Ego vero, ajebat Grandius, matheſi ſemper vacabo, quod ex aeterna veritate effluxerit quidquid teneo, quodque animus ab ipſa pictura & imaginibus bonorum, quae ſtudio aſſequimur, ad rem, fontemque ipſum omnis boni poſſidendum traducatur. Quae dum dicebat, non verebatur ne non perinde intelligi auditu deberent, atque ipſe cogitans ſentiebat, praeſertim cum omnibus appareret omnia officia Chriſtianae religionis ab eo diligenter ſancteque ſervari. Sed nolo te pluribus morari, mi Friſi. Haec enim ſatis oſtendunt quid debeat Italia, & analyſis Manfredio, Grandio, & Rampinellio, quae commemoranda eſſe putavi ad probandam omnibus rationem, cur poſtea quam*

Digitized by Google

Manfredii vitam explicaverim, ſcribendum etiam de Grandio, expoſitoſque ab aliis diligentiſſime mores reſque geſtas Rampinellii hoc loco proponendas putaverim. Cupio te habere mei conſilii laudatorem; utque faveas huic meae voluntati, adjutorque ſis (majus enim quiddam eſſe arbitror, quam meae vires ferre poſſint, de praeclariſſimis Grandii operibus eleganter & enucleate dicere) vehementer te rogo. Vale. Noli putare hominem, cui commiſeram, ut Riccii mathematica ſcripta, ſi qua ſuperſunt, inquireret, mandata mea exhauſiſſe. Non enim te fugit quantam perturbationem rerum Urbanarum afferat Pontificis obitus, quantamque cupiditatem aulicis injiciat vacuitas. Iterum vale.

Piſis XIV. Kal. Dec. MDCCLXXIV.

Digitized by Google

FRANCISCI TURRICENI

Ad Clarissimum Virum, & Praestantissimum Congregationis Olivetanae

PRAESULEM

BERNARDUM ONUPHRIUM

DE VITA

RAMIRI RAMPINELLII.

EPISTOLA.

Etsi quod tibi, Vir Clarissime, elapso ab hinc anno promiseram, in me fidenter nimis, ne dicam temere, & inconsulto promisisse jam senserim, ea tamen sunt tua in me merita, is meus erga communem amicum amor, ut quidvis aliud mihi objici, aut a me exigi malim, quam ne officio desim, & fidem meam liberem atque absolvam. Scilicet recenti adhuc dolore propter immaturam clarissimi, ejusdemque amicissimi viri Ramiri Rampinellii mortem statim, ac sine ulla haesitatione promisi me ejus vitam scripturum. Ferme enim pares aetate, paribus studiis, licet dispari longe fructu, primam adolescentiam summa cum familiaritate

Digitized by Google

transſegimus, quam quidem amicitiam ille, qua erat humanitate, conſtanter retinuit, & ego ſtudioſiſſime colui. Sed cum manum ad ſcribendum admoverem, re propius inſpecta, ſubiit animum inter alias haec dubitatio: quidnam ego in medium proferre auderem de eo viro, cujus praecipua laus fuit, quod egregias animi atque ingenii dotes apud exteros ſedulo obtegeret, inter conſcios diſſimularet plerumque, ſemper imminueret? Nempe quantus ille in mathematicis diſciplinis fuerit, ſatis Lectiones in Ticinenſi Lyceo habitae, ſatis hoc ipſum, quod nunc editur, opus, ſatis elogia, quibus ab Etruſcis, Romanis, Venetiſque Scriptoribus ornatus eſt, & demum clariſſima illa ingenia, quae hiſce ſtudiis inſtituit atque formavit, ſatis oſtendent. Mihi igitur leviora commemoranti in tenui laborem fore, ſcriptori certe inglorium, nec legentibus fortaſſis gratum probe intelligebam, ac proinde manus ab incepto veluti retrahi ſentiebam. Sed cum illuſtrium virorum vel minima quaeque ſeu dicta, ſeu facta a nonnullis noſci deſiderentur, & a doctis etiam quandoque avide excipian-

cipiantur, hinc officii mei rationem confisdens posse aliquibus saltem probari, has partes mihi sumpsi, ut illum tibi sistam non ea dumtaxat facie, qua geometram exhibet, sed qua etiam hominem, qua amicum, qua civem. Dum itaque haec ego sigillatim & prolixius fortassis persequor, dumque hoc modo mihi videor desiderium tanti viri aliquantum levare, ne quis mihi hoc genus solatii invideat, aut culpet velim.

Natus est Ludovicus Rampinellius (Ramiri enim nomen adscivit tum solum cum in clarissimani Sancti Benedicti de Monte Oliveto Congregationem cooptatus est) Brixiae IV. Id. Aug. anno MDCLXXXXVII. ex honestissima familia atque inter primarias Triumplinae Vallis, quaeque Gardone haud ignobili vico X. ab urbe lap. jamdudum opibus, clientelis, auctoritate principem facile locum tenuit. Postea in urbem translata ineunte saeculo XVII. hic affinitatibus, amicitiis, liberalitate atque hospitum frequentia maxime floruit. Marchesius ei pater & Hieronymus avunculus fuit, qui conjunctis licet aedibus, separatim tamen ambo lautio-

re victu, & elegantiore cultu, quam tunc temporis in hac severioris Italiae parte moris esset, agebant. Maternum vero genus traxit aeque illustri Chinelliorum gente. In hac igitur florentis domus suae dignitate natus est Ludovicus, qui, ubi per aetatem licuit, in Scholis PP. Soc. J. Latinis litteris imbutus est. Postea in Collegio Adeodati Gazolae Veronensis, quod non procul a paternis aedibus aberat, audivit rhetorices praecepta interpretantem Franciscum Rotignum non contemnendi quidem ingenii hominem, in cujus scriptis, si judicium aliquando requireres, elegantiam certe raro desiderares. Sed noster absurditatem morum ejus & rusticitatem brevi pertaesus ad scholas rursum PP. Soc. se retulit, ubi sub variis magistris omnibus doctrinis, quibus juvenilis aetas impertiri debet, eruditus est. Confecto philosophiae cursu, ad audiendum nobilem juris civilis interpretem Felicem Baitellum properavit. Sed nobilissimum hoc legum studium illi minus arrisit, eodem scilicet fato, quo aliis quoque magnis ingeniis id evenisse legimus. Abjecto igitur non si-

ne patris offensione juris prudentiae studio, ac sibi ipsi redditus circumspicere coepit, quo se verteret otii impatiens, & ceterarum rerum, quae illam aetatem oblectare solent, incuriosus aut contemptor. Cum aliquot menses egisset, quem librum sors obtulerat carptim legendo, tandem probe intellexit se vaga ac intemperanti hac eruditione id prorsus agere, ut nihil sciret. Ego saepius sermonem injeceram, & hortatus etiam fueram, ut in geometriam otium illud, de quo adeo querebatur, impenderet; & ille quidem propensissimo erat erga scientiam ipsam animo, sed demonstrationum taedium aversabatur, & ad hoc nomen ita exhorrebat, ac si inter vepres & dumeta nudis pedibus eundum esset. Postremo hanc ipsam amplexus est, sed proposito sibi scopo longe diverso ab eo vitae ordine, quam postea instituit. Nam sicut celeberrimus ille Newtonus in arcana penitioris geometriae tam longe postea penetravit, cum primo sibi illam solummodo delibare proposuisset, ut principia astrologiae propius introspiceret, ita & Rampinellius, qui sibi nihil aliud

Digitized by Google

praefixerat, quam elementa architecturae militaris, cujus amore fummopere capiebatur, vel leviter addifcere, in vaftam poftea mathematicarum fcientiarum altitudinem fe condidit. Sed dum ego occafionem, qua id factum eft, altius aliquantum repeto, erunt fortaffis, quibus ineptire & nugari videar, fed iis fuo quidem judicio relictis, quae tibi, qui hominem nofti, commemoratu non injucunda fore, quaeque ad rem pertinere arbitror, omittere non aufim. Non enim abs re omnino fuerit in vita infignium virorum obfervare qualia fint prima indicia ac veluti femina illarum facultatum, quibus poftea excelluerunt, ut ii, ad quos haec obfervandi cura maxime fpectat, vim iftis animi affectionibus non inferant, nec feliciora ingenia alio deflectant, eaque obnoxia veluti mancipia in aliquod piftrinum detrudant. Occafio autem, qua omnium difficultatum timorem exuit, & ftudia geometriae aufpicatus eft, haec fuit. Cum foleret ad me ventitare, folito citius prid. Kal. Junii anno MDCCXVIII. venit medio fere diei aeftu, ftatimque edixit fe velle mecum ar-

cem, quae domui meae imminet, adire, quam ſcilicet nunquam antea inviſerat. Imus ergo, nam quodcumque ille vellet, flagrantiſſime volebat, cumque ad oram exteriorem foſſae conſtitiſſemus, tum ille altitudinem moenium, propugnaculorum ſinus coepit attentius contemplari adeo, ut ab hoc ſpectaculo aegre divelli poſſet. Poſtquam autem primam portam intravimus, & novus murorum ordo, aliaque munimentorum facies ſe obtulit, illico ſtudio rei militaris ſummopere accenſus eſt. Cum vero ſingularum rerum uſum, & utilitatem ſcire vellet, coepit veteranum & emeritum militem, qui nobis cuſtos & dux viae additus fuerat, tot interrogationibus fatigare, ut iſte mihi in aurem poſtea dixerit, ſe exiguam illam ſtipem, qua nos eum donavimus, numquam adeo meruiſſe. Acrius tamen adhuc interroganti obvium ſe forte obtulit arcis Propraefectus, qui ubi cognoviſſet Ludovicum rei militaris cupidiſſimum, multa cum humanitate ſe ducem exhibuit, & machinarum atque operum omnium interpretem. Quod quidem accurate praeſtitit, imo & li-

Digitized by Google

brum Rampinellio commodavit manu ſua ſcriptum, in quo faciliores quaſdam methodos in deſcribendis & conſtruendis hujuſce generis poligonis ex Vaubano & Cohornio excerptas in uſum ſuum adnotaverat. Potitus hoc veluti theſauro Ludovicus ſtatim regreditur; dumque in deſcenſu arcis, neglecta viae aſperitate, librum hac atque illac verſat, impacto in extantem ſilicem pede adeo graviter prolapſus eſt, ut pene crus infregerit. Nec ideo tamen deſtitit, quamvis ego ſaepius intercederem, ſed librum attentiſſime legere perſeveravit, donec veluti a ſomno experrectus ſenſit ſe eſſe in media urbe, atque in multa hominum frequentia verſari. Ubi librum repoſuit, ego illi libere praedixi, probe ipſum falli, ſi quid proficere in eo ſtudio architecturae militaris ſine geometriae praeſidio unquam ſperaret. Domum reverſus reliquum diei, noctemque fere totam evolvendo libro atque tabulis conſpiciendis inſumpſit. Hic veniam peto, ſi animi cauſſa lepidum hominis factum adjungam, utarque pro excuſatione verbis Ta-

Digitized by Google

citi (*). Parvum enim & ridiculum fortasſe videtur quod dicturus ſum; dicam tamen vel ideo, ut rideatur. Poſtridie ſummo mane cubiculum meum irrumpit, & ſtatim geometriam ſe velle diſcere, jamque omnibus inſtrumentis ad id neceſſariis ſe inſtructum profitetur, ac deinde grandem circinum ferreum & immanem regulam depromit, quam ſub veſtibus aegre tegebat, quo ille apparatu mihi fabri alicujus lignarii pediſſequus plane videbatur. Verum ille de ſucceſſu ſtudiorum ſuorum laetus, ut mihi quoque fidem faceret quantum una in nocte profeciſſet, coepit praegrandi illo circino in pavimento cubiculi circulum deſcribere, ac circulo exagonum velle inſcribere, quod antequam perficeret properavi ego novellum hunc Archimedem domo extrudere, ne mihi totum pavimentum novo hoc ornamenti genere dehoneſtaret. Unus in urbe noſtra tunc temporis Joannes Baptiſta Mazinus (ſi alterum excipias P. Bornatum hujus magiſtrum ſenio jam confectum) mathematicis

(*) Sive Quintil. ſive quis alius Scrip. *De cauſ. cor. eloq.*

ſtudiis operam dabat, qui & medicam artem ſumma cum laude exercebat, quique paucis poſt annis in Patavino Lyceo celebris medicinae theoricae Profeſſor fuit, atque editis operibus clariſſimam famam, praeſertim apud Germanos & Anglos, adeptus eſt. Ad hunc ergo affinitate mecum conjunctum, & quo ego magiſtro biennio ante in hiſce ſtudiis uti coeperam, Rampinellium deduxi, ac ſummopere commendavi, licet iſte jam ſe ſatis Mazino & diſcendi ardore, & erecta, qua erat, indole probaviſſet. Coepit itaque ſumma cum voluptate, & pari etiam rapiditate elementa Euclidis devorare, jamque primum librum ſuperaverat, cum improviſus ſane turbo illum adflixit, & pene ab incepto dejecit. In haec ſiquidem ſtudia ſe conjecerat, inſcio patre, qui adhuc uſque ſperaverat poſſe filium ſeu amicorum hortatu, ſeu paterna auctoritate ad juris prudentiae exercitationem revocari. Ubi autem pater deprehendit adeo diverſam iniiſſe viam, tum vero ad ſe vocatum acriter increpuit in praeſentia amicorum, qui frequentes aderant, pleriſque eorum irridentibus &

ſciſcitantibus, num ne aſtrologicam artem profiteri vellet ? Nullò ſcilicet diſcrimine, ut olim Romani, mathematicos cum aſtrologis facile confundebant. Nec ſtetit intra objurgationes pater, ſed filium omni commercio ſive cum Mazino, ſive mecum, ſive etiam cum libris iſtius generis ſeveriſſime interdixit. Imo eo uſque excanduit, ut domum univerſam excuteret, everteretque, quo libros hujuſmodi rimaretur, quos diligentiſſime conquiſitos, diſcerpſit omnes, aut in ignem projecit. Prope abſuit, quin eamdem ſortem ſubiret etiam ille codex manuſcriptus, quem filio, ut ſupra memoravi, commodaverat arcis Propraefectus, niſi illum mater tempeſtivo officio ſubtraxiſſet. Periere eo incendio Maurolycus, Commandinus, Tartalea, Tacquetus, & praeterea, quod rideas, Steganographia Trithemii avitus vetuſque in domo liber, quem tamen ob ſolam tituli invidiam miſere ſuſpectum eiſdem flammis inclementer damnavit. Perculſus hac denunciatione, hiſque patris intemperiis Ludovicus, & ludibrio adſtantium acerrime offenſus pene in deſperationem a-

ctus est. Fugam inde a paterna domo coepit meditari, ut Veronae inter gravis armaturae equites conscriberetur. Suboluit hoc consilium illis ipsis amicis, qui eum paulo ante irriserant, quique poenitentia ducti quod optimae spei adolescentem ipsi quoque veluti in praeceps adegissent, omnem deinde lapidem moverunt, quo patrem ei conciliarent, & prosequendi hujusce studii veniam obtinerent. Nondum igitur elapso menſe a domo avunculi, ad quem noster confugerat, in suam, & in amplexum patris reversus est, adnitentibus PP. Soc., & praecipue inter alios Petro Bornato. Optimus enim ille senex, qui usque ad ultimam aetatem haec studia constantissime coluerat, quique per longas veterum methodos & ambages pene contabuerat, cum videret ultra montes novum lumen exoriri, viamque paullatim sterni multo magis compendiosam, flagrantissime cupiebat, ut aliquis ex nostris civibus, & praesertim Rampinellius, cujus ingenium perspectum habebat, algebram capesseret. Reducta itaque animi serenitate, geometriam resumpsit, ac se pri-

ſtinae noſtrae conſuetudini reſtituit. Duobus vix menſibus alios V. Euclidis libros, & inſuper XI. ac XII. emenſus eſt. Autumnalibus vero feriis ſe totum arithmeticae dedit. Inſequenti anno geometriam practicam, ſtaticam, mechanicam, atque trigonometriam linearem ac logarithmicam didicit, quin aliquid etiam attigit ſectionum conicarum: incredibili ſane celeritate ſi adverteris eum per exactas quidem, ſed prolixiores veterum demonſtrationes circumductum fuiſſe, quae ſi utilitatis aliquid, morae profecto ac taedii plurimum afferunt. Sed jam tempus advenerat, quo promptiſſimum hoc ingenium velut e carceribus emitteretur, ſeque ad eum curſum, quem adeo rapide, adeo feliciter peregit, expediret. Nam excitus fama celeberrimi Gabrielis Manfredi Bononiam cogitare coepit, & commeatum ad hoc petiit a parentibus, & impetravit. Hic animadverti velim Rampinellium non adeo geometriae omnis expertem & plane rudem, ut quidam volunt, Brixia diſceſſiſſe, imo ea omnia, quae ſupra expoſui, ſtudia ſub Mazino praemiſerat, & hoc, ut verbis utar Cor. Nepotis,

non auditum, ſed cognitum praedicamus.
Porro quin haec comperta teſtataque haberemus, haud quidem credibile fuerit Rampinellium ita, ut ferunt, crudum eo uſque confidentiae proceſſiſſe, ut ſub Manfredo geometrarum Bononienſium tunc temporis facile principe, prima tyrocinii ſui rudimenta ponere tentaret, & in primo hujus ſcientiae limine, ipſoque in veſtibulo auſus eſſet tantum virum convenire, ad quem per gradus ultimo in ſuperiori loco adſcendere debuiſſet. Nec veriſimile etiam videatur Manfredum tunc penitioris geometriae meditationibus alte defixum, noviſque in analyſi inventis unice intentum, ſe adeo ſubmiſiſſe, ut erudiendi tyronis, perque prima elementa manuducendi onus & curam in ſe vellet recipere. Non igitur tam pauca Ludovicus primis ſuis magiſtris debuit, qui eo uſque illum perduxere, ut dignus Manfredo diſcipulus ſtatim haberetur, & ſine quorum opera nec quid ſibi ab iſto petendum, ſperandumque foret reſcire equidem potuiſſet. Sed nec adeo, ut ipſi aſſerunt, in Latino ſermone peregrinus & amoeniorum litterarum je-

junus erat, cum Bononiam profectus est: iis enim optime excultus fuerat, licet prae sublimioribus scientiis, erga quas a natura ferebatur, haec ornamenta toto fere adolescentiae cursu neglexerit. Liceat duo haec verba perdidisse; nunc ad propositum redeamus. Triennium pene integrum cum Manfredo egit; & duobus quoque insequentibus annis, quamvis non eadem frequentia, postquam aliud vitae institutum amplexus fuerat, ejus auditor fuit. Hoc intervallo totam illius scientiam, ut ita dicam, exhausit, adeo ut clarissimus analysis Professor diserte fateretur, se nihil ultra habere quod eum doceret: rarissimo scilicet apud magistros ingenuitatis exemplo, quod ut alii imitentur, optaveris saepius quam obtineas. Sed aeque rarum inter adolescentes modestiae & grati animi specimen noster dedit; nam licet à Manfredo non jam ut discipulus, sed ut studiorum suorum socius haberetur, non ideo tamen altiores spiritus sumpsit, sed optimum senem coluit assidue, dum ipse Bononiae moratus est, &, quoad vixit summa cum reverentia observavit semper atque su-

ſpexit. Patefacta igitur per calculum & analyſin, velut reductis in theatro velis, tot ſublimiorum veritatum ſerie, tum vero noſter in contemplatione earum altius evectus, coepit a publico plerumque abſtinere. Divina nempe providentia paullatim ſternente viam, qua is, qui primum inter armorum ſtrepitus & bellicos tumultus ingenium exercere decreverat, nunc vitaret civium frequentiam, inde amicorum etiam conſortium declinaret, poſtremo ad clauſtrorum ſolitudinem confugeret. Cogitanti autem quodnam ſanctioris vitae inſtitutum ſibi ac ſtudiis ſuis opportunum deligeret, quin nobiliſſimam Congregationem tuam aliis anteferret, non diu fuit ambigendum. Prius tamen, quam omnino deliberaret, ſtatuit hoc conſilium civi ſuo, eique doctiſſimo ac prudentiſſimo, aperire. Is tu eras, vir clariſſime; nam tunc temporis Bononiae aderas, ibique theologiae operam dabas, & tu probe memineris, cum ille ante te in cubiculo conſtitit flagrantiſſime rogitans, ut in clariſſimum Ordinem adſciſceretur, adeoque morae impatiens impotenſque erat, ut non levem

ſuſpicionem tibi injecerit, ne forte aegritudine animi, aut immodico alio affectu ageretur. Tu qua es dexteritate rem in ſuſpenſo tenuiſti, donec aptis interrogationibus animum ejus explorares, & donec etiam ſecreta inquiſitione in mores ejus penetrares, qui nondum ſatis tibi perſpecti erant. Comperta denique optima juvenis indole, tu auctor fautorque adfuiſti, ut in egregium hunc coetum reciperetur ſummo omnium conſenſu. Contigit id Bononiae Kal. Novemb. an. MDCCXXII. In novo hoc vitae genere id primum curavit, ut omnes Inſtituti leges obſervaret abſolutiſſime; poſtea ſi quid otii reliquum fieret, id omne in geometricas ſpeculationes impenderet. Vix autem elapſis octo menſibus, ſatis ſuperque probatus multo cum animi fervore in Monaſterio S. Michaelis ſolemni ritu votis ſe obſtrinxit. Tum vero quietem & ſeceſſum, quem tamdiu exoptaverat, nactus, totos ſolidos dies in meditatione curvarum, & calculis analyticis inſumebat, poſtquam ea, quae ad pietatem pertinent, accuratiſſime impleviſſet. Inter primos enim Italorum fuit, qui

in compendiosum quidem, sed aeque salebrosum & asperum hunc callem se inducere ausi sint, quando nempe nova ac recondita haec methodus ab iis ipsis, qui in exteris regionibus eam invenerant, sive auxerant, impenetrabili mysterio ita tegebatur, ut praestigio propior, quam scientiae videretur. Sub finem anni MDCCXXVII. Patavium concessit, ut studia sua communicaret cum duobus geometriae veluti luminibus, quos nec nominare fortassis opus fuerit: omnes enim facile intelligent March. Polenum & Com. Riccatum, a quibus singulares cuique observationes & feliciora inventa excerpere destinaverat. Ibi alios quoque praestantissimos celeberrimi illius Collegii Professores, inter quos praecipue Rivam, audiebat saepissime, & officiose prosequebatur. Sed neminem unum observavit magis coluitque quam Com. Riccatum, ad quem in Francorum castro agri Tarvisini oppido degentem saepius commeare solebat, non aeris inclementia, non imbribus, aut difficultate viarum unquam deterritus. Imo etiam eo loci hospitium conduxit, quo commode magis liberiusque tanti

viri

viri consuetudine uteretur. Quin etiam, ubi suborta esset aliqua difficultas, eum per litteras interrogabat, quod postea etiam continuavit cum doctissimo ejus filio Com. Jordano, cujus judicium plurimi faciebat. Eo ipso tempore mechanicas Institutiones, quibus motuum leges, adhibito infinitorum calculo, investigavit, elucubratus est, quas si in publicum statim emisisset, non profecto alii multi, qui postea secuti sunt, hunc gloriae campum, quasi a possessore vacuum, occupassent, & Ramiro hanc laudem praeripuissent. Nec est cur dubitari possit nos praepostero officio velle per commenta hoc decus Rampinellio asserere; extant enim adhuc ejus scripta cum notis temporum, & tot hujus rei testes adhibere possumus, quot auditores sequentibus proxime annis Bononiae habuit. Quin hoc etiam satis erui posset ex litteris ejusdem Non. Jan. an. MDCCXXIX. ad laudatissimum Jacobum Riccatum missis. Tractatum vero trigonometriae tam planae quam sphoericae, qui pariter lucem expectat, ingenue fateor me non habere cur huic tempori praecise adscribam. Sed Rampinellio

Digitized by Google

id Patavii jucundiſſimum accidit, quod Mazino primo magiſtro ſuo, tum quidem ad primariam medicinae theoricae cathedram evecto, beneficium referre potuit. Etenim hunc in calculis analyticis implicitum, haerentemque extricavit, & ut gratiſſimo erat animo, ea omnia huic tribuit, ut non ſolum ab alumno, ſed nec plura a parente proficiſci potuerint. Extra autem hujus ſcientiae fines frequentiſſime audiebat, colebatque clariſſimum Lazarinum, admirans in eo homine Latini ſermonis puritatem, quam tunc quidem ſentiebat potius ſibi deeſſe, quam unquam tentaſſet aut retinere, aut acquirere. Tum vero coepit diurna nocturnaque manu optimos aurei aevi ſcriptores verſare, & ſtilum ad eorum imitationem caſtigare & ſubigere, cujus quidem laboris uberem fructum poſtea tulit. Ineunte deinde vere anni MDCCXXXI. Romam profectus innotuit ſtatim doctiſſimis viris Galliano & Leprotto, apud quos famam, quam de ſe abſens excitaverat, praeſens auxit. Nec conſpiciendis veterum monumentis, quorum cauſſa praecipue in Urbem venerat, adeo indulſit, quin

multum temporis dilectis suis studiis seponeret, imo eo anno, quo Romae moratus est, illustrem auditorem habuit, eumque mathematicis disciplinis optime instituit, Josephum nempe Orlandum Ord. S. Coelest., quem postea in regio Neapolitano archigymnasio Professorem, ac demum Episcopum vidimus. Dum Romae adhuc ageret, & tot Urbis urbium pulcherrimae seu vetera, seu recentiora aedificia lustraret, abjecto jampridem rei militaris studio, cujus nullum fore sibi usum viderat, curas suas transtulit ad civilem architecturam. Brevi in hac quoque parte non mediocrem peritiam adeptus est, nam cujuscumque ordinis modulos & ornatum ita callebat, ut primo fere obtutu deprehenderet si quae membra a praeceptis artis, aut meliorum opificum monumentis vel tantillum aberrarent. Neapolim postea adiit, ibique doctiorum virorum amicitiam iniit, & in primis celebris Nicolai Martinii, cujus benevolentiam summopere sibi devinxit. Cum igitur doctrinas, quas undequaque collegerat suis in dies meditationibus augeret, fama ejus nominis ad moderatores suae Congregatio-

nis pervenit, iique ad inſtituendos mathematicis diſciplinis Monachos, eum Bononiam revocarunt. Nec ſpem fefellit eventus; ſiquidem ex frequenti ſelectiſſimorum juvenum auditorio, veluti a quodam geometriae ſeminario complures prodiere, qui hiſce ſtudiis Bononiae non leviter initiati, & poſtea late per totam fere Italiam diſtributi, hanc ſcientiam veluti novam mercem remotis regionibus intulerunt, alioſque ſubinde ad eam colendam excitarunt. Sed inter alios longe eminebat nobiliſſimum illud auditorum par, Pozzius ſcilicet & Sommariva, quorum ſi nomina hic reticerem, male me laudibus Rampinellii conſuluiſſe ac proſpexiſſe exiſtimarem. Eorum enim alter Romae in publicis Sapientiae ſcholis matheſin ſummo cum plauſu interpretatur, alter vero aeque feliciter eodem munere fungitur Bononiae apud ſuos, de ſe in dies majora promittens. Sinant igitur duo hi praeſtantiſſimi viri nomen ſuum in elogium Rampinellii, ceu eorum teſſeram, ſymbolamque a me conferri, nec longinqui, ac plane ignoti hominis leve hoc de eorum meritis pro re nata teſti-

monium velint deprecari. Ceterum a Bononiensibus, apud quos magnum sui desiderium discedens antea reliquerat, cupidissime rursum exceptus est. Hic physicas Institutiones perfecit, in quibus & universam pene physicam eidem infinitorum calculo subjecit, & ea, quae prius de motus legibus commentatus fuerat, inseruit. Jamque doctissimorum civium, qui frequentes ad eum conveniebant, colloquiis fruebatur, jam innotescere quoque, & coli coeperat apud exteros, qui non levem jacturam se facere putabant, si illo inviso praeterirent, jam denique inclyta illa urbs acerrimo in aestimandis ingeniis judicio, quo arctius Rampinellium sibi obstringeret, publicum ei munus destinabat, cum repente eorumdem Moderatorum jussu illam derelinquere coactus est invitus invitam. Ob eamdem caussam, qua Bononiam adierat, Mediolanum anno MDCCXL. transfertur, eo scilicet eorum, qui id curaverant, consilio, ut ejus doctrina latius emanaret, & ad plures diffunderetur. Quadam vero felicitate factum est, ut eo tempore Mediolani quoque ageret praestantissi-

ma, & per totam Europam celeberrima illa virgo Cajetana Agnesia non minus morum integritate, quam ingenii acumine maxime commendanda, & quam jure quidem appellaveris nostrorum temporum, & sui sexus ornamentum. Haec puellari adhuc aetate mathematicis studiis non mediocriter imbuta fuerat ab Abb. Tagliazucco, quem postea Sardiniae Rex ad publici Professoris munus evexit in Regio lyceo Augustae Taurinorum. In rebus autem philosophicis audiverat celebrem Andream Casatum Cl. Reg., qui pariter ab eodem Rege eodem in archigymnasio ad aliam cathedram nominatus est, & deinde Pontificalibus quoque infulis decoratus. Verum cum praeclarissima virgo incredibili rapiditate, quodcumque vellet, addisceret, & simul cupiditate inexplebili plura discendi flagraret, cumque ad altiores speculationes in dies semper assurgeret, statuit demum Rampinellium ad se vocare, cujus ope & consilio sese ab abstrusissimis difficultatibus explicaret. Ille nactus promptissimum hoc ingenium, quod adeo excitari non egebat, ut retineri vix posset, brevi ad sum-

mum algebrae apicem perduxit. Hinc eo praeeunte prodiit Mediolani an. MDCCXLVIII. celebratiſſimum illud opus Inſtitutionum analyticarum, cujus quam partem vindicare ſibi poſſet Rampinellius per ipſum quidem adhuc in occulto foret, niſi modeſtiſſima aeque ac doctiſſima virgo ſumma cum grati animi ſignificatione id omnibus teſtatum in praefatione voluiſſet. De hujus autem libri pretio poſt luculentiſſimum, quod de eo edidit, teſtimonium Regia Scientiarum Academia Pariſienſis, ſupervacuum ſane foret, ſeu potius ridiculum & ineptum velle aliquid adjicere. Praeſtantiſſimi enim ac doctiſſimi Socii, qui ab inclyto illo coetu ad inſpiciendum librum ſelecti fuerunt, Mairanus ſcilicet & Montignius una cum Fouchio a ſecretis in elogio, quod typis excuſum eſt anno MDCCXLIX., diſertiſſime teſtati ſunt, nullum adhuc ap. 1 quaſque nationes uſque ad haec tempora opus in eo genere omnibus adeo numeris abſolutum prodiiſſe. Haec ego, ne de ſingulari ac lectiſſima hac femina deque ejus libro narrationem abrumperem, huc uſque perduxi; ceterum antequam liber evulgaretur,

commotus jam Rampinellii fama Senatus Mediolanensis anno MDCCXLVII. ei publicum matheseos docendae munus in Ticinensi lyceo ultro obtulit, quin ipse inter candidatos nomen suum de more profiteretur. Accessit huic gravissimo amplissimi Ordinis judicio aliud singulare beneficium; nam ei duplicavit stipendium, & facultatem dedit, seu libros, seu instrumenta, quae suis studiis usui forent, aere publico comparandi. Solemni hoc decreto ex suis latebris in publicam lucem extractus id unum in primis laboravit, ut ne tam gravi judicio impar, ut ne tanti beneficii immemor videretur. Ceterum de prima vitae consuetudine nihil detraxit, aut immutavit, aeque ac prius accessu facilis eadem, qua antea, modestia, ac pene puellari verecundia, summa erga collegas reverentia, nulla adversus quemque aemulatione, assidue ac diligentissime omnes muneris sui numeros implebat. Incredibili profecto erat erga auditores humanitate ac patientia; sicubi enim quem paullisper aliquando haerere senserat, eum statim adibat, & summa cum comitate difficulta-

Digitized by Google

tes extenuando ita recreabat, ut nonnullos ego noverim, qui hujus ſcientiae aſperitate deterriti animum deſponderant, & retro jam cedere deſtinaverant, quos ille adeo fovit; & in ſpem meliorem erexit, ut feliciter poſtea hunc curſum nec ſine plauſu confecerint. Quamobrem non ſemel ab eo audiviſſe memini, ſaepe illum ſibi ingenium torſiſſe, ut diverſas eamdem veritatem docendi methodos excogitaret, quas quiſque ſibi temperaret pro ingenii ſui modo atque accommodaret. Verum haec ſtudia non in umbra tantum coluit, ſed in campum pulveremque eduxit. Nam Parpanenſi praedio in ultima ora agri Mediolanenſis ſito magno in periculo verſanti, quippe cujus aedibus & campis Padus minaciter immineret, opem tulit. Ibi non ſolum adverſus vim fluminis, quod objectis molibus aggeribuſque difficulter compeſcuit, ſed adverſus etiam accolarum imperitiam, & detrectationes diu eſt conflictatus. Cum enim noſter crates viminibus contextas apte diſponendo rem conficere inſtituiſſet, illi vero munimenta ſumptuoſis arborum trabiumque contignationi-

bus instaurari de more contenderent, nihilque aliud facere aut scirent, aut vellent, quam quod semper fecissent, aegre admodum evicit, ut totius rei gerendae modus arbitrio suo permitteretur, ipsi porro mandata non abnuerent. Imo non levem habuit caussam suspicandi, aliquos ex grege operariorum, ut est contumax istorum hominum ingenium, adeo iniquae mentis fuisse, ut opera, quae ipse praescripserat, consulto vitiare & corrumpere tentaverint. Sensit invidiam novorum aggerum Rampinellius, simulque fraudem & dolum, si forte subesset, veritus, statuit praesens instare operi, attentiusque incumbere, ut omnia suis oculis subjicerentur, quod dum constantius exequitur in paludoso solo & graviore aere, fortassis tum jacta sunt semina illius morbi, quo postea correptus est. Sed aliqui etiam ex fundorum dominis, qui prope flumen praedia possidebant, fidem Rampinellio non adhibuerunt, suoque sibi ingenio ac more munimenta struxerunt; qui postea magno quidem suo malo sensere, quam injuria ab illius mo-

nitis & sententia defecissent. Siquidem primo aquarum incremento ea opera omnia disjecta & avulsa Padus secum abstulit, uti eventurum noster paullo ante praedixerat. Extant in Ticinensi Monasterio ejus commentarii, in quibus videre possis, quomodo non solum praesenti periculo cavit, sed futurae etiam securitati prospexit, quasque ille regulas in extruendis, collocandisque molibus praescripsit. Eae etiam nunc multo cum successu servantur ab insigni machinatore Gottardo Jornio ejus discipulo & talium rerum peritissimo, ut plane his in scriptis, & hoc in alumno vivere adhuc Rampinellius, aggeres moliri, & infensissimum hostem jugulo illius populi imminentem arcere adhuc & depellere videri possit. Sed alias quoque selectissimas observationes collegerat, ex quibus utilissimi tractatus conficerentur, quos ne in lucem emitteret nimia eum modestia aliquando, demum mors immatura prohibuit. Quoties enim urgeretur, ut aliquid typis evulgaret, per lusum dicere solebat, dum nihil scriberet, se praeclare consulere commodis lit-

terariae ſocietatis, quae aliter conſtare non poſſet, niſi aliqui a ſcribendo manus abſtinerent: quando nempe omnes de omnibus pene rebus ſcribunt, periculum fore, ne ſcribentium nimia multitudo extremam faciat legentium caritatem. Nihilominus vim modeſtiae ſuae intulit, ut debitum perſolveret, ſcilicet ut Senatui, a quo ita ornatus auctuſque fuerat, cultum & obſequium ſuum teſtaretur, & gratias, quas animo habebat, publice etiam aliquo modo referret. Igitur ipſum de optica tractatum ſub auſpiciis ampliſſimi Ordinis emittere deſtinavit, & editionem jam adornabat, cum graviſſimo apoplexiae morbo laborare ita coepit, ut pene conclamatus fuerit. Poſt aliquot menſes remiſſa vi morbi, ut magis convaleſceret, in patriam rediit. Hic, abjectis omnibus curis, vires refecerat; & priſtinam fere animi & corporis alacritatem reſumpſerat, cum Mediolanum reverſus VI. Id. Feb. an. MDCCLIX., repetito ejuſdem morbi ictu, extremum diem obiit. Antequam moreretur Clar. Viro Caeſareo Sommarivae enixiſſime commendavit editionem

hujus operis, cum & opus ipſum ejus judicio jam antea ſubjeciſſet. Eodem conſilio ſub vitae finem, dum Brixiae adhuc moraretur, de hac re cum typographo egerat, & quo omnia accuratiſſime fierent oraverat Clar. Virum Joannem Baptiſtam Scarellam Cler. Reg. doctrina & ſcriptis celebrem, ut typis emendandis praeeſſet; quam quidem operam, eo quo eſt erga Auctorem, & haec ſtudia animo, ſumma cum diligentia, ac ſolertia fideliter navavit. Fuit Rampinellius eximia erga Deum pietate, integerrimis moribus, ſumma ingenuitate, atque animi candore prope ſingulari. Uſque ad ſexageſimum aetatis annum, quo eum primus apoplexiae ictus adflavit & pene adflixit, valetudine proſperrima uſus eſt; nam vel levibus morbis rariſſime fuit tentatus, licet cibi ac potus, citra tamen intemperantiam, foret aliquantum largioris. Pertinaciſſimum enim tot annorum ſtudium, tot vigilias, quae ſaepe alios labefactare, aut conficere etiam ſolent, athletica ille quadam corporis firmitate facile tolerabat. Sed id praecipue mirandum, quod cum ſe-

ptem, aut octo horarum jugi contentione in extricandis complicatissimorum problematum difficultatibus insudasset, redibat postea in consortium amicorum ea animi tranquillitate, ea vultus serenitate, ac si ludicro alicui spectaculo interfuisset. Nemo Ramirum vidit tristi supercilio, nemo contumaci silentio haec studia prae se ferre. Cum enim manum a tabula levabat, & libros claudebat, videbatur speculationes suas in iisdem libris clausisse, & veluti a se ipso divisus geometram in scripta sua relegabat, ut amicis amicum redderet: in hoc etiam celeberrimo Newtono comparandus, qui cum esset rei monetariae apud Anglos Praefectus ita alacriter munera summi illius Magistratus obibat, ut nemo ex suis collegis eum tunc prae manibus habere altissimum illud systema, quod postea prodiit, vel leviter posset suspicari. Verborum equidem a natura fuit parcior, sententiis brevioribus, & ad rigorem geometricum exactis, quem tamen fere semper comitate, jocis ac salibus temperaret. Postquam geometriae se totum devoverat, de

theologicis suis studiis ea solum retinuit, quae ad excitandam fovendamque pietatem conferrent; ceterum a quaestionibus, quae inter nostros etiam studio partium acriter saepe agitantur, religiose abstinuit, ita semper compositus, ut in neutram partem conspici posset, quamvis ab omnibus praesidiis esset paratus & instructus, quibus posset & subtiliter disputare & recte judicare. Iisdem principiis imbuit circumspectissimam Agnesiam, de qua supra retuli; nam haec quoque in conventibus nobiliorum feminarum, quae intemperantia seu sexus, seu temporum hisce disputationibus frequenter se immiscere solent, semper aut eleganti aliquo temperamento hujusmodi sermones alio deflexit, aut gravissimo silentio filum disceptationis abrupit. De se deque rebus ac studiis suis atque honoribus sibi habitis nunquam nisi coactus, & tum quidem verecundissime loquebatur; alios vero, ubi occasio ferret, pro meritis aequissima dispensatione semper ornavit, tam procul a fastidio & contemptu, quam ab aemulatione & malignitate. In hoc

doctis certe exemplum proposuit, quod si qui moderatione animi eo usque pervenerint, ut famam sui non affectent, aut negligant, id quoque addere velint ut nec alienae invideant detrahantque. Verum omni elogio major in hoc viro laus constantis ac perpetuae modestiae fuit; nam licet ultra geometram varia ac multiplici eruditione ornatus & excultus foret, nunquam tamen nec apud exteros, nec inter amicos, nec etiam ubi res opportune cesserat, ingenium, aut doctrinam ostentavit. Ita saepius evenit, quod ait Tacitus de Agricola, ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque Rampinellio quaererent famam, pauci interpretarentur. Singulari etiam fuit erga matrem pietate, quam viduam & senio confectam (marito enim diu superstes fuit) ut praesentia sua solaretur, fere quotannis autumnali tempore Mediolano Brixiam ventitare solebat, posthabitis amicis, quorum consuetudine ceteroquin mirifice delectabatur, & relictis amoenissimis tot Procerum Mediolanensium villis.

lis, ad quas ſtudioſe & enixe erat invitatus. Gratia vero, qua apud eoſdem Proceres plurimum valebat, nunquam aliter, quam in juvandis tegendiſque amicis uſus eſt. Denique is ille fuit, quo haud facile virum magis probum, raro profundiorem geometram, meliorem vero amicum vix inveneris. Haec habui, V. C. quae, ut voluntati tuae obſequerer, de Rampinellio ad te ſcriberem. Nec diſſimulaverim me libentius multo, quam inchoaveram, haec proſecutum fuiſſe, eo animo, ut civitatis noſtrae decus pro re nata & pro viribus quodammodo vindicarem. Paſſim ſcilicet ut craſſioris Minervae homines traducimur, & ſaepius apud exteros audimus, quod de Thebanis olim dictum fuit, nobis nempe plus virium ineſſe, quam ingenii. Mihi vero cauſſas opinionis tam parum aequae inveſtiganti non aliae occurrunt, niſi quod partim noſtrarum rerum & laudis civium noſtrorum incurioſi ſimus, partim quod modeſtia, quae in Rampinellio fuit ſumma, univerſim etiam noſtrae gentis ſit propria. Ego ſicut inſtitutum & induſtriam illarum civitatum ultro laudaverim, quae re-

bus ſuis etiam exiguis pretium addunt, dum eas in lucem proferunt, illuſtrant, atque accuratiſſime concinnant, ita aequo animo ferre non poſſum, nos inclementer nimis ignorantiae damnari, quod noſtras ambitioſe non efferamus. Utcumque tamen alii ſentiant, id unum in praeſentia intelligi velim, nobis potius artem, aut ſtudium, quibus noſtra ornemus, quam ea, quibus ornemur, deeſſe. Vale V. C. & me tui obſequentiſſimum amare perge.

e prid. Kal. Junii an. MDCCLX.

ANGELUS FABRONIUS

BENEDICTO STAIO

PII VI. PONT. MAX. AB EPISTOLIS

S. D.

Saepe quidem evenire videmus, doctissime Staí, ut qui primas tenent in mathematicis disciplinis, vix in secundis tertiisque consistant, cum physica tractant, quod haec patientiam omnino incredibilem requirant, & quod rationes & viae, quae adjuvant mathematicos, qui saepe per incognita verum assequuntur, physicos in errorem facile inducant. Adde quod experientiam, quae ceteris omnibus inquisitionibus praeire deberet, calculos suos subsequi illi cogunt, quasi natura horum imperio prorsus fuerit subjecta, &, quibus regitur ipsa, leges sub analyticorum signorum involucris tegerentur. Gloriabatur Leibnitius se novum & simplex genus induxisse explicandi naturales effectus, cum omnia ad caussas, ut ipse appellabat, finales referenda es-

se doceret; & sane cognito fine, quem naturae Auctor sibi proposuit, multorum effectuum satis probabiles caussae afferri posse videbantur. Verum re propius inspecta, homines sapientia clari lepide magis quam religiose pronuntiarunt (*) *qui hoc sterili genere philosophandi uteretur, similem fore Virgini, quae Deo se se vovit, in qua omnis foecunditas extincta esse videtur. Esto, nihil fieri sine sufficienti, ut loquuntur, ratione, & vias naturae simplicissimas esse: sed quid inde? Si ad hoc principium omnem effectuum explicationem accommodare voluerimus, augebimus, addemus, accumulabimus errores ex vero; imitabimurque stultitiam Tacqueti Jesuitae, qui cum quaedam catoptrices phaenomena omnino adversari intelligeret dogmati illi, in quo provehendo totus is quidem erat, naturam breviori semper incedere via, hanc pauca sibi reservasse dicebat, in quibus longiori iret. Admiratus quidem semper sum Grandii prudentiam, qui cum susciperet physica tractanda, animo & mente circumspiciebat quae cavenda ac providenda essent, ne specie veri deciperetur; & quamvis rei difficultas exigeret ab eo, ut ad hydrostaticam res ma-*

(*) Vid. Alembertium *Eloge de M. Bernoulli*.

Digitized by Google

thematicas, quae in ea quidem insignem & illustrem usum habent, transferret, semper tamen ei curae erat, ut antea interrogaret naturam ipsam, & cum ea quodammodo colloqueretur interpres voluntatis illius, num subire potentiam geometriae vellet. Quod ad caussas vero finales pertinet, de quibus supra meminimus, & quae omnium sermone tum celebrabantur, his locum esse posse contendebat non modo in physica, sed etiam in analysi, dummodo quis caute pedetentimque ad eas accederet. Cum enim mundi fabrica sit omni ex parte a sapientissimo Conditore perfecta atque absoluta, nihil omnino in hac rerum natura accidere debet, in quo non maximi minimive ratio quaepiam eluceat; quamobrem minime in dubium revocari posse videtur, quin omnes naturales effectus ex caussis finalibus, ope methodi maximorum & minimorum atque feliciter explicari queant, atque ex ipsis caussis efficientibus. Sunt hae quidem interdum ita absconditae atque obscurae, ut male quis de philosophia mereretur, nisi in subsidium finales caussas advocaret. Fieri etiam potest ut utrisque in problematum solutione percommode utamur, tumque vel maxime voluptati serviemus, & ma-

majorem etiam fidem, & auctoritatem, & firmamentum duplicis argumenti consensu veritati adjungemus. Hoc modo Bernoullii fratres, & recentissime Eulerus (1) *ad magna inventa pervenerunt, & ipse Grandius ingenue fatebatur in omnibus lineis curvis, quas solutio problematum physico-mathematicorum suppeditat, maximum minimumve quodpiam locum obtinere; quamvis saepenumero hoc ipsum maximum vel minimum difficillime perspiciatur. Pauca haec in ingressu hujusce commentarioli adnotare libuit, ut statim intelligeretur quantam prudentiam Grandius ad disciplinas, quas profitebatur, contulerit; & quamvis arctiore & sanctiore foedere experimentorum & geometriae multa nova detexerit, hoc tamen unice sibi assumere videbatur, quod de Alexandro dixit Livius,* se non aliud quam bene ausum vana contemnere. *Cum vero a discipulis exigeret, ut vestigiis suis insistentes caverent a corruptoribus philosophiae, qui scholas fere omnes tenebant, sermone saepe eo utebatur, qui erat expressus ex* novo orga-

(1) Vid. ejus opusculum *de Curvis elasticis.*

Digitized by Google

no Verulamii (1). Empirici, *ajebat vir ille immortalis*, formicae more congerunt tantum & utuntur: rationales aranearum more telas ex se conficiunt: apis vero ratio media est, quae materiam ex floribus horti & agri elicit; sed tamen eam propria facultate vertit & digerit. Neque absimile philosophiae verum opificium est; quod nec mentis viribus tantum aut praecipue nititur, neque ex historia naturali & mechanicis experimentis praebitam materiam, in memoria integram, sed in intellectu mutatam & subactam reponit. Itaque ex harum facultatum (experimentalis scilicet & rationalis) arctiore & sanctiore foedere (quod adhuc factum non est) bene sperandum est. *Haec cum multorum auribus inculcaret Grandius, gaudebat voces suas hanc vim habere, ut ad haec*

(1) Hoc ipso in loco Verulamius comparat physicam magnae pyramidi, cujus basim esse ait naturalem historiam, medium componi ex potentiis & principiis, quibus natura regitur, in extremo vero esse partem illam metaphysicam, quae est de caussis finalibus. Vereri tamen se ait ut homines fastigium istud unquam perfecte teneant.

ſtudia plures confluerent, vel ut totum aliquid, cujus in ingeniis illorum pars nulla erat, ipſe pareret & procrearet, vel ut ea, quae erant jam in iiſdem orta & procreata, educeret atque confirmaret. Hoc unum porro deeſſe ſummi viri gloriae videtur, ut quoniam maximis impediris occupationibus, quominus de eo ſcribas, ſcripta ſaltem a me de eodem emendes & corrigas, quod poteris facile, quod ſis hominum in mathematicis & philoſophicis rebus doctorum elegantiſſimus, & elegantium doctiſſimus. Quod quidem plura declarant a te in lucem emiſſa, ſed praeſertim quae de Carteſiana, & Recentiorum philoſophia carminibus Latinis expoſuiſti. At non minus, cum haud philoſopharis, intelligimus quam in mathematicis ſtudiis ſis verſatus. Sic enim perſuadendo non ſolum, ſed etiam cogendo ad veritatem omnes prope compellis, ſic inſtruis, digeris, atque componis ea, quae vel ſcripto, vel voce explicas, ut haec profluxiſſe ex mente in geometria aſſidue exercitata (illa enim duo praeſertim ſibi vindicat haec ſcientia) ſatis appareat. Omnino, ut eſt praeclarum Galilaei dictum, uſuvenire ſolet geometris, quod iis qui

choreas agere, & ad numerum saltare assueverunt. Quamvis enim intimis saltationis praeceptis in incessu non utantur, tamen ex ipso totius corporis motu patet, an saltare didicerint. Vale, & talem te praesta, ut me, & Grandii dignitatem tibi cordi esse omnes intelligant.

Pisis Id. Maii MDCCLXXXI.

Digitized by Google

GUIDO GRANDIUS.

Guido Grandius Cremonensis fuit sine dubio vir omni doctrina, ac praesertim mathematica ornatissimus; de quo plura fortasse referremus, nisi extaret de ejus vita singularis liber a Benedicto Hortesio ejus discipulo diligentissime copiosissimeque Italico sermone conscriptus. Etsi pater ejus Petrus Martyr honesto genere erat (1), tamen, cum alienarum opum indigeret, phrygioniam exercuit artem; habuitque in matrimonio Catharinam sororem Laurentii Legati, quem Graecis litteris, medicina, poetica, editoque in Museum Cospianum opere illustrem virum honoris caussa nomino. Guido iis parentibus natus est Kal. Octobr. an. MDCLXXI. Diligentia praesertim matris, bonae nec mediocris ingenii feminae, fuit a puero doctus Latinis litteris & in arte poetica exercitatus; magistris vero usus est Jesuitis Paullo Rossio & Hieronymo Saccherio, qui fuit mira quadam facultate ingenii & memoriae, & Jo. Baptista Canneto viro omni genere

laudis excellenti, quem collegam etiam habuit in ſodalitate Camaldulenſium. Hanc enim Grandius ingreſſus eſt Ravennae exeunte anno MDCLXXXVII. Doctus ibi a Galaminio ad Peripateticorum philoſophiam, haud poterat in ea acquieſcere adoleſcentis animus, qui ex veritate, non ex opinione auctoritateque omnia metiebatur: quare, ut hujuſmodi philoſophiae aſperitatem, quaſi condimento amoenitatis mitigaret atque molliret, ſaepe ſe ad ſtudia poetica atque oratoria referebat. Atque in his ſtudiis quantum profeciſſet, cum deſiderio arderet oſtendendi moderatoribus ſuis, ab his obtinuit, ut novam inſtituere poſſet Academiam (erat enim alia inſtituta a Canneto ad eaſdem artes excolendas, ad quam tyronibus coenobii erat aditus intercluſus) quae, quod aemula eſſe volebat alterius laudum, dicta eſt *de' Gareggianti*. Legi libellum, quem de hujus Academiae hiſtoria Grandius ipſe conſcripſit, ex quo intelligere potui ſaepe in ea lumen ingenii ſui eumdem oſtendiſſe modo Italicis, modo Latinis carminibus orationibuſque, judicatumque de eo fuiſſe, ſeria docte erudi-

teque, jocofa lepide femper ipfum tractaffe. Ex hac Academia binas alias generatas accepimus; hafque omnes, quoad ftetere, laudabili aemulatione inter fe concertaffe. Neque haec folum gloriofa Grandio fuere, fed illud etiam in primis, quod inter erroris & infcitiae caliginem, qua humaniores litterae fuperiori faeculo mifere obruebantur, ipfe ad optimorum fcriptorum tanquam lumen ac lucem refpexerit, & alios, nonnullis licet reclamantibus indignantibufque, refpicere docuerit. Cum vero pulcherrimam in fpem veniffet veterem eloquentiam fuis Monachis reftituendi, & quemadmodum ipfe Catulli verbis loquebatur, *Suffenos & venena omnia* e manibus hominum extorquendi, dandam a fe operam putavit, ut cultiffimi aliqui fcriptores ex abdito bibliothecarum, ubi delitefcebant, in lucem emitterentur. Quam in rem dum fedulo incumbit, Romam a majoribus mittitur ad excolenda rerum divinarum ftudia, in quibus & Scholafticorum & Galaminii, a quo inftruebatur, infulfitates & ineptias perferre debuit. Quidquid vero temporis illi vacabat a fchola in evolvendis ve-

teribus monumentis libentissime insumebat; nec facile quem dixerim, plus studii acuminisque, quam illum ad originem, omnemque historiam suae sodalitatis cognoscendam adhibuisse. Quapropter, cohortante maxime Canneto, & Martyrologium Camaldulense conficere, & S. Romualdi vitam a S. Petro Damiano conscriptam, copiosissimis commentariis Monachorum historiam in primis illustrantibus, ornare facile potuit. Sed horum studiorum fructus maximi fuere *Dissertationes Camaldulenses*, quem tamen librum non edidit nisi an. MDCCVII., quod illum & limari politius & probari doctissimorum hominum judicio, antequam ederetur, voluit. Quae quidem judicia non tam grata, quam necessaria erant. Magna enim constituta & parata erat Grandio adversaria, credulitas suorum, qui cum primordia sodalitatis augustiora facerent, non tulissent, non dicam refelli, sed in dubium revocari quaedam, quae opinioni suae blandirentur. In his visum illud Romualdo divinitus objectum scalae nescio cujus; alia praeterea ejusdem modi, quae poeticis magis decora fabulis, quam

incorruptis teſtata rerum geſtarum monumentis feruntur. Hae diſſertationes, quarum prima eſt *de Inſtitutione Ordinis Camaldulenſis*, altera *de aetate S. P. Romualdi*, tertia *de viſione ſcalae ejuſdem & habitus mutatione praetenſa*, quarta demum *de S. Petri Damiani & Avellanitarum Inſtituto Camaldulenſi*, principium eſſe debebant annalium totius familiae Camaldulenſis, ad quos contexendos tum ſua ſponte, tum aliorum cohortationibus incitabatur Grandius. Sed ab hoc opere illum avocarunt non tam injuſtae ſuorum querelae, quam flagrans in res mathematicas amor, ac prope incredibilis, ab iis profectus initiis, quae ad hactenus dicta adtexemus. Poſtquam anno MDCXCIV. in ſodalitatis comitiis ſubiiſſet majorum ſuorum judicia, allatis in medium, publiceque propugnatis ex univerſa theologia ac philoſophia theſibus, in quo ita ſe geſſit, ut neſcias, plures ne delectaverit mirum propugnatoris ingenium, an offenderit non bene ab illo declaratum in Peripateticos Scholaſticoſque ſtudium, Florentiam miſſus eſt ad tradendam ſuis philoſophiam. Ibi caſu magis, quam judicio ſum-

psit in manus Cartesiii opus, quod de *Principiis* inscribitur. Incensus cupiditate omnia perfecte tenendi, quae in hoc opere continentur, dedit se in geometria instituendum Sebastiano Franchio, quo medico & amico utebatur Franciscus Caramellius coenobii Praeses. Ita celeriter Euclidis elementa arripuit Grandius, ut ea non tum primum ediscere videretur, sed reminisci & recordari. Quare minime est mirandum, si ei Franchius praedixerit fore aliquando ipsum longe omnium in mathematicis doctrinis principem. Porro eo brevi pervenit Grandius, ut non solum celebriorum Geometrarum inventa per se noscere, sed nova etiam ex se gignere potuerit, inter quae nonnulla theoremata fuerunt de concoidibus, & cissoidibus, quae etiam postquam omnem aetatem in hujusmodi studiis consumpserat, sibi perplacuisse affirmavit. Eodem tempore elaboravit etiam, ut opus quod ante quinquennium fecerat de musica, geometria duce, poliret atque perficeret. Totum illud XXIV. propositionibus conclusit, qua circumscriptione nihil elegantius & ingeniosius; neque id tamen satis un-

quam dignum putavit, quod in lucem hominum prodiret. Haec quoniam occulta & abdita intra coenobii parietes erant, casus incidit, quo brevi illustris & pervagata fuit fama de Grandii doctrina apud Florentinos. Accitus Florentiam fuerat nobilis quidam Germanus cognomine Bodnausenius, ut ab eo Ferdinandus Magnus Etruriae Princeps in doctrina morum instrueretur. Is, ut erat in analysi, ceterisque mathematicis disciplinis non mediocriter versatus, quaesivit illico, quosnam haberent in iisdem disciplinis praestantes viros Florentini? Cum audiisset unum inter omnes excellere Vivianium, convenit hominem illud rogitans, ut sibi punctum flexus in concoide primaria inveniret. Non invenit, sua syntesi usus, Vivianius, quod cum relatum esset ad Grandium, quid ipse posset, voluit experiri. Eventus ei ex sententia processit; neque est credibile ad quantam admirationem haec res Vivianium, Bodnausenium, ceterosque rerum mathematicarum intelligentes viros traduxerit. Quae non multo postquam acciderant, adivit Grandius Vivianium, quo ei

sola-

solarium a se confectum ostenderet, rogaretque ab illo, ut nascenti prope laudi suae doctrinaeque praeesset. Ridens Vivianius manu prehendit Grandium. Heus tu, inquit, ducem & magistrum desideras? Non mihi docendus, sed collaudandus videris, quod tantam jam sis facultatem adeptus, ut non aequalibus modo tuis anteponi, sed cum exercitatissimis viris possis comparari. Hujusmodi testimonio maxime stimulatus atque excitatus fuit Grandius ad prodeundum in publicum. Prodiit autem primum edita anno MDCXCIX. *Geometrica Demonstratione Vivianeorum Problematum cum appendice de geometrica quadratura infinitarum partium curvae superficiei conicae*. Res nota est & pervulgata Vivianium, ut illuderet, credo, analysis studiosos, quaesiisse ab iis *formam Testudinis Hemisphaericae, sed quatuor aequalibus ac similibus, similiterque positis fenestris ita interruptae, ut his detractis reliquum hemisphaericae superficiei sit absolute quadrabile*; & extitisse Leibnitium, qui eodem die, quo accepit hujusmodi aenigma (sic enim appellabatur a Vivianio) illud ipsum non uno, sed pluri-

mis modis, suo usus calculo solvit. Postquam haec acciderunt, Vivianius edidit *Exercitationem mathematicam de formatione & mensura fornicum*, qua non solum commemoratum problema elegantissime solvit, sed de aliis quoque fornicum generibus multa sane curiosa in medium attulit. Hanc exercitationem Grandius Latinam fecit, & in eam permulta addidit de suo, cum demonstrasset, Cavalerii methodum indivisibilium adhibens, omnia ea, quae Vivianius tantummodo proposuerat. Addidit quoque appendicem, in qua de fornicibus agens conicis demonstravit, *quamvis portionem superficiei conicae rectae esse ad portionem basis per cadentes a singulis punctis sectionis in subjectum planum perpendiculares, ichnographice determinatam, ut latus coni ad radium basis*; quo innixus theoremate docuit, quonam modo in fornice conico fieri debeant fenestrae cum parabolicae tum hyperbolicae, sic ut quod superest quadrari possit. Hujusmodi testudines Vivianii exemplum secutus, qui novum suum velum *velum Florentinum quadrabile nuncupavit*, *tentoria*, *seu tabernacula Camaldulensia quadrabilia*

Digitized by Google

appellavit Grandius. Num autem ipse de se vere praedicaverit primum omnium dimensum fuisse ac descripsisse hujusmodi testudines, ii facile judicabunt, qui allata a Grandio conferent cum iis, quae in acta Eruditorum Lipsiensium an. MDCXCVI. (2) intulit mathematicus summus Jo. Bernoullius. Jure saepe questus sum de religiosis familiis, quod si quem inter suos inveniant, cui solers ac provida mater natura digito fere monstraverit, ut Grandio certe monstravit, quod tenere debeat iter, in disjuncta ac etiam contraria saepe illum detrudant atque compingant. Dum igitur Grandius Florentiae elaborabat, ut perfectus geometra evaderet, missus Romam fuit ad tradendam suis rerum divinarum scientiam. Impositam theologi personam ita sustinuit, ut non abjecisse illam geometrae ostenderit. Quapropter frequentissime versabatur cum Dominico Quartaronio aliisque celebrioribus mathematicis; tantum dabat geometriae non solum, sed etiam analysi temporis, quantum scholae superesset, & ipsas interdum theologicas quaestiones illustrare se melius posse

arbitrabatur, si iis geometriae lumen addidisset. Sic cum de visione Dei ageret, ut unam rem ex. gr. ponam, exponebat discipulis suis animadversa a se se de seriebus decrescentibus, harum symptomata spatiis hyperbolicis comprobans. Mansit Romae Grandius ad Octobrem usque an. MDCC., quo tempore, commendatione maxime Cardinalis Norisii, in Pisana Academia extraordinarius philosophiae Doctor declaratus est. Ea, quae docuit, non multum a Cartesianorum disciplina abhorrebant; & quamvis non ignoraret etiam, quae alii physici & Galilaeus in primis tradidissent, non tamen multus in iis erat, quod hujusmodi studia non plane ingenio suo satisfacerent. Quapropter non dubitaverim Grandium Neoptolemo illi assimilare, quem Cicero apud Ennium dixisse narrat: *philosophari sibi necesse esse, sed paucis; nam omnino haud placere*. Studia, quae ducebant inflammabantque Grandium, ea ferme erant, quae ad mathesin spectarent: neque enim poterat tale ingenium nisi in explorata veritate adquiescere. Illa se provehere arbitratus est, si proprietates logisticae,

ſeu logarithmicae lineae ab Hugenio extrema in diſſertatione *de cauſſa gravitatis* propoſitas, minime vero demonſtratas, ipſe pluribus modis demonſtraſſet; quod cum feliciſſime praeſtiterit homo ingenio prudentiaque acutiſſimus, nemo exiſtimabit rem mediocris ipſum praeſtitiſſe laudis ac gloriae. Vere enim Galilaeus: *longe ſublimioris ingenii eſt alieni problematis enodatio, aut oſtenſio theorematis, quam novi cujuſpiam inventio. Haec quippe fortunae in incertum vagantibus obviae plerumque eſſe ſolet; tota vero illa, quanta eſt, ſtudioſiſſimam attentae mentis in unum aliquem ſcopum collimantis ratiocinationem expoſcit.* Nemo eſt, qui ignoret theoremata illa ad logiſticam pertinentia magnos uſus attuliſſe Hugenio ad explicandum motum corporum in reſiſtenti medio, ſive manu projiciantur, ſive proprio pondere ipſa deſcendant. Sed Grandius, quanquam videbat ſi ea theoremata ſolverentur, magno phyſicis uſui fore, non tamen phyſici partes agere voluit, praeſertim cum diſſentiret (& jure quidem) ab Hugenio, qui in ea erat ſententia, reſiſtentias mediorum creſcere eadem ratione

cum velocitatibus corporum. Continuit ergo se finibus geometriae: neque sola theorematum demonstratione industriam definivit suam: multa praeterea eam occasionem nactus in medium attulit, ex quibus ea lectori seponam, quae scriptoribus Lipsiensium Actorum magis videntur placuisse. Ac primum quidem rationem tradit universe inveniendi tangentes, easque exhibet singulatim omnium hyperbolarum, parabolarum, infinitarum spiralium, concoidum varii generis, aliarumque curvarum, nec non expansae ungulae cylindricae, immo omnium ungularum, etiam ex cylindro non circulari abscissarum. Ad haec dimensionem geometricam exponit infinitarum parabolarum, hyperbolarum, spiralium, etiam geometricae, cycloidis, variorumque illius segmentorum, cyssoidis, & ejus segmentorum, tractoriae, itemque solidorum ex hemicycloide circa tangentem verticis, & ex cyssoide circa asymptoton, vel ei ex vertice parallelam revolutis, genitorum. Rationem quadrandae hyperbolae per tractoriam docet. Ostendit aggregata quotlibet terminorum geometrice proportionalium ad eam-

dem feriem pertinentium, fi femper a minimo initium fiat, effe inter fe, ut differentiae funt terminorum maximi & minimi; magnitudines incommenfurabiles per ablatam quantitatem qualibet data minorem fieri poffe commenfurabiles; cujufvis figurae convolutae, ejufve partium ad circumfcriptum fectorem, & ejus zonas eamdem proportionem effe ac conoidis ab evoluta figura genitae, ejufve partium ad circumfcriptum cylindrum, tubofque cylindricos; fpatium a curva quavis contentum linea, vel unamquamque ejus partem, aequari fpatio, quod fubtangentes implent ad curvam ipfam, vel refpondentia bafis puncta ordinatim applicatae; folida omnia ex infinitis logifticae fpatiis effe, ut quadrata funt radiorum bafis, & portiones, ut differentiae inter quadrata extremorum radiorum; cujufcumque logifticae fpatium & fubtangentem tam effe utrumque alterius fubmultiplex, quam fubmultiplicata ordinatarum ratio. Nec declarare praetermittit, quaenam fit ratio conoidum ex infinitis parabolis ad circumfcriptos cylindros, vel conos, item ex infinitis hyperbolis ad infcriptos cylindros,

Digitized by Google

& fusi cycloidalis ad cylindrum. Ostendit etiam spatium hyperbolicum aequari rectangulo ex ordinata in alteram logisticae subtangentem. Regulam proponit generalem, ex qua cognosci possit, quando spatia infinite longa, aut infinitae terminorum series finitam aequent quantitatem, quando infinitam. Docet spatia logistica ratione data dividere; hyperbolam, quae logisticam non modo datam, sed etiam in dato puncto tangat, ducere; eidem logisticae, immo figurae cuicumque, data ejus tangente, maximum parallelogrammum inscribere. Distantiam inter centrum gravitatis trilinei cycloidalis, atque tangentem verticis dimidio radio aequalem demonstrat. Definit distantiam centri gravitatis semicycloidis, & ejus trilinei a basi, & a vertice, cyssoidalis spatii ab asymptoto una cum centris gravitatis diversarum conoidum. Ostendit demum, quomodo inveniatur centrum aequilibrii in libra longitudinis infinitae, ponderibus geometrice decrescentibus, & aeque inter se distantibus onerata. Quae dum omnia tractaret, plurimum usus est lineis illis curvis,

quas *Correlatas* vocavit, quarumque se inventorem putabat. Nec immerito. Nam quamvis earum antea indicia dederint Robervallius atque Jacobus Gregorius, nondum tamen ad ejus manus eorumdem opera pervenerant; obstupuitque postquam inter Gallos & Britannos de hujusce inventionis gloria litem esse intellexit. Addidit libro epistolam quamdam ad Thomam Cevam e S. J., virum sane omni liberali doctrina ornatum, quo neminem conjunctiorem tum ipse habebat, & quocum jamdiu ei commercium erat de rebus ad mathematicas disciplinas pertinentibus. Et profecto hic erat epistolae locus opportunus & aptus ad ea, quae antea tractaverat Grandius. Agit enim de logistica ex quodam cylindro resecta, qua occasione alia multa traduntur, in quibus spiralium diversi generis origo, spiralis Archimedeae, & parabolae Apollonianae aequalitas, infinitarum parabolarum & spiralium comparatio, novus cycloidis rectificandae modus, & alia istius generis plura. Neque hoc in loco tam vera invenire quam falsa convincere voluit Grandius, cum contenderet Sturmium, Gua-

rinium & Rinaldinium ea in re lapsos esse, quod spiralem semicircumferentiae circuli genitoris aequalem, non vero majorem esse putaverint; Borellium quoque rationem fugisse affirmantem, duas ejusdem spiralis revolutiones esse inter se, ut sunt circulares zonae, quibus comprehenduntur. Si quis vero haec minus praedicanda esse duxerit, quod nunc sublimioris analysis ope paucis lineis confici ea omnia possint, quae Grandius multis paginis exposuit, nae ille vehementer errat. Magno enim semper in pretio fuit veterum geometria, semperque erit, quam dum tractaret Grandius satis ostendit, singulari ingenio se praeditum esse ad omnes statim noscendas vias, quibus eo, quo intendebat, perveniri posset, nec minori judicio ad rectissimam expeditissimamque eligendam. Et haec quidem facultas exercitatione atque usu adolescit quidem, minime gignitur. Suppeditatur illa ab ipsa natura, adeoque dominatur in omnibus disciplinis & artibus, ut sine ea nemo possit ad excellentem praestantiam pervenire. Porro homines summi summis laudibus debitam meritamque gra-

tiam retulerunt Grandio, poſtquam in vulgus editum utrumque opus viderunt *de theorematis Hugenianis, & de problematis Vivianeis*. Ego vero, quanquam conſuevi ſenſa potius, quam verba ipſa, ac teſtimonia laudatorum referre, malo tamen hoc in loco conſuetudini meae, quam gloriae Grandii deeſſe. Sunt enim illa magnifica ac prorſus ſingularia. *Ut legi,* inquit Euſtachius Manfredius, *Demonſtrationes tuas Vivianeas, ac Hugenianas, ſtatim judicavi poſſe te cum praecipuis aevo noſtro geometris conſerri, & ex Italis certe conferri tecum poſſe, quod ſciam, neminem*. Jacobus Hermannus haec ad ipſum Grandium ſcripſit: *Vivianea & Hugeniana theoremata magno cum acumine demonſtrata dediſti, & ad multas alias meditationes geometricas methodos tuas mira cum dexteritate extendiſti, qua in re & id etiam inter alia magni faciendum puto, quod omnia ad ſimpliciſſima, geometria Euclidea & Apolloniana, elementa ſumma cum perſpicuitate revocaſti, in quo potiſſimum geometricarum Demonſtrationum elegantia conſiſtere mihi videtur*. Iſaacus vero Newtonus his verbis Grandio litteras dedit. *Ac-*

api librum D. Viviani de locis solidis, ut & libros tuos, in quibus geometria demonstras problemata Viviani & Hugenii, & pro tanto munere gratias ago quamplurimas. Geometriam Veterum adhuc florere & vestris eximiis inventis ac demonstrationibus auctam esse valde gaudeo. Hyeme praeterita librum de rebus opticis & origine colorum olim scriptum in lucem edidi, cujus exemplar ad te mitto. Anglice scriptus est, & sub finem invenies libellum unum & alterum de rebus mathematicis idiomate Latino, quorum gratia totum mitto. Utinam tanto judici non displiceant. Nec illud quoque ad laudem Grandii mediocre fuit, quod cum Gravesandius opera Hugenii omnia collegisset, edidissetque in lucem, locum inter ea dederit *geometricae Demonstrationi theorematum Hugenianorum*, in qua etsi pauca quaedam notare se posse putavit, integrum tamen opus summo dignum esse geometra judicavit. Hoc opus secutum est illud, quod inscribitur: *Quadratura circuli & hyperbolae per infinitas hyperbolas & parabolas geometrice exhibita &c.* Volebat sane Grandius, tanquam viam aliquam longam difficillimamque con-

feciſſet, omnibus oſtendere, quale illud eſſet, quo perveniſſet, imitatus Gregorii a S. Vincentio, Nicolai Mercatoris, & ipſius Newtoni exemplum, qui quamvis circuli quadraturam deſperandam eſſe, utiliſſime tamen tentari poſſe putarunt. Quaeſivit primo num quadratura parabolae, qualis ab Archimede propoſita fuit, cum quadratura circuli commune aliquid haberet. Et quidem obſervavit, quemadmodum prior per infinita triangula recte procedit, ſic alteram procedere per infinitas hyperbolas, quae quadrari queant, eodemque modo quadraturam hyperbolae per infinitas parabolas obtineri poſſe. Sed haec obſervatio nihil proderat Grandio; eo quia ſeries triangulorum Archimedeorum, ut pote conſtans ex terminis in ratione geometrica decreſcentibus, ſummari poterat: quod aliter eveniebat in hyperbola & parabola, quarum ſeries conſtabant ex terminis diverſa lege progredientibus; quapropter haud poterant niſi proxime ſummari. Id quamvis Grandius probe noſſet, nihilo tamen minus in medium proferre ſtatuit cogitata ſua; quam rem dum aggreditur, audit neſcio quid ſi-

mile de hyperbola Nicolaum Mercatorem in sua *Logarithmotechnia* proposuisse. Itaque re in aliud tempus dilata, nihil non egit ut analogiam suam longius proveheret, invenitque tandem cum per hyperbolas, tum per parabolas quadrari proxime posse circulum & ipsam hyperbolam. Hoc praecipuum fuit argumentum libri, quem an. MDCCIII. vulgavit, nuncupavitque Jo. Gastoni Mediceo. Quoniam vero ea est circuli & hyperbolae natura, ut dimensio utriusque non nisi per infinitam seriem quadrabilium terminorum haberi possit, nullaque geometrica linea, cujusvis ea sit ordinis, se definiri patiatur, hinc e re sua fore putavit Grandius, si subsidia a sublimiori analysi petiisset. Qua de re plurimum commendatus est a Leibnitio gratulante non tam Grandio, quam Italiae universae, quod *illo in primis duce* (3) in admirabilis utilissimaeque scientiae cognitionem ipsa pervenisset. Hoc loco descripsit Grandius curvam illam lineam a se excogitatam, quam *versoriam* appellavit. Mira prorsus est lineae proprietas, quod quamvis duplum minime excedat circuli genitoris, si

tantillum circa axem verſetur, ſolidum procreat vere infinitum. Multum & frequenter uſus eſt Grandius hujuſmodi linea in definiendis tum intenſionibus lucis, tum ſollicitationis, ut ajunt, gradibus, & ſcala velocitatum in Newtoniana gravitatis hypotheſi. Quemadmodum per has ſcalas ad ſubliniores tum phyſicas, tum geometricas veritates aſcendi poſſit, ſuo exemplo oſtendit Grandius, monens tamen circumſpectione quadam opus eſſe, cum fieri poſſe diceret, ut minus cauti in hiſce ſcalis ruinae periculum non aſcenſum inveniant. Dum haec exponeret alia quoque ſubjecit geometrica inventa, quae quaſi aliud agenti ultro ſe obtulerunt, quaeque ingrati fuiſſet contemnere. In his numerari debet nova ratio menſurandi infinita ſpatia curvilinea, rectificandique innumeras curvas lineas. Propoſuit poſtea, cum ſecundo typis librum commiſiſſet, novam rationem quadrandi hyperbolam adhibita proportione ex infinitis aliis compoſita, novamque intulit demonſtrationem quadraturae circuli per infinita rectangula. Quae vero ad ſolvendum problema

Digitized by Google

quoddam a Joanne Bernoullio propositum, sibique a Leibnitio communicatum (4) exposuit eo in loco (5), ubi de variis modis transformandi curvas tum superficies, tum lineas in alias diversae speciei agit, talia quidem sunt, ut eo vel uno constare possit argumento, in ea geometria, quam syntheticam vocant, Grandium illa quidem aetate cessisse nemini. Et quoniam enumerare omnia, quae in ejus libris admirabilia sunt, magnum esset, juvat recensere maxima, atque ita, ut, si quibus geometriae studia minus sapiunt, ii etiam intelligant in quantum gloriae fastigium eorum ope venerit Grandius. At mirum quantum ipse tribueret suae geometriae. Per eam enim explicare se posse putabat, quomodo ex nihilo creatus sit mundus (6), & quomodo in ovo & seminibus insit vis earum rerum, quae ex ipsis progignuntur (7); ex ea nasci omnia commoda vitae, omnemque pene cogitationem mentis divinae, rationemque naturae ab ipsa pendere. Videre mihi videor Grandium, postquam infinite parvorum geometriam sua in potestate habuit, in excelso loco positum exul-

exultantemque laetitia, quod non solum longe lateque patentes regiones unico oculorum intuitu perspicere posset, sed prope etiam superbientem, quod per eam infinitates omnes rerum & naturae peregrinari & tenere se posse consideret. Quoniam autem vir alta quadam mente praeditus non facile modum tenet, vel ultra infiniti terminos progredi se posse speravit; unde etiam cum Varignonio in certamen venit, aliisque geometris Gallis, qui Wallisii plusquam-infinita hyperbolica spatia tanquam repugnantia a geometriae finibus in exilium agebant. Itaque edito libro *de infinitis infinitorum, & infinite parvorum ordinibus*, ostendit hyperbolas altioris ordinis, licet ex una parte finitum spatium comprehendant, ex alia tamen usque adeo spatium plusquam infinitum continere, ut etiam infinite majus sit eo spatio, quod ab Apolloniana hyperbola circumscribitur, quocirca spatium Apollonianae hyperbolae, licet utraque ex parte jam infinitum, quantumvis adhuc multiplicatum, semper minus ostendi quovis spatio ad unam asymptoti partem ab altioribus illis hyperbolis con-

tento, & qualibet etiam aliquota ipsius parte; ac demum ita comparari debere spatium infinitum hyperbolae Apollonianae ad ea spatia, quae ab altioribus comprehenduntur hyperbolis, ut quaedam finita quantitas ad infinitam, ut o ad 1. De natura igitur infinitorum, variisque tum infinitorum, tum infinite parvorum ordinibus sic egit Grandius; tam multas hyperbolarum Wallisii demonstrationes tamque acutas invenit, ut Anglorum caussa contra Gallos probabilior eo patrono videretur; quae res maximi fuit Grandio adjumenti ad hominum famam colligendam, seu potius augendam. Verum cum Varignonius non solum in sua persisteret sententia, sed quereretur etiam de Grandio, quod illam oppugnasset, hic suae existimationis esse putavit *Prostasi* quadam illa diluere, quae objecerat adversarius, intuleratque in volumen an. MDCCXII. Actorum Lipsiensium. Necesse praesertim habuit declarare, id quod plusquam infiniti nomine vocabat non esse magnitudinem utcumque alia infinita majorem, cum infinitae magnitudines secundum quorumvis numerorum ra-

tiones aliae aliis majores, aut minores esse possint, quin eumdem infinitorum ordinem transgrediantur; sed tales se intelligere magnitudines, quae ab infinitorum ordine emergentes ad ordinem altiorem eleventur, ut finitis magnitudinibus accidit, ubi ad ordinem infiniti transierint. Si haec bene posita principio fuissent, non torsisset homines doctos nominis controversia, (8) quae quidem honorabilis est geometriae, cum in hac facultate nullus esse posse videatur disputationi locus, nisi cum minus dilucide proponitur, quid sit id, de quo quaeritur. Num vero existentibus magnitudinibus plusquam infinitis, varii infiniti gradus exprimendi potius essent per rationem duplicatam, triplicatam, quadruplicatam &c. rationis simpliciter infinitae, quam per rationem positivi ad negativum, non conveniebat inter eos ipsos, qui has plusquam infinitas magnitudines libenter agnoscebant. Et justam reprehendendi sui caussam dedisse visus est Grandius doctioribus viris, quod priorem minime sit amplexus sententiam. Dissensit etiam cum Varignonio, quod hic asseruerit angu-

lum contactus esse aequalem angulo ad centrum circuli osculantis ; & varietatem hypothesis, a qua uterque discedebat, caussam credo contentionis intulisse. Alter enim curvas ex elementis circularibus, alter ex rectis compositas animo concipiebat. Uterque sane recte. Neque enim fieri potest, ut his in rebus quis in errorem labatur, si eamdem semper hypothesim retineat, nec ab una in alteram transeat. Hujusmodi controversiae magnos rumores excitarunt, quod non tam duorum hominum agi caussa videretur, quam Academiarum Londinensis & Parisiensis. Addebant vero animos Grandio, quae de Isaaco Newtono narrabat Henricus de Nova Villa his verbis ad eum scribens: *Te certe & tua studia amat, laudatque plurimum, ac patriae suae denuo gratulatur talem nobis & veritati contra Parisienses aemulos fautorem vindicemque obtigisse*. Fuit & alia caussa, quare Grandius pro Anglis acerrime contendere perseveraverit. Nam cum in Londinensem Academiam an. MDCCIX. adscriptus fuisset, volebat omnibus ostendere se de ejus gloria plurimum laborare. Praeter quam quod ita

natura comparatus erat, ut nesciſſes utrum veritatis, an contentionis cupidior eſſet. Quare factum eſt, ut minime ei deſuerit voluntas longius protrahendi diſputationem, quanquam Varignonius nullum *Proſtaſi* reſponſum dederit; ſed adverſarii mors, cohortationes amicorum & quae antea ſcripſerat Leibnitius (9) retuleratque in Acta Lipſienſia ad componendas lites & ad defenſionem ſuae methodi *infiniteſimalis*, illum a propoſito revocarunt. Habuit iiſdem temporibus Grandius alios adverſarios, quibuſcum ingenium & iracundiam ſuam exerceret. Rogatus a Bartholomaeo Interio quid ſentiret de libello quodam Lucae Antonii Portii (10), cui propoſitum fuerat oſtendere momenta corporum gravium in plano declivi deſcendentium non habere aequalem, ſicuti ex vero docuerat Galilaeus, ſed majorem proportionem ad eorumdem momenta, dum illa ad perpendiculum cadunt, quam habeat altitudo plani ad ſuam longitudinem, ingenue per litteras reſpondit, certiſſimiſque argumentis probavit, non Galilaeum, ſed Portium errati culpa teneri, quod falſo ipſe ſibi perſuaſerat

Digitized by Google

corpus premere inclinatum planum vi haud quidem eidem plano, ſed horizonti ad perpendiculum directa. In quo cum Portii lapſum coarguit, tum etiam Vitalis Jordani intulit mentionem, qui pari in re antea offenderat, editaque epiſtola affirmarat modo majorem, minorem modo eſſe hanc proportionem, & eſſe poſſe etiam aequalem, ſi quidem planum, quo grave corpus ſuſtinetur, angulum XXXXV. graduum cum horizonte efficiat. Neque vero in eo convincendo, errorisque cauſſis aperiendis laborandum ſibi eſſe duxit, rem dicens in aperto poſitam, ſi quis haec ſtudia vel leviter attigiſſet. Haec Grandii ad Interium epiſtola, ipſo, ut affirmabat, inſcio, edita Romae fuit, graviterque Jordanum pupugit, quaſi ab ipſa in contemptionem adduceretur. Dubitavit aliquandiu, num ei reſponſum redderet, quod in ſene decrepito contenderet tranquillitatis amor cum gloriae deſiderio. Pervicere tamen Hieronymi Tambuccii ſollicitationes preceſque; ejuſque nomine, qui ſui olim fuerat auditor, edidit Romae epiſtolam an. MDCCXI., quam Joſepho Davanzato

nuncupavit. In ea se fore acerrimum dignitatis suae defensorem praedicabat. Tota vero ipsius defensio illo praesertim nitebatur fundamento, quod corporum gravium directiones haud sint inter se parallelae, verum omnes in terrae centrum vergant. Neque eo contentus Jordanus fuit, ut pro se ipse caussam diceret. Multa praeterea senili quadam rabie criminose congessit ad deprimendam famam adversarii, quem talem esse affirmavit, ut cogitationes suas assequi non posset, minimeque propterea admirandum, si dum eas convellere voluit, in varios ipse inciderit errores. Credo ipsum postea poenituisse quod inhumane adeo provocaverit Grandium, eamque epistolam malis ominibus praelo datam votis lamentisque revocasse. Etenim alter cum finxisset ultorem esse injuriarum suarum Marium Caenigam discipulum suum, memoratam ad Interium epistolam iterum typis mandat, novisque adnotationibus ornat, quod se improbare diceret illas, quae aliena manu ad mordendum praesertim Portium antea conscriptae fuerant. Tali modo, & id, quod intendebat, exquisitio-

ribus rationibus confirmare, & quae contra objecerat Tambuccius refutare potuit. Quod vero tum ille, tum ejus praeceptor in minimis tenuissimisque rebus lapsi fuissent, id satis esse argumenti dixit, non plus eos attigisse geometriae, quam pueri solent; hocque ut magis magisque hominibus comprobaret, Tambuccium ad solutionem cujusdam problematis (11) invitavit. Non recusavit Tambuccius doctrinae suae periculum facere, sed eo successu, ut edita *responsione ad Caenighianam epistolam* novis reprehensionibus caussam dederit. Etsi non tam reprehensor Caeniga, quam acerbissimus accusator voluit videri in ea, quam ad Tambuccium hac de re scripsit, epistola. In hanc vero non solum retulit, quae Grandius, sed etiam, quae alii mathematici Hermannus, Fagnanius, Gallianius, & Lorenzinius excogitaverant inveneruntque ad illud solvendum problema, addiditque etiam in fine nonnulla sane utilissima ad Locorum geometricorum doctrinam spectantia, ut compensaret, credo, offensionem, quam plerique ex hujusmodi scriptis querelarum & jurgii plenis excipiunt.

Ex iis, quae ſunt in extrema epiſtolae pagina apparet, dum haec typis imprimerentur, ſecundo in publicum prodiiſſe Tambuccium partim emendantem, partim, ut eſt hominum vulgus, confirmantem veteres errores ſuos. Quid quaeris? Taeduit tandem Grandium cum imparibus adeo ſe dimicare adverſariis, & finem huic diſputationi facere ſe debere putavit illis de Quintilio Varo Horatianis verſibus.

Si defendere delictum quam vertere malles,
Nullum ultra verbum, aut operam ſumebat inanem;
Quin ſine rivali teque, & tua ſolus amares.

Non tamen diſſimulare poſtea potuit Grandius ſibi, quae acta fuerant, diſplicuiſſe, praeſertim cum rumor eſſet, ſummum dolorem, quem in hac diſputatione cepit Jordanus, mortem ei attuliſſe. Sed nunquam ego ſum adductus ut iſtud credam; & ea quae extremo tempore vulgavit Jordanus, non mediocria dedere indicia mitigati animi ſui in Grandium (12). Dedere & aequitatis cum profeſſus fuiſſet plura falſa & plena erroris eſſe in epiſtola, quam ſupra commemoravi-

mus, ad Davanzatum. Ut vero par pari referret Jordanus Tambuccii nomine proposuit Caenigae bina problemata, quae nunquam fuisse soluta falso affirmavit is, quem habuit rerum suarum scriptorem (13). Etenim minime in manus ejus pervenerant dialogi quidam, in quos conjecta fuerat illorum problematum solutio, quosque exaravit Grandius, cum inter se & Alexandrum Marchettum mathematicarum disciplinarum in Academia Pisana Doctorem orta esset acerrima sane contentio. Hujus initia, & tanquam semina fuerunt invidiae sensus, qui solebat lacerare Marchettum; praeterea spes filio erepta succedendi muneri suo, postquam Magni Etruriae Ducis mathematicus dictus est Grandius; denique hujus hominis liberior quaedam licentia, qua de mathematicis Marchetti scriptis judicium ferebat. Erant & malevoli, qui, rumoribus improbissimis dissipatis, nascentia odia inflammare studebant. Haec inclusa aliquandiu intra unius urbis moenia, postea in apertum erupere. Nam Marchettus vulgata verbosiore, quam vel ipsius fautores voluissent, epistola ad Bernardum Tre-

visianum, jure se de Grandio queri posse putavit ob ea, quae de se ille scripserat, cum secundo edidisset librum *de quadratura circuli & hyperbolae*, quaeque nos in commentariolum de vita ipsius Marchetti retulimus. Quae huic tam loquaciter litigioso responderit Grandius eodem in loco significavimus, neque talia esse putamus, ut iterari singula debeant. Non enim tam se ipsum defendere voluit, quam proterere & conculcare adversarium, cujus in libro *de resistentia solidorum*, quo maxime is gloriabatur, triginta & ultra propositiones partim falsas, partim non bene declaratas, partim male demonstratas corrigendas suscepit. Quod vero ad duo illa capita spectat, in quibus maxime versari disputatio videbatur, de solido parabolico aequalis ubique resistentiae, etiam cum utrimque fulcitur, & de infinitis *zeris* ad quamlibet finitam quantitatem generandam idoneis, in quorum altero Marchettus Galilaeum emendaverat, alterum exprobraverat Grandio, hic quidem nihil non egit, ut illa infirmaret atque dilueret; sed quam vere, ii facile judicabunt, qui utrumque lege-

rint. Quatuor in hac controversia dialogos scripsit Grandius, quorum primum tantummodo in vulgus edidit, reliquos edere ab Academiae Pisanae Curatoribus prohibitus. Ex his tamen multa sumpsit ad componendum librum, quo se, Galilaeum & Vivianium purgandos arguendumque Marchettum putavit. Nonne id agendum nobis fuit, ajebat Grandius, ut materiem subtraheremus insolentiae illius, & summorum virorum famae consuleremus? Interpretatio sententiae Galilaei ad illam errore liberandam plus acuminis, quam veritatis habet. Quidni potius confessus est Grandius lapsum quidem Galilaeum fuisse, quod putaverit solidum parabolicum non ellypticum requiri, ut fulcris utrimque impositum ubivis aequaliter resistat, sed hujusmodi erratum facile ignoscendum esse homini, qui primus omnium difficillimam utilissimamque scientiam, quae ad corporum resistentias pertinet, omnino genuit? Dum haec tractaret Grandius, nonnulla ex interiori geometria petita addidit, atque attulit de suo, quae mirifice amplificasse hanc mechanices partem merito judicavit. physi-

cus summus Musschenbroekius (14). Non aeque tamen placuerunt nonnullis praeclarissimis viris, si Leibnitium aliosque paucos excipias, quae de creatoribus suis *zeris* in medium protulit; reprehensusque a Varignonio & Wolfio fuit, quod *zerum*, ut ipsi loquebantur, *absolutum* pro *relativo* sumere videretur. At vero eorum, qui a Grandio stabant, haec erat ratio defensionis: cum ille infinitum nominabat, nullum aliud infinitum, quam maximi ordinis designasse; eodemque pacto, quoties *zerum* diceret, toties infinitesimum infimi ordinis intelligi voluisse, quod ex ejus sententia idem erat ac nihilum absolutum: hoc autem multiplicato cum maximo infinito non videre se, quare non idem gignere deberet, quod simul gignunt infinitesimum & infinitum primi ordinis, vel infinitesimum & infinitum secundi, vel ceterorum ordinum, id est eamdem unitatem. Illud & addebant, quod omnium maximum argumentum ad rem suam probandam fortasse putavit Grandius. Dividatur unitas aliquo numero, habebis fractionem eo minorem, quo major est divisor, adeo ut

ſi hic in infinitum creſcat, ipſa abeat in nihilum. Quia vero fractio cum ſuo diviſore multiplicata eumdem diviſum numerum reddit, hinc ſi qua fractio ob infinitum diviſorem ad nihilum redacta cum eodem diviſoré multiplicetur, unitatem reſtituere debebit. Jam ſi diviſor ponatur eſſe infinitum maximi ordinis, quae hinc oritur fractio, erit infiniteſimum ejuſdem ordinis, ideſt *zerum*, quo proinde in diviſorem ſuum multiplicato, priorem unitatem reſtitui neceſſe erit. Mitto argumentum alterum e natura logarithmorum ſumptum, quod eodem vitio, atque allatum, laborare videatur. Extremo in libro nonnulla emendavit Grandius de metamorphoſi curvarum a ſe propoſita in opere *de quadratura circuli & hyperbolae* (15), neque id tam veritatis amore fecit, quam ut adverſarios occaſione reprehendendi ſui privaret. Et ſane ingenua iſthaec confeſſio, nec non cohortationes Fratrum Manfrediorum averterunt Joſephum Verzaliam a conſilio ſcribendi adverſus Grandium; quod ſe velle facere, epiſtola quadam edita Caeſenae, palam fuerat profeſſus. Sed ut ad Mar-

chettum redeat oratio, is quidem, quoad vixit, garrire atque obloqui non cessavit; cumque non tam argumentis, quam dicacitate cum ipso certaret Grandius, nullam amittere velle occasionem ad illum ulciscendum videbatur. Praeter cetera examinandum suscepit Calendarium ab ipso editum, collegitque quamplurima non modo acute, sed etiam ridicule & facete, ut in publico deridenda proponeret. Profecto si adversarii dignitati pepercisset Grandius, magis ipse servasset suam; meminisseque debebat viros bonos malle commemorare, se cum vincere possent pepercisse, quam cum parcere possent vicisse. Duravit isthaec concertatio ad annum usque MDCCXIV., quo tempore Marchettus diem obiit supremum, vacuamque fecit Grandio mathematicarum disciplinarum cathedram, in qua, ut diximus, praecipua constitit caussa inimicitiarum. Subinvidere Marchettus filius, aliique, sed frustra. Intelligebat enim Cosmus Magnus Dux neminem esse in Etruria, qui ex mathematica laude aspirare ad Grandium posset; quapropter e re sua fore putavit, si

ejus opera uteretur non modo in docendi munere, ſed etiam in omnibus iis rebus, quae mathematici prudentiam requirerent. Erat controverſia inter nobiles quoſdam Florentinos, num ad piſtrinum faciendum in flumine Era conſtrui poſſet genus illud cataractarum, quod nos dicimus *Peſcaje*, quin ex ea re alvei elatio, majuſque alluvionum periculum poſſet timeri. Juſſus Grandius a Coſmo ſententiam ſuam exponere certiſſimis argumentis probavit, ſi id fieret, periculoſe fieri; ex ejuſque conſilio judices pronuntiarunt. Tria in hanc rem vulgavit ſcripta, confutavitque praeſertim levitatem opinionum Rondellii, qui ex contraria parte haud pauca in medium attulerat. Ea ſane opinio erat Grandii, turbidum quemque amnem, ſi cataracta quapiam per fundum ducta detineatur, materiam deponere, novumque fundum ſibi ſubſternere; idque extra controverſiam eſt: quod autem in dubium revocari poteſt ad formam novi alvei ſpectat. Putabat eum a ſumma cataracta ad ſuperiora ferri ea lege, ut alveo veteri fere parallelus fiat. Quam in rem ita ratiocinabatur. Conſtat

ſtat iter omnes fluvium certa velocitate, quam certa facit ab initio ad finem devexitas, opus habere, ut quidquid terrae aut ponderoſioris materiae admixtum ei eſt, ſecum rapiat. Si velocitas illa minuatur, deponet materiam, & alveum attollet. Jam vero quis non videt, fluvium interpoſita cataracta retardari? Igitur materiam ad fundum dejiciet, primum quidem pone cataractam ipſam, donec cavum repleat uſque ad cataractae faſtigium; & alveum ſibi muniet longo tractu horizontalem; deinde cum ſegnius adhuc labatur, propterea quod nihil in hoc tractu devexum habet, eaque ſegnities ad ſuperiores quoque aquas transferatur; materiam & per hunc, quem diximus, tractum, & per totum ſuperiorem alveum aliam atque aliam dejiciet; neque deſiſtet, donec declivitates omnes adipiſcatur, quas ante habuerat; has enim adeptus velocitatem recuperabit ſuam, & admixtam ſibi materiam ſecum deferet. Atque his ſane novus fiet alveus, qui a ſummo cataractae faſtigio ad ultimam uſque fluvii originem protendetur, vel certe ad cataractam uſque ſuperiorem

ſi qua ſit, ibique cum alveo veteri conjungetur, & hunc ipſum veterem alveum devexitate & flexu omni imitabitur. Sic diſputabat Grandius, cujus argumenta perpendens Joannes Baciallius homo mathematicarum rerum ſcientia excultus vix aliquid invenit, quod concederet. Nam neqûe alveus a ſumma cataracta uſque ad originem fluminis, aut ad cataractam aliam ſuperiorem attolli creditus ei eſt, neque ibi alveo veteri occurrere, neque declivitates eaſdem, quas ante habuerit, ſibi componere; neque omnino ad altitudinem evehi tantam, quanta putabatur. Quae ipſe expoſuit ad opinionem ſuam comprobandam, non multum ab iis aliena, quae Euſtachius Manfredius hac eadem de re rogatus ſententiam ipſi Grandio objecit, legi poſſunt in parte I. voluminis II. Commentariorum Academiae Bononienſis. Interrogatus Grandius a Franciſco Ferronio de iis, quae conducere putabat ad exſiccanda ipſius praedia poſita in Valle Nebulae, tribus editis ſcriptis oſtendit, quae commoda ex derivatione turbidarum aquarum in eadem praedia ſperari potuiſſent, & quae detrimen-

ta non bene antea institutae derivationes vicinis agris intulerint. Agros Pisanum, Grossetanum, aliaque loca saepe jussu Principis invisit; saepe etiam caeli salubritati civiumque utilitati consuluit. De reducendo Rheno in Padum multum est ac diu Romae consultum, disputatumque acerrime Bononienses inter & Ferrarienses, cum eadem de caussa surrexissent quoque cum clamore Veneti, Mantuani, Mutinenses, Parmenses, ceterique Cisalpinae Galliae populi pene omnes. Harum disputationum caussa cum facile Grandius impetrasset a Cosmo, ut sibi ab Etruria, postulante praesertim Summo Pontifice, abesse liceret, Romae fuit toto ferme an. MDCCXVII., favitque plurimum & voce & scripto Bononiensibus. Neque id re incognita fecit. Antea enim cum Dominico Riviera Praesule amplissimo inviserat loca, unde averti, & per quae deduci Rheni aquae debuissent. Invisit iterum annis MDCCXIX. & MDCCXX. cum Praesule Rinuccinio, & tertio demum an. MDCCXXIX. invitatus a Bononiensibus. Ea tota caussa fuit Grandio de jure Bononiensium dicen-

dum, demonstravitque ex deductione aquarum Rheni in Padum nullum illatum iri damnum Ferrariensibus, multoque minus iis Cisalpinae Galliae populis, quae loca superiora incolebant. Sed expediebat maxime Ferrariensibus terrores aut excitare, aut nutrire, quo facilius Pontificum animos a postulationibus Bononiensium averterent. Quid non modo solertia, sed etiam machinaio potuerit ad irritas reddendas incredibiles impensas & operas, minime hoc loco commemorandum esse arbitramur. Iis de caussis saepe Grandio congressus & colloquia fuerunt cum nobilioribus hydraulicis, omnibusque ostendit quantum aquarum scientia excelleret. Solebat vero dicere Eustachius Manfredius neminem se nosse, quem Grandio hac eadem scientia compararet, ei nimirum homo modestissimus tribuens, quod sibi merito potuisset arrogare. Vincebat enim omnes usu, diligentia atque prudentia. Praeter quam quod videbatur interdum Grandius nimium indulgere & concedere geometriae & calculis, qui quidem partes agere debent in re aquaria, sed minime primas. Etenim naturae experimentis

res universa praesertim subniti debet. At si fefellit nonnunquam Grandium geometria, saepissime eumdem direxit ad veritatem, ut mihi utrumque collaudandum esse videatur, quod res hydraulicas pertractans suis erratis cautiores & praeclaris inventis prudentiores fecerit homines. Idem vero & de ipsa scientia, deque Italia, cujus illa est propria, praeclare meritus est, cum auctor & adjutor fuisset Thomae Bonaventurio ad perficiendum opus, quod inscribitur *Raccolta di Autori, che trattano del moto dell' acque*. Ab Archimede initium faciendum ipse putavit; obtinuitque a Jo. Bottario politissimo sane scriptore, ut in Italicum converteret, quod ad nos pervenit, ejusdem opus de rebus iis, quae aquae insident. Contulit vero ipse plurimum laboris ad contexendum librum, qui valeret non solum ad augendam collectionem illam, sed etiam ad hydrometriam amplificandam. Sunt in eo nonnulla, quae non semper cum experientia congruunt; quaeque propterea ad calculos geometriae frustra revocaveris. Sunt vero alia multa & subtiliter inventa, & eleganter firmeque probata, qui-

bus saepe cum laude Grandii usus est Eustachius Manfredius in illis suis doctissimis commentariis ad aureum Gulielminii opus de fluminibus dirigendis. Prae ceteris plurimi facere videtur locum tractatum uberrime de impetu aquae in aggeres ad cursum aquarum quomodocumque inclinatos, quo in loco demonstrat Grandius vim, quam aqua in eosdem aggeres exercet, se habere, ut aggeris longitudo, quadratum sinus inclinationis, nec non quadratum velocitatis aquarum. Multo ante a se meditata attulit Grandius ad definiendam velocitatem aquarum, & hanc subduplicatam esse altitudinum declaravit. Huic vero innixus principio confecit tabulam parabolicam, cujus ope velocitates & quantitates aquae e vase effluentis diversis altitudinibus respondentes inveniri possent. Arbitratur aquam prodire e vasibus eadem velocitate, quam decidens corpus e suprema aquae superficie in locum foraminis acquireret. Inaequalitas fundi & riparum ex ejus sententia parum aut nihil fluminum cursum retardat. Secutus exemplum Bernardini Zendrinii, & Joannis Bernoullii transfer-

re se posse putavit ad motum fluminum, quae de virium compositione & resolutione tradiderunt mechanici. Inclinabat animus illius, ut arbitraretur fluminum fundum ad cycloidis formam excavari, quod haec sit curva linea celerrimi descensus, quodque aequalibus prematur ubique momentis. Haec & alia hujusmodi dum proferret Grandius, non dolere debebat, ut doluit interdum, si quispiam ab eo dissenserit. Profecto in hoc rerum genere omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus, eaque est in ipsis rebus obscuritas, ut non sine caussa e doctissimis viris nonnulli invenire se posse, quod cuperent, diffisi sint; alii vero, sicuti Alembertius, omnia ea, quae sciri queant, ad duo vel tria capita redigi debere putaverint. Sed id satis superque de hydrometricis Grandii scriptis: non enim omnia, quae exaravit, enucleanda, & quae gessit aut Principis jussu, aut aliorum invitatu commemoranda esse existimavi. Neque vero Bonaventurio tum primum auxilio fuit. Etenim magna in eum Grandii merita jam ante constiterant, cum ipse novam operum Galilaei

editionem perficiendam fuscepiffet. Praeclarum confilium, atque omni quidem laude dignum, eo praefertim tempore, quo potentes religiosi viri in Etruria, ut & alibi, quafi noctem quamdam rebus phyficis indigniffime offuderant. Sufcepit Grandius curam cogitationemque dignam doctrinae fuae, ut, quae inchoaverat Vivianius *de Refiftentiis* ad illuftranda hac de re Galilaei cogitata, ipfe perficeret & in ordinem redigeret. Reddere voluiffe videtur Vivianio, quae Apollonio & Ariftaeo ipfe praeftiterat. Verfatus erat eodem in argumento, ut fupra pofuimus, antea Grandius, cum edito libro refpondiffet graviter contra Marchetti accufationes. Et quidem tum demonftravit, qua ratione infinita folida aequalis refiftentiae inveniri poffent five ex una, five ex utraque parte in muro figerentur; five ratio haberetur, five non, eorumdem ponderis; five partes ejufdem folida five plura & diverfa folida ejufdem nominis inter fe compararentur; cujus rei omne artificium in accurata confideratione duarum figurarum, a quibus folida genita effe intelligere poffumus, confiftere videtur. Tranftulit

haec omnia Grandius in novum opus, quod injuria fortaſſe dixeris ſupplementum Vivianei, adeo ſunt multa, quibus illud ornavit, quaeque attulit non ſolum ad illuſtranda, elegantiſſimiſque demonſtrationibus confirmanda, ſed ſaepe etiam ad illius cogitata divinanda. Neque eſt credibile, quam multa quoque ei venerint in mentem acuta atque ſubtilia, cum nonnulla, quae Vivianius minus bene declaraverat, defendenda atque excuſanda ſuſcepit. In his excudendis noluit Grandius egredi fines, quos ſibi Galilaeus & Vivianius conſtituerant, eaque propter in revocandis ad geometriae calculos ſolidorum corporum reſiſtentiis nullam rationem habuit illorum texturae, flexibilitatis, viriumque, quas corporum fibrae exercent, quanquam intelligeret ea omnia expendi & probari debere in tractatione artis atque uſu. Nihil enim ex iis eſt, quod non ad opus faciendum, quaſi ad ſcopum collineet. Dum haec ſcribit, exulcerati animi prodit indicia: neque enim ita ſibi imperavit, ut non aliquibus reſponderet ſibi a Marchetto objectis, quamvis reſponſione indigna videri potuiſ-

ſent. Cetera ſuppeditata a Grandio, quae comitantur operibus Galilaei, non minorem laudem merentur. Spectant ea ad motum ſolidorum corporum in fluidis, & praeſertim ad illuſtranda decreta Galilaejana de accelerato motu cadentium corporum. Accurate definivit plana & ſcalas virium, velocitatum, temporum & ſpatiorum, ſeu conſtans, ſeu varia ſit gravitatis actio, ſive per rectam, ſive per curvam lineam corpora ipſa cadant; oſtenditque mirum Galilaejanarum legum uſum vel in majoribus a centro diſtantiis, in quibus locum habere poſſit gravitatis varietas. Inter multa praeclara a Grandio hoc in loco demonſtrata illa praeſtantiſſima merito judicantur, quae ad celebre problema de linea *Brachyſtochrona* pertinent. Nemo ignorat Galilaeum putaſſe lineam celerrimi deſcenſus circulum eſſe, quod erratum facile ii excuſabunt, qui animadvertent, quae ſit rei difficultas, & quo in ſtatu temporibus illis eſſet geometria. Primi, qui palmam in hoc ſtadio tulere, fuerunt Joannes & Jacobus Fratres Bernoullii, Newtonus, Leibnitius, & Hoſpitalius; ſed nemo eorum arbitratus

est ad id, quod volebant, perveniri posse via veteribus geometris usitata. Hanc secutus est Grandius felicissime; nec sane dubito, quin si exposita ab ipso pervenissent ad manus Joannis Bernoullii, idem dicturus fuisset, quod accepta, quam Newtonus fecit, ejusdem problematis solutione pronuntiavit, *se nosse leonis unguem*. Vulgatus deinde liber est de sectionibus coni anno MDCCXXII. in eoque pressius & clarius a Grandio tradita, quae invenerat Apollonius. Mirabitur fortasse aliquis hominem, qui longe plurimum in geometricis rebus valebat, descendisse ad elementa scientiae tradenda. Sed ipsum non tam propria gloria, quam publica utilitas delectabat: quanquam ex eo labore plurimum cepit gloriae. Etenim non solum celebriores Italicae scholae, sed etiam exterae complures utilissime illo se uti posse judicarunt, quod neminem parem haberet elegantia & copia rerum cum brevitate conjuncta. Fit initium a relationibus, quae sunt inter *ordinatas* ad axem ejusque *abscissas*; hinc prodit theoria tangentium, a qua deinde progressio fit ad *ordinatas*, ad diametros

quasvis. Porro *foci* determinatur cum proprietatibus inde pendentibus, compluribus adjectis, quae recentiores invenerunt. Quae spectant assymptotos hyperbolarum plane cumulateque, & pro rei dignitate explicantur. Ubique vero, quae generalia sunt & tribus sectionibus communia, unica propositione comprehenduntur, unica item demonstratione probantur. Sub finem libri dimensiones variorum spatiorum ac solidorum, parabolicorum in primis & hyperbolicorum subjiciuntur, & plerumque per indivisibilia, interdum etiam per spatia *differentialia*, sed synthetice ubique demonstrantur. Commendationi libri magnus cumulus accessit, quod ex Italico in Hispanicum, & semel iterumque in Latinum sermonem conversus sit; quodque additamentis & notis Christianus Hausenius, & Octavianus Cammettus, alter in Lipsiensi, in Pisana Academia matheseos Professor alter, ipsum adornarunt. Paullo postquam haec edidit Grandius, dono misit Regiae Londinensi Academiae libellum, cui nomen inditum *Florum geometricorum manipulus*. Lectissimi sane flores, quos geometriae hortus

a prima adolescentia ab eo cultus, & semper auctus suppeditaverat. Horum nomine ipse signavit figuras, curva linea quadam per aliquot foliorum ambitum ab uno centro se se explicantium ducta, circumscriptas. Habet vero pro numero foliorum flores *bifolios*, *trifolios*, *tetrafolios*, *pentafolios*, *exafolios*, quibus methodi gratia addit *unifolios*. Lineae, quae flores generant, *Rhodoneae* ab ipso appellantur. Hae autem per terminos incedunt infinitorum ramorum ab eodem centro prodeuntium, nec non aequalium sinubus angulorum in data aliqua ratione respondentium angulis, quos ipsi rami cum recta datae positionis comprehendunt. Constans illa angulorum ratio Rhodoneae ipsius ratio propria appellatur. Simplex Rhodonea est, quae unica perficitur circulatione, duplex quae duplici, triplex quae triplici, atque ita deinceps. Ejusmodi Rhodonearum proprietates praecipuas elegantissime enucleat Grandius, spatia & perimetros dimetitur, omnia XII. propositionibus complectens. Harum proprietatum ea maxime commemorabilis mihi videri solet, quod Rhodonea, quae unica cir-

culatione perficitur, dimidium sit ejus circuli, a quo circumscribitur; quae vero binis, aut quae ternis circulationibus gignitur, ea duorum triumve circulorum dimidium aequet, idemque proportione de reliquis dicito. Ad haec nonnullas earum partes, quin etiam integros flores exhibet, qui absolute quadrari possint. Erat haec spinosa quaedam tractatio atque aspera, quam tamen expeditam explicatamque reddidit industria sua; calculis praesertim longissimis ad synthesin redactis, qua in re mira ejus perspicuitas, elegantia, brevitas fuit, & quasi bonum illius ingenii proprium atque perpetuum. An vero natura cum flores atque arbores alit, succum iis alimentumque sufficiat ea lege, quae ad Rhodoneas generandas maxime est necessaria, hujus rei pervestigationem physicis integram reliquit. Et tamen ita rem esse inclinabat animus ut crederet; eo quia facilis & prona sit ejusmodi curvarum ab circulari figura derivatio, ac verisimile sit nutrientem humorem in orbem diffundi. Haec si stent, illud consequi videbat, plantarum figuram aliam esse in seminibus, a-

liam in ipsis plantis maturitatem consecutis. Etenim Rhodoneae nondum evolutae nil nisi circulos imitantur. Exceptus cum adprobatione plausuque omnium liber animos Grandio addidit; quare altero libro alios flores complexus est, sive curvas alias, quas honoris caussa dicavit Claeliae Borromeae ingeniosae juxta ac nobili feminae; eamque ob rem *Claelias* appellavit; quarum generatio a Rhodoneis superficie tenus differt, quod illae in curva, hae vero in plana describantur. Id vero ad detegendam illarum cum his convenientiam mirifice prodest, eo quod applicationi innitatur plani ad innumeras superficierum curvarum species; sicque geometrica illa apparet simplicitas, qua a planis ad solida gradus fit, & quae maxime ad generales constituendas methodos conducit. Est autem Claeliarum genus unum, quod maxime consentit Velis a Viviano quadratis, de quibus supra mentionem fecimus; idque contingit cum constans angulorum ratio, qua determinantur sinus, per quorum extrema curva linea ducitur, est ratio aequalitatis. Adjecit ope-

ri corollarium, quo nova traditur *mesolabii* construendi ratio ad geminas proportionales expeditissime inveniendas. Utraque pars operis in lucem edita an. MDCCXXVIII. postero deinde anno in Italicum e Latino conversa studio Thomae Narduccii Patricii Lucensis, viri in omni geometriae parte praestantis, Lucaeque recusa est. Accesserunt quaedam ab Auctore ipso additamenta, ex quibus aliisque indiciis intelligere possis, in his inventis valde sibi Grandium placuisse. Auxerant etiam iis dignitatem nobiles Angliae Mathematici, qui Rhodoneas illas miris laudibus ornarant, atque in *Transactiones Philosophicas* retulerant duobus continuis mensibus Quintili & Sextili an. MDCCXXIII. Neque tum primum decoratum est ab Academicis Londinensibus Grandii nomen. Ab eo enim tempore, quo ipse in Academiam fuit cooptatus, arbitratus est posse suo jure quodammodo sibi vindicare, ut quaecumque mitteret probarentur, & civitate donarentur. Multum valuit ad conciliandam hanc doctrinae opinionem *Epistola geometrica in systema sonorum Narcissi Archiepiscopi Armachani*, quam

roga-

rogatu Laurentii Magalotti scripsit, quaeque relata fuit in volumen *Transactionum* anni MDCCIX. Secundo & tertio auctiorem postea edidit Grandius, quod ea non mediocriter gloriaretur. Et merito quidem, cum minime ignoraret illam maxime probasse Newtonum & Halleyum, ejusque commendatione praesertim factum esse, ut ipse in Academiam adscisceretur. Proposuerat Narcissus problemata quaedam, quae maxime idonea putavit ad acusticam provehendam, analogia ducta ab iis, quae de propagationum reflexione & refractione lucis iis temporibus demonstrata fuerant. Aenigmata potius quam problemata dixisses; obscure adeo proponebantur, ut ne inspecta quidem, quae iis adjuncta erat, figura, Auctoris mentem assequi te posse putares. Hanc divinare aggressus Grandius existimavit Narcissum in ea fuisse sententia, sonoras undas in hyperbolas sinuari concentricas, ita ut spatium omne, in quod diffunditur sonus, sit solidum hyperbolicum, cujus basis sit terrestris hemisphaerii superficies, altitudo vero ipsius terrae diameter. Hac re posita investigavit,

quas in curvas inflecti deberent radii phonici, ut omnes eodem tempore ad hyperbolici hujus ſpatii fines appellerent; invenitque has eſſe alias hyperbolas, quibus undae omnes ſonorae ad perpendiculum ſecentur. Neque hac inveſtigatione contentus Grandius, quaeſivit etiam qua proportione aeris denſitas in diverſis a tellure diſtantiis decreſceret, ſi quidem radii phonici eidem ac radii lucidi refractionis legi obtemperantes in memoratas hyperbolas flecterentur; deinde, quae foret lex refractionis, ſi dum radii phonici in eaſdem flectuntur lineas, aeris denſitas eadem proportione cum augeſcente a tellure diſtantia decreſceret. Ex his plura infert jucunda quidem & ingenioſa, minime vero ad uſus phyſicos tranſferenda; nam, ut ipſe Grandius initio epiſtolae animadvertit, luminis ac ſoni proprietates immane quantum inter ſe diſcrepant. Quae adhuc retulimus Grandii geometrica ſcripta talia quidem ſunt, ut eum in magnorum geometrarum numero collocent; ſi vero ea praeſertim ſpectes, quae ante annum MDCCX. exaravit (nam poſt id tem-

pus visus est nonnihil in suo cursu constitisse) non dubitabis quidem cum nobilioribus, uno alterove excepto, qui iis temporibus extitere, geometris ipsum comparare. Quaerebant ex ipso multi, insulse sane & stulte, cur tantum laborem in geometriam insumeret? His vero respondere solebat aut vulgato & noto Galilaei dicto (16) aut explicatione earum rerum, quas ipse, aliique, geometria duce, ad reipublicae commoda procuranda contulerant. Sed etiamsi nulla esset utilitas, addebat ille, ex geometria, ipsa tamen propter se ipsam amari & excoli deberet. Quanti enim illud faciendum est, simplicem veritatem non longe & obscure, sed prope, aperte & palam intueri? Qua tutiori regula metiri possumus ingeniorum vim tum in investigandis rebus, tum in judicandis? Quo majore subsidio hujusmodi naturae bonum acuere & alere? Nulla unquam aetas de laudibus Archimedis conticescet; inventa geomerica Newtoni & Cartesii omnium mortalium fama celebrabit, cum tamen oblivio inobscuraverit nomina multorum, qui artes non modo utilissimas, sed etiam neces-

ſarias caſu magis quam prudentia ducti aut invenere aut perfecere. Quamvis Grandius praeclara adeo de geometria judicia faceret, non tamen geometrae perſonam tantummodo induit; nam & theologi & antiquitatis inveſtigatoris nomen ſibi ipſe merito arrogavit, & in ſuis libris inſcripſit. Mirum vero quantum in his quoque ſtudiis elaboraverit; & immenſa ſane collegerat ad annales Camaldulenſes, & non pauca ad hiſtoriam Academiae Piſanae, invitantibus Moderatoribus, contexendam. Diſtrahebatur quoque ejus induſtria in minima quaedam, quae indigna fortaſſe viro philoſopho videbuntur; & miraberis certe geometricarum rerum in Italia principem inveſtigaſſe diligentiſſime, quo pilei genere olim Monachi, ac praeſertim Camaldulenſes uſi fuiſſent; quot & quales fuerint moderatores alicujus coenobii, & horum ſimilia. Adverſus Jacobum Laderchium ſcriptorem vitae S. Petri Damiani dialognm exaravit, in quo omnes facile agnoſcunt quam illitteratum & inſulſum opus illud ſit, quantaque eſſet inſolentia atque faſtidium Grandii, cum in hu-

jusmodi scripta incideret. Fingit sermonem esse inter duos adolescentes Gallos, quod Gallos scriptores quosdam, & Dupinium praesertim, male habuerat Laderchius. Editis quatuor *Colloquiis*, quae inscripserat, *Calculus*, *Ferula*, *Scutica*, *&* *Censura*, quintum addidit, cui nomen *Manubrium Scuticae*, sed postremum hoc minime in lucem exiit: omnia quidem occuli potuissent, quod nec rem ipsam probo, adeo ubique acerbitas dominatur, & elegantiam desidero. Non majori in pretio, ut ego quidem arbitror, haberi debent *epistolae apologeticae*, aliaque scripta, quibus sub Vitalis Martii nomine latens Fidelem Soldanium Monachum Vallis umbrosae oppugnavit. His Grandius confirmavit, quae de origine *Vallumbrosanorum*, ut ajunt, Monachorum tradiderat suis in Dissertationibus Camaldulensibus, & illud in primis, ex quo controversia nata est, S. Romualdum Magistrum fuisse S. Jo. Gualberti, & ante hunc *Umbrosa* in *Valle* habitasse. Habuit etiam Grandius, harum dissertationum caussa, adversarios alios, & in his (reliquos enim haud commemorandos esse puta-

Digitized by Google

mus) Apostolum Zenum. Edito hic scripto sane eruditissimo, probavit Grandium XVII. annis citius notasse tempora, quibus Petrus Urseolus Venetorum Dux ad Principatum pervenit, & eo se abdicavit. Quae cum starent, plura alia, quae Grandius in signandis temporibus ortus obitusque, gestorumque quorumdam S. Romualdi affirmaverat, corruere necesse erat. Quaedam ad Urseolum pertinentia emendavit Grandius in eo, quem de ejus vita vulgavit, libro an. MDCCXXXIII. rogatu Petri Garzonii Veneti Senatoris praestantissimi. Quod vero ad Romualdum spectabat visus sibi est posse in sua vetere permanere sententia. Ajebat enim Romualdum in vitam introiisse an. DCCCCXVII. & ab ea excessisse an. MXXXVII. quae decennio citius accidisse affirmabat Zenus. Ex multis, quas habuit Grandius, controversiis nulla profecto acrior & molestior fuit illa, quam ei Bernardus Tanuccius juris prudentiae in Pisana Academia magister intendit. Scripserat Grandius ad Josephum Averanium Latinam epistolam, in qua multa sane collegerat idonea ad convellendam Henrici Brenc-

manni, aliorumque opinionem, quae oppleverat Italiam, Pandectarum codicem, quem diu possedere Pisani, extitisse temporibus Iustiniani Caesaris; hunc juris prudentiae thesaurum ipsos reperisse Amalphi, dum hanc urbem an. MCXXXV. depopularentur, & in patriam adsportasse; ac demum eosdem Pandectarum jure non antea uti coepisse, quam exeunte saeculo XIII. Porro certissimis antiquitatis monumentis probavit Grandius a saeculo XII. & ante Amalphitanam vastationem Pandectarum juri Pisanos fuisse subjectos, & vel ante illa tempora juris Iustinianei cognitionem atque interpretationem nonnullis in Italiae locis, ac Bononiae praesertim, in honore fuisse. Hujus vero rei principium se invenisse gloriabatur in iis, quae Robertus e Monte Monacho Beccensis Coenobii ad Chronicon Sigeberti Monachi Gemblacensis addidit. Haec enim habet ad annum MXXXII. *Lanfrancus Papiensis, & Garnerius socius ejus, repertis apud Bononiam legibus Romanis Justiniani Imperatoris, operam dederunt eas legere, & aliis exponere.* Non aeque certa statuere se posse dixit Grandius

de loco, unde Pandectae Pisas delatae fuere. Conjiciebat tamen aut Bononia per Bulgarum, aut Constantinopoli per Jo. Burgundium utrosque Pisanos juris consultos illas in Etruriam venisse, quam posteriorem conjecturam superiori praetulit Grandius, cum secundo epistolam suam typis commisisset. In hac quaedam esse putavit Tanuccius in se acerbe dicta (nam antea facta erat offensiuncula sive a Ζηλοτυπία, sive ab injuria aliqua, sive, quod probabilius est, a partium studio nata) quae ulcisci & persequi statuit. Multa in publico proposuit ad attenuanda non modo adversarii argumenta, sed existimationem etiam & famam, quae perpetua obrui oblivione merentur. Studuit & concitare Pisanos in Grandium, criminans hunc ingratum injustumque fuisse, quod ipsos Pandectarum inventionis gloria privare tentaverit. Paria paribus sic respondit Grandius, ut se quoque defensorem nimium litigiosum concitumque ad rixam ostenderit. Cum vero in eo reprehensus fuisset, quod dixerit: *antiquiorem fortasse mentionem Pandectarum apud Petrum Blaesensem occurrere, qui*

floruit an. MCLX. *nec universum Digestorum opus, sed duntaxat ejus lacinias aut fragmenta innotuisse Ivoni Carnotensi & Gratiano*, nihil non egit ut objecta sibi ab adversario, respondens ad singula, dilueret. Eo factum est, ut iterum prodierit in publicum Tanuccius, qui etsi pugnacissime defendit sententiam suam, Pisanos inventores fuisse Pandectarum, harumque perfectam cognitionem habuisse Ivonem, Gratianum, aliosque illorum temporum scriptores, rem tamen ita egit, ut excusans aestum quemdam gloriae & aetatis praeteritam acerbitatem improbare videretur. Nihilo tamen minus edita a Tanuccio magis magisque incenderunt Pisanos in Grandium, adeo ut ipse verens populi natura asperi injurias & convicia aliquandiu domi se continuerit. Haec dolentes, qui Academiae praeerant, obtinuerunt a Magno Duce, ut ipse juberet finem aliquando scribendi fieri. Fraenum aliquandiu momordit Grandius, mox impotentia elatus sub Bartoli Luccaberti nomine novum librum, Faventiae dum esset, vulgavit, quem ad rejicienda omnia adversarii dicta, & ad sua con-

firmanda, plurimum valiturum sperabat. Is vero, ut Florentiam pervenit, magnos excitavit rumores, parumque abfuit, quin publice, cum flammis jam esset damnatus, combureretur. Quamvis judicatum fuerit eruditius & elegantius, quam antea, tum Grandium disputasse, & multa protulisse ad illustrandam historiam juris prudentiae sane utilissima; nemo tamen approbavit, illum vulnera, quibus aliqua obducta esse cicatrix videbatur, refricasse. In eo etiam merito reprehensus est, quod ad conciliandam quibusdam dictis suis auctoritatem opusculum *de interpolatione Gratiani*, quod tum ex sua officina exibat, finxerit a Diomede Brava Patricio Tranensi confectum fuisse, editumque Bononiae an. MDCXCIV. Nihil severe pro rei indignitate respondit Tanuccius; plurimumque ii laudandi sunt, qui pacem inter hos viros honoratos & in Pisana Academia principes conciliarunt. Pacis conditio fuit, ut se abstineret Grandius a confutando libro Jo. Baptistae de Vico *de novae scientiae principiis*, cujus auctoritate abusus erat Tanuccius. Neque hoc solum fecit, sed nullum etiam respon-

ſum dedit Brencmanno, qui Grandium ipſum & Schwarzium in Academia Altorfiana profeſſorem (plura enim ſibi cum hoc conveniebant) refellendos ſuſceperat. Ad eas laudes, quas Grandius a multis, & praeſertim a Ludovico Muratorio & Uberto Benvoliento accepit ob convictos vulgares errores de inventione Pandectarum, & ob bene declaratum tempus, quo valere & vigere coepit in Italia Juſtinianeum jus, addidit plures ſuas; exiſtimavitque poſſe eadem de ſe praedicare, quae de Auguſto effert Macrobius. *Soleo*, inquit ille, *in Auguſto magis mirari quos pertulit jocos, quam ipſe quos protulit; quia major eſt patientiae quam facundiae laus; maxime cum aequanimiter, aliaque etiam jocis mordaciora pertulerit*. Cum iis, quas diximus, controverſiis extincta eſſe arbitramur injuſta Piſanorum odia in Grandium. Porro neminem facile reperies, qui aeque ac Grandius de illorum urbe atque Academia bene meritus ſit. Narravimus ſupra praeclaris conſiliis ſuis Piſani agri ſalubritati utilitatique illum proſpexiſſe. Quidquid corrogabat pecuniae, Piſani coenobii commodis deſtina-

bat, quod per viginti omnino annos rexit, cuique bibliothecam ſatis copioſam, & pecuniam ad eam quotannis augendam legavit. Egit cum Muratorio, ut plura antiquitatis monumenta ab ſe collecta, quaeque Piſarum laudes mire illuſtrabant, ederentur. Illo conſiliario & auctore aſtronomica Specula Piſis aedificata eſt; illo doctore tanquam ad mercaturam geometricarum artium quamplurimi ad Academiam veniebant; adeoque celebrabatur illius nomen, ut decus ac lumen ipſius Academiae eſſe videretur. Hujus optimorumque ſtudiorum cauſſam egit adverſus calumniantes Jeſuitas, a quibus doctores ii, qui a minutis inſulſiſque Scholaſticorum diſputationibus ad naturam contemplandam adoleſcentes traducebant, Catholicae religionis hoſtes vocabantur. Hortari illi non ceſſabant proficiſcentes ad Academiam, ut ſi quando inciderent in Anatomicos, Chemicos, & Phyſicos praeſertim, a quibus in experimentis habendis opera conſumeretur, *averterent oculos ne viderent vanitatem*. Multa etiam ſtulte & arroganter conſcripſerat ex illorum numero quidam cogno-

mine Briga, ad rapiendos in invidiam Pisanos Doctores, cum Florentiae *Philosophiam novo-antiquam* (sic enim inscribitur poema quoddam Thomae Cevae) emisisset. Mentes enim angustae, humiles, Peripateticorum oppletae tenebris & sordibus nomina ipsa magnorum hominum, splendorem illorum gloriae nec intueri nec sustinere poterant. Facile autem fuit semidoctos quosdam trahere in suas partes, qui audaciam virtutis, furorem fortitudinis, temeritatem consilii nomine appellabant. In tanta rei indignitate minime silendum Grandius putavit, atque *Diacrisi* Latinis versibus conscripta, Praefationis & Poematis auctores levitatis convicit. Ex quo intelligi potest pluris illi fuisse Academiae, quam amici (jamdiu enim amicitia conjunctus erat cum Ceva) dignitatem. Cum natura impelleretur Grandius, ut prodesse vellet quamplurimis, in primisque docendo, rationibusque prudentiae tradendis, non est credibile quantos labores hujus rei caussa pertulerit. Extremo autem tempore volens etiam post mortem consulere mathematicarum disciplinarum studiosis,

illarum elementa perficienda, & vulganda suscepit. Itaque in librum, quem *de sectionibus coni* edidisse diximus, plura utilissima addidit; neque ita multo post typis mechanicam commisit, in qua pauca desideres, quae ad sex antiquorum machinas, ad pendulorum motum, viresque percussionis & gravitatis pertinent. Nam opticam & algebram multo antea sic tractaverat, ut nihil absolutius & elegantius iis temporibus fieri potuisse videatur. Elementa item Euclidea in Italicum convertit; postea Institutiones arithmeticas & geometricas ex se genuit; in quibus postremis laudabis praesertim ea, quae spectant proportiones inter segmenta rectarum duarum a punctis extremis laterum cujusvis anguli ductarum in latera opposita, atque inter eorumdem oppositorum segmenta laterum. Hac in re adeo processit Grandius, ut Ptolemaeum, Theonem, Reinaltum, ceterosque longe post se reliquerit. Iis vero, quibus elementorum tractatio minus digna illius summa doctrina videbatur, respondere solebat; non segetibus solum & vineis res rusticas laetas esse, sed pomariis

etiam & hortis, tum pecudum pastu atque apum examinibus, tum florum omnium varietate. Efferebatur vero laetitia cum contemplaretur uberes suorum laborum & vigiliarum fructus in optimae spei, quos instituebat, adolescentibus; tantumque aberat ab invidentiae sensu, ut, si quis eorum longius processisset, ipse esse vellet ejusdem doctrinae ingeniique praedicator & testis. Sunt in hanc rem testimonia, quae de Thoma Perellio ad Caelestinum Gallianium aliquando scripsit, quaeque hic, ne fraudare velle hominem summum debita laude videamur, subjiciemus (17). De Josepho Vernaccinio Pisano narrabat, illum, dum adhuc esset ignarus earum rerum, quae de proportionibus traduntur (non enim ultra IV. Euclidis librum progressus fuerat) septem & quadraginta variis modis Euclideam de hypotenusa propositionem per se demonstrare potuisse. Flevit Grandius vehementer de carissimi discipuli morte, quam Arni aquis mersus misere obivit, cum trium & viginti esset annorum (18). At si ipse caros habuit discipulos suos, non minus ab iis dilectus est.

Novi ego complures, qui, cum vivam illius benefactorum memoriam tenerent, hanc immortalem reddere studuerunt. Praeter eos, quos nominavi, Grandii discipulos silentio minime praetereundi mihi videntur collega illius Claudius Fromondus, homo quidem magnae doctrinae, sed novitatis mirum in modum sectator, quem in geometria domi tradenda interdum habuit diligentiae suae vicarium, & Thomas Narduccius, qui, quidquid sciebat, unice se debere Grandio profitebatur. Inter hunc & Grandium plura sunt scripta & communicata de physicis & mathematicis rebus, prodieruntque in lucem epistolae, quas Grandius ad ipsum dedit de viribus, ut Leibnitius loquebatur, vivis aestimandis. Secutus Cartesium ostendit has vires augeri eadem proportione cum massa & velocitate; adeo infirmavit praecipuum, satisque notum Hermanni, quicum sibi res erat, argumentum, ut hunc, si minus de pristina sententia deduxit, ejus tamen argumenti levitatem fateri coegerit; dogmata Camusii de viribus elasticas laminas comprimentibus aliqua ex parte emendavit;

ac de-

ac demum falſum eſſe probavit argumentum, quod pro Carteſianis excogitaverat Lovillus, quodque Fontenellius in Pariſienſis Academiae an. MDCCXXVIII. commentaria retulerat. Exquiſita doctrina & ſingularis induſtria Grandii non ſolum diſcipulis ſuis, ſed & omnibus iis, qui illas requirebant, profuere. Cujus rei plurima ex ejus epiſtolis proferrem teſtimonia, niſi vererer fatigare lectores. In Michaelis Angeli Tillii vita pluribus narravimus (19), quanto ei Grandius adjumento fuerit in quibuſdam phyſicis experimentis habendis. Et phyſicae cultores omnes fidelis naturae interpres, percurioſus, & minime mendax, ſapientiſſimis conſiliis monebat, videbatque etiam atque etiam ne cognitioni & experientiae aſſertio approbatioque praecurreret, quod praepoſterum philoſophandi genus tum in more poſitum Scholaſticorum opera eſſe videbatur. Omnino ſic habeto, neminem a conſiliis dandis, poſtulatiſque faciendis diſtrictiorem fuiſſe Grandio, qui hoc ſapientis hominis eſſe putabat praeſtantiam doctrinae, quam quis conſecutus eſſet, impertire ſuis atque

eum proximis communicare. Cum pro munere, quod illi sodales detulerant, invisere deberet omnia sodalitatis coenobia, studuit ubique optimarum disciplinarum amorem accendere; suoque exemplo potuit facile dormientes excitare, currentibusque stimulos addere. Utilia praesertim de studiorum ratione statuit Romae, quo concessit an. MDCCXXXIV. Hoc tempore Pontificis jussu cognoscere debuit de Galli cujusdam Episcopi litteris, quibus contendebat, adversus Caesariensis Concilii decreta fieri, si eo anno Pascha VII. Kal. Majas celebraretur, & XIV. lunam paschalem cadere in XV. Kal. ejusdem mensis. Scripto probavit Grandius minime novas esse hujusmodi expostulationes; sed Ecclesiam tenuisse semper atque servasse Nicaenorum Patrum praescripta. Quod vero ad XIV. lunam spectabat, hanc unice defensionem habuit, non videri illam incidere in XV. Kal. Majas, qui tum dies erat Saturni, sed in sequentem, quod circa mediam noctem contingeret. Ceterum hac in re Grandius Cassinii aliorumque summorum astronomorum sententiam secutus fateri minime dubitavit a perfe-

ctione abesse, quae Gregorius XIII. sciverat ad corrigendum Calendarium; & quoties in hunc sermonem delaberetur, solitus erat dicere, maximas laudes deberi Aloysio Lilio, mediocres Christophoro Clavio, & nullum esse cyclum, qui omni vitio careret. Dum agit cum Pontifice Grandius, oblata est ei occasio declarandi maximas utilitates, quae sperari potuissent, si ad exitum pervenissent consulta a se de derivanda ex Pado quadam portione aquae, cujus ope Rhenus facile ad mare usque fluere posset. Sententiam Grandii una voce & consensu approbarunt Bononienses; sed Romani judices, cum quadriennio disputatum esset, repudiarunt. Dona habuit Grandius a Pontifice, singularesque honores ab omnibus iis, qui haud erant ignari, quid valeat sapientia. Cum satisfecisset *Visitatoris*, ut vocant, muneri, & repulsam a suis summae dignitatis accepisset, Pisas remeavit, ubi si vitam otiosam sine labore & contentione (& quietem profecto defatigatus illius animus postulabat) traduxisset, minime fortasse in tanta, quanta perferre debuit, mala incidisset. Exeun-

te an. MDCCXXXVII. coepit vacillare memoria, idque malum brevi adeo crevit, ut aegre nomina eorum, quibuscum versabatur, meminisset. Nihilo tamen minus a schola, a studiis, & a scriptione noluit cessare, quae cum praestare sine summa difficultate non posset, non erant sine dolore & miseratione spectantium. Hujus infirmitatis signa dedit in epistolis, praefationibus & scholiis, quae tum addidit suis geometricis & mechanicis Institutionibus, ceterisque in rebus, quae scriptoris, non geometrae prudentiam (nam res ipsae adhuc in memoria haerebant) requirerent: quanquam intelligentium judicio pauca quaedam sunt etiam in iisdem mechanicis Institutionibus, in quibus Grandius erraffe videtur. Cunctantem & prolatantem adhibere remedia ingens vis morbi adorta est, summaque debilitas consecuta exeunte an. MDCCXL. Stupor etiam paullo post ipsum oppressit, sic tamen ut intelligeret se miserrimum esse, & illam, quam tum vivebat, minime esse vitam. Hoc in statu cum sexdecim & amplius menses fuisset, mortem obivit IV. Non. Quint. an. MDCCXLII.

Quoad ſivere tenues reliquiae virium rem ſacram facere, & publicis precationibus adeſſe voluit, quod religioſus homo pio Dei cultu unice ſe recreari diceret. Collegae illius non ſolum luctu, ſed etiam pompa exequiarum, laudatione, & monumento mortuum honorarunt. In monumento vero hoc legitur elogium.

D. GUIDONI GRANDIO CREMONENSI.
CAMALDUL. ORDINIS EXGENERALI.
ANNOS XX. MONASTERII HUIUS ABBATI.
IN PISANO LYCEO PRIMUM PHILOSOPHIAE.
DEINDE MATHESEOS PROFESSORI CELEBERRIMO.
GEOMETRAE NULLI SECUNDO.
EDITIS INGENII PRAECLARIS MONIMENTIS CLARISSIMO.
THEOLOGO SUMMO. PONTIFICII ET CAESAREI IURIS.
HISTORIAE CUM SACRAE TUM PROPHANAE.
PERITISSIMO.
QUOD TEMPLUM HOC PRETIOSA SUPELLECTILE.
MONASTERIUM AEDIFICIIS BIBLIOTHECA.
REDITIBUSQUE EIDEM ATTRIBUTIS LOCUPLETARIT.
D. AUGUSTINUS FORTUNIUS FORZONIUS-ACQOLTIUS.
MONACHUS.
EIDEM BIBLIOTHECAE PRAEFECTUS.
VIRO DE UNIVERSO ORDINE. DE LITTERARIA.
REPUBLICA.
DE SE OPTIME MERITO.

PERENNE GRATI ANIMI MONUMENTUM.
OBIIT IV. NONAS IULII CIↃ IↃCCXLII.
AETATIS SUAE ANNO LXXII.

Nunquam ſcribendi finem facerem, ſi omnia memoria digna de Grandio, quae ſupereſſe videntur, declarare vellem. Ad ea tamen, quae narravi, nonnulla addam, ne notior ſit ejus in re litteraria labor, quam integritas conſuetudoque vitae. Homo, qui ſe invictum a labore praeſtitit, tentari quidem, ſed minime vinci a voluptate potuit, adeo ut iis etiam delectationibus renuntiaſſe videretur, quae ad vitae commoditatem jucunditatemque plurimum conducunt. Quare minime eſt mirandum ſi non multos habuerit amicos, quos caſus magis ſtudiorumque ſimilitudo, quam voluntas & judicium ei conciliavit. In beneficiorum memoria gratus & pius cognoſci voluit, & ipſe benefica voluntate movebatur erga homines praeſertim litteris deditos. Ex his nominabo Jo. Lamium, qui Grandii commendatione & precibus, hominis nobiliſſimi Pallavicinii a bibliotheca fuit. Libertatem vivendi, ut vel-

let, pronuntiandique judicii ut ſentiret in primis amavit, quod nullo eſſet artificio ſimulationis eruditus. Miror vero non parem illis, qui ſibi contradicerent, libertatem largiri conſueviſſe, praeſertim cum novitate in iis, quae ad hiſtoriam pertinent, ut in hac quoque re ſimilis eſſet Newtoni & Leibnitii, delectaretur. Ab inferenda injuria alienus illatam fortiter propulsavit, ſolitus uſurpare dictum illud Pythagorae, *vas acetarium remove procul abs te*. Nullam artem adhibuit ad colligendas laudes: praedicari tamen de ſe & nominari plurimum gaudebat, & interdum ſua pleno ore laudabat. Quod vitium eo in loco, iiſque temporibus, quibus nonnulli juniores Doctores de ſenioribus, prudentioribusque maledice, contumelioſeque loquebantur, aliquid excuſationis habet, prope ut concedendum, atque ignoſcendum eſſe videatur. Et ſane Grandio ampla laudum ſuarum materies poterant eſſe, quae ediderat, mathematica ſcripta, ſummorum virorum de iis teſtimonia, quae undique ab eo petebantur conſilia, liberales invitationes Clementis XI. Sardiniae Regis & Veneti

Senatus, qui illius operam requisiere, gratia & benevolentia Cosmi III. & Benedicti XIV., elogia nobilissimarum Academiarum, in quas cooptatus erat, flos juventutis ab eo institutae, quae narrans fiduciam se potius gestarum rerum & morum, quam arrogantiam prae se ferre arbitrabatur. Studia, quae sibi eximia & praeclara videbantur, quaeque ipse excoluerat, laudibus in caelum efferebat, cetera aut contemnebat, aut parvi faciebat, ex quo offensionem saepe excepit. Miraberis fortasse hominem moribus paullo asperiorem & duriorem & mathematicis disciplinis omnino deditum poesin semper amasse, & quantum ejus patiebantur occupationes, excoluisse: quanquam, mea quidem sententia, ea vis ingenii, qua quis in sublimiori geometria excellit, non multum discrepet ab ea, qua quis in poetica valet. Profecto facilis & expeditus erat Grandius ad pangenda carmina (ex tempore etiam eum fudisse Italicos versus accepimus) & Latinas eclogas saepe Romam ad Arcades collegas suos misit, & interdum etiam ipse in eorum coetu tum Latina, tum Italica

poemata recitavit. Iſtorum nonnulla ſunt in manibus, & ea laudari, non timens hominum aſſentationem, ad decus & laudem ſuam magni intereſſe putabat. Nihil quidem in vita magnopere eſt expetendum niſi honeſtas & laus; ſed gloriae definiendi ſunt modi, ab homine praeſertim philoſopho, de cujus laudibus omnium eſt fama conſentiens. Sed ita erat natura comparatus Grandius, ut non raro in minimis res ſuas poneret. Quapropter minime eſt mirandum ſi magna contentione a Clemente XI. petierit, ut Abbas fieret, vehementerque doluerit, quod ſe honores petentem ſuffragiis ſuis collegae praeterierint, quaſi non repulſam, ſed ignominiam, etiam calamitatem retuliſſet. Parce ſobrieque & ad majorum diſciplinam vixit. Corpore craſſiori fuit, commoda ſtatura, naſo amplo, crine rubro, liberali facie, ſed deformitas apparebat in inceſſu omnique corporis motu. Prima ſpecie bonum libenter dixiſſes, magnum non item. Ejus ſimilem formam inciſit Antonius Selvius in numiſmate, quod Antonius Franciſcus Gorius faciendum curavit. Talis fuit vir, cujus merita

in litteras nec oblivione eorum, qui sunt, nec reticentia posterorum poterunt esse sepulta.

ADNOTATIONES.

(1) *In epistola ad Franciscum Arrisium data VIII. id. Octobris* 1730. Io poi debbo confidare a VS. Illustrissima una cosa, ed è che quel . . . . . non sapendo che si rispondere all' ultimo libro stampato in mia difesa, va continuamente sparlando di me, che sia nato vilmente. Io ho risposto, che sono ben figlio d' un pover' uomo, ma di famiglia onesta e civile; anzi mi dicevano i miei, quando era ragazzo, che già fosse la mia Casata nobile, e che Lodovico Grandi mio nonno avesse per seconda moglie una di casa de' Conti Maggi, da cui nacque Pietro mio zio, da cui più volte ho ciò inteso, e che nell' ultima guerra di Cremona perdettero tutto il loro avere, e perciò rimasero privi di beni di fortuna li quattro fratelli di mio padre. Che sia ciò vero non lo so, e non ne ho mai cercato; ma ora, che si pretende di rinfacciare la bassezza de' natali, bramerei d' averne qualche lume, se VS. Illustrissima potesse favorirmene. Se la casa Legati di mia madre fosse civile non lo so: era figlia di Margherita Luicelli, come anche il Dottor Lorenzo Legati, il quale ne fa memoria.

(2) *P.* 264. & 479. *Hac de re sermonem habens ipse Grandius in Praefatione libri, qui inscribitur:* Quadratura Circuli & Hyperbolae *haec ait.* Quid addam

de Cl. Parentio qui an. MDCCV. . . . . generalem complanationem conicae superficiei rectae per comparationem ad suam ichnographiam in proportione lateris coni ad radium basis designavit; id quod ego jam an. MDCLXXXXVIII. inveneram, & MDCLXXXXIX. inter Vivianea nostra in appendice de Fornicibus conicis edideram ac demonstraveram, nescius idem sub aliis terminis in Actis Lipsiae MDCLXXXXVI. a D. Io. Bernoullio sine demonstratione indicatum fuisse?

(3) *Qui cum Grandio de principatu contendere potuisset Gabriel Manfredius ipsum appellat* Italiae Analyseos Principem. *Epist. XII. Kal. Mart. an. 1603. Primus certe Italorum Grandius fuit, qui scriptis editis res analyticas tractavit.*

(4) *Haec ad Grandium Leibnitius scripsit XII. Kal. Sext. an.* 1705. Postremo ad profectum scientiae pertinet, ut methodos per solutionem problematum exerceamus. Sic non ita pridem D. Io. Bernoullius proposuit hoc problema: dato (positione) arcu curvae, invenire aliam curvam infinitis modis, cujus arcus aliquis a nobis assignandus arcui dato sit aequalis, & ita ut, posito datam curvam esse Algebraicam, etiam quaesita sit Algebraica; quod a me est solutum, diversa methodo ab ea, qua ipse est usus.

(5) Appendix II.

(6) *Ita ille*: Dico eam infiniti vim agnoscendam, ut etiam quod per se nullum est multiplicando in aliquid commutet, sicuti finitam magnitudinem dividendo in nullam degenerare cogit; unde per infinitam Dei Creatoris potentiam omnia ex nihilo facta, omniaque in nihilum redigi posse, neque adeo absurdum esse, quan-

titatem aliquam, ut ita dicam, creari per infinitam, vel multiplicationem, vel additionem ipsius nihili, aut quodvis quantum infinita divisione, aut subductione in nihilum redigi. *De quadr. circ. & hyperb. pag. 29. secund. edit.*

(7) Admissis variis infinite parvorum ordinibus concipere possumus omnia in semine contenta ex uno ad alium gradum subinde promoveri; ut nempe dum ad sensibilem magnitudinem perveniunt, quae erant in primo gradu infinitae parvitatis, succedant ad hunc primum gradum, quae erant in secundo, & ad secundum quae erant in tertio, & sic deinceps. Quod valet etiam de plantulis, quae in seminulis primo semine contentis latent cum suis infinities adhuc minoribus seminulis continentibus plantulas alias infinities minores, atque ita in infinitum. *In Praelud. Poet. ad lib.* de Infinit.

(8) *Hac de re ita aliquando ad Magliabechium scripsit.* Ricevei nell' ordinario rescritto l' articolo consaputo del Giornale, ed è appunto ad litteram. La Lettera, che scrisse in Francese il Varignon al mattematico di Padova, da cui già mi era stata comunicata, come le scrissi, e non so, perchè ora l' abbia lasciata stampare il Sig. Ermanno, quando egli medesimo avverte poi nella lettera scritta a me (di cui gli mandai un saggio) che il Sig. Varignon parla così per non aver veduto il mio libro, dove è tanto nettamente esposta la controversia, e con tale evidenza dimostrato l' assunto, che non ha il Varignon d' onde scappare. Bisognerebbe che li Sigg. Giornalisti si prendessero l' incomodo di stampare almeno nel seguente Giornale uno squarcio di mia lettera su tale proposito,

oppure una traduzione di quelle due lettere che io le mandai del Bernoulli e dell' Ermanno, giacchè si sono presi la briga di stampare ciò che avea scritto il Varignon prima di vedere il mio libro. Sebbene a me ciò poco importa, perchè infatti esso Varignon quì confessa i varj ordini d'infiniti, altri infinitamente maggiori degli altri, che è la cosa stessa, che appunto io pretendo, sebbene ha difficoltà di chiamarli più che infiniti, il che non è più che controversia di nome, e di un nome, in cui sono convenuti tanti grand' uomini, anzi da lui medesimo confessato, come apparisce dalla lettera del Bernoulli, sebbene poi per costanza, (propria alla sua nazione) l' ha di bel nuovo messo in lite senza alcuna ragione.

(9) *Notavit Leibnitius etsi possit dici --- 1. & similes dicendi modos significent nihilo minora, non tamen dare rationes nisi imaginarias, quarum antecedens, aut consequens sit quantitas nihilo minor, seu rationem --- 1. ad 1. vel 1. ad --- 1. esse imaginariam. Quod inter alia ex eo probat, quia huic rationi vel simili nullus respondeat logarithmus. Vide sis prae caeteris Walmesleyum in commentariis Berolinensis Academiae an. 1755. pag. 397. ex quo facile intelliges quid de hujusmodi ad infinitum pertinentibus controversiis judicari debeat.*

(10) *Hujus est inscriptio*: De motu corporum nonnulla.

(11) Data recta linea in dato puncto inaequaliter secta, punctum invenire, ex quo ad terminos datae lineae datumque in ea punctum ductis rectis lineis quadrata ductarum ad terminos superent quadratum ductae ad datum punctum spatio quodam dato (dummodo hoc majus sit duplo rectanguli sub segmentis datae lineae) si-

mulque ut ipsa data linea minima esse probetur omnium per datum illud punctum transeuntium, & rectis a puncto quaesito per ipsius datae lineae terminos productis, interceptarum.

(12) *Horum est inscriptio*: Galilei Lemma circa gravium momenta a Vitali Jordano instauratum.

(13) *Caesar Bisoloctus Jordani vitam scripsit, quae extat in volum. III.* delle Vite degli Arcadi illustri.

(14) In Praefat. ad Differt. de cohaerentia corporum *haec ait*: Denique celeb. Grandi re atque nomine Grandis in libro Italice conscripto, *Risposta Apologetica* dicto, adversus Cl. Marchettum Resistentias solidorum tractavit, illasque paucis propositionibus ex sublimi geometria petitis mirifice amplificavit.

(15) *Prop.* 14. & 20.

(16) *Ajebat enim*: dalle dimostrazioni della geometria, attenenti alle misure, a' pesi, ed a' numeri, s'impara a misurare i goffi, a pesare gl'ignoranti, e a numerare gli uni e gli altri.

(17) *Il suddetto Giovane [Perelli] è tutto innamo- dell' analisi moderna, e ne ha un maneggio mirabile, di maniera che scioglie i problemi più ardui di Fisico-Mattematica da se, nè vi è cosa astrusa negli atti di Lipsia, nel Newton, nell' Ermanno, nel Bernoulli, o altri Autori, che egli solamente letta la proposta, subito non ne trovi la dimostrazione analitica in poche righe di calcolo, dimostrando e le leggi delle forze centrali per qualunque curva, e le curve, che soddisfanno a diverse leggi delle forze centrali, e le catenarie in qualunque supposizione di gravità variabile, e le velarie, e l' elastiche, e le trajettorie per mezzi di varia resistenza, e assai più facilmente,*

che non farei io, perchè non ha il capo distratto, come ho io, in altre cose.

(18) *Ita mortem ingeniosissimi adolescentis deflevit Iulius Franchinius Pistoriensis.*

SONETTO

Barbaro fiume, più crudele hai l'onda
  Di quella, onde di Scilla il gorgo è pieno,
  Se infida allor che a te scherzava in seno
  Un de' tuoi più gran figli uccide e affonda.
Forse temea che con più giusta sponda
  Egli al suo corso un dì ponesse il freno?
  Nè d' Alfea la lasciasse il bel terreno
  Scorrere impetuosa e furibonda?
Ella temea sì, ma più temea
  Il vicin mar, cui tributario sei,
  E cui domar quei già pensava il dorso.
Ambo empj siete; ei comandò la rea
  Opra, e tu l' eseguisti. Ecco i trofei
  Vostri: ecco rotto ai gran disegni il corso.

(19) *Vid. Vol. IV. p. 179. & seq.*

OPERA EDITA.

Geometrica Demonstratio Vivianeorum Problematum, quae in exercitatione geometrica Etrusco idiomate anno 1692. cum sola determinatione prodierant circa formationem ac dimensionem cujusvis regularis Architectorum Fornicis, exactumque Tetragonismum infinitarum partium curvae superficiei tum sphaericae novi admirandi Fornicis Veliformis Florentini, tum cylindricae antiqui Scaphiformis Romani, Cum Latina omnium versione Italico textui

adjuncta, variis notis & scholiis locupletata: addita etiam Appendice de geometrica quadratura infinitarum partium curvae superficiei Conicae variorumque Fornicum ex iis compositorum, Auctore D. Guidone Grando &c. Regiae Celsitudini M. E. D. Cosmi III. Florentiae 1699. ex Typographia Jacobi de Guiduccis prope Conductum in 4. *Pluribus in libri locis quaedam problemata proponuntur, quae se probaturum promittit Grandius in opere, quod in manibus habebat* de sectionibus sphaeroconicis, sphaerocylindricis, & sphaeroconoidicis: *sed hoc nunquam absolvit*.

Geometrica Demonstratio Theorematum Hugenianorum circa Logisticam, seu Logarithmicam lineam, qua occasione plures geometricae methodi exhibentur circa Tangentes, Quadraturas, Centra gravitatis, Solida &c. variarum curvarum, uti infinitarum Parabolarum, Hyperbolarum, Spiralium &c. aliaeque geometricae veritates illustrantur. Addita epistola geometrica ad Patrem Thomam Cevam S. J. Auctore D. Guidone Grando &c. ad Serenissimum Ferdinandum III. Magnum Etruriae Principem. Florentiae 1701. Typis Regiae Celsitudinis apud Petrum Antonium Brigonci in 4. *Recusum Amstaelodami fuit an.* 1728. *inter opera posthuma Hugenii. In fine operis indicatur modus quadrandae hyperbolae per Tractoriam, cujus demonstrationem Polenius, calculo usus suo, postea invenit. Vid. ejus Epistolam ad Hermannum de constructione Tractoriae*.

Quadratura Circuli & Hyperbolae per infinitas hyperbolas & parabolas geometrice exhibita. Addita demonstratione dimensionis hyperbolae per Tractoriam & spatiorum variorum mensura, & calculo differentiali &c.

Ad

Ad Sereniſſimum Principem Joannem Gaſtonem ab Etruria. Piſis 1703. apud Franciſcum Bindi in 8.

Sejani & Rufini Dialogus de Laderchiana Hiſtoria S. Petri Damiani. Pariſiis 1705. apud Bartholomaeum Didier. in 4.

Diſſertationes Camaldulenſes, in quibus agitur. I. de Inſtitutione Ordinis Camaldulenſis. II. de aetate S. P. Romualdi. III. de viſione ſcalae, & habitus mutatione praetenſa. IV. De S. Petri Damiani & Avellanitarum Inſtituto Camaldulenſi. Obiter etiam multa eccleſiaſticae & profanae Hiſtoriae loca illuſtrantur & corriguntur. Auctore D. Guidone Grando &c. ad Eminentiſſimum & Reverendiſſimum Principem Ferdinandum de Abdua S. R. E. Cardinalem &c. Lucae 1707. Typis Mareſcandoli in 4. maj.

Diſquiſitio geometrica in ſyſtema ſonorum D. Narciſſi Archiepiſcopi Armachani. *Extat in commentariis Acad. Londinenſis an. 1709. Edita iterum Neapoli fuit an. 1731. a Deramio, & tertio in Vol. XXV. collectionis Calogerianae. Venet.* 1742.

De infinitis infinitorum, & infinite parvorum ordinibus Diſquiſitio Geometrica, in qua variis utriuſque generis gradibus demonſtratis tum methodi infiniteſimalis fundamenta oſtenduntur, tum praecipue pluſquam infinita ſpatia hyperbolica Valliſii adverſus nuperrimos eorumdem Impugnatores vindicantur. Auctore &c. Piſis 1710. ex Typographia Franciſci Bindi in 4.

Quadratura circuli & hyperbolae per infinitas hyperbolas & parabolas quadrabiles geometrice exhibita & demonſtrata. Editio altera auctior & accuratior, in qua praeter alia multa ad veterem appendicem de re-

ctificatione curvarum, altera accessit de earumdem & curvilineorum spatiorum transformatione infinitis modis expedienda. Auctore &c. Pisis 1710. ex Typographia Francisci Bindi in 4.

Considerazioni del P. D. Guidone Grando, e del Sig. N. N. sopra la Scrittura del Sig. Lucantonio Porzio circa il moto de' gravi per il piano inclinato, dedicate al Sig. Luigi Anavascali da F. M. Roma 1710. in 12.

Cl. V. D. Guidonis Grandi Camaldulensis Regiae Celsitudinis M. D. Etruriae theologi & mathematici in Pisana Universitate publ. phil. Professoris & Regiae Societatis Sodalis, Epistola mathematica de momento gravium in planis inclinatis, deque directione fulcri in mechanicis attendenda. Ex Authographo iterum edidit, novis illustravit adnotationibus, & adversus Tambuccianam Epistolam opportunis vindiciis munivit Marius de Caeniga Auctoris discipulus. Lucae 1711. Typis Peregrini Frediani in 4. *Latebat sub nomine Marii Caenigae Josephus Vernaccinius*.

Antilunario, in cui con dugento note sacre, astronomiche e varie si scuoprono e si emendano alcuni sbaglj occorsi nel Lunario stampato in Lucca quest' anno 1711. sotto nome del Canonico Pier-Leonardo Ricci da Empoli, Opera di Niccolò Ripardieri Chierico della Pieve di Montopoli. Aggiuntavi nel fine una tavola corretta del levar del Sole, mezzo giorno e mezza notte; calcolata diligentemente all' elevazione di gradi 43. di polo più comune per la Toscana. Al merito impareggiabile dell' Illustriss. Sig. Antonio Magliabechi Bibliotecario

dell' A. R. di Cosimo III. Granduca di Toscana: Dublino 1711. appresso Zaccaria Conzati in 4.

Epistola Marii Caenigae Hieronymo Tambuccio. *Scripsit hanc epistolam Grandius Arretii Id. Sext. 1711. in 4.*

Dialoghi del P. M. Grandi Camaldolese Teologo ec. circa la Controversia eccitatagli contro dal Sig. Dott. Alessandro Marchetti. In Lucca 1712. ad istanza di Francesco Gaddi librajo in Pisa in 4.

Risposta Apologetica del P. M. D. Guido Grandi Camaldolese, Teologo, e Matematico dell' A. R. di Toscana, e Professore Ordinario di Filosofia nello Studio di Pisa all' opposizioni fattegli dal Sig. Dott. A. M. (*Alessandro Marchetti*) nella sua dotta Lettera diretta all' Eccellenza del Sig. B. T. (*Bernardo Trevisano*). Si difendono con tal' occasione il Galileo ed il Viviani, e si illustrano molte dottrine circa la resistenza de' corpi duri, e circa la forza dell' infinito. In Lucca 1712. per Pellegrino Frediani in 4.

Prostasis ad exceptiones Cl. Varignonii libro de infinitis infinitorum ordinibus oppositas circa magnitudinum plusquam infinitarum Vallisii defensionem, & anguli contactus, cum infinite parvo ad centrum osculantis circuli constituto, comparationem. Auctore &c. Pisis ex Typographia Francisci Bindi 1713. in 4.

Soluzione di due Problemi Meccanici d' Italia. *Extat in vol. XV.* del Giornale de' Letterati. Venet. 1713. *Solutio, quam fecit Grandius, extat etiam in Actis Lipsiensibus an. 1714.*

Riflessioni sopra la Controversia vertente fra gl' Illustriss. Sigg. Marchesi Riccardi e Niccolini circa l' alza-

mento d' una Pescaja nel fiume Era. Pisa 1714. per Francesco Bindi in fogl.

Nuove Considerazioni fatte dopo l' accesso del mese di Giugno dell' anno 1714. sopra la controversia vertente fra gl' Illustriss. Sigg. Marchesi Riccardi e Niccolini circa l' erezione d' una Pescaja nell' Era ad uso d' un mulino. Agl' Illustriss. Sigg. Giudici della Causa. Firenze 1714. per Michele Nestenus ec. in fogl.

Esame della scrittura pubblicata dal Sig. Dottor Giminiano Rondelli nella famosa causa del mulino dell' Era. All' Illustrissimo &c. Marchese Francesco Riccardi Maggiordomo Maggiore, e Consigliere di Stato di S. A. R. In Firenze 1715. per Michele Nestenus, e Antonio Borghigiani in fogl.

Relazione I. e II. circa il padule di Fucecchio del P. M. Grandi Teologo, e Matematico di S. A. R., e Professore pubblico di Matematica nell' Università di Pisa. All' Illustrissimo Signor Marchese Francesco Ferroni. In Lucca per Leonardo Venturini 1715. in fogl.

Relazione delle operazioni fatte circa il Padule di Fucecchio ad istanza degli interessati; e riflessioni circa le medesime del Reverendissimo P. Abate Grandi Teologo, e Matematico di S. A. R. ec. Agl' Illustrissimi Signori Giudici delegati sopra il medesimo padule. In Lucca per Leonardo Venturini 1715. in fogl.

Informazione agli Ufiziali dell' Ufizio de' Fossi di Pisa circa una nuova terminazione proposta dell' Era.

Memoria che contiene le ragioni per l' unione del Reno di Bologna col fiume Pò tradotta dal Francese (dal

Digitized by Google

Signore Eustachio Manfredi) ed accresciuta di trenta note per rischiaramento della materia.

Del movimento dell' acque Trattato geometrico del P. Abate D. Guido Grandi ec. in 4. *Haec Grandii scripta ad rem aquariam pertinentia, quod non mediocriter ipsam scientiam illustrant & augent, conjecta fuerunt in collectionem illam, quae* degli Scrittori dell' acque *edita est Florentiae an. 1723. Legi etiam possunt in ea collectione, quae prodiit Parmae an. 1766. vol. III.*

Nuovi Lemmi appartenenti al Trattato d' Archimede de' solidi natanti. *Extant in vol. I.* degli Scrittori dell' Acque. *Firenze 1723.*

Due Sonetti, e una Canzone di Dubeno Erimanzio. *Hoc nomine appellabatur Grandius in Arcadum Academia. Haec vero carmina impressa fuerunt in vol. VII. carminum Arcadum, quae collegit Marius Crescimbenius: Romae 1717. Ipse Crescimbenius partem Latinae eclogae, quam fecerat Grandius, conjecit in vol. II. Comment.* Della volgar poesia.

Lectorum Claustralium Camaldulensium auctoritate Reverendissimi Definitoris in designatis Monasteriis constitutorum jus ferendi suffragii in Capitulis generalibus sui Ordinis exclusive quoad pubblicos Professores saecularium Universitatum sola Principum auctoritate delectos, assertum & demonstratum per Tiberium Vedmannum J. C. adversus Dissertationem, qua simile jus sibi deberi praetendit D. Justus Venturinus Theologiae Moralis in Florentino studio Professor. Ad Reverendissimos PP. Generalem & Visitatores Camaldulenses in fogl. *Quamvis hoc scriptum non signetur anno & loco impressionis, scimus tamen Pisis & an. 1718. illud impressum fuisse.*

Digitized by Google

Trattato delle Resistenze principiato da Vincenzio Viviani per illustrare l' Opere del Galileo, ed ora compito e riordinato colla giunta di quelle dimostrazioni, che vi mancavano, dal P. D. Guido Grandi Abate Camaldolese, Matematico di S. A R. e dello Studio Pisano in 4. *Extat inter opera Galilaei, quae edita fuerunt Florentiae an.* 1718

Proposizioni appartenenti al movimento de' corpi solidi nei mezzi fluidi. *Ibidem extant*.

Note al Trattato del Galileo del moto naturale accelerato del P. Abate D. Guido Grandi Matematico di S. A. R. e dello Studio Pisano. *Ibidem extant*.

Epistola geometrica ad Franciscum Arisium pro Mariano contra P. Clavii censuras. *Extat in Tom. II. Cremonae liberatae pag.* 439.

Votum, sive sententia de geometrica, non autem arithmetica, ratione in proposita facti specie attendenda &c. in Florentina praetensae laesionis. Flor. 1721.

Florum geometricorum manipulus R. S. exhibitus. *Extant in ejusdem R. S. Londinensis* Transactionibus an. 1723.

Lettera geometrica al Signor Tommaso Narducci intorno alla maniera di assegnare la ragion de' tempi consumati dal mobile nello scorrere un pian declive, e nello scorrerne due. *Extat in libro ejusdem Narduccii, qui inscribitur*: Paragone de' Canali. Lucca 1723. in 12.

Q. Lucii Alphaei Diacrisis in secundam editionem Philosophiae novantiquae R. P. Thomae Cevae cum notis Jani Valerii Pansii. Augustoduni 1724. sumptibus Piorum in 4. maj.

Epistola de Pandectis ad Cl. V. Josephum Averanium. Pisis 1726. in 4.

D. Guidonis Grandii in Pisana Academia Matheseos Professoris, & S. Michaelis in in Burgo Abbatis Epistola de Pandectis ad V. Cl. Josephum Averanium in eadem Academia J. Interpretem celeberrimum, editio altera cum notis variis, & appendice veterum monumentorum ab Auctore locupletata. Florentiae 17.7 Typis R. C. apud Tartinium & Franchium in 4.

Esame del progetto del nuovo Molino proposto nell' Alberета dell' Anconella del Reverendissimo P. D. Guido Grandi ec. Per il venerabile Spedale di S. Maria Nuova, ed altri interessati nel piano di Ripoli. In Firenze 1727. per Pietro Matini in fogl.

Scrittura del Reverendissimo P. Abate D. Guido Grandi ec. diretta agl' Illustrissimi Signori Auditori di Rota della Serenissima Repubblica di Lucca sopra la controversia dell' Acque vertente tra la Mensa Arcivescovile di Lucca, e li Nobili Signori Buonvisi ed Orsetti da una parte, e il Nobile Signor Lelio Guinigi dall' altra. In Lucca 1728. per Leonardo Venturini in fogl.

Flores geometrici ex Rhodonearum & Claeliarum Curvarum descriptione resultantes, quos una cum novi expeditissimi Mesolabii Auctario Illustriss. atque Excellentiss. D. D. Claeliae Grillo-Borromeae Comitissae Clarissimae & Doctissimae in obsequii sui ac venerationis argumentum D. D. D. D. Guido Grandius Abbas S. Michaelis in Burgo Pisarum & in Pisana Academia Publ. Matheseos Professor. Florentiae 1728. Typis R. C. in 4.

D. Guidonis Grandii Sac. Theologiae Doct. Cre-

monensis Abbatis S. Michaelis in Burgo Pisarum, & in ejusdem Urbis Academia publ. Matheseos Professoris Vindiciae pro sua Epistola de Pandectis Florentiae secundo edita cum notis &c. adversus inanes querelas, & oppugnationes Bernardi Tanuccii I. U. D. Stiensis in eadem Academia Caesaris Juris Interpretis in ejus libello non ita pridem Lucae impresso expositas. Pisis 1728. Typis Jo. Dominici Carotti in 4.

Diomedis Brava Patricii Tranensis Disquisitio Critica de interpolatione Gratiani. Bononiae 1694. Apud Haeredes Benaccii in 4.

I Fiori geometrici del P. Abate Grandi tradotti in Toscano dal Sig. Tommaso Narducci Patrizio Lucchese, coll' aggiunta d' alcune dimostrazioni dell isteſso Autore. Lucca 1729. presso Francesco Marescandoli a Pozzotorelli in 4.

Nuova disamina della Storia delle Pandette Pisane, e di chi prima le rammentasse; come ancora d' altre incidenti questioni collo scioglimento delle difficoltà opposte all' epistola de Pandectis, e alle Vindicie del Reverendissimo Padre Abate Guido Grandi, da Bernardo Tanucci Dottor da Stia. Opera di Bartolo Luccaberti divisa in quattro parti. In Faenza nella Stampa dell' Archi 1730. in 4.

Breve Compendio della vita, morte, e miracoli di S. Pietro Orseolo Doge di Venezia, indi Monaco ed Eremita Santissimo. In Venezia 1731. in 8.

Risposta del P. D. Vitale Marzi da Faenza Monaco Camaldolese alle questioni Vallombrosane del P. M. D. Fedele Soldani da Poppi Monaco Vallombrosano al

Reverendissimo P. D. Floriano Maria Amigoni Abate Generale dell' Ordine Camaldolese. In Faenza nella stampa dell' Archi 1732. in 4.

Lettere apologetiche del P. D. Vitale Marzi da Faenza Monaco Camaldolese in difesa della sua risposta già data alle QQ. Vallombrosane del P. M. D. Fedele Soldani Mònaco Vallombrosano. In Faenza nella stampa dell' Archi 1733. in 4.

Lettere del P. Abate Grandi al Sig. Tommaso Narducci Patrizio Lucchese circa la misura delle forze de' corpi in moto. *Exstant in libro Narduccii, qui inscribitur:* Della quantità del moto dell' aeque. Lucca 1733. in 4.

De formulis Bon. Mem. Piae Mem., & similibus, ad personas viventes aliquando applicatis, dissertatio. *Extat in vol. IX. Collect. Calogerianae Venet.* 1733. *Hac dissertatione probavit Grandius adversus Gianningum Bollandistam formulam illam* Piae Memoriae, *quam Tedaldus Episcopus Aretinus S. Romualdo tribuit, non certo indicare, tum Sanctum illum mortem obiisse.*

Vita del Glorioso Principe S. Pietro Orseolo Doge di Venezia, indi Monaco, ed Eremita SS. scritta da un Religioso Camaldolese, e consacrata al Serenissimo Carlo Ruzzini Doge di Venezia. Venezia 1733. per Giuseppe Bettinelli in 4.

Lettera al Sig. Jacopo Bettazzi. *Exstat in hujus operе, quod inscribitur:* Epitome operis Paschalis. Flor. 1733.

Officium Parvum S. Michaelis. Venetiis 1734.

Disceptatio Neopilea in defensionem Decreti Capitularis Monachorum Camaldulensium circa mutationem colo-

ris Pilei. Pisis an. 1735. ex Typographia Joannis Dominici Carotti in fogl.

Scrittura in risposta a' quesiti de' Signori Giudici della Controversia fra la Comunità di Sinalunga, e l' Illustrissima Religione di S. Stefano circa il rilasciamento d' alcune acque stagnanti. In Siena 1737. presso il Bonetti in fogl.

Sectionum Conicarum Synopsis, cujus Auctor D. Guido Grandius Cremonensis &c. Neapoli 1737. expensis Bernardini Gessari in 8.

Epistola ad Angelum Mariam Quirinum, qua respondetur exceptioni, quam ipse Quirinus exposuit erga Euclideam demonstrationem lib. VII. Prop. XXI. Theo. XIX. *Hanc Epistolam vulgavit Fortunatus a Brixia in libro qui inscribitur:* Animadversiones in proposit. 21. lib. VII. Elem. Eucl. Brixiae 1738.

Lettera al Sig. Senatore Pier Francesco Ricci sopra il benefizio d' una Specula Astronomica in una Università *Extat in vol. XX. Collect. Calogerianae. Venet.* 1739.

Epistola ad V. C. P. D. Virginium Valsecchium. *De Origine agit Italicae linguae, & plura exhibet monumenta antiquitatis, quae probare videntur, quomodo illa ex Latina lingua hanc traxerit originem. Cum simile argumentum tractandum suscepisset Muratorius, & hanc de re librum an. 1739. Mediolani edidisset, locum in eo dedit huic Grandii Epistolae.*

Instituzioni Meccaniche. Trattato del P. Abate D. Guido Grandi ec All' Illustrissimo e Clarissimo Signor Senator Pier-Francesco Ricci Presidente dell' Illustrissima Sacra e Militare Religione di S. Stefano, Auditore e

Moderatore Vigilantissimo dello Studio Pisano. In Firenze nella Stamperia di S. A. R. 1739. in 8.

Vita S. Bononii Abbatis cum notis. *Notae ad Grandium pertinent, vita vero ad scriptorem quem floruisse saeculo XI. ipse conjicit. Extat in volumine XX. Collect. Calogerianae. Venet.* 1740.

Elementi geometrici piani e solidi di Euclide posti brevemente in volgare dal P. Abate D. Guido Grandi Camaldolese, Professore di Mattematica nell' Università di Pisa. In Firenze nella Stamperia di S. A. R. 1740. in 8.

Instituzioni di Aritmetica pratica del P. Abate D. Guido Grandi Camaldolese ec. In Firenze nella Stamperia di S. A. R. 1740. in 8.

Epistola geometrica ad P. D. Petrum Urseolum Ponte, Monachum Camaldulensem. *Extat in vol. XXII. Collect. Calogerianae.*

Instituzioni geometriche del Reverendissimo P. Abate D. Guido Grandi ec. In Firenze nella Stamperia di S. A. R. 1741. in 8.

Ragguaglio Istorico delle Badie Camaldolensi. Pisa in 12.

Scripsit Grandius ea, quae extant in Vol. IV. del Giornale de' Letterati d' Italia *de libro* de' infinitis infinitorum ordinibus; *& quae narrant controversias, quas cum Varignonio (Vol. VI.), & cum Marchetto (Vol. XV. & XVII.) idem habuit.*

OPERA INEDITA.

In hoc contexendo Catalogo eum ipsum servabo ordinem

Digitized by Google

quem tenuit Ambrosius Soldanius, qui pro suo studio in Grandium, & in suam Camaldulensium Sodalitatem omnia, quae habere potuit, Grandii scripta collegit, & in XLIV. volum. distribuit, quae nunc ornant Pisanam Camaldulensium Bibliothecam.

Vol. I. Diverse Scritture appartenenti alle Visite per l' introduzione del Reno in Pò del 1716. 1719. 1720. 1721. *e* 1729. *Collegit Grandius accurateque descripsit non tam sua, quam scripta aliorum Mathematicorum, qui has res tractare debuerunt.*

Vol. II. Eadem ferme, si argumentum spectes, in hoc volumine continentur quae in superiori. Haec omnia perfectam historiam suppeditant earum rerum, quae tractatae & perfectae sunt totis ferme sexdecim annis, quibus de ejusmodi controversiis consultus est Grandius. Extrema in parte Voluminis extant ejusdem Grandii Italicae *Institutiones Algebrae.*

Vol. III. Scritture, e Memorie sopra il bonificamento della Campagna Pisana.

.... sopra la Campagna di Grosseto.

.... sopra la Controversia tra i Sigg. Bonvisi, e Orsetti e i Sigg. Guinigi.

.... sopra i danni cagionati dalle rotte del fiume Evola.

.... per le differenze vertenti fra le Comunità di Barga soggetta al Granduca di Toscana, e quella di Gallicano, e Fiattone suddite della Repubblica di Lucca. *Diarium fecit Grandius earum rerum, quas gessit & scripsit in hac controversia, de qua consultus etiam fuit Eustachius Manfredius. Varia ad Historiam Liburni pertinentia.*

Vol. IV. Plura habet Volumen istud pertinentia ad

Digitized by Google

flumen Era, quibus caussam dedere controversiae inter nobiles Familias Niccoliniam & Riccardiam. Scripta quaedam Grandii hac de re semel iterumque, & tertio typis impressa fuere.

Relazione e Visita sopra il Ponte del Fosso della Vicinaja.

.... della Gusciana, e del Territorio del Valdarno di sotto. *Extant in hoc Volumine minora nonnulla veluti:* Risposta al Quesito se il num. 3. possa dirsi tal parte di 5. qual è l' 8. di 13. ovvero di 14. Parere in causa vertente tra la Religione di S. Stefano e 'l Monte di Pietà.

Vol. V. Totum hoc Volumen contexitur ex iis rebus, quae pertinent alla restituzione del Fiume Pescia di Pescia nel suo letto antico; ai Lavori proposti nel Lago di Fucecchio; alla restituzione della Nievole nell' antico suo letto; *de quibus rebus scripta a se quaedam in vulgus edidit Grandius.*

Vol. VI. Scritture, Memorie, e Lettere, e Visite per lo scolo dell' Acque stagnanti di Sinalunga. *Extrema in parte hujus Voluminis extant, quae Eustachius quoque Manfredius hac super re scripsit.*

Vol. VII. Scritture circa il rimedio dovuto alla corrosione della destra sponda dell' Arno dirimpetto a Barba Regina.

Lezione detta nell' Accademia della Crusca delle resistenze de' fluidi.

.... nell' Accademia Fiorentina, in cui si confuta la dottrina di Damiano Michelini, che il fluido ristretto in un vaso non graviti nelle parti laterali.

Digitized by Google

.... della cagione, perchè i corpi si riflettano urtando in qualche ostacolo.

Epistola altera Josepho Averanio de Pandectis.

Riflessioni sopra gli Scritti d' Architettura di Bartolommeo Vanni.

De rationibus tum majoris, tum minoris inaequalitatis, tum etiam aequalitatis, dummodo inter finitarum magnitudinum terminos versentur.

De Cometa, qui apparuit anno 1723.

Marii de Caeniga Demonstratio discriminis inter famosum paradoxum Magni Galilei de puncto aequali circumferentiae, & Corollarium Guidonis Grandi de eadem linea infinities posita, & infinities subtracta aequivalente dimidio sui. *Eadem Demonstratio in Italicum sermonem translata & aucta extat in Volumine XXXV.*

Lettera sopra un Ecclisse Lunare del dì 13. Febbrajo 1729.

Vol. VIII. Dialogo secondo, terzo, e quarto con alcune lettere circa la controversia col Dottor Alessandro Marchetti.

Vol. IX. Praeter ea, quae edita sunt in ea quam habuit Grandius controversia cum Jordano & Tambuccio, continet volumen istud plures epistolas, quae ad hanc ipsam controversiam pertinent.

Vol. X. Institutiones Physico-mechanicae. Eaedem Italica lingua conscriptae. *Non omnia quae continentur in his manuscriptis institutionibus locum habuere in libro, quem hac de re edidit Grandius. Et perfectius quidem opus esset, si plurima in eo omissa ex his institutionibus sumerentur ad illud ipsum augendum atque ornandum.*

Vol. XI. Haud commemoranda esse viderentur Volumen istud, & quod sequitur

Vol. XII. in quibus de Sectionibus Conicis agitur (has enim Grandius in lucem edidit) nisi multae extarent in iis Epistolae, & alia geometrica plura, quae minime sunt edita, & quae ad idem opus pertinent.

Vol. XIII. Praelectiones variae de meteoris, *aliae de* Hydrostatica, *& aliae demum* de Operibus Archimedis, ejusque inventis.

Vol. XIV. Tractatus varii de rebus physicis.

Relazione sopra il nuovo letto preparato all' Ombrone per deviarlo dalla sregolata sua e dannosa curvatura. *Extant in fine plura ad Analisyn pertinentia.*

Vol. XV. Praelectiones de rebus physicis.

Vol. XVI. Nil aliud continet, nisi figuras magna ex parte coloratas, quibus aut usus est, aut uti meditabatur Grandius in rebus geometricis praesertim tractandis.

Vol. XVII. Statuta & Leges Academiae Pisanae, vulgo de' Rozzi.

Quaedam de recta Paschae Indictione.

Dissertatio de B. Virginis Mariae in Caelum Assumptione.

De Libris Sancto Dionysio Areop. attributis.

Commentaria in Vitam S. Romualdi a Petro Damiano conscriptam.

Vol. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. Omnia his Voluminibus contenta pertinent ad Historiam Familiae Camaldulensium, ex iisque nonnulla sunt edita, ut Dissertationes Camaldulenses, Disceptatio Neopilea &c.

Vol. XXIII. Vita e culto di S. Pietro Orseolo con altre Vite e Memorie di Santi Camaldolesi.

Vol. XXIV. Scritture e Voti in varie Cause, e Trattati Teologici.

Vol. XXV. XXVI XXVII XXVIII. XXIX. XXX. XXXI. Inscribuntur haec Volumina: Exercitationes geometricae. *Non multa in iis Voluminibus sunt quae singulatim commemoranda esse videantur: pleraque horum scripsit Grandius caussa aut memoriae juvandae, aut praeparandae materiae ad Mathematica Opera conficienda. Extant etiam in his Voluminibus Epistolae quaedam ad Thomam Cevam, Laurentium Lorenzinum, & alios.*

Vol. XXXII. Institutiones Conicae, Geometricae, & Arithmeticae. *Pauca hic habes, quae non ediderit Grandius.*

Vol. XXXIII. Algebrae, sive Analyticae Elementa.

Vol. XXXIV. Riflessioni sopra il Discorso del Sig. Marchetti ultimamente pubblicato contro la Risposta Apologetica del P. Maestro Grandi.

Terza parte della Risposta Apologetica del Padre Grandi alle opposizioni contenute nel Discorso pubblicato ultimamente dal Sig. Alessandro Marchetti. *Extant in extrema parte Voluminis* Institutiones Physicae *inchoatae, sed non perfectae.*

Vol. XXXV. Praeter edita scripta de Pandectis, aliisque rebus extant in hoc volumine, quae commemoranda videntur: Esperienza intorno al Calor della Luna, e Notizie dello Specchio Ustorio, che conservasi nella Galleria di Firenze.

Vol. XXXVI. Praeter Colloquia adversus Laderchium jam edita, extat in hoc Volumine Colloquium quintum, quod inscribitur; Manubrium Scuticae.

Vol.

Vol. XXXVII. Nobilissimae Paternae ac Maternae stirpis S. Romualdi Abbatis Disquisitio genealogica. *Continentur etiam in hoc Volumine:* Vitae aliorum Sanctorum Camaldulensium.

Vol. XXXVIII. Miscellanea, *sed non magni momenti, partim historica, partim mathematica.*

Vol. XXXIX Carmina & Miscellanea.

Vol. XL. Dialogus inter Coccejum & Giasum de Quinti Sectani satyris.

Vol. XLI. Martyrologium Camaldulense. Pars. I. & II.

Vol. XLII. Experimenta Physico-Mechanica excerpta ex libro Hauksbee.

Vol. XLIII. Historia Academiae Certantium.

Vol. XLIV. Della Musica piana, teorica, e pratica. *Pertinet ad idem argumentum parvum aliud volumen.*

Voluminibus sexdecim continentur Epistolae Clarorum Virorum ad Grandium; *tribus vero continentur ejusdem Grandii Epistolae, quae reperiri potuerunt. Multa quidem sunt his omnibus in Voluminibus publica luce digna, & ea praesertim, quae inter Leibnitium, Lorenzinium, Manfredios fratres, Hermannum, Narduccium, Canneium, Cevam, & Grandium ipsum tractata sunt.*

Optica. *Extat apud Thomam Perellium.*

Sunt qui narrant, Grandium convertisse e Siculo in Etruscum sermonem Poema quoddam Philippi Parutae, quod inscribitur la Gelosia, *illudque extare Ravennae in Bibliotheca Camaldulensium. Diligentissime conquisitum minime reperiri potuit; quare sit narrationi fides. Quae gesserit Grandius, ut haberemus copiosam epistolarum Ambrosii* Traversarii *collectionem, & quae scripserit ad illius vitam*

explicandam sciri possunt ex Praefatione Laurentii Mehus, qua Florentinam earumdem epistolarum editionem ornavit. Admonendi sunt lectores, ut minima quaeque nos notasse putent in contexendo catalogo Grandii operum, quae adhuc hominum luce carent. Dabunt iidem Lectores veniam, ut hoc loco exscribam tres inscriptiones, quarum una extat Ravennae in vestibulo Bibliothecae Camaldulensium, altera Pisis in aditu Coenobii eorumdem Camaldulensium, tertia demum in praediolo, quod belle Grandius ipse aedificavit in Colle Lugani.

I.

D. O. M.

Guidoni Abb. Grandio Cremonensi in Pisano Lyceo Philosopho & Mathematico Geometriae Principibus facile comparando aquis Tusciae dirigendis Praefecto Reg. Societatis Londinensis Socio omnigenae eruditionis cultori & Scriptori Pontificibus Maximis Magnis Ducibus Etruriae Litterariae Reipublicae probatissimo Abbates & Monachi Classenses ut optimus hujus Coenobii alumnus qui sapientiae & religioni vixit posterorum memoriae vivat & exemplo Ann. MDCCXLVII. P. C.

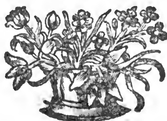
II.

Guidoni Grandio Ordinis Camaldulensis omnium fere disciplinarum cultori praestantissimo Mathematicarum vero in Pisana Academia Professori longe celeberrimo hujus Monasterii quod vetustate obsoletum & male materiatum honorifice & eleganter restauravit ac pene a fundamentis erexit Abbati vigilantissimo Monachi veluti parenti optimo in grati animi testimonium obsequentissimi posuerunt Nonis Maii MDCCXXIX.

Digitized by Google

III.

Reverendissimus D. Grandius Abbas Visitator Camaldulensis Mathem. Disciplinae in Pisana Academia Prof. amplissimus postquam Pisis ingenti sumptu Monasterii S. Michaelis ab ipso reformati decori & ornamento prospexit de Monachorum salute cogitans villam hanc salubri sub coelo a fundamentis erexit cujus beneficii & liberalitatis ejusdem Monast. familia memor perenne hoc in grati animi significationem M. P. A. C. MDCCXL..

Digitized by Google

ANGELUS FABRONIUS

JOSEPHO SLOPIO

S. P. D.

Jamdiu est ex quo pollicitus fueram me de Jacobo Philippo Maraldio scripturum. Rem idcirco distuli, quod speraveram a me collectum iri monumenta ad illius vitam copiose declarandam idonea. Verum me spes fefellit, & pauca, quae attuli, vereor ne indigna judicentur homine, qui astrorum scientiam sic celebravit, ut nemini ingenii perspicacia, & observandi diligentia assiduitateque concesserit. Qui de Italia saepe queruntur, quod majorum gloriae minime responderit in his ipsis astronomiae studiis colendis, si iniqui esse noluerint, venerabuntur nomina Cassinii, Maraldii, Blanchinii, Manfredii, ut de multis aliis sileam, & praeclara illorum inventa cum memoria repetierint, tum fortasse suarum querelarum illos poenitebit. Et ne solum praeterita recordemur, aetati quoque nostrae gratulabimur, quod per te Pisis, per a-

lios vero summos homines Bononiae, Patavii, Mediolani, & Augustae Taurinorum astrorum scientia pulcherrime excolatur. Illud ipsum oppidulum Podii Reinaldi, quod in lucem edidit Cassinium & Maraldium, eo nunc gloriatur astronomo, quo superiorem fortasse Gallia ipsa non habet; quae quidem quod ei quasi sinum & gremium matris aliquando tribuerit, nunc dolere videtur patriae & tranquillitatis amore tantam virtutem a se diutius abesse. Jam intelligis me loqui de Jo. Dominico Maraldio, qui patrui, de quo nunc scribendum suscepimus, scriptorum & doctrinae heres extitit, & qui quamvis fama ubique celebretur, humana tamen omnia inferiora ducit virtute. Quae castitas illius! quae sanctitas! quanta gravitas, quanta constantia! quanta moderatio! Haec ipsa quae de eo jure meritoque praedicamus, non dubito quin animo illius modestissimo odiosa sint futura, cum nihil velit minus quam nominari. Beatum tamen se judicare debet, quod cum ductus ad patruum in adolescentia fuisset, contigerit ei unum atque idem optimum & conjunctissimum exemplar, quodque eum potissimum imitandum habuerit, cui natura se esse simillimum

voluit. Deus faxit, ut in hoc commentariolo quamdam effigiem mortui inveniat, & ne me plane operam in ea exprimenda perdidisse existimet. Vale, vir doctissime, & quamvis noctes & dies in uno opere astronomico urgearis, fac tamen nostra sic legas, ut si quid litura corrigendum sit, moneas.

Pisis III. Non. Quint. MDCCLXXXI.

Digitized by Google

JACOBUS PHILIPPUS MARALDIUS.

JAcobus Philippus Maraldius natus eſt XII. Kal. Sept. an. MDCLXV. in eo Comitatus Nicenſis oppidulo, quod vulgo Perinaldum appellant, patre Franciſco Maraldio, matre vero Catharina Caſſinia, quae ſoror erat Joannis Dominici Caſſinii, quo neminem praeſtantiorem in aſtrorum ſcientia noſtram tuliſſe Italiam vere poſſumus affirmare. Animum & mentem ſuam ipſa cogitatione avunculi aliorumque hominum excellentium cum conformaret Maraldius, brevi eo pervenit, ut ſui non ſolum ſperare, ſed etiam confidere poſſent magnum illum ornamentum patriae & familiae additurum. Invitatus itaque ab avunculo, ut Pariſios atque ad ſe ſe iter intenderet, libentiſſime illius paruit voluntati, cum ageret annum ſecundum ſupra viceſimum. Ita vero ipſum diligebat, ita venerabatur, ut illo formatore morum & magiſtro uteretur. Rarum hoc eſſe videbatur in urbe, in qua nimia ambitione luxuriare dixeris vivida adoleſcentium ingenia. Statim ſa-

piunt, ſtatim ſciunt omnia; neminem verentur, imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt. Sed longe alia ratio Maraldii fuit, cujus haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur, haec praecipua eruditio quod diſcere ab eruditiſſimis volebat. Semper ille aut de vitae officiis, aut de ſtudiis avunculum conſulebat, & quotidie magis & melior & doctior evadebat. Cum non amplius ut diſcipulus, ſed ut ſocius & comes Caſſinio aſtrorum curſum obſervanti adeſſet, idque auctoritate & juſſu eorum, qui Pariſinae Scientiarum Academiae praeerant, coepit cogitare qua ratione & ipſe poſſet viribus ſuis de nobiliſſima facultate aſtronomiae benemereri. Haec quidem unius ſaeculi ſpatio multos progreſſus fecerat Tychonis, Kepleri, Galilaei, Bouillaudi, Hevelii & Caſſinii opera. Motus cauſſae tamen & leges, quibus univerſa mundi machina regitur, diu incognitae fuerunt. Newtonus tanquam lux quaedam nova apparuit, effecitque ingenio, quo praeditus erat omnino ſingulari, ut magis innoteſcerent naturalium eventorum cauſſae, quam ipſa eventa. Pluri-

mum igitur intererat obſervationum numerum augeri, & experiendi artem quodammodo ad ſupera atque caeleſtia transferri. Novae propterea conſtruendae erant tabulae, quae Newtoni divina effata atque praedicta confirmarent. Nam Rodolphinae, quae fama ceteras ſuperabant, ut pote a Keplero confectae, quodammodo conſenuiſſe videbantur, cum tempus ipſum, & quae mox inventa fuerant inſtrumenta patefeciſſent multa in iis eſſe menda, quae correctione indigebant. Magnorum igitur virorum curae ſicuti Flamſtedii & Halleii in Britannia, Caſſiniorum, Hairii & Maraldii in Gallia eo ſpectarunt, ut planetarum motus certius innoteſcerent atque definirentur. Cum ad Jovem oculos convertiſſet Maraldius, vidit illico cum in Kepleri, tum in Bouillaudi tabulis male notatum fuiſſe locum aphelii illius planetae. Poſt id comparatis ſuis obſervationibus cum Chaldaicis quibuſdam tertio ante Aeram Chriſtianam faeculo habitis, agnovit nodos ejuſdem planetae quatuordecim & amplius gradus retrogrados fuiſſe, idque motui iiſdem proprio tribuendum. Ex motu etiam Jovis in ſua or-

Digitized by Google

bita rationem reddidit, quare post tres ejusdem planetae conversiones maculae quaedam quarto in satellite apparuerint, quae observatio quanti facienda sit, pluribus docuit vir astrorum scientia praestans Baillius (*). Si Jupiter & Sol a terra spectentur, octuaginta trium annorum spatio ad idem caeli punctum redibunt, quod suarum & Tychonis observationum comparatione assequi potuit. Diu persecutus est Martem, sed nulla non laude celebrandum esse Keplerum pronuntiavit, quod hujus planetae theoriam pulcherrime adeo constabiliverit, ut vix quidquam illi addi posse videretur. Pauca tamen correxit, quae miram observatoris diligentiam declarant. Ad id parallaxin ejusdem planetae secundo minuto minorem invenit, quam a Cassinio anno MDCLXXII. definita fuerat. Non pari successu Keplerus, quamvis Tychonis observationibus usus esset, tabulas Saturni condiderat. Multo labore ac sudore in iis corrigendis versatus est Maraldius, & ex ijs, quae hac de re ad Academicos Pa-

(*) *Histoire de l'astronomie moderne Tom. II. p. 452.*

risienses collegas suos retulit, quilibet judicare poterit, quanti operis quantaeque difficultatis sit alicujus planetae motus recte definire. Etenim qui hoc profiteatur, necesse est ut is in promptu habeat magnam observationum copiam tum veterum tum recentissimarum ad easdem inter se comparandas; praeter quam quod expeditus ille esse debet ad exploratiores methodos adhibendas, novasque, si opus erit, inveniendas; neque solum eidem industria, sed etiam ingenium acuendum erit, quod vix quidquam statui posse videtur, quod non incurrat in maximas difficultates. Toto ferme an. MDCCXIV. cum Maraldius oculos ad Saturnum adjecisset, quod per illa tempora ejusdem planetae annulus e conspectu hominum discedere debebat, mirifice Hugenii theoriam confirmavit, non mediocriter augens hominis immortalis gloriam, dum suae serviret. Nunquam vero satis laudari potest industria Maraldii, quam adhibuit in perficiendis Jovis satellitum tabulis, qua de re saepe ad Academicos Parisienses verba fecit. Hi quidem nunquam non plausere illius observationibus, & mirari maxi-

me visi sunt, quod primus omnium animadverterit eclypses satellitum non aeque durare, quamvis eadem sit distantia nodorum. Haec & alia hujusmodi non pauca, quae in diuturna obscuritate latuerant, cum aperuisset Maraldius, videbatur posse cum peritioribus astronomis de gloria contendere. Gaudebat vero in iis observationibus maxime, quae ad satellites Jovis pertinebant, socium habuisse Jo. Dominicum Maraldium fratris filium, qui magna cum spectaret & ad ea rectis studiis contenderet, meruit sane ut heres scriptorum & virtutum patrui in illius locum succederet. Ex quo primum tempore Jacobus Philippus caelum perlustrare coepit de comparando sibi novo Fixarum catalogo cogitavit, qui perfectione & copia Bayerianum vinceret, quod quantae utilitatis quantique momenti sit nemo in astronomia vel leviter versatus ignorat. Fixae enim moderari videntur motus cometarum, ceterorumque planetarum, qui subter illas sunt, quod ad easdem referantur. Quamvis Hipparcus ceterique celebriores astronomi in hujusmodi catalogis condendis insudaverint, fecit tamen

novorum inſtrumentorum inventio atque perfectio, ut veterum hac in re plurimum vinceremus induſtriam, & quae numerari antea facile poterant, pene innumerabiles reperirentur. Sed homini, qui haec curat, patientia prope incredibili opus eſt, cum nunquam liceat ſerena nocte quieſcere. Quare minime eſt mirandum ſi Maraldius, cum opus urgeret, multis coeperit affligi valetudinis incommodis. Ipſa tamen ſcientia, etſi incommoda datura erat, gaudebat; & cum fama illius laborum ad multos perveniſſet, ſaepe cogebatur reſpondere ad ea, quae de diverſarum ſtellarum poſitione rogabatur: qua in re magno is quidem adjumento fuit Euſtachio Manfredio (*) in ephemeridibus conficiendis, &

(*) Uſus eſt etiam Manfredius obſervationibus & tabulis Maraldii in ſuis aſtronomicis inſtitutionibus, & aliquando cum ad Academicos Inſtituti referret de Jovis & Martis conjunctione helioncentrica, pluribus diſſeruit de ſuſpicione Maraldii, qui obſervationibus comparatis non ita paucis, affirmare videbatur periodicum tempus Jovis, qui planeta eſt interior, multos ab hinc annos imminutum eſſe, Saturni contra, qui planeta ſuperior eſt, auctum. Quae quidem ſi accidunt, uti Maraldius conjecit, erit cur ſuſpicentur Aſtrono-

Delislio & Broukerio in caelestibus quibusdam globis construendis, qui omnes grata memoria illius liberalitatem facilitatemque prosecuti sunt. Consulebat etiam iis, qui curiosi erant cometarum investigatores. Nam qui parvi sunt, quique brevissimo tempore se se conspiciendos offerunt, aegre a stellis fixis distinguuntur. Sed astra, quae sunt infixa certis locis, adeo in numerato erant Maraldio, adeoque ejus inhaerebant momoriae, ut si quid novi prope illa extaret, statim agnosceret, & diligentissime persequeretur. Ita fiebat ut incola & habitator caelestis ab omnibus appellaretur. Sed e summis illis caeli stelliferi cursibus ad ima terrae loca interdum descendebat, ut insecta contemplaretur, cum haec non minus, quam illa immensa caelestia corpora *Dei gloriam enarrare* diceret. Habes in Parisiensis Academiae historia (*) quae de insecto quodam sycomori incola observavit. Cum deprehendisset ad pedem illius arboris

mi, planetas non semper mutuo se se trahere; quod ad torquendos Newtonianos plurimum valere judicabitur.

(*) *Du Hamel Hist. Reg. Scient. Acad. lib. V. cap. VI.*

plures lenticulas, quae soli objectae statim movebantur, quid rei ferrent videre voluit. Inter duas pelliculas, quae lenticulas ambiunt, erucam invenit colore subviridi, ea vero longitudine lineas tres, latitudine unam fere aequabat. Corpus a capite ad caudam duodecim annulis distinctum erat. Multus esse voluit Maraldius in describendo, quomodo nutriantur vermes hi, unde variae eorum mutationes donec in muscas abeant quatuor alis & sex pedibus instructas. Nemo enim, quod sciam, ante ipsum hujusmodi vermes contemplatus fuerat. Multa alia hujus generis ad historiam naturalem pertinentia persecutus est; ridens eos qui astronomum haec investigantem laureolam in mustaceo quaerere dictitabant. Quoniam vero inter insecta dignitate excellere, & principem locum tenere putantur apes, quod harum opere plura efficiantur ad hominum usum atque vitam, has magna & diligenti contemplatione dignissimas judicavit. Quamvis enim multa multi tum e veteribus tum e recentioribus de iis scripsissent, aliena tamen dicta & errata, quam proprias observationes referre

maluisse videbantur. Triginta & amplius annos ante extiterat vir summus Swammerdamius, qui electione earum rerum, quas diu per se observaverat, magnum opus effecit, sed, eodem morte extincto, perdiu latuit ejusdem exemplar, quod cum in Boerhaavii manus tandem pervenisset, publica luce donatum est. Serius tamen id contigit quam Maraldius suas instituerit observationes, qui ut certius nosceret miras horum insectorum proprietates atque industriam, vitrea alvearia adhibuit. Sive igitur tempus, quo habitae sunt observationes, sive modum habendi spectes, summas tribuendas esse laudes Maraldio judicaveris, ut certe tribuit vir harum rerum peritissimus Reaumurius (*). Diligenter praesertim inquisivit in apium ortum crassis occultatum tenebris atque erroribus, quem habent a Regina foecundata a fucis, quod genus ignavum, exacta aestate, ab alvearibus hostiliter arcent. Mirum vero quanta cura enitentem Reginam occultent, & qua sollicitudine vermes ex ea natos foveant. Qua arte

(*) Tom. V. P. I. *Memoires pour servir a l' histoire des Insectes*.

te excudant ceras, & mella fingant, quae fint earum officia, ftudia & mores, quomodo mutuis fe fe auxiliis juvent, & quam fit admirabilis fabrica membrorum ad opus faciendum, haec & alia praeterea hujufmodi plura non tam minute quam eleganter a Maraldio exponuntur, quae audientes Academici Virgilianum illud ufurparunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria.

Hiftoria quidem naturalis immenfos habet campos, in quibus quis excurrere poffit. Sed contemplatori opus eft patientia affiduitateque incredibili, & oculis & ingenio perfpicaciffimo, quae cum raro in uno homine copulentur, & cum faepe ad contemplandum praejudicatae opiniones afferantur, inde fit ut in fumma adhuc infinitarum rerum ignoratione verfemur. Id dolens Maraldius optabat quidem de nobiliffima facultate bene mereri, fed cum in plura ejus induftria effet diftracta, & raro ei otium daretur, haud potuit plane fuo & aliorum defiderio fatisfacere. Porro haud mediocris fuit illa occupa-

tio, qua per plures annos implicitus fuit in perficienda meridiana linea, magnum & omnino regium opus moderante Caſſinio, quae a Pariſienſi Obſervatorio ad Pyrenaeos uſque montes in meridiem producta fuit. Hac re an. MDCCI. abſoluta, Italiam & lares ſuos cogitavit; quod ſane iter illi glorioſum & aſtronomiae utiliſſimum fuit. Ubicumque enim reperiebat aſtronomos, tradebat iis artem obſervationum habendarum, & Euſtachius Manfredius, qui tum primum in Marſilianis aedibus uraniae coeperat ſervire, mirabilis utilitatis fructum ſibi tribuiſſe Maraldium ultro profeſſus eſt. Jam in urbem Romam invitatio quam ſuavis, quam liberalis, quam honorifica! Vehementer tum agitabatur Calendarii Gregoriani emendatio, & plurimum tribuere Pontifex videbatur tum Maraldii tum Caſſinii, quem Maraldius ipſe per litteras conſulebat, ſententiis. Sed ex Jeſuitarum voluntate, qui plurimum tum poterant, non ex veritate cauſſa pendebat, quare licet ſummi aſtronomi corrigendum Calendarium cenſuerint, in eo praeſertim quod pertinet ad lunas aſtronomicas & ad tempus aequi-

noctii, (*) infectum tamen adhuc est, quod illi faciendum judicarunt. Quod hisce rebus perfruebatur ac pascebatur Norisius Cardinalis, saepe cum illo erat Maraldius, & donatus satis large a Pontifice fuit, quod socius & consors fuerit gloriosi laboris, quem in meridiana linea ad Diocletiani thermas describenda Franciscus Blanchinius sustinuit. Omnia volebat Maraldius hominis amicissimi caussa, & cum iniisset societatem observationum astronomicarum cum ipso, maximarum auctor, plurimarum etiam magister fuit. Gaudio praesertim visus est exultasse, quod Kal. Septembris an. MDCCII. cum esset quartus Jovis satelles in superiore sui circuli parte, prope adeo sui planetae umbram transire debebat, ut incertum esset utrum in eam ingrederetur. Observavit ejus ingressum in Jovis penumbram, & ex universa hac observatione, quamvis unica, inferre se posse putavit inclinationem illius satellitis esse 2°. 52'., minorem scilicet 3'. quam quod a Cassinio definita fuerat. Atque haec mediocris differentia plurimum

(*) Vid. quaeso Baillium *Histoire de l'astronomie moderne* Tom. 2. p. 38.

valet ad obſervatorum diligentiam commendandam, declarandamque praeſtantiam methodorum, quibus ii uſi ſunt. Quidquid vero notabat Maraldius cum enucleate ad Caſſinium ipſum ſcriberet, ſignificavit ei aliquando animos ſe addidiſſe Blanchinio, ut Montanarii aſtronomica ſcripta, quae in manus illius pervenerunt, publicam in lucem emitteret, ſibique inquirenti num vere a Montanario pronuntiatum ſtellam quartae, ut dicunt, magnitudinis extare modo in hydrae cauda, modo evaneſcere, nihil hujuſmodi occurriſſe. Sed quod fruſtra diu quaeſivit, apparuit tandem ineunte Martio an. MDCCIV. triginta ſcilicet & duo poſt annos, quam animadverſa eadem illa ſideris deceſſio a Montanario fuerat. Vidit etiam Romae Maraldius longe lateque collucentem ignem ejus ſimillimum, quem Bononiae Caſſinius anno MDCLXVIII. obſervaverat; & mirari licet quot alia a peregrinatore fuerint animadverſa, de quibus mentionem fecit Blanchinius in ſuis obſervationibus aſtronomicis. Redux vero an. MDCCIII. in Galliam magnam copiam rerum naturalium a ſe Veronae prae-

ſertim collectarum Academiae dono dedit, probavitque omnibus, cum diceret aut de hujuſmodi rebus, aut de barometricis a ſe aliiſque habitis obſervationibus, aut de plantarum cultu, aut de dimenſione aquarum, quae quotannis e caelo pluunt (*), aut de meteoris variis, aut de terrae motibus, qui Appulos & Bruttios afflixerunt, quantum phyſica doctrina abundaret. Pro eo vero quod ſe non ſuis ſolum ſtudiis, ſed etiam ſuorum Gallorum commodis natum arbitrabatur, onus libenter ſuſcepit adjuvandi eos, qui in geographicis Galliae chartis conficiendis elaborabant; & anno MDCCXVIII. iter cum tribus aliis Academicis ingreſſus eſt abſolvendi cauſſa magnam meridianam lineam iis in regni regionibus, quae ſeptentriones ſpectant. Adhuc ſupereſſent multa, quae poſſem narrare, & copioſa abundat rerum va-

(*) Putabat Maraldius tantum aquae e caelo decidere annis ſingulis, ſive ea in nivem adſtricta ſit, ſive ſoluta, ut ſi aequabiliter ſuper terram univerſam extendatur, altitudinem obtineat unciarum octodecim Pariſienſium. Bononiae Beccarius aquam invenit duplam.

rietas; quae tanto justius debent commendari, quod nihil unquam oscitanter, nihil non studiosissime egerit Maraldius. Sed modus adhibendus est, quod nimium saepe offendat, & quod ex indice earum rerum, quas ipse cum Academia communicavit, intelligi poterit quam multa, quantique momenti conatus sit, quantaque perfecerit. Restat ut videamus animi virtutes, quae quo sunt excelsiores, eo dant optimae clariora indicia naturae. Nemo illo diligentior fuit in tribuendo Deo ac Superis cultu; & si pietati etiam, qua propinquitas colitur, summam, ut par est, impertiri debemus laudem, perpauci sane hac virtute se exaequare cum Maraldio poterunt. Vigilabat, excubabat quotidie pro salute avunculi sui, solabatur aegrum & caecum, diligebat, venerabatur magis quam parentem; & cum nullum esset officium pii & amantissimi hominis, quod in illum non conferret, dijudicari minime poterat uter utri virtute esset anteferendus. Quot lacrimis ejus obitum deflevit, & quam grate illius beneficia recordabatur! Nihil erat in eo nisi simplex, sincerum, castum & grave;

non ſuperbiebat praeſtantia doctrinae, & nihil magis optabat quam in proximum quemque conferre, quae ſibi immenſo labore comparaverat. Itaque nemo unquam deſideravit congreſſus illius, facilitatem ſermonis, & obſervationum aſtronomicarum commercia. Si quis quidquam in ſe peccaſſet, malebat oblivïſci quam ulciſci; & cum a contentionibus eſſet alieniſſimus, ſibi contradici haud aegre ferebat. Sed raro contradictores inveniebat, cum eſſet perſpicacia & diligentia incredibili, eaque eſſet opinio de eo, nihil ſolere ipſum in lucem afferre, quod antea ad certam rationis atque experientiae normam minime direxiſſet. Sobrietate videbatur alere induſtriam valetudinemque, ſed ipſa induſtria minuit ei vitae curſum. Nam cum in quadrante, ut vocant, murali collocando in ſummo ſpeculae faſtigio ad perficiendum fixarum catalogum eſſet occupatus, incidit in febrim, ex qua mortem obivit Kal. Decembris an. MDCCXXIX. Talis fuit vir, qui quamvis Galliae ſuam ſe debere doctrinam diceret, Italum tamen ſe ſemper eſſe voluit, & eſſe ſemper gloriatus eſt.

OPERA EDITA.

Antequam Parisina Scientiarum Academia a Lud. XIV. instauraretur, quod accidit an. MDCXCIX. non omnia, in quibus elaborabant Academici, publica luce donabantur. Narratur quidem ante illud tempus plura scripsisse Maraldium, & mentio praesertim fit horum scriptorum, ceteris praetermissis, quae ad Astronomiam minime pertinebant.

Corrections des Epoques du mouvement des Satellites de Jupiter.

Recherches & observations sur les changemens de la grandeur apparente des Etoiles.

Observations sur une Etoile fixe changeante de la Constellation du Cygne.

Observations des Taches sur le Soleil en Mai.

Hactenus de astronomicis scriptis Maraldii, quae quidem cum Academia communicavit ante annum MDCLXXXXIX. Cetera, quae sequuntur, in ejusdem Academiae commentariis sic descripta reperiuntur.

Comparaison des Observations de la Comète de *1699.* faites à la Chine par le Révérend Père *Fontanay*, raportées à l' Académie par le Révérend Père *Gouye*, le 12. Mars 1701., avec celles qui en furent faites à l' Observatoire Royal de Paris. Mem. 1701.

Description des quatre Etoiles proche du Cercle Polaire, avec les quelles on commenca de voir la Comète de *1699.*, à Paris. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 22. Février 1701. à Collioure. *ibid.*

Taches dans le Soleil obſervées à Montpellier le 29. Mars 1701. *ibid.*

Obſervation de l' Eclipſe du Soleil du 23. Septembre 1699., faite à Paris. *ibid.*

Obſervation d' un Nouveau Phénoméne, faite à Rome, le 2. Mars 1702. avec les Réfléxions de Mr. *Caſſini* ſur cette Obſervation. M. 1702.

Expériences du Baromètre faites ſur diverſes Montagnes de la France M. 1703.

Obſervation de deux taches dans le Soleil, en Janvier 1704 M. 1704.

Suite des Obſervations des Taches du Soleil en Janvier 1704. *ibid.*

Retour des Taches obſervées dans le Soleil au commencement de Janvier 1704. *ibid.*

Obſervation d' une nouvelle Tache dans le Soleil, au mois de Mars 1704. *ibid.*

Comparaiſon des Obſervations de Mr. *Manfrédi* avec celles de Paris. *ibid.*

Extrait d' une Lettre de Mr. *Manfrédi* ſur une Eclipſe de Venus par la Lune, obſervée à Bologne le 30. Juin 1704. *ibid.*

Raport de l' Obſervation de l' Eclipſe de Lune faite à Bologne, le 17. Juin 1704. Par Mrs. *Manfrédi & Stancari. ibid.*

Occultation de Jupiter par la Lune obſervée en plein jour le 27 Juillet 1704. *ibid.*

Conjonction de Jupiter avec la Lune, obſervée le 24. Aout 1704. *ibid.*

Conſidérations ſur la Théorie de Planètes. *ibid.*

Digitized by Google

Les Hypothèses du mouvement de Saturne. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 10. Decembre 1704. *ibid.*

Comparaison des Observations du Baromètre, faite par le Révérend Père *Sebastien Truchet* avec les nôtres. M. 1705.

Observations du Baromètre & du Thermomètre, faites en différentes Villes pendant l' année. 1705. M. 1706.

Les Hypothèses du mouvement de Iupiter. *ibid.*

Les Hypotheses du mouvement de Mars. *ibid.*

Observation d' une Comète, qui a commencé de paroître au mois de Mars. *ibid.*

Découverte d' une nouvelle Etoile (*de l' Hydre*), qui paroit & qui disparoit en divers tems. *ibid.*

Observations de la Comète, faites depuis le 18. Mars qu' on a commencé de la voir, jusqu' au 16. Avril qu' elle a cessé de paroître. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 28. Avril 1706. faite à l' Observatoire Royal. *ibid.*

Observation de l' Eclipse du Soleil faite le 12. Mai 1706. à l' Observatoire. *ibid.*

Observations de l' Eclipse de Lune, du 21. Octobre 1706. faites à Marseille & à Bologne. *ibid.*

Considèrations sur la seconde inégalité du mouvement des Satellites de Jupiter, & sur l' Hypothèse du mouvement successif de la Lumière. M. 1707.

Observation de l' Eclipse de Lune, faite à l' Observatoire Royal, le 17. Avril au matin, de l' année 1707. *ibid.*

De la dernière conjonction Ecliptique de Mercure avec le Soleil. *ibid.*

Observations de quelques Taches considerables dans les Satellites de Jupiter. *ibid.*

Observation du Passàge de la Planète de Mars par l' Etoile Nebuleuse de l' Ecreviſſe, faite le mois de Juin de l' année 1707. M. 1707.

Observation de l' Eclipse de Lune (*du* 17. *Avril* 1707), faite à Zuric. Par Mrs. *Scheuchzer*, & comparée à la méme Eclipse faite a Rome. *ibid.*

Observation d' une Comète. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Venus par la Lune, du 23. Février 1708. M. 1708.

Observation de l' Eclipse de Lune, du 5. Avril au matin, de l' année 1708. *ibid.*

Observations du retour de la Tache ancienne de Jupiter. *ibid.*

Observation du passage de la Lune par les Etoiles méridionales des Pleiades, le matin du 10. Auot 1708. *ibid.*

Réfléxions sur la suite des Observations de la Comète de Novembre 1707. faite à Bologne Par Mrs. *Manfrèdi* & *Stancari*. *ibid.*

Observations de l' Eclipse de Soleil, du 14. Septembre 1708. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 29. Septembre 1708. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 29 Septembre 1708. faite à Gènes par Mrs le Marquis *Salvago* & l' Abbé *Barrabini*, & à Marseille par le Père *Laval* & Mr. *de Chazelles*. *ibid.*

Comparaison des Observations du Baromètre faites

Digitized by Google

à Paris & à Zuric, pendant les six prèmiers mois de l' année. 1708. & les six derniers mois de la méme année. M. 1709.

Observation du retour de l' Etoile changeante de l' Hydre. M. 1709.

Comparaison des Observations du Baromètre faites en différens lieux. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 13. Fevrier au soir, de l' an 1710. M. 1710.

Observation de l' Eclipse du Soleil, du 28. Février 1710. *ibid.*

Comparaison des Observations de l' Eclipse de Lune, du 13. Février 1710., faites en différens lieux. *ibid.*

Diverses Observations de la conjonction de la Lune avec les Pleiades. *ibid.*

Observation du passage de Jupiter proche de l' Etoile qui est dans le Front du Scorpion, comparée avec une semblable Observation faite en 1627. *ibid.*

Nouvelles Expériences sur la dilatation de l' Air faite par Mr. *Scheuchzer* sur les Montagnes de Suisse, avec des Réfléxions. M. 1711.

Observation de l' Eclipse de Soleil, qui est arrivée le 15. Juillet 1711. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune qui est arrivèe le 29. Juillet 1711. *ibid.*

Observation de l' Eclipse Horizontale de Lune faites en diffèrentes Villes, & raportées. *ibid.*

Recherche de la Parallaxe de la Lune dans ses conjonctions avec les Etoiles des Pleiades *ibid.*

Observations de l' Eclipse de Lune, du 23. Janvier 1712. M. 1712.

Digitized by Google

L' Inclinaison du quatrième Satellite à l' égard de l' Orbite de Jupiter, vérifiée par une Observation rare. *ibid.*

Observations sur les Abeilles. *ibid.*

Du Retour de l' Etoile changeante qui est dans la Constellation du Cygne. M. 1713.

Observation de l' Eclipse de Lune, du 2. Decembre 1713., faite à l' Observatoire Royal. *ibid.*

Retour de la Tache ancienne de Jupiter, avec l' Observation d' une grande Tache dans le quatrième Satellite. M. 1714.

Observations pour déterminer la différence des Meridiens entre Paris & Leyde, & entre Paris & Upsal. *ibid.*

Observations sur la Phase ronde de Saturne. M. 1715.

Réfléxions sur l' Eclipse du Soleil, du 3. Mai 1715. *ibid.*

Observation de l' Eclipse du Soleil, du 3. Mai 1715. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Venus par la Lune, faite en plein jour le 23. Juin 1715. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Jupiter par la Lune, faite le matin, du 25. Juillet 1712. *ibid.*

Observation d' une Lumière Septentrionale. M. 1716.

Observations de l' Eclipse de Jupiter par la Lune, faites le quatrième jour de Janvier 1716. *ibid.*

Suite des Observatious sur l' Anneau de Saturne. *ibid.*

Observations d' une Lumière Horizoutale. M. 1717.

Observation de l' Eclipse de Lune, faite le 20. Septembre 1717. *ibid.*

Observation de l' Eclipse d' Aldebaram par la Lune, faite le 25. Septembre 1717. *ibid.*

Observation d' une Lumière Septentrionale. M. 1718.

Observation de l' Eclipse de Soleil, du 2. Mars 1718. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 9. Septembre 1718. *ibid.*

Observations de la Lumière Septentrionale. *ibid.*

Observations du passage de Jupiter proche de l' Etoile appellée *Propus. ibid.*

Observations sur l' Etoile changeante de la Baleine. M. 1719.

Comparaison de quelques Observations de Mr. *le Chevalier de Louville*, avec celles qui ont été faites à l' Observatoire Royal. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, du 29. Aout 1719. *ibid.*

Observation sur la quantité de Pluie, sur le Thermomètre, & sur le Baromètre pendant l' Année 1719. M. 1720.

Observation d' une Aurore Boréale. *ibid.*

Observations sur les Taches de Mars. *ibid.*

Observations Météorologiques de l' année 1720. M. 1721.

Observation de l' Eclipse de Soleil, du 24. Juillet 1721. Par Mrs. *Cassini & Maraldi. ibid.*

Observations de deux Météores *ibid.*

Observations sur différens Météores de l' année 1721. M. 1722.

Digitized by Google

Observation de l' Eclipse de Lune, faite le 28. Juin après minuit 1722. *ibid.*

De la Parallaxe de Mars. M. 1722.

Observations de l' Eclipse de Soleil, du 8. Décembre 1722. faite en présence du Roi. Par Mrs. *Cassini & Maraldi. ibid.*

Détermination Géographique de l' Isle de Corse. *ibid.*

Observations Météorologiques faites en 1722. M. 1723.

Diverses Expériences d' Optique. *ibid.*

Observations & Réfléxions sur la Comète qui a paru au mois d' Octobre 1723. *ibid.*

Observation de Mercure sur le Disque apparent du Soleil. *ibid.*

Observations Météorologiques de l' année 1723. M. 1724.

Observation de l' Eclipse de Soleil, du 22. Mai 1724. faite en présence du Roi à Trianon. *ibid.*

Observation de la Comète qui a paru en l' année 1723. *ibid.*

Observation de l' Eclipse de Lune, faite le matin du prémier Novembre 1724. *ibid.*

Observations Météorologiques faites en 1724. M. 1726.

Observations Météorologiques de l' année 1725. M. 1726.

Observations faites à Pequin, & comparées avec celles qui ont été faites à Paris. *ibid.*

Observations Météorologiques de l' an 1726. *ibid.*

Explication des Tables du prémier Satellite de Jupiter

piter, avec des Refléxions sur le mouvement de ce Satellite. M. 1727.

Observation Météorologiques de l' annèe 1727. M. 1727.

Observations Météorologiques pendant l'annèe 1728. M. 1728.

Observation de l' Eclipse totale de Lune du 13. Février 1729. M. 1729.

De l' Inclinaison de l' Orbe de Jupiter. *ibid.*

Observations Météorologiques pendant l' année 1729. *ibid.*

AN-

ANGELUS FABRONIUS

FRANCISCO DANIELO

NEAPOLITANI REGIS HISTORIOGRAPHO

S. P. D.

Gratulor patriae tuae, quod nullum sit genus litterarum, quod apud vos non studiosissime excolatur, gratulor Mazochio, qui exemplo, monitis praeceptisque effecit, ut etiam studium litterarum Hebraicarum tantum vigeret, quantum vix alibi; & sane quae a Mathejo vestro de Psalmis habuimus, ostendunt quam multa sint adhuc in iisdem litteris recondita, quam curiosa, quam utilia, quae lucem scriptoris desiderant. Mirari se ajebat Mazochius ipse, quid esset cur multi Homeri, Pindari, Horatii scriptis celebrandis, omnique laude cumulandis toties immorarentur, Mosem interea, Davidem, Isaiam silentio praeterirent; quapropter totum se convertit ad poesin Hebraeorum illustrandam, qua de re praeclare inchoata mul-

Digitized by Google

ta reliquit, absoluta non plane. Tria omnia sunt, quae in omni perfecta poesi considerare solemus, rem ipsam, ejusque tractandae modum, dispositionem, ordinem & pro vario poematis genere totius formam; deinde elocutionem atque stilum; postremo carminis suavitatem, numerosque non solum ad aures oblectandas, sed etiam ad res ipsas exprimendas, omnemque animi motum concitandum idoneos. Non me latet disputari ab eruditis, num Hebraeorum poesis numeris & modis fuerit adstricta, & cum multae hinc atque hinc afferantur conjecturae, suspicari quidem possumus ipsos novisse rhythmos artemque numerorum, sed nullum ex eorum sermone eruere possumus argumentum, qui suis vocalibus destitutus per annos supra bis mille mutus omnino, &, ut ita dicam, elinguis jacere videtur. Quanquam Graeca & Latina lingua ita nunc efferantur, vix ut retineant pristinae suavitatis; sonusque pronunciandi, quem adhibemus, ingratissimus futurus fuisset & omnino barbarus Atticis & Romanis auribus, sui tamen manent iis numeri suique pedes, quos frustra in Hebraica lingua quaesieris. Itaque qui metricam illam fuisse contendunt, &

Digitized by Google

hanc instaurare conantur, aedificium extruere videntur, cui fundamentum, in quo nitatur, plane deest. Hoc proprium fuisse Hebraeorum poetarum existimatur, ut poemata in periodos plerumque aequales distribuerent; periodos vero ipsas in suos versiculos, saepissime binos, interdum etiam plures; quod cum maxime appareat iis in locis, ubi rem unam, ut solebant, multis modis versant, & in eadem commorantur sententia; ubi eamdem rem diversis verbis exprimunt, aut diversa eadem forma verborum comprehendunt; & cum paria paribus referuntur, adversis opponuntur contraria, ex hoc conjici potest aliquam numerorum rationem ipsos habuisse, curavisseque ut apte & numerose caderet oratio. Sed non tam elegantiae quam necessitati hoc multi tribuunt: nisi enim sententias in versiculorum spatia distribuissent, nulla amplius fuisset distinctio carminum, & omnia implicata & permixta viderentur, cujus rei declinandae caussa inventa quoque fuisse putantur carmina in alphabeti modum distributa. Verum id, in quo praeter ceteros excellere optabant Habraei vates, erat orationis genus sententiarum, figurarumque luminibus distinctum & o-

Digitized by Google

mni rerum & verborum magnificentia ornatum. Si quando accidit ut breviter & simpliciter loqui incipiant, accersunt statim ornamenta, iterant, variant, augent, nihil omittunt quod ad exaggerandam illuminandamque orationem & ad impellendos sensus valeat. Commoratio in una re, augendi minuendique caussa veritatis superlatio atque trajectio, similitudo, conformatio, exemplum, iracundia, objurgatio, promissio, deprecatio, laesio, optatio, execratio, digressio, interrogatio, admiratio, & horum similia frequenter ab iis adhibentur, quod habeant vim, & mirabiliter illustrent orationem. Quanta vero translationum copia! Ubique fere exstat atque dominatur perpetua quaedam ac sibi instans metaphora, saepe audacter illata, saepe etiam cum periculo irruens, & quae licentius occupavit, iis immoderate nonnunquam & insolenter utitur. Est vero quod miremur tantam copiam libertatemque translationum minime officere orationis perspicuitati, nisi sumptae sint ex rebus, quas vetustas oblivione obruit, cujus rei in cantico praesertim Salamonis multa videntur esse exempla. Ceterum ex rebus plerumque naturalibus suas depromebant metaphoras He-

braei, & quae apud Latinos liberiores & pene inverecundae esse videntur, illorum judicio remissiores & languidae habitae forent. Id intelligi ab iis poterit, qui loca quaedam Isaiae (*) cum Horatianis illis carminibus conferent.

Lucem redde tuae, Dux bone, patriae,
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles melius nitent.

Erant & alii fontes uberrimi, ex quibus suas derivare solebant translationes Hebraei vates, ex moribus puta, & civilis vitae consuetudine, ex artibus, iis praesertim, quae ad colendas terras curandumque pecus, quae omnium nobilissimae ab iis putabantur, sunt inventae; ex patriis religionibus ac caeremoniis, ex sacra historia, quae omnia tam variam lautamque supellectilem imaginum atque ornamentorum suppeditabant, ut iis, qui his aures assuefecerint, cetera vilescere videantur. Idem ille Homerus quando in hujusmodi translationibus eminere

(*) Is. XXX. 26. LX. 19. 20.

voluit, ut cum Achillem suum effert (*), *aliquid sumpsisse putatur ab Hebraeis; & quanquam non tam magnifice & ample dicta sua exornaverit, fortasse quia tantam audaciam libertatemque minime Graecae linguae Graecisque moribus congruere judicavit, satis tamen exemplo suo ostendit eorum magniloquentiam imitatione dignam esse. Etsi nolim scriptorem efferri immoderatione verborum & figurarum, nihilo minus optarim multa ab illo colorari & animari, quam in rem mirabilis utilitatis fructum praebere eidem poterit veterum Hebraeorum ac praesertim Prophetarum lectio. Erant quidem Prophetae a Deo ipso & electi, & ad obeundum munus suum abunde instructi; praeparabantur tamen quodammodo ad concipiendam divinam sapientiam in Collegiis ad id institutis, quibus praeerat, tanquam moderator & praeceptor, vates aliquis summa auctoritate atque doctrina. Hinc ad prophetiae munus exequendum ii praecipue evocabantur, qui in sacra poesi diu & multum fuerant exercitati, cum unum idemque officium esset & edere oracula, & carmina,*

(*) Iliad. V. 449. & XIII. 588.

Digitized by Google

ſeu hymnos in uſum Eccleſiae condere. Quare minime eſt mirandum, ſi magna pars ſacrorum hymnorum vera ſint vaticinia, inſigniora vero vaticinia praebeant exempla ſublimioris poeſeos. Quid porro magnificentius Capitibus Iſaiae IV. & V. ſupra triceſimum, & quadrageſimo, quid limatius & exquiſitius omnique ornamentorum copia magis affluens Balaami ceteriſque hujuſmodi vaticiniis? Inveniuntur etiam in Prophetarum ſcriptis diverſi generis poemata, veluti idyllia, elegiae atque odae, & quae ad lyricam pertinent praeter cetera excellere jure ac merito judicantur. Horum argumenta nón erant fictae res, ſed ſummi Dei bonitas ac magnitudo, non hominum geſta, sed laudes divinorum beneficiorum, non amantium querelae ac deliria, ſed preces, ſuſpiria, vota populi miſeriarum deprecatoris; & cum oſtenderetur quid factum fuerit, cum portenta ac miracula narrarentur, cum omnis antiquitatis memoria explicaretur, cum juxta ſe ponerentur Divini Numinis beneficia hominumque malefacta, mira inde exurgebat ornamentorum copia, quae non in alienum irruiſſe, ſed in ſuum immigraſſe locum videbantur. Non opus erat Hebraicis poetis multa varietate a-

Digitized by Google

bundantibus longius digredi a proposito, quodque non haberent tam magnum campum Graeci poetae, & digressiones amabant, & multa extrinsecus quaerebant assumebantque. Nonne aegre Pindaro ignoscimus, qui celebraturus Hieronem gravi & diuturno morbo laborantem, & vota facturus Aesculapio ad opem aegroto arte medica ferendam versus plus centum, & totius carminis dimidiam omnino partem insumpsit in universa Aesculapii historia persequenda? Non similia quidem in Hebraicis odis inveneris, quamvis eae sint laetae, solutae, liberae, in elatiore argumento exultantes etiam, audaces, nonnunquam prope effrenae. Si quando paullulum aberravit vates, redit brevi ad rem, idque de oda Hebraea statui posse videtur, ex ipsa rerum, in quibus versatur, natura tam faciles habere aditus ad pulcherrimos ornamentorum locos, tot opportunitates egressionum, ut in summa rerum varietate & liberrimis excursionibus plerumque ei mirifice constet continuationis atque ordinis ratio. Vereor ne ineptus judicer, si hoc loco plura de poesi Hebraeorum dixerim. Pauca tamen quae attuli non tanquam citharoedi prooemium affictum aliquod tibi videbuntur, cum

dicturus sim de studiis Alexii Symmachi Mazochii, qui vir erat egregius in Hebraicis litteris, quique effusius favere Hebraicis poetis judicabatur. Haec enim aetas vitiorum foecunda magnam copiam semidoctorum effudit, qui turpiter vituperare non dubitant quidquid antiquitatem olet, omnesque eos qui in illa exploranda illustrandaque elaborant. Horum voces tu quidem, eruditissime Danieli, contemnes, ut certe contemnebat Mazochius tuus; & postquam illustrasti multa, quae ad Romanorum historiam pertinent, perficies quae jamdiu habes in manibus de Friderici II. Caesaris vita & legibus, ex quibus magnas tibi & nominis & fortunae accessiones fore confido. Vale.

Pisis XV. Kal. Majas. MDCCLXXXI.

Alexius Symmachus Mazochius.

Erunt quidem semper posteris clarae & insignes virtus & doctrina Alexii Symmachi Mazochii non tam propter earum amplitudinem, quam propter elegantiam scriptorum (*), qui hominis summi praeclara gesta historiae monumentis consignarunt. Facturus ne operae pretium sim, si easdem res ego quoque perscripserim, nec satis scio, nec si sciam dicere ausim. Video quidem cum veterem tum vulgatam esse consuetudinem, ut novi semper exoriantur scriptores, qui aut in rebus certius aliquid se allaturos, aut scribendi arte ceteros se superaturos confidant. Utcumque erit, juvabit tamen pro virili parte & me ipsum consuluisse famae viri amicissimi, qui mihi quidem, quamvis e vivis sublatus, vivit tamen semperque vivet. Virtutem enim semper amavi illius, quae extincta non est; nec mihi solum ver-

(*) Nicolaus Ignarra, Franciscus Seraus & Parisiensis Academiae, quae dicitur Inscriptionum & Humaniorum Litterarum, Secretarius. Vid. Vol. XXXVIII.

Digitized by Google

ſatur ante oculos, ſed omnibus civibus ſuis ſic viget, ut nemo fere me animo aut ſpe magnum aliquid ſuſcipiat, quin ſibi illius memoriam atque imaginem proponendam putet. Sed ad propoſitum veniamus. Natus ille eſt XI. Kal. Novembris (*) anno MDCLXXXIV. in pago florentiſſimo S. Mariae, quo in pago ſita fuit vetus Capua, & qui a nova duo ferme millia paſſuum diſtat. Pater ejus fuit Laurentius Mazzocculus, quod co-

(*) Secuti ſumus auctoritatem ipſius Mazochii, qui non uno in loco operum ſuorum teſtatur ſe in lucem hominum editum die Symmacho Epiſcopo Capuae ſacro, hoc eſt 22. Octob. (*Vid. Kal. Neap.* 22. *Octob.*) Ceterum in libris, in quibus notata ſunt nomina eorum, qui baptizati fuerunt in Eccleſia, ut vocant, Collegiata S. Mariae de Capua, haec ſcripta reperiuntur. *Anno Domini milleſimo ſexcenteſimo octuageſimo quarto die vigeſima ſecunda Octobris: Ego D. Joannes Jenco Curatus baptizavi infantem pridie natum ex Laurentio Mazzoccolo & Margarita Battaglia conjugibus hujus Parochiae, cui impoſitum eſt nomen Alexius Symmachus. Matrina fuit Victoria Indolfo &c.* Fortaſſe Mazochius numeravit natalem diem ſuum a die, quo luſtralibus aquis ablutus eſt, niſi dicere velimus media ferme nocte pridie illius diei ipſum in lucem editum fuiſſe.

gnomen Alexius in Mazochium commutavit, ut Latinitati & gloriolae ferviret. Ineunte enim faec. XVI. floruerat Romae arte typographica hoc ipfo cognomento Jacobus. Matrem habuit Margaritam Battaliam, quae poftquam feliciter tres fupra viginti liberos peperiffet, ob Alexium editum occubuit. De qua fane numerofa familia ipfe jocans dicere folebat, propofitum fuiffe patri in uxore ducenda, ut redderet regno quos paullo ante dira peftis abfumpferat. Quoniam nihil eft in homine bona & fagaci mente melius, dolebant multi ea tardi ingenii figna in Alexio apparere, ut deferendum illum cenferent. Sed cum taederet ipfum perverfae inftitutionis, in quam inciderat, neque mentem poffet accommodare puerilibus illorum temporum ineptiis, facile erat praeceptorum infcitiam vitio adolefcentis tribuere. Sed tamen interdum dum in Seminario Campano alumnus verfaretur, nonnullos jaciebat quafi igniculos ingenii, qui cum minime effugerent perfpicaciam Buccardi Canonici, qui erat moderatorum unus, perfuafit hic pa-

tri, ut Alexium Neapolim instituendum mitteret. Hic tum forte erat Carolus fratrum natu maximus, & meliore sane fortuna excultus, quippe qui prudens adeo erat Graecae Linguae, ut ferme universas Joannis Chrysostomi homilias memoria teneret. Ab hoc igitur hujus ipsius linguae initia, quae Graece elementa appellari solent, Alexius accepit, & cum aditus quidam sibi patefactus fuisset ad Ciceronis cognitionem, sensit tum quidem se nil nisi de faece antea hausisse, & perversae institutionis vitia continua aurei illius scriptoris lectione sibi esse corrigenda. Brevi quidem sic calluit Latinam linguam, ut diligentissimos condiscipulorum posset in certamen vocare cum certa spe victoriae, & quae praeceptor Italice dictaret, Latine scribere sine mendo. Effecit etiam diligentia & contentione omnino singulari, ut idem quoque posset in Graeca lingua, sic ut quae de scripto Latine traderentur vel a philosophiae vel a theologiae magistris, ipse ex tempore Graecum in sermonem converteret. Quod si Budaeo aliisque perpaucis exercitatissimis viris laudi datum est, quod *de Graeco libro quae*

scripta sunt, legerent Latine, de Latino Graece (*), magis etiam suspicere debemus Mazochium, qui, nondum studiorum exacto curriculo, id ipsum posset vel in iis rebus, quae difficili in cognitione versantur. Qua re vulgata, nihil non egit Archiepiscopus Campanus, ut redderetur Seminario suo alumnus, qui vel in nobilissimo theatro admirationem maximam moverat. Sed propositum erat patri adolescentulum minime abstrahere a reconditiorum disciplinarum cursu. Itaque postquam philosophiae & theologiae is satisfecisset, audivit Nicolaum Parthenium Jannettasium Jesuitam, qui in Maximo, ut vocabant, Collegio mathematicas disciplinas tradebat. Sed cum hic ad laudem magis poetae (& sane Latinas musas aequas experiebatur) quam mathematici aspiraret, necesse fuit Mazochio industria sua praeceptoris inscitiam corrigere. Inter haec patrem amisit, qui tantum ei amoris & prudentiae desiderium reliquit, ut vel senex dictorum & praeceptorum illius memoriam saepe repeteret. Cum

(*) Vives Comment. in S. Aug. de Civit. Dei l. 1. c. 17.

vero Alexio omnia essent solutissima, potestate vivendi ut vellet, qua saepissime incauti adolescentes abutuntur, ita ipse usus est, ut perraro domo exiret seque totum in litteras abderet. Omnia fere quae sunt conclusa theologicis studiis (nam Ecclesiae se pridem devoverat) historiarum cognitio, poetarum pertractatio, linguarum & monumentorum antiquitatis interpretatio, & in ratione dicendi excogitare, ornare, disponere, meminisse, quae plerisque ignota, & diffusa late videbantur, erant exercitationes ingenii & curricula mentis Mazochii, qui in hoc solum sibi peccasse visus est, quod tum ad nullius ductum, quanquam plures essent Neapoli doctrinae gloria florentissimi viri, se applicaverit. Unus omnino, ad quem sacerdos jam factus itare solebat, erat Carolus Majellus, de quo ajebat, ex omnibus rebus, quas sibi aut fortuna aut natura tribuit, se nihil habuisse quod cum amicitia Majelli comparari posset, nullamque unquam rem extitisse, quae plus apud se polleret quam ipsius voluntas atque judicium. Itaque Eidem discedenti Neapoli, ut Clementi XI,

Pontifici Maximo ab epistolis esset, libentissime successit Alexius in munere studiorum Praefecti, quod in Neapolitano Seminario magna cum gloria diu sustinuerat. Non est credibile quanta cura, quantisque vigiliis rem Seminarii gesserit Mazochius, cum ei esset persuasissimum fructum ingenii & virtutis omnisque praestantiae tum maxime capi, cum in proximum quemque confertur. Quotidie scholas obibat, cunctis aderat, cognoscebat, animadvertebat, & quo quemque natura tulisset sapientissimis consiliis ipse ducebat. Litteras etiam Graecas Hebraicasque tradebat, satagebatque, ut non linguae solum, verum etiam animi & virtutis magister esset. Quod non in sententia solum, sed etiam in nutu residere ejus auctoritas videbatur, rari erant qui non gauderent officio, & qui recta non sequerentur: mira vero is erat arte in avertendo languore; & nemo ignorat facilius esse currentem, ut ajunt, incitare, quam commovere languentem. Hujusmodi muneri ipse eousque praefuit, dum aetas vergeret ad senectutem; depositum vero iterum suscipere coactus est,

quod

quod maxime doleret, qui Neapolitanae Ecclesiae clavum tenebat Spinellius Cardinalis, absente Mazochio, apparere in animis adolescentium molle quiddam, demissum, humile, enervatum quodammodo & languidum. Adeo-quidem rem Alexius restituit, ut vel ipsae deambulationes, ceteraque hujusmodi oblectamenta non sine libris atque stilo essent. Quae priusquam acciderent, incredibili contentione & prece Nicolai Caraccioli Archiepiscopi Campanorum invitatur, ut ad suos redeat; eodemque tempore Campanus Canonicus creatur. Sed haec nihil movebant hominem ab honoribus alienissimum, nec prece, nec pretio, nec gratia ulla a suo Neapolitano Seminario abstrahi posse videbatur. Fregit tandem juvenis propositum Caroccioli auctoritas ac plane imperium, convenitque inter eos de partienda opera inter Seminarium Neapolitanum & Campanum, sic ut quatenus Canonici munus exigeret, ipse Capuae consisteret, reliquo vero tempore suis Neapolitanis consuleret. Quod promiserat studiose perfecit, etsi auctus a Romano Pontifice novo Canonicatu paullo post

fuerit, qui, quod onus habeat publice facras litteras exponendi, *theologalis* appellari folet. Tum quidem litterarum humaniorum praeceptor effe defiit, ut plane fatisfaceret iis convictoribus, qui cognitionem fcientiamque facrorum librorum requirebant. Interea Epifcopus Averfanus paullulum invidens vicinis fuis, quod Seminaria florentiffima haberent Mazochii opera, hunc vehementiffime rogavit, ut in illis fuis continuis itibus & reditibus paullulum ea in urbe fubfideret fuis quoque Clericis confulturus. Non diutius fe rogari eft paffus vir humaniffimus, cui nihil erat antiquius utilitate eorum, qui fe Ecclefiae obligaverant; miraberis vero unum hominem fufficere, & tantorum operum laborem ferre potuiffe. Ipfa loca, in quibus verfabatur Mazochius, Romanarum rerum, gymnafiorum, & Graecarum difputationum quodammodo memoriam commovebant; quare folebat femper aliquid fcribere aut legere, quod ad antiquitatem illuftrandam pertineret. Prudentiffimus vero homo e prodeundo in publicum refugiebat; & quae in adverfariis notabat, neque ab indoctiffimis, neque ab doctiffimis

legi se velle dicebat, quod alteri nihil intelligerent, alteri plus fortasse quam ipse. Sed roganti Josepho a Capua Capycio viro perurbano & docto recusare non potuit, quin de amphitheatro Campano librum conderet ederetque, qui sane hominis eruditissimi illi famam confecit. Detecta enim per illos dies fuerat inter rudera ejusdem amphitheatri inscriptio quaedam, sed haec mutila (*) quae non modo supplenda erat, sed ita interpretanda, ut ex ea certissima argumenta atque indicia ad illustrandam veterem Campanam historiam erui possent. Et quidem, Mazo-

(*) Haec ita se habebat.

— IA. FELIX. AV
FECIT
IANVS. AV
T. COLVMNAS. AD
IVS. HADRIANV
PIVS. DEDICAVI

Quod deest inscriptioni, ita Mazochius supplevit.

COLONIA. IVLIA. FELIX. AVG. CAPVA
FECIT
DIVVS. HADRIANVS. AVG. RESTITVI
IMAGINES. ET. COLVMNAS. ADDI. IVSSIT
IMP. CAES. T. AELIVS HADRIANVS. ANTONINVS
AVG. PIVS. DEDICAVIT.

chio interpretante, ſcimus quoties, & a quibus, quibuſque temporibus deductae Capuam coloniae fuerint; quam jure urbs haec altera Roma appellaretur; non ab ejus proſpera fortuna, ſed a Sylla Felice *Felicis*, ut ab Caeſare *Iuliae*, ab Octaviano *Auguſtae*, idque auctoritate Senatus, cognomen ipſam habuiſſe; fuiſſe illam inter colonias XVIII. urbium Italicarum primam, & quibus terminis circumſcriberetur; qua occaſione *de Campana pertica*, *ejuſque praefecturis* pluribus diſſerit. Multa alia auctor perſequitur, ex quibus intelligimus, quos per gradus vetus Capua ex ampliſſimo ſtatu ad abjectum delapſa fuerit. Majora etiam patriam hiſtoriam illuſtrantia in lucem attuliſſet, niſi in animo illi fuiſſet hac ipſa de re ſeparatim agere, quandoquidem quae maximo labore & induſtria vir ſummus Camillus Peregrinius de Campanis antiquitatibus collegerat paucis ante ejus obitum menſibus ignis abſumpſerat. Quod ad amphitheatrum vero pertinet, minime ante Veſpaſiani tempora conditum illud fuiſſe putat, ſuppeditata pecunia ex publico civitatis aerario, cujus poſſeſſiones, vecti-

Digitized by Google

galia ac reditus omnes ſic enumerat, ut par tanto operi illud fuiſſe judicare debeamus. Quod amphitheatrum iſtud ab Hadriano reſtitutum atque ornatum, ab Antonino vero dedicatum dicatur, hinc conſequi affirmat alterum illud ad poſtrema Hadriani tempora, alterum ad Antonini imperii initia referendum. Nam cum dedicare idem ſit quod *uſui dicare*, haud putat magnum temporis intervallum inter Hadriani opus & Antonini dedicationem intercesſiſſe. Atque hic eum locus admonuit, ut de dedicatione, ejuſque notione ac ritu, quae a monumentis antiquitatis didicerat, exponeret, quod eo libentius fecit, quia nemo, uno excepto Gutherio (*), rem hanc tractaverat. Sed ne aliquid a Gutherio ſurripuiſſe, aut actum agere velle videretur, ita contexuit *diatribam* ſuam *de Dedicationibus*, ut praetermiſſa tantummodo notaret, ac quodammodo lectores ſuos cogeret ad utrumque opus conjungendum, ſi univerſae rei cognitionem aſſequi vellent. His confectis, redit ad Campanos ſuos, ut e-

(*) In III. de vet. jur. Pont. II. & 12.

os propenſiſſimos in omne genus ludos, ac praeſertim gladiatorios, in quos ſumptus effuſos cum dedecore inſumebant, oſtenderet. Poſtremo de Campano theatro, cujus adhuc exſtant veſtigia, diſſerit, & dum inquirit quis proſcenii ejuſdem theatri redemptor fuerit, de anaglypto quodam, & ſingulis hujus imaginibus ea profert, ut plurimum addidiſſe Mabillonii & Fabretti hac ipſa de re animadverſionibus videatur. Quod properans feſtinansque haec ediderit, cauſſam fuiſſe ait Mazochius, quare non omnia ordinata fuiſque locis diſpoſita ſint, & pauca quaedam etiam poſtea emendare debuerit. Intercurrunt nonnunquam aliae Campanae inſcriptiones, in quibus explicandis libentiſſime auctor immoratur: non omnia vero quae connecti cupiebat Capycius, perſecutus eſt, quod haec aliud quoddam ſeparatum volumen expectabant. Ceterum tam varia, tam recondita, tam multa eruditio, tantum acumen ad occultiſſima perſpicienda, & probabilia conjicienda, tam diligenter elaborata, & tanquam elucubrata Latina oratio commentarium hunc commendant, ut tanquam antiquitatis nun-

tius aliquis, vel vates optimus Mazochius ab omnibus jure ac merito praedicetur. Eodem tempore, quo haec in lucem edita sunt, elaborabat Maffejus in simili ferme concinnando opere de amphitheatro Veronensi, sed cum exaequare se posse desperaret eruditionem Mazochii, hujus laudi ac gloriae homo φίλαυτος non satis favisse visus est. Nominavit quidem ipsum honorifice, non ut aliquid ab eo didicisse, sed ut cum ipsius gloria communicare velle videretur. Aequiores in Mazochium Zenus & Muratorius fuerunt, qui illum parem summis viris, quibus nostra non modo, sed & ceterae nationes gloriantur, judicarunt. Haec cum minime ignoraret Aloysius Harrachius Comes, qui Caroli VI. Caesaris nomine Neapolitanum Regnum tum gubernabat, dignum Mazochium putavit, qui Regio Sacello & publicis studiis (sunt enim conjuncta haec munera) praeficeretur. Qui cum eo certamen honoris & dignitatis habebant (mos enim erat tres ad eligendum proponere) hujusmodi competitorem verebantur; hic e contrario anxius & sollicitus erat, ne quid de se

Digitized by Google

ejuſmodi ſtatueretur, cum nihil minus vellet, quam ſe ab otio atque ſolitudine abſtrahi. Cum res e ſententia ſucceſſiſſet, tum adiit Harrachium, quem antea ne ſalutaverat quidem, & vehementer obſecrare, ne poſthac e gurguſtio ſe ſuo (ſic enim bibliothecam ſuam appellare ſolebat) avocare vellet: cui breviter & honorifice ſane Harrachius: *tibi ego fortunaeque tuae gratulor, publicae rei, Neapolitanaeque litteraturae minime gratulor*. Fortunae iniquitatem ſarcire ſtuduit Joſephus a Capua vir nobilitate & virtutibus inſignis, qui cum in patrio Canonicorum Collegio principem obtineret locum (Decanatum vocant) de transſerendo hujuſmodi munere in Mazochium deliberavit. Non repulit eum ab hoc conatu ſingularis Mazochii ipſius modeſtia, praeſertim cum hic ſibi in Theologi munere ſucceſſorem dari cuperet Jo. Baptiſtam Napolium, qui doctrina excultus putabatur. Quis tam excors quem iſta moverent? Fuerunt tamen plures, qui hujuſmodi ceſſiones tanquam ſacris canonibus contrarias criminarentur, deque iiſdem abrogandis, cum ad exitum perveniſſent, Romanum Pontificem ro-

gaverint; & eo ſtultorum hominum libido, iniquitaſque pervaſit, ut Mazochio exprobraverint generis ignobilitatem, & eum tanquam ſtipem Aethiopem ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, uno verbo indignum ampliſſimo munere dictitarent. Quanquam potuiſſet adverſariorum animos homo indigniſſime laceſſitus repungere, nihil tamen in ejus dictis & factis apparuit niſi moderatum & prudens, & ea praeſtitit ingratae patriae officia, quae ab homine maximis beneficiis ornato expectari potuiſſent. Cogitavit tamen ex hac turba & colluvie diſcedere, & gaviſus eſt oblatam ſibi a Cardinali Spinellio Neapolitano Archiepiſcopo occaſionem fuiſſe, domicilium Neapoli collocandi, cum ejus Metropolis Canonicus, & ſacrarum litterarum magiſter, non modo ipſo Cardinali, ſed etiam Galianio Praeſule ſuffragantibus, in Regia Academia declaratus fuiſſet. Ex multis enim & praeſertim ex Belgis, eo tempore quo apud ipſos Pontificis Legatus fuerat, audierat Spinellius ea de Mazochii doctrina praedicari, ut nihil eſſet ad laudem illuſtrius. Neque multo poſt dedit etiam illuſtriora indi-

cia suae de Mazochio opinionis Rex ipse ; cum Anaxanensem Archiepiscopum illum designavit. Tum aliquando non solum piguit Campanos levitatis suae, sed etiam puduit, quod omnes certare viderentur in ornando homine, quem ipsi deseruerant. Sed obstitit Regis voluntati Mazochii ipsius modestia, cui id unum propositum esse videbatur, ut remotus a studiis ambitionis otium ac tranquillitatem vitae sequeretur. Honorem vero immortalem cum se cepisse arbitraretur ex Regis in se benignitate atque judicio, gratus erga eos cognosci voluit, quos fortunae suae auctores fuisse judicaverat. Instituit ergo ad Bernardum Tanuccium Regis a secretis epistolam seu libellum *de Dedicatione sub ascia*, ut esset unde ad illa, quae hac ipsa de re antea egerat (*), corollarium adderetur. Recitatis XXX. & amplius doctorum virorum sententiis (nulla enim alia formula magis torsisse antiquitatis studiosorum ingenia videtur) suam demum exponit, ac mira eruditionis copia confirmat : *Dedicare* esse ait usui tradere ἐγκαινίζειν, quod

(*) Com. in Mutilum Campani Amphitheatri titulum pag. 89. & seq.

sit cum primum sepulcro cadaver infertur, tumque religiosum esse incipit; nomine vero *asciae* proprie significari fabrile instrumentum, idque metonymice sumi pro ipsa muri structura & fabrica: itaque *sub ascia dedicare* esse sub ipsa sepulcri structura, id est statim ac perfectum est, vel cum parum abesset, ut perficeretur, usui traditum esse, cadavere vel cineribus eo illatis. His positis, plura inscriptionum exempla profert atque explicat. Quod legitur in Inscript. apud Muratorium p. 537. n. 3. *se vivo ab ascia fecit monimentum muro cinctum* & similia apud alios, quemadmodum *sub ascia posuit*, *consummatum sub ascia est*, item *ad asciam dedicatum posuerunt*, indicare ait primum asciae usum, quando scilicet fundamenta ponuntur. Quoties vero in hujusmodi lapidibus alius est qui sepulcrum posuit, alius qui dedicavit, ut apud Gruterum p. 631. n. 7. *Divitia Domitiola conjugi Karissimo ponendum curavit, & filii sub ascia dedicaverunt*, sententiam esse, positum quidem fuisse a Divitia sepulcrum, sed a filiis, cadavere patris eo statim condito, dedicatum. Si quando vero legatur

aliquem *vivum ſibi ſub aſcia dedicaviſſe*, ut apud Gruterum ſemel iterumque, ſic intelligendum, ut vivus monimentum extruxerit, & ſtatim poſt moriens illatus ſit, epigraphe ab alio poſita. Si quaeratur cur in Lugdunenſibus potiſſimum inſcriptionibus *aſciae* mentio fiat, reſpondet Mazochius, nuſquam magis quam in ea provincia ſepulcra violari cònſueviſſe vel diruendo, vel inarando, vel alienum mortuum inferendo, praeſertim ſi vel imperfecta eſſent, vel vacua & nondum uſurpata. Itaque & aſciam appingere, & formulam adſcribere morem fuiſſe, ut ſciretur eum locum jam eſſe religioſum, atque proinde non violandum. His ultro eruditiores arriſerunt, & Mazochii ingenium admirati ſunt, & quidquid attulit laudibus extulerunt. Muratorius de ſua priſtina ſententia (*) diſceſſit plane Mazochio aſſentiens,

(*) Hujuſmodi ferme erat ſententia Muratorii. Cum aſciae figura, quae in lapidibus appingitur, ſaepe ligonis, aut ſecuriculae formam referat, ait, putare ſe illud *ſub aſcia* continere hortationem & preces ad poſteros, ut locum ſepulcri purgatum ſervent, nec ſinant ſtirpibus, herbis, vepribus horreſcere & *impediri*. Facciolatus vero ita ferme propoſuit ſententiam ſuam. S. C. & decreto Pontificum cautum erat, ut poſt-

cujus rei nos certiſſima monumenta habemus. De Facciolato non audemus eamdem rem affirmare, quamvis mirificus eſſet praedicator ſcriptorum Mazochii, in quibus tantummodo limatius quoddam ſcribendi genus & perpetuum aureae Latinitatis colorem deſiderare videbatur. Qui vero invidioſe judicare ſolent ad minuendam Mazochii gloriam, hunc minime novam propoſuiſſe ſententiam, ſed veterem Pitiſci renovaſſe clamitabant (*). Functus hoc labore, in quem perpaucos menſes impendit, animum ad Biblica traduxit,

quam mortui cadaver aut cineres in ſepulcrum illati eſſent, liceret nemini locum illum religioſum factum attingere aut mutare, niſi a Praeſide provinciae venia peteretur, & ad Collegium Pontificum referretur. Id cum provincialibus Roma longe diſſitis perincommodum eſſet, aſciam ſepulcris & formulam apponebant, ut ſignificarent, aedificatum quidem eſſe ſepulcrum et uſui traditum; ſed non exaedificatum, & extrema manu politum, & adhuc ſub aſcia poſitum, quo liceret domino aut heredibus mutare aliquid, addere, ampliare, aut transferre, tanquam inchoatum tantummodo & imperfectum.

(*) *Vid. Explication de divers monumens ſingulieres qui ont rapport a la religion &c.* p. 83.

Digitized by Google

quam in rem multa ſepoſuerat vel ab eo tempore, quo Canonicum Theologum, ut vocant, Capuae agebat, majora etiam, ex quo munus interpretandi divinos libros in Neapolitana Academia ſuſceperat. Quamvis in chartis Mazochii ſeges eſſet & materia gloriae ſingularis, quae tamen inde conflavit volumina modeſto ſane nomine *Spicilegia biblica* appellavit, quaſi ipſe quae ceteri praetermiſerant ac reliquerant ut non magni momenti colligeret. Quod ſi ut ampliſſimum nomen conſequeretur maxime effecit primum operis volumen, quod Carolo III. Hiſpaniarum Regi nuncupatum an. MDCCLXII. in lucem prodiit, ut id non ſolum retineret, ſed etiam augeret, aliis vulgatis voluminibus, elaboravit. Si vero univerſum hoc opus ſacrae profanaeque eruditionis theſaurum dicam, minus quam debeam praedicabo. Ea eſt lectiſſimarum rerum copia, adeo pollet Auctor arte conjiciendi ac rem cum re comparandi, ut inficiat & flectat ut vult lectoris animum, etiam cum minus probabilia ſequi videtur. Quis vero credat ex Homero, Heſiodo, Herodoto, Platone, ceteriſ-

que hujusmodi veteribus ac profanis scriptoribus, quod diurna nocturnaque manu versabat Mazochius, adeo multa erui potuisse ad divinos libros explanandos accommodatissima? Qua de re glorians Cyprianicum illud usurpare solebat, *se ex Aegyptiorum spoliis Dei tabernaculum exornasse*. Addebat etiam se in *Silvas Phalegicas*, in quibus distincte & explicate de orbis divisione sub Phalego instituta agitur ad probandum non Italiam solum & plerasque Europae Provincias, sed etiam eas, quae, florente Graecia, Graeca lingua utebantur, Phalegicae sive Orientalis originis diu certa vestigia retinuisse, quas silvas ad calcem primi voluminis rejecit, omnem vim memoriae atque doctrinae effudisse; & is quidem erat Mazochius, ut ubi locum aliquem cogitatione sepsisset, nihil illum effugeret, atque omne, quod esset in re, occurreret atque incideret. Interdum fortasse nimia rerum copia officere videtur rectae distributioni, ordini, perspicuitatique; & cum in scriptis Mazochii flumen illud reconditioris eruditionis admiratus fueris, est tamen aliquid quod in eo desideres ad dis-

fluentia extra ripas coercenda. Hac doctrina, homo & induſtria omnino ſingulari vix poterat in una re ſeparatim elaborare. Itaque cum in plura eſſet diſtractus, domeſticum infortunium facile ab eo obtinuit, ut ſacrorum Canonum interpretem ageret. Dominicus Franciſci fratris filius in matrimonium ſe ducturum ſpoponderat feminam libero & ingenuo homine indignam, idque invito patre. Re ad judices delata, quod obſtare viderentur patris voluntati Canonicae leges, facile ille ab Alexio fratre obtinuit, ut paterni juris defenſor eſſet. Recuſa itaque *diſſertatione* Muſcettolae Roſanenſis Archiepiſcopi *de filiisfamilias invito patre nupturientibus*, additiſque commentariis ad illam confutandam, rem eo deduxit, ut non ſolum illo judicio, ſed & pluribus conſequentibus, quod etiam poſteriori lege ſancitum fuit, praeciſa fuerit filiisfamilias licentia ac libertas matrimonio ſe obligandi, parentibus ex aequo repugnantibus. Id enim non ſolum rei publicae, ſed etiam Conciliorum ſanctionibus conſentaneum eſſe probat. Ne putemus vero mediocriter Mazochium in hoc forenſi opere elaboraſſe,

rasse, cum ei necesse fuerit ex Ecclesiarum monumentis, & veteri Christianae reipublicae disciplina opus suum sane eruditissimum conflare. Qua in ré cum esset occupatus, forte deteguntur in Basilica S. Jo. Majoris binae oblongae tabulae ex marmore, in quibus nomina Sanctorum ex mensium ordine disposita indicium faciebant Calendarium inibi esse insculptum, quo antiquitus Neapolitana Ecclesia utebatur. Monumentum quidem aut omnino singulare, aut oppido rarissimum. Quid de eo sentiret respondere debuit Mazochius Spinellio Cardinali, ut homini harum rerum curioso, & quamvis in detrectando onere explicandi illud copiosis commentariis pene omnem humanitatem exuisse videretur, ad extremum tamen cedere debuit Archiepiscopi voluntati atque imperio. Quod vero hoc proprium esse sapientis arbitrabatur ut nihil faciat invitus, nihil dolens, magno atque hilari animo opus sane multarum vigiliarum agressus est; nec putavit fas esse verbum ex ore suo exire, quod non jucundum & honorificum ad aures Spinellii accederet; ea vero de ipso in ingressu operis praedicavit,

ut nihil addi posse hominis, quem ad Christianam rempublicam consilio atque auctoritate gubernandam natum dixisses, laudibus videatur. Non sua, sed typographi culpa contigisse ait, ne ea, quae chartis consignaverat, politius limare & ordinatius disponere potuerit, & id etiam doluit, quod saepe afflictarctur valetudinis incommodis, & quod eo fieret tardior, quo plus sibi aetatis accederet. Nihilo tamen minus plurimum miraberis unum hominem sine anagnoste & scriba adeo multa percurrere legendo & colligere potuisse, quae non modo ad Calendarii explicationem, sed etiam ad ornamentum ac dignitatem universi operis pertinerent. Delectandi caussa quandoque a proposito parumper digreditur, & tum vel quaestiones difficillimas solvit, vel non bene explorata confirmat, vel dubia illustrat. Acta Sanctorum, vetera Calendaria, Martyrologia, Sacramentaria & cetera hujusmodi volumina nullius unquam Scriptoris aeque ac Mazochii in potestate fuisse judicaveris, cujus mirum praesertim elucet acumen ac diligentia in separandis veris a falsis, quibus plerum-

que ſcripta illa mirum in modum abundant. Minime a me expectari arbitror, ut de rebus a Mazochio judicatis aliquid hoc loco exponam: id enim infinitum eſſet. In operis ingreſſu id ſibi Auctor propoſuerat, ut non omnia, quae ad Sanctorum hiſtoriam, ſed quae tantum ad illuſtrandum Calendarium ſuum nominaque Sanctorum in illo ſignata certis temporum ac locorum notis a ceteris cognominibus ſecernenda pertinerent, ac pauca ejuſcemodi alia perſequeretur; ſed cum ad Faſtos menſis Februarii perveniſſet, mutavit ſententiam, & in vetera acta inquirere coepit, & quaecumque ſive indicta viris eruditiſſimis, ſive ſecus dicta reperit, ea ſtatim arripuit, & tanquam in poſſeſſionem vacuam irrupit. Itaque non tam magnitudo rerum, quam novitas ipſa ad legenda haec Mazochii ſcripta debet omnes excitare. Editum quidem an. MDCCXLIV. primum operis volumen fuit, quo in extremo, ut Neapolitanorum ſtudiis citius ſatisfaceret, poſuit acta S. Januarii Hieromartyris eatenus inedita. Biennio poſt ſecundum prodiit volumen. Dici ſatis non poteſt quanto cum plauſu a doctis hominibus excepta fuerint. Erat

Digitized by Google

in Academia Lipſienſi Jo. Jacobus Greiffius, vir omni liberali doctrina politiſſimus & ſacrorum librorum interpres, qui in se ſuſcepturum onus ſpopondit Saxonicam in linguam convertendi univerſum opus, ſi facta ſpes fuiſſet illud ad umbilicum iri perductum: nihil enim illo ſe vidiſſe eruditius, nihil ad noſcendam antiquitatem, caerimonias, ritus, religioneſque majorum in Deum, & exempla magnarum virtutum accommodatius affirmabat. Sed defuit ejus votis fortuna. Nam edito tertio volumine, quo priores ſex Calendarii menſes abſolvuntur, de perſequendo opere nihil amplius Mazochius cogitavit, quamvis maxime ſtimularetur a Dominico Antonio Malarbio, qui pro ea, qua abundabat doctrina, & pro ſumma, quae ſibi cum Mazochio ipſo intercedebat, amicitia, ſe adjutorem futurum pollicebatur. Praetermiſſa vero a Mazochio nemo abſolvere auſus eſt, & vel eruditiſſimi hac in re Ciceronianum illud uſurpare ſe poſſe putarunt. *Nemo pictor eſt inventus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquit, abſolveret.* Minime vero inconſtantiae, levitatique, ſed potius neceſſi-

tati tribues, quod Mazochius ſuſceptum onus depoſuerit. Ea enim accidere, quae vim quamdam illi alio convertendi ſtudia ſua attulerunt. Acerrima ſane exorta erat controverſia inter Canonicos & Hebdomadarios Metropolitanae Eccleſiae Neapolitanae, de qua cum judicium pronuntiandum eſſet Neapoli atque Romae, ut ſingulae partes ſuo juri maxime confidebant, ita ſibi doctiſſimos exoptabant patronos, qui illud ab adverſariorum telis defenderent. Contendebant Hebdomadarii duas olim extitiſſe Neapoli Cathedrales Eccleſias, Graecam nimirum & Latinam, ſe vero in locum Latini Capituli, Canonicos in Graeci Collegii vices ſucceſſiſſe; ac propterea parem in utriſque eſſe dignitatem: quod quidem pleniſſimum eſſe inſcitiae atque intolerandae temeritatis & arrogantiae affirmabant Canonici. His recuſare non potuit Mazochius & pro neceſſitudine Collegii, & quod vehementer etiam atque etiam rogaretur, ut cauſſam Capituli toto animo defendendam ſuſciperet. Sepoſitis ergo ceteris occupationibus, in *Diſſertationem de Cathedrali Neapolitana ſemper unica incubuit*, quam tan-

dem fractis prope viribus edidit an. MDCCLV. Pars prior operis in eo versatur, ut probet Ecclesiam, quae nunc dicitur S. Restitutae, in locum successisse veteris Stephaniae, ejusque reliquias continere. Sunt autem hujusmodi argumenta, ut eorum singula miram non modo ad comprobandum, verum etiam ad demonstrandum vim habeant; simul vero conjuncta assensum vel invito extorqueant. Sed fortasse videbitur tibi Auctor in hac dissertatione tantummodo partes argumentandi confuse & permixte dispersisse, quam effecisse, ut, tanquam aliqua machina admota, statim expugnaretur lectoris animus, statimque intelligeret in tota illa caussa quid res ipsa tulerit, quid error affinxerit, quid invidia conflarit. Sed usus est Mazochius illa deprecatione, qua sibi saepius utendum esse intelligebat, idcirco a se rerum colligationem ordinemque neglectum, quod ex thesauris suis nimis multa deprompserit; consuluisse tamen lectoris eruditioni ipsa rerum copia, neque vulgaria & pervagata, sed recondita atque abstrusa ad forensis caussae ornamentum traduxisse. Ipse vero cum ad o-

Digitized by Google

pus accessit nihil suspicabatur minus quam suscipi a se laborem tantum debuisse, ut res tam salebrosas atque insuaves, tum etiam densissima obseptas caligine, nec ullius antea signatas vestigiis tentando experiendoque, & quibuscumque modis posset extundendo detegeret ac palam exponeret. Sed patientia usus incredibili dum caussae servivit, ita historiam illustravit Neapolitanae Ecclesiae, eorumque, qui illam gubernarunt, ut ad legendum vel eos illexerit, quos nihil omnino cura illius controversiae tangebat. Retulit vero in appendicem operis *diatribas* usque sex, quarum prima est de insula Salvatoris & castro Lucullano a Constantino Magno Ecclesiae Neapolitanae dono datis altera de vocis *Squarastase* significatione, cum in monumento quodam legatur ipsum Caesarem inter cetera jussisse in eadem Ecclesia fieri Graecorum more *Facetias*, *quae Latine dicuntur Squarastase*. Putat autem Mazochius iis vocibus innui ritus quosdam, in quibus conceptis verbis dicebatur aut canebatur ultro citroque aliquid non sine aliqua gesticulatione & corporis motu, atque hujusmodi ritus *ludi ac repraesentatio-*

num etiam vocabulo designari. Tertia est de Neapolitana Colonia, quam sub Domitiano Principe constitutam fuisse multis argumentis probare conatur. Sed nobilissimae urbis vices in extrema diatriba sic persequitur, postquam monumenta plura ad hanc rem pertinentia eruditissime explicasset. *Jam ab initio Graeca Resp. libera prorsus, & αὐτάρκης erat: deinde Romanorum foederata respublica: postea lege Julia civitatem Romanam assecuta, inter municipia, opinor, Graecanica (cujusmodi ab eo tempore fuere aliquot in magna Graecia) numerabatur: postremo exeunte primo saeculo Christiano, ac facile sub Domitiano Principe Coloniae Romanae decus sibi peperit; quam demum nomenclaturam (tametsi sub Caracalla cum toto orbe jure civitatis communicato) Neapolis rata perhonorificam, adhuc IV. Christi saeculo, in marmoribus retinebat. Ac demum sub Constantinopolitanis Principibus suam adhuc reipublicae & libertatis speciem ostentabat; quam quidem libertatem eidem civitati Rogerius Rex asseruit; imo & pari libertate an. MCXC. adhuc utebatur, ut ex privilegio Amalfitanis ab eo Senatu, qui tunc huic urbi praeerat, concesso, potest in-*

Digitized by Google

telligi. Haec Mazochius. Non minorem eruditionis apparatum habent quae consequuntur diatribae, in quibus agitur tum *de Neapolitanae Ecclesiae Canonicis Cardinalibus*, quorum vel a S. Gregorio mentionem factam fuisse reperimus, tum *de ordine divinorum officiorum, qui antiquitus in Fratriis Neapolitanis servabatur*, ac demum *de pervetusto Athanasiani hospitalis inventario* quodam, quod ad confirmandam recentem Hebdomadariorum originem opportunissimum judicavit. His allatis servile illud bellum (quis enim ignorat Hebdomadarios esse, & habitos semper fuisse *Capituli* servos? (*)) esse desiit, cum judicium secundum Canonicos factum fuisset; quorum dignitati cum serviret Mazochius, quanquam magnam aliquam sibi propositam

(*) Plures extant Romanae Rotae decisiones, quibus definitur *Beneficiatos reputari debere tanquam ipsius Ecclesiae & Capituli servos, & penes ipsos non imperandi esse auctoritatem, sed obsequendi necessitatem*. Vid. Rot. coram Tanaria dec. 127. T. 1. n. 16. Non absimilia docet Card. de Luca de Can. disc. 32. n. 11. quae commemoranda esse duximus, ne quis injuriosa Hebdomadariis nos protulisse judicet.

fuisse aerumnam conquereretur (1), animus tamen defessus facile collegarum precibus renovabatur. Ne requiesceret Josephi etiam Assemanii imprudentia (nolo enim de homine eruditissimo amplissimisque honoribus spectatissimo odiosius dicere) fecit, qui oblitus veteris amicitiae, quam cum Mazochio an. MDCCXXV. Romae hospitante apud Majellam contraxerat, & Mazochius ipse summis semper officiis coluerat, omnia argumenta ab hoc allata ad probandum unicam semper fuisse Neapoli Cathedralem Ecclesiam convellere est agressus, & vel ea quae non possunt commoveri (2). Aegerrime tulit Mazochius hujusmodi factum, quo se & veri-

(1) *Nihil a me verius afferri potest* (ita ille) *quam me mihimet visum ad metalla damnatum, quo tempore ad hanc de Cathedrali nostra curam descendendum fuit. Sciunt non tantum collegae mei ornatissimi, sed & ii omnes quibuscum sermo incidit. Quid enim? Labor videbatur improbus, idem vero & inglorius &c.*

(2) In II. Tom. operis quod inscribitur *Italicae historiae scriptores ex biblioth. Vatic. collegit & illustravit Joseph Simonius Assemanius &c. Rom. an.* 1751.

Digitized by Google

tatem plurimum laesam arbitrabatur. Respondit itaque Assemanio ad singula, nec sine sale quodam (quanquam cum omnibus ornamentis abundaret, illi desuisse mihi videatur facetiarum & urbanitatis lepos quidam) & cum eruditionis & argumentorum copia, ut non immerito illum χρυ'σεα χαλκειων respondisse judicatum fuerit: quod judicium magni fuisse dictitabat ad levandas molestias, quas ex universo opere ceperat. Hac cura solutus non sperabat se liberum & otiosum fore: multi enim ejus operam requirebant, maximeque Spinellius Cardinalis & Carolus Guevara e Ducibus Bovinensium, quorum alter non modo expectabat ea, quae pollicitus fuerat *de Kalendario Neapolitano* absolvendo, sed etiam exigebat; alter Regis voluntatem proponebat, qui Heracleenses aeneas tabulas cum ampla & splendida explicatione, cui operi jam manus Mazochius admoverat, in lucem hominum prodire exoptabat. Unus certe homo minime poterat utrique satisfacere, & quamvis Spinellius praeoccupasse jam Mazochii operam dictitaret, reique utilitatem prae se ferret, Regis tamen desiderio

cedere debuit; ſed ita, ut ſaltem Mazochius Diſſertationem contexeret, in qua recenſerentur Sancti Neapolitanae Eccleſiae Epiſcopi, atque ii praeſertim ornarentur, quorum nomina & ſanctitas, quamvis publice coli deſierint, per Calendarium innoteſcebat. Hanc Diſſertationem bona cum Guevarae venia edidit Alexius an. MDCCLIII. & quamvis acceptiſſima illa fuerit tum Spinellio ipſi, tum ſummo Pontifici Benedicto XIV., qui ſane prudentiſſimus erat hujuſmodi operum judex, habet tamen multa alia properantis & omnino feſtinantis ſcriptoris ſigna. Nihilo tamem minus non mediocris laboris fuiſſe judicaveris e tenebris in lucem vocare tot monumenta, tot chronologica, quae erant implexa, explanare, & litterarum lumen ad tot ſanctorum virorum hiſtoriam afferre, ſic ut per Mazochium compertum habeamus urbem, quam pulcherrimam, florentiſſimam potentiſſimamque Deus eſſe voluit, ſanctitatis quoque laude adeo excelluiſſe, ut, una excepta Roma, nulli concederet. Studia vero Spinellii effecerunt, ut eſſent in honore Beati illi, quorum nomina in Faſtis iis erant

inſcripta; & cum plauderetur diligentiae eruditionique Mazochii, hic totum id Spinellio ipſi acceptum referri debere ajebat, qui ſibi princeps & ad ſuſcipiendam & ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extiterat. Hac cura exſolutus Mazochius diu noctuque fatigare animum, ut fidem datam Guevarae liberaret. Ex iis, quas diximus, Heracleenſibus aeneis tabulis, una Graece, altera Graece pariter in adverſa parte, at Latine in averſa erant exaratae. Et Graecae quidem inſcriptiones ultima antiquitate (nam tertio ante Aeram Chriſtianam ſaeculo conditae fuerunt) ſe ſe commendabant; Latina vero rerum gravitate praeſtabat: ſyllogen enim continebat legum Romanarum, in quas populi, qui conſequi civitatem Romanam vellent, fundi pro more fiebant. Repertae illae caſu fuerunt in imo illo Magnae Graeciae receſſu, qui Sinui Tarentino imminet, ubi Heraclea, urbs olim clariſſima, ſita fuiſſe creditur. Nactae vero poſſeſſorem Guevaram, ſi fragmentum excipias in Britanniam adſportatum, unde Regis ſtudio tandem Neapolim rediit, tales judicatae fue-

runt, ut Regium Herculanense Museum exornarent. Verum antequam eo inferrentur, suam explicationem inchoaverat Mazochius, qui cognita rei difficultate amplitudineque dicere solebat: *si hae tabulae mihi ver aetatis agenti expoliendae obtigissent; profecto hoc unum colere, ceteris supersedere voluissem*. Nihilo tamen minus ea alacritate operi manum admovit, ut adolescens, cum plane grandis aevo esset; eoque, ut potuit, absoluto, se mirari dicebat, quod tanto oneri minime succubuisset, praesertim cum saepe affligaretur valetudinis incommodis. Tanquam magni aedificii vestibulum esse voluit, quae non de Heraclea modo, ejusque vicinis Tarento, Metaponto & Pandosia, sed etiam de Magna Graecia universa copiose sane disseruit, & quae persecutus est de Dorica dialecto & hac veteri, qua conscriptae illae tabulae esse videntur. Jam vero si quaeras, quid hae contineant, disces ex iis quidem mensuram, limites, divisionem, locationemque duorum agrorum, quorum alter Dionysio, alter Minervae sacer erat. Neque haec mediocris esse momenti putaveris Mazochio interpre-

tante. Quot Graeca vocabula, quae aut plane ignorabantur, aut incertae erant significationis, nova luce illustravit! Quot locos glossographi Hesychii depravatos ac prope desperatos restituit! Illa vero, quae spectant ad geodaesiam, terminandique rationem, ad consuetudines quasdam proprias Heracliensium, statumque eorum Reipublicae, quanta eruditione exponuntur atque exornantur! Neque copiose minus illius aetatis ritus, sacra, leges, pacta, aliaque hujusmodi plura persequitur Mazochius, ut cum tot res, tantas, tam opportune in unum concluserit volumen, non erudire modo lectorem, sed etiam admirationem excitare voluisse videatur. Fortasse ipsa rerum copia officit ordini, & in eo jam consensisse videntur eruditiores, esse & haberi debere Mazochii scripta ἀσύνδετα. At si non bonam, at aliquam rationem ipse afferre poterat, quod nollet perire immensa illa omnia e reconditiori eruditione hausta, quae in adversaria retulerat. Praeter quam quod cum ejus nomen non in universa modo Italia, sed etiam ultra montes & maria celebraretur, videbatur sibi gra-

vis adverſaria conſtituta & parata, incredibilis quaedam expectatio, quam ſe ſuſtinere, tuerique non poſſe putabat, niſi vim optimarum graviſſimarumque rerum ſudiſſet. Hinc mos illi ornandi ſcripta ſua *prodromis*, *proloquiis*, *excurſionibus*, *notis*, *diatribis*, *auctuariis*, *commentationibus*, *exercitationibus*, quae omnia ſatis oſtendunt, ipſum magnifice magis, quam belle illa contexere voluiſſe. Sed ut ad tabulas Heracleenſes redeam (nolo enim ſaepius longiuſque digrediendo a propoſito imitari Mazochium) quod pars earum erat aeneum fragmentum quoddam ex Italia in Britanniam, ut diximus, allatum a Brianno Fairfaxio, & illuſtratum a Michaele Maittario, neceſſe fuit Mazochio hoc monumentum omniaque in eo contenta expendere atque explicare. Pertinet hoc ad illam tabulam, quam in utroque latere exaratam diximus, cum in adverſa parte pſephiſma Graecum de Dionyſiaco campo, in averſa quamdam legum Romanarum Pandecten Latino ſermone expoſitam contineat. Nec quiſquam dubitabit, quin illa, quae ſcita fuere in populorum antiquiſſimorum inſtitutis ac

legi-

legibus magni momenti ſint, magnamque ſuppeditent ſegetem differendi, prodendique nova & recondita multa, quod quidem ſic praeſtitit Mazochius, ut portentum & miraculum eruditionis ejus opus nonnulli appellaverint. Summa vero rerum in hac tabula contentarum ad legem illam Juliam refertur, qua lege, ut ait Cicero pro Cornelio, ita civitas eſt Sociis & Latinis data, ut qui fundi populi facti non eſſent, civitatem non haberent. Nec enim novos cives aliter quam Romanis moribus vivere decuit; tametſi iis indultum fuit, uti legum συναγωγὴν ad eos ab Urbe delatam, ubi opus eſſet, augerent atque corrigerent, ne a patriis inſtitutis penitus deſciſcere viderentur. Lata illa lege DCLXIII. maxima contentio fuit HeracKienſium & Neapolitanorum, cum magna pars in iis civitatibus foederis ſui libertatem civitati anteferret; ſed ii tandem, & fortaſſe omnium primi in leges Romanas conſenſerunt, additis aut correctis quibuſdam, ſicque Heracleinſis populus fundus factus eſt, ejusque municipium fundanum evaſit. Mira vero aequitate

ac prudentia ipsos fuisse in accommodandis sibi Romanis legibus, nihilque praetermisisse, quod ad bene gubernandam rempublicam pertineret, ipsarum legum capita satis ostendunt, quae sic interpretatur Mazochius, ut non magis antiquitatis quam juris consultissimus fuisse videatur. Multum etiam in enodandis ac inter se comparandis dicendi modis est versatus, ut non tam legum interpretationi, quam commodis utilitatique Latinae linguae studiosorum serviret. Prorsus omnia, quae attulit, non videntur reperiri potuisse sine magna elaboratione atque operae consumptione; quare minime est mirandum, si cum ipse ad Regem venisset, ut typis impressum jam opus illi offerret, consurrexerunt omnes ii, qui propter generis praestantiam versari familiarius cum Rege ipso consueverant, ut seni jam fesso plauderent, animosque adderent. Spes enim erat fore, ut in explicandis rarioribus monumentis, quae postquam teterrimis Vesuvii montis eructationibus perdiu sepulta Herculanei jacuerant, per illos dies detegebantur, elaboraret. In hac tam pretiosa supellectile

magna erat papyrorum, seu librorum circum umbilicum convolutorum copia, quae instruendae pene bibliothecae sufficisset. Nihil attinet dicere, quantam expectationem omnium eruditorum haec res moverit, seque Carolus Rex felicem putabat, non tam quod in totius Italiae parte beatissima collocatus a Deo esset ut regnaret, quam quod spes erat per se litteratorum rempublicam novis incognitisque veterum scriptorum libris auctum iri. Itaque mandatum Mazochio etiam atque etiam esse voluit, ut Herculanensium papyrorum fragmenta ipse describeret atque interpretaretur. Sed vidit statim Mazochius rem habere multum difficultatis & laboris, quandoquidem volumina, quae in humido solo jacuere, ferme contabefacta fuerant, quae vero in arido pulvere, sic obriguerant, ut vel minimum fexa in vitri modum dissilirent. Attamen singulari diligentia atque industria obtinuit, ut non mediocre fragmentum Graece exaratum exscriberetur, & cum omnium judicio digne, ac merebatur, commendata fuisset Mazochii interpretatio, vehementius ipse commovebatur ad alia frag-

Digitized by Google

menta explicanda. Plura hujusmodi in unum colligere volumen meditabatur, & in vulgus edere cum hac inscriptione: *Herculanensis Bibliothecae spolia*; & cum de ultimis Herculanei ac vicinarum urbium antiquitatibus dissertationem jam vulgasset, quam tanquam operis vestibulum esse destinaverat, omnes mirabantur hominem confectum senectute & praepeditum valetudinis incommodis adeo multa non dicam conficere, sed vel cogitare potuisse. Ea in Dissertatione cum inquireret qua de caussa mons Vesuvius appellaretur, hujus nominis etymon in voce Orientali, quae *ignem* denotat, invenit, idque perspicuam prae se gerere conjecturam ait, diu ante Titi Caesaris tempora, cum Orientis populi emigrantes domo in Italia consederunt, montem illum ignem evomuisse. Hanc commentationem, quam Franciscus Seraus ex Latino in Italicum sermonem convertit, in lucem proferri jussit Carolus Rex, qui quidem non committendum putavit, ut in detegendis tot antiquitatis monumentis quidquam inconsulto Mazochio fieret. Tum excitatum est si non odium, attamen aut invi-

Digitized by Google

diae, aut odii non dissimilis offensio, suitque tempus cum vir, cujus jam nomen & honos inveteraverat & illi urbi & hominum famae & sermonibus, tacite dolere debuit, quoniam libere loqui non licebat, multa indignissime & omnino barbare fieri in illis Herculanensibus excavationibus. Ceterum Rex omnibus testatum voluit quanto in pretio haberet Mazochium cum ex regio aerario ei quotannis pendi jussisset ducatos, ut vocant, tercentos. Tum rogat Mazochius Regem ipsum, ut in partem tantae munificentiae vocaretur Nicolaus Ignarra summa spe animi & ingenii praeditus adolescens, quo familiarissime, tanquam socio & adjutore studiorum, utebatur. Admiratus Rex senis virtutem, nihil ei detractum voluit, novoque beneficio Ignarram obstrinxit. Tantus ille vir tanti duxit hoc beneficium, ut saepe soleret ante oculos adolescentium studiosorum ponere, quasi Rex signum aliquod ad bene de litteris sperandum sustulisset. His rebus gestis, cum satis diu gloriae & naturae se vixisse arbitraretur, requiem animi & corporis unice quaerere se velle dicebat; sed accidit res, quae certe

illum vehementiſſime pupugit, & quae ab eo nova ſcripta extorſit. Ediderat, quemadmodum ſupra retulimus, Mazochius in extrema parte I. voluminis de Calendario Neapolitano *Acta Hieromartyris Januarii*, quae quod e codice quodam Bononiae extante exſcripta fuere, *Bononienſia* appellavit, ut eſſet diſcrimen inter haec & illa, quae in Vaticana Bibliotheca Romae adſervantur. Haec autem Acta Latina, quamvis foeditate ſua (mendis enim & lacunis abundant) deterrere Mazochium debuiſſent, magno tamen in pretio habenda intellexit, quod ex quamplurimis Graecanicis ſcribendi modis conjicere ſe poſſe putavit ex antiquiore Graeco archetypo Latina facta fuiſſe ab homine, qui non ſolum faciendae & poliendae orationis imperitus erat, ſed Graece Latineque parum ſciret. Simplex eſt narratio rerum, nec habet in ſe quidquam admixtum, quod ad ſtupidum detinendum lectorem ſcriptum videri poſſit, qua re ſane non carent Vaticana Acta, quae propterea prudentioribus ſuſpecta fuere. Tantum igitur commendationis Bononienſia Acta apud Mazochium habuerunt,

Digitized by Google

ut haec ſola fide digna judicaverit, & in quibus caſtigandis, illuſtrandiſque operam non mediocrem collocarit. Sed aliter viſum eſt Jesuitae Stiltinghio, qui erat e Bollandiſtarum numero unus, vir ſane non illitteratus & obſcurus, ut nonnulli nimio in Mazochium ſtudio ducti affirmarunt. Cum hic igitur Vaticana Acta defendenda ſuſcepiſſet, ſtuduit non ſolum diminuere, ſed plane infringere auctoritatem Bononienſium, in horum defenſorem ſane inofficioſus, quem acerbe arguebat, quod non parum de ſanctiſſimi Martyris laudibus detraheret. Nihil hac re homini Neapolitano injurioſius, nihil ad conflandam ei invidiam populi impenſe, ne dicam aniliter, Martyri illi devoti magis idoneum. Itaque ſuae dignitatis minime eſſe putavit Mazochius Jeſuitae temeritatem inultam impunitamque plane relinquere. Quare anno MDCCLIX. in lucem hominum emiſit *Vindicias Actorum Bononienſium*, in quibus quidquid Stiltinghius arripuit ad reprehendendum, infirmatur atque diluitur, idque tanta argumentorum copia ac vi, tantoque ingenii acumine, & ſi vis etiam eloquentia, ut

affirmare non dubites ex adverſarii injuria ſibi glorioſam victoriam Mazochium peperiſſe. Illius vero inurbana dicta, quo facilius non ſolum ſorbere, ſed etiam concoquere poſſet, oculos a Stiltinghii ſcripto abſtinuit, uſus opera amicorum in noſcendis iis argumentis, quae ille ad cauſſae ſuae commodum trahebat. Quam moderationem cum nonnulli quaſi irati increparent, ipſe ajebat: *nihil ſibi difficilius quam irae motus compeſcere, ſeque oculis lacrymantibus ea cernere, quae aliquando in hujuſmodi pugnis iracunde rabioſeque exaravit*. Qua re non ſolum cum Aſſemannio, ſed etiam cum Ludovico Sabbatinio habitas concertationes innuebat. Satis de Aſſemannio diximus; reſtat ut de Sabbatinio pauca dicamus. Videbatur quidem Mazochius cupide elaborare, ut eſſet & haberetur in ſtudiis antiquitatis princeps, quare non facile ſibi contradici patiebatur, & vel ea interdum pervicacius defendebat, quae prudentiorum judicio vacillabant & claudicabant. Nonnulla hujuſmodi oppugnavit Sabbatinius, cum plura volumina de Calendario Neapolitano edidiſſet, quanquam nec Mazochium, nec

quemquam alium offenderet hominis moderatiffimi oratio. Nihilo tamen minus aegerrime tulit Mazochius expofita fuiffe invidentium oculis quaedam a fe minus fortaffe vere prolata; additumque non parum huic aegritudini fuit, cum Sabbatinius, edita epiftola ad Cardinalem Joachimum Befuzium, allatam a Mazochio interpretationem cujufdam infcriptionis Chriftianae per eos dies Romae in Coemeterio Pretextati inventae non confutaffet modo, fed pene irrififfet. Occafionem difputationi dederunt formula illa in *Fide conftitutus*, quam ad Baptifmum trahebat Mazochius, & figlae quaedam, quas numerum annorum & menfium idem exprimere contendebat, fic ut ex illius fententia *Ilarus Fide conftitutus* vixerit annos ante Baptifmum LI. poft Baptismum vero menses XXV. Contra haec protulit multa Sabbatinius non tam ut opponeret Mazochio, quam ut probaret Ilarum *fide conftitutum*, id eft Chrifmate confirmatum annos *plus minus*, quod figla fane exprimebatur, quinque fupra viginti vixiffe. Gravia haec accidere Mazochio; & qui moderatius refponderi Sabbatinio volebant, diffici-

lem quamdam temperantiam ab homine iracundo postulabant. Editus igitur est liber an. MDCCXLV. cum hoc titulo: *In causa Hilari Fide constituti Actorum recensio*, quem librum sub Philippi Mazochii fratris filii nomine, credo, ut liberius in adversarium invaderet Alexius, apparere voluit. Talis is est quidem, ut quiquid oppugnat ruere videatur, commendetque se se plurimum rerum varietate & copia. Si quis vero existimabit in explorandis rebus a Sabbatinio prolatis, non tam veritati quam iracundiae servire voluisse Mazochium, sciat ipsum postea poenitendo emendasse errorem suum, ut virtutem ex ipso errore ipse effecisse videatur. Cum vero se corroboravisset, ea de Sabbatinio loquebatur, quae satis declarabant magnam sibi de homine non tam doctrina & moribus, quam honoribus amplissimo opinionem esse; & quotquot exemplaria invenire poterat libri, quem supra commemoravimus, quovis pretio comparabat, ut in ignem conjiceret. Miror Jo. Lamium saepe in Mazochio pugnacem & quasi bellatorium stilum reprehendisse, quasi ipse neminem mordacio-

re dente adpetere ſoleret, & a ſe exemplum moderationis peti debuiſſet. Sed neſcio quomodo in aliis facile reprehendimus vitia, quae in nobis minime videmus. Praeter quam quod nunquam Lamius effugit invidiae ſuſpicionem, cum judicia de ſcriptis Mazochii faceret. Merito etiam ſe ridere poſſe putavit illas etymologias, quas in explicandis originibus multarum Etruſcarum urbium ab Hebraica lingua Mazochius derivare ſolebat. Scripſerat hic rogatu Caeleſtini Gallianii diſſertationes quaſdam *de Tyrrhenorum origine*, & quod ei erat multis de cauſſis perſuaſum populos hoſce ab Oriente in Etruriam primum conceſſiſſe, ad confirmandam ſententiam ſuam plurimum momenti afferre putavit argumenta illa, quae ex Etruſcae linguae vocabulis trahebat, quae omnia, atque illa praeſertim, quae *propria* Grammatici vocant, Orientem redolere dicebat. Sed magnificus ille Hebraicae, Caldaeae ac Syrianae linguae apparatus, quem protulit Mazochius, non probabatur Lamio, qui ſe intelligere ac ſapere plus quam ceteros in hujuſmodi aliiſque rebus multis arbitrabatur. Verum nihil

tam facile quam reperire argumenta, probabilitatesque quasdam in exponendis etymologiis, de quibus plerumque homines suo quodam sensu conjecturaque judicant. Sententiae quidem Mazochii si non semper sunt verae, sunt quidem acutae; & cum inquirit de statu totius Etruriae, aliarumque provinciarum, quae cum Etruria communem originem habere videntur, nova quidem multa a se feliciter excogitata in lucem profert. Ne putes vero unum opus totum atque perfectum absolvisse Mazochium *de Tyrrhenorum origine*. Addidit Dissertationi cuidam, quam ad Academiam Cortonensem primum misit, plures diatribas, quas magis adversaria, quam dissertationes dixeris, & quaedam etiam hujusmodi inseruit in Jo. Vossii Etymologicon Latinae linguae, cum illud an. MDCCLXII. Neapoli recusum est. Haec omnia simul juncta invenies in II. opusculorum Mazochii volumine, & si his plane contentus non eris, scias Mazochio ipsi in animo fuisse iisdem de rebus ornatius & uberius scribere; & multa sane hujusmodi in ejus scriniis inventa fuere. Sed qui haec

tractant vere mihi videntur in Tyrrheno mari navigare ſcopuloſo atque infeſto, in quo etiam ipſe Ulyſſes erraſſe dicitur. Quoniam mentionem fecimus opuſculorum Mazochii, non ab re erit hoc loco de iis etiam pauca dicere, ne quid praetermiſiſſe videamur ad declarandam illius eruditionem atque doctrinam. Iis voluminibus binae orationes (*) incluſae ſunt, dedicationes, epiſtolae ad familiares plures, inſcriptiones bene multae, carmina, & haec omnia Latine ſcripta, cum non niſi Latii ſermone illi mos eſſet uti, quando eruditum quidpiam aggrediebatur. Si veterem urbanitatem requiris & elegantiam illam, quae facit, ut unumquodque pure, aperte & venuſte dici videatur, & quae continuo quodam colore & ſucco delectat, meo judicio minime adibis Mazochii ſcripta. Orationes illius non ſunt indiſertae, quam-

(*) Altera eſt in funere Nicolai Card. Caracciolii Campanorum Archiepiſcopi; altera in funere Clem. XII. Pont. Maximi; ſed illa prior cum eloquentia, tum elegantia praeſtat, & magno argumento eſſe poteſt, Mazochio ingenium ad eloquentiam excolendam minime ſane defuiſſe.

vis opimum quoddam & tanquam adipatae locutionis genus iis desit, idemque dixeris de epistolis quibusdam ad Carolum Regem, quas oratorio quodam genere perscripsit. Multi me desipere ac delirare affirmabunt, cum haec de tanto viro, cui innumeri pene Latini sermonis elegantiam concessere, & qui hac ipsa laude floruit apud suos, affirmare audeam. Sed ego ex sensu meo judico, quem aperire minime dubitavi, quod in eo neque invidia insit neque aemulatio. Quod ad carmina vero attinet, quamvis in ipsa pene fuerit natus Mazochius Latinarum Musarum schola, & laude haud mediocri adolescens multorum honori & meritis versus dedicaverit, vereor tamen, ut in iis aliquid posteri habeant, quo se oblectent, dignumque poetam judicent habitare in jugo,

In quo tonanti Sancta Mnemosyne Jovi
Foecunda novies Artium peperit chorum.

Plura alia ornabunt hanc collectionem opusculorum Mazochii, ob quae solemnis ei debetur gloria, quemadmodum non mediocris

habenda est gratia viro perurbano & eruditissimo Cajetano Miliorio qui in iis colligendis edendisque elaborat. Mazochius quidem ipse plurimi facere videbatur, quae de Hebraeorum poesi aliisque rebus ad antiquitates Judaicas pertinentibus adnotaverat. Nam quamvis hujusmodi multa sparsisset in Spicilegia biblica, intelligebat tamen ea longiorem requirere orationem, & separatim esse tractanda. Neque nunc indicare singula, quae ipse reliquit, mens est mihi; verum ipsam vitam & mores hominis ostendere, qui non minus virtutibus, quam ingenio aeternam famam est consecutus. Quam esset laboris patiens, quam omnibus aliis oblectamentis dulces vigilias praeponeret, ex iis quae scripsit conjici potest. Quoties illum lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit, cum coepisset mane! Quam delectabatur cum opificum antelucanam vincebat industriam! Hoc enim remedio ajebat se delinire vitae dolores, & levare etiam incommoda valetudinis, quibus saepe afficiebatur. Nam adolescens stomachi cruditate laboravit; sanguinem etiam evomuit, capitis languores

Digitized by Google

frequentes patiebatur, & in senectute igne sacro medium corpus ambiente afflictus est. Quatuor supra septuaginta annos natus triduano ac molestissimo singultu pulsatus in vitae discrimen venit. Atque ejus extrema aetas in hoc infelicior, quod non solum rerum memoriam ipse amisit, sed etiam quod non satis mentis compos videbatur, idque miserabilius erat in homine, qui recta semper secutus erat, qui gaudebat officio, cui vivendi via considerata ac provisa fuerat, quique honesta ac religiosa semper amavit, ad quorum cognitionem & usum jam corroboratus, natura ipsa praeeunte, deducebatur. Nec res ulla erat, quae plus apud eum polleret quam culpae metus & peccati nomen. Itaque ii, qui aderant deliro, saepe joci caussa religionem objiciebant, ni succensos carbones pro cibo sumeret; fecissetque non gravate, nisi ab iis ipsis, qui jusserant, prohiberetur: adeo perpetua illa Deo parendi consuetudo & voluntas, ubi animis inolevit, ne somniantes quidem deserit. Redibat ad se se interdum, idque indicabant dicta ab eo sapienter. Cum stulte a quodam beatus

ex eo praedicaretur, quod ei, lectulo in bibliotheca ſtrato, mediis libris indormire liceret: *Atqui beatus ille eſt*, reſpondit, *qui libris advigilat, non qui indormit:* & cum aliquando in ſcribendo tremor manus occupaſſet, eas reſpiciens; *eja quieſcite jam*, dixit, *ſatis adlaboraſtis*. In hoc miſerabili ſtatu, quem ſordes hominis vel recuſantis lectum ſibi ſterni, barbam radi, atque corpus lavari, miſerabiliorem reddere videbantur, perſtitit ad annum uſque MDCCLXXI. ſatis tamen robuſto corpore, vividiſque ad videndum audiendumque ſenſibus. Indicia proximae mortis fuerunt ciborum faſtidium, & crurum, quae praeter morem intumuerant, exſiccatio. Poſtremo gangraena apparuit, quae eum biduo vita privavit. Aegro & morienti adfuerunt Nicolaus Ignarra & Philippus Mazochius, quos cum lacrimantes conſpexiſſet, *ne mea cauſſa*, dixit, *trepidetis, qui me Deus condidit, is mihi abeunti proſpiciet*. Iis etiam mandavit ut in Eccleſiae commentariis haec tantummodo ſcribi curarent: *Alexius Symmacus Mazochius obiit*. Vel hoc extremo tempore a pluteo, ubi adſidere ſolebat, nun-

quam discessit. Vidisses haud secus quam venerabundus hominem tranquillo & quieto animo vitae finem opperiri, & ita caelum respicere, ut corpore laxatus eo tanquam e carcere posset evolare. Magnum enim ei afferebat solatium severissime exacta aetas, & non solum a cupiditatibus, sed etiam ab iis rebus, quas homines honesti facile sibi concedunt, remotissima. Ne alacritate futili gestiens deliquesceret pene iratus est Cardinali Quirinio, quem de se in Cardinalium collegium cooptando sermonem aliquando cum Benedicto XIV. habuisse comperit. Ex eo tempore ullius rei cum illo commercium habere recusavit, quod vehementer doluit Cardinalis, qui semper aliquid extorquebat a Mazochio, cui rei indicio esse possunt *Schediasma de antiquis Corcyrae nominibus*; *& Diatribae de diptycho Quiriniano ac Brixiano*, *deque Graeco Prophetarum codice Chisiano*. Nemo vero poterat suspicari cum Mazochius aut dignitates divitiasque contemneret, aut ingenii famam abjiceret, aut recusaret declarationes honoris, voluisse se aliqua simulatione hominum existimationi ma-

gis magisque venditare, etenim nihil in eo unquam fucatum, fallax, & eruditum artificio simulationis apparuit. Nihil ei carius erat quam delitescere, nihilque molestius, quam a quoquam domi non alia nisi sui videndi caussa se adiri. At homo verecundus & parcus in assumendis sibi laudibus, commendator erat effusus alienae virtutis; & cum ejus religio, auctoritas, laudatio magni momenti apud animos potentiorum esset, multis sane prodesse potuit. Laudavit saepe Spinellius consilium Mazochii in sapientissimis viris ad Sacerdotia deligendis. Nemo vero ex iis, quae de Assemannio, Stiltinghio & Sabbatinio diximus, suspicabitur Mazochium aliorum injurias ferre minime potuisse. Quamvis extiterint qui non solum ingrate sed pene impie in eum debaccharentur, non solum rei indignitate minime commovebatur, sed satagebat juveniliter, ut ipse ajebat, exultantes patientia omnino singulari mollire, & ad mentem revocare. Et perfecto is sapiens & haberi & dici debet, qui tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunae, virtutibus denique omnibus, & iis prae-

ſertim, quae religione continentur, ut moenibus ſeptus neque vinci neque expugnari poteſt. Perſuaſum erat Mazochio multo magis eſſe ſecundum naturam celſitatem animi & magnitudinem, itemque modeſtiam, comitatem, juſtitiam, liberalitatem, quam voluptatem, ambitionem, atque divitias; itaque quoties aut amici, aut civis officio fungebatur, naturae ſe obedire, & communi hominum utilitati ſe conſulere exiſtimabat. Hinc interdum inveniſſes eum vel in demiſſiſſimis occupatum muneribus, praeſertim quando conſociabatur cum iis, qui in Eccleſiae caſtris militabant de communibus locuturus officiis. Nunquam deflexit, quamvis decrepitus, a priſtina conſuetudine quotidie per plures horas preces ad Deum fundendi; & certe nemo illo diligentior fuit in obeundis omnibus religioſi hominis officiis. Severe de ſe ſuiſque actionibus judicabat, & quamvis ne momentum quidem temporis homo induſtria omnino ſingulari perire ſineret, & nunquam fere avocaret animum a ſtudio, ſaepe tamen faſſus eſt ſe nihil ſcire, & in nihil agendo ſe totum eſſe occupatum. Inter-

dum ejus humanitas desiderari visa est in reprehendendis vitiis, linguae aut mentis erroribus, sed cum in senectute illa pars animi, in qua irarum existit ardor, non parum sedata atque restincta fuisset, naturali gravitati severitatique comitatem, facilitatemque aspergebat, sic ut ejus admonitiones sine acerbitate essent. Atque ipse cum considerabat, quae esset hominis excellentia & dignitas, intelligebat quam sit turpe non modo diffluere luxuria, sed & molliter & delicate vivere, quamque conveniens & honestum parce, continenter, graviter, sobrie: cui sobrietati se praesertim acceptum referre dicebat, quod ad summam pervenisset senectutem. Quantum vero commodis suis detrahebat, tantum caritati in pauperes addebat, quibus quidquid ipse industria sua acquisierat, vel bibliothecam, non tamen multorum nummorum, testamento reliquit. Quamvis taciturnitate delectaretur, neque in familiari sermone eloquens, ornatus & suavis esset, ut verba magis in calamo quam in ore se habere diceret, interdum tamen hilarulus & ad jocum factus videbatur; se-

runturque adhuc quaedam ab eo belle & festive dicta. Ceterum illud Spinthari Tarentini de Epaminonda in ipsum quadrare multi affirmarunt; *se novisse neminem qui plura sciret, ac pauciora loqueretur*. Habebat animi caussa rus amoenum ac suburbanum, quo dormitum praesertim ab aestate media ad autumni initia concedebat; & cum ibi soleret aut pullos pascere aut olera caedere, imitari sibi videbatur Laelium & Scipionem, qui cum rusticarentur ad Cajetam & ad Laurentum, conchas & umbilicos legere consueverant, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Omnino mihi liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit. Ordo, constantia ac moderatio, quae in homine apparebant, & illa gravitas sine arrogantia, verecundia sine segnitie erant invitamenta ad illum colendum observandumque, extiteruntque ingenii & doctrinae laude florentes adolescentes, qui se beatos putarunt, quod familiarissime cum eo versari, ejusque domesticis rebus interesse potuerint. Sed diligentissimi omnium in colendo Mazochio fuerunt Jacobus Fontana, Carmi-

nus Scatula & Nicolaus Ignarra, qui etiam nulla non mortuo praeſtitit officia. Nam praeter editum commentarium de illius vita multum laboris conſumpſit in colligendis ordinandiſque chartae fruſtis (neque enim alius mos erat Mazochio in conficiendis libris, quam plures hujuſmodi plagulas a ſe antea exaratas conglutinare) ex quibus conſtat III. volumen Spicilegii Biblici, quod an. MDCCLXXVIII. Neapoli vulgatum eſt. Qui vero accedebant ad eum non poterant non magnopere commoveri, cum cogitarent hominem, cui nemo par ingenio fuerat, non modo a memoria, ſed pene a ratione deſertum fuiſſe. Sed in hoc etiam ſtatu interdum vis quaedam virtuſque divina, ut ſupra commemoravimus, apparebat. Quam civitati univerſae carus eſſet moerore funeris indicatum eſt. Elatus publice ad S. Reſtitutae ſepulcri monumento donatus eſt, in quo poſita ejus effigies cum hoc titulo,

ALEXIO SYM. MAZOCHIO
ECCLESIAE NEAP. CANONICO
R. S. SCRIPTURAE INTERPRETI
QUI PHILOLOGORUM SUI AEVI PRINCIPIS

OPINIONEM IN QUAM VEL
APUD EXTERAS NATIONES QUAMPLURIMIS
SCRIPTIS VOLUMINIBUS MULTIPLICI
ERUDITIONE PRAESTANTIBUS
MERITO FUERIT ADDUCTUS INTEGERRI-
MAE VITAE ET EXIMIAE PIETATIS
LAUDE CUMULAVIT.
VIXIT AN. LXXXVI. M. X. D. XXII.
OBIIT PRID. ID. SEPT. A. MDCCLXXI.
OPTIMO PATRUO
DE SE OPTIME MERITO
PHILIPPUS M. C. V. IUDEX P.
CANONICI LOCUM COLLEGAE B. M.
DEDERUNT

Marmoream Mazochii effigiem fcalpfit Jofephus Sammartinius, cujus magnum nomen extat apud Neapolitanos. At quam ille ad vivum fabrili fcalpro, eamdem oratione Ignarra expreffit. *Staturae juftae fuit appofitae ad dignitatem, quanquam ob nimis maturatam humerorum incurvationem nonnihil imminutae: Itaque praefagium illud, quod Plinius ex Ariftotele retulit*, longae effe vitae incurvos humeris *in longaevo Mazochio confirmatum eft. Capitis non exigua moles ac rotunditas; la-*

issima frons plurimis rugis aeque ac facies asperata; supercilium laevum altero elatius, & labium inferius non nihil pendulum evidenter eum a ceteris perspicueque distinguebant. Color, quamdiu ipse sub labore gemuit, pallidus, at cum vitio mentis cessavit, sanior atque etiam rubicundus. Latum pectus ac respirandi viae faciles liberrimaeque, ut citra anxietatem loqueretur, etiam dum scandere festinasset. Brachia torosa; ac manus adeo crassae, ut pugilem aptius decerent. Ceterum tota oris species, habitus, incessus, vestimenta denique ipsa ad tantam erant composita dignitatem, ut externo etiam apparatu tueretur opinionem eam, quam apud omnes de virtute sua ac prisca severitate merito concitarat.

Digitized by Google

OPERA EDITA.

In Mutilum Campani Amphitheatri titulum aliasque nonnullas Campanas Inscriptiones Commentarius Neap. 1727. *in* 4. Recudit *Polenus Tom. V. Supplem. ad Grew. & Gron.* Mazochius hunc commentarium postea plurimum auxit, & extant manuscripta ejus additamenta.

De Publicis & Publiciis. Vid. Tom. V. Callogerianorum opusculorum. Venet. an 1731. p. *161*.

Ad amplissimum virum Bernardum Tanuccium Regis nostri a secretis Epistola de dedicatione sub ascia. Neap. 1739. *in* 8.

Oratio in funere Nicolai Caraccioli Campanorum Archiepiscopi. Neap. 1728.

- - - - - - *Clementis XII. Neap.* 1740. Extant etiam binae hae orationes inter opuscula.

Dissertazione sopra l' origine de' Tirreni. Romae apud Palearinios Tom. III. Dissertationum Cortonensium.

Francisci Mariae Muscettolae Archiepiscopi Rossanensis *Dissertatio Theologico-Legalis de sponsalibus & matrimoniis, quae a filiisfamilias contrahuntur, parentibus insciis, vel juste invitis. Neap.* 1742. *in* 8. *Iterum Neap.* 1762. *in* 8. *ac demum Romae* 1766. *in* 4. *cum nova appendice Decisionum* S. R. Rotae.

De antiquis Corcyrae nominibus Schediasma. Neap. 1742. in 4.

In vetus marmoreum Sanctae Neapolitanae Ecclesiae Calendarium commentarius Neap. Tom. III. 1744. in 4.

In Causa Hilari Fide constituti actorum recentio. Neap. 1745. in 4.

De Diptycho Quiriniano & Brixiano Epistola, De Graeco Prophetarum Codice Chisiano Diatriba: De librorum bipatentium & convolutorum antiquitate Diatriba. Neap. in 4. Extant etiam in Calogerianis Tom. XXXIV. & XXXVII.

Dissertatio historica de Cathedralis Ecclesiae Neapolitanae semper unicae variis diverso tempore vicibus. Neap. 1751. *in* 4.

De Sanctorum Neapolitanae Ecclesiae Episcoporum cultu Neap. Tom. II. 1752. in 4.

Graecae Inscriptionis in poculi Pseudosocratici extremo labro exaratae explicatio: Epistola ad Felicem Sabatellum Neap. 1752. *in* 4. Extat etiam in opusculis.

De Mutilae Expugnationis historia ad Jacobum Castellum. Neap. 1753. *in* 8. Extat etiam inter Epistolas.

Commentarium in Regii Herculanensis musei aeneas Tabulas Heraclienses Pars. I. & II. Neap. 1754. *in fol.*

Actorum Bononiensium S. Ianuarii & Sanctorum martyrum vindiciae repetitae Neap. 1759. *in* 4.

Spicilegium Biblicum Tom. III. Duo priora volumina edita Neap. 1763. in 4. pertinent ad vetus Testamentum, postremum editum an. 1778. ad novum.

Jo. Gerardi Vossii etymologicum linguae latinae cum etymologiis Mazochii ex Oriente petitis Neap. 1762. *Tom. II. in fol.*

Opuscula, quibus orationes, dedicationes, epistolae, inscriptiones, carmina, ac diatribae continentur. Tom. II. Horum voluminum alterum editum est Neap. 1771. alterum 1775. in 4. Haec volumina alia subsequentur.

OPERA INEDITA.

Praelectiones Biblicae.

De Ἀ'νοινίᾳ *Patriarchali, vinique rudimentis.* In Tab. Haracl. p. 235. nominat hanc dissertationem *de Noachica vini inventione.*

De Poesi Hebraeorum.

Commentarius in Psalm. CIII.

Dissertazione sul vaticinio di Giacobbe.

Rei Tabernaculariae libri duo.

Commentarius in Evangelicam Harmoniam a Christi ortu usque ad ejusdem ministrantis initia.

Petri Subdiaconi de Agnelli miraculis commentarius cum Mazochii notis.

Dissertazione sulla Iscrizione de SS. Massimo e Fortunato.

Consilium de cultu SS. Neapolitanae Ecclesiae Antistitum.

De Capuae reique Campanae originibus.

Camilli Peregrinii Campania Felix cum notis Alexii Symmachi Mazochii. Confidimus haec propediem editum iri a Joanne Gravierio.

Ad musivum Apsidis Campanae.

Inscriptiones Campanae.

In Osca seu Etrusco-Campana quaedam monumenta Dissertatio.

De Tyrrhenicis originibus varia praeter edita.

De veteris Herculanei originibus.

Syntagma veterum inscriptionum.

Digitized by Google

Ad Inscriptionem Voconiae Saeverae apud Granitos in ora Leucosiae commentarius.

Diatriba ad tabulas Iguvinas.

Latinarum vocum ex veteribus Lapidibus auctarium.

De Jove Fiazzo dissertatio.

De Leucosia Insula hodie Licosa.

De Juvenum varia in lapidibus & Auctoribus notione.

De Actia Nicopoli.

De Exactoribus operum publicorum.

De Augustalibus.

De Voce Lanterna.

De nativa doli & doli mali notione.

De voce Italus.

Miscellaneorum Sylva, & Criticarum in aliquos Scriptores Spicilegia.

Observationes ad Livium, Polybium, Ciceronem, Historiae Augustae Scriptores, Gruterum, Sponium & alia hujusmodi.

Incertum est num de notis NAT. PAS. DEP. dissertationem scripserit, quod se facturum promiserat.

Digitized by Google

INDEX

RERUM NOTATU DIGNIORUM QUAE IN VIII. VOLUMINE CONTINENTUR.

005270808 MAGL. 5 6 199
5270808

ERRATA CORRIGE

pag. 7.	lin. 19.	peccavimus	peccaverimus
36.	24.	fingulo quoque momento	fingulis quibufque momentis
45.	17.	Hufonius	Hudsonius
77.	20	Guidum	Guidonem
86.	24.	Epiftatum	Epiftatarum
94.	14.	Aelide	Elide
228.	9.	machinaio	machinatio
265.	23.	incifit	incidit
337.	15.	nec prece	qui nec prece
345.	4.	ftipem	ftipitem

Rogandi funt Lectores, ut in fuperiori Volumine corrigant p. 182. *Parmenfis* loco *Mutinenfis* & p. 193. *quereris* loco *quereberis*, quae errata, ut & fortaffe alia, diligentiam noftram effugerunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google